

LEHETŐSÉGEK ÉS KIHÍVÁSOK A MAGYAR–KÍNAI KAPCSOLATOK TERÜLETÉN

II. kötet

Gazdasági kapcsolatok

Szerkesztette: P. Szabó Sándor –
Horváthné Varga Polyák Csilla

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
BUDAPEST

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

LEHETŐSÉGEK ÉS KIHÍVÁSOK A MAGYAR–KÍNAI KAPCSOLATOK TERÜLETÉN

II. kötet Gazdasági kapcsolatok

Projekt szakmai vezető:

Dr. P. Szabó Sándor PhD

Szerzők:

Bánhidi Ferenc

Horváthné Varga Polyák Csilla

P. Szabó Sándor

Takács Zsolt

Szerkesztette:

P. Szabó Sándor – Horváthné Varga Polyák Csilla

Lektorálták:

Bánhidi Ferenc

(A kínai gazdaság...; Gazdasági, üzleti környezet...; A Kelet-Közép-Európába...)

Horváthné Varga Polyák Csilla

(A 13. kínai ötéves terv...; A digitális gazdaság...; Magyar vállalatok...)

Kusai Sándor Zoltán

(Kínai üzleti és diplomáciai protokoll; A magyar közszolgálati szféra...)

P. Szabó Sándor

(A Kína–Kelet-Közép-Európa...; A kínai Egy Övezet, Egy Út...; Beszámoló...)

KUTATÓTÁRSUNK, JUHÁSZ OTTÓ EMLÉKÉRE

A kézirat lezárásának dátuma:

2018. augusztus 31.

Kiadó:

Nemzeti Közszolgálati Egyetem

Közigazgatási Továbbképzési Intézet

www.uni-nke.hu

Felelős kiadó:

Prof. Dr. Kis Norbert rektorhelyettes

Címe: 1083 Budapest, Üllői út 82.

A kiadvány a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú,
„A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” című projekt
keretében készült el és jelent meg.

© Bánhidi Ferenc, Horváthné Varga Polyák Csilla, P. Szabó Sándor,
Takács Zsolt, 2020

© Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Közigazgatási Továbbképzési Intézet, 2020

A mű szerzői jogilag védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás, terjesztés
és fordítás joga fenntartva. A mű a kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül részeiben sem
reprodukálható, elektronikus rendszerek felhasználásával nem dolgozható fel,
azokban nem tárolható, azokkal nem sokszorosítható és nem terjeszthető.

TARTALOM

ELŐSZÓ: LEHETŐSÉGEK ÉS KIHÍVÁSOK A MAGYAR-KÍNAI KAPCSOLATOK TERÜLETÉN

P. Szabó Sándor 6

A KÍNAI GAZDASÁG JELENLEGI HELYZETE

P. Szabó Sándor 8

GAZDASÁGI, ÜZLETI KÖRNYEZET A KÍNAI NÉPKÖZTÁRSASÁGBAN – KÍNAI VÁLLALATI MŰKÖDÉS, KÍNAI MENEDZSMENT

Horváthné Varga Polyák Csilla 33

A 13. KÍNAI ÖTÉVES TERV ÉRTÉKELÉSE, LEHETŐSÉGEK A MAGYAR-KÍNAI KAPCSOLATFEJLESZTÉS SZÁMÁRA

Bánhidi Ferenc 55

A DIGITÁLIS GAZDASÁG FEJLESZTÉSÉRE VONATKOZÓ KÍNAI STRATÉGIAI TERVEK, LEHETŐSÉGEK A MAGYAR-KÍNAI KAPCSOLATFEJLESZTÉS SZÁMÁRA

Bánhidi Ferenc 85

A KÍNA-KELET-KÖZÉP-EURÓPA EGYÜTTMŰKÖDÉS (16+1 EGYÜTTMŰKÖDÉS) ÉS A BENNE REJLŐ MAGYAR GAZDASÁGI LEHETŐSÉGEK

Takács Zsolt 117

A KÍNAI EGY ÖVEZET, EGY ÚT KEZDEMÉNYEZÉSÉBEN REJLŐ MAGYAR LOGISZTIKAI LEHETŐSÉGEK

Takács Zsolt 148

A KELET-KÖZÉP-EURÓPÁBA ÉS MAGYARORSZÁGRA ÉRKEZŐ KÍNAI BEFEKTETÉSEK – GAZDASÁGPOLITIKAI LEHETŐSÉGEK ÉS KIHÍVÁSOK

Takács Zsolt 162

MAGYAR VÁLLALATOK KÍNAI PIACRA LÉPÉSE – LEHETŐSÉGEK ÉS KIHÍVÁSOK A MAGYAR GAZDASÁGPOLITIKA SZÁMÁRA

Takács Zsolt 178

KÍNAI ÜZLETI ÉS DIPLOMÁCIAI PROTOKOLL

Horváthné Varga Polyák Csilla 193

BESZÁMOLÓ A „LEHETŐSÉGEK ÉS KIHÍVÁSOK A MAGYAR–KÍNAI POLITIKAI ÉS GAZDASÁGI KAPCSOLATOK TERÜLETÉN” CÍMŰ KONFERENCIÁRÓL (2018. JÚNIUS 26–29.)

Horváthné Varga Polyák Csilla 215

A MAGYAR KÖZSZOLGÁLATI SZFÉRA SZEREPE A MAGYAR–KÍNAI POLITIKAI ÉS GAZDASÁGI KAPCSOLATOKBAN – SZÜKSÉGLET- ÉS IGÉNYFELMÉRÉS

Horváthné Varga Polyák Csilla – P. Szabó Sándor 231

ELŐSZÓ: LEHETŐSÉGEK ÉS KIHÍVÁSOK A MAGYAR–KÍNAI KAPCSOLATOK TERÜLETÉN

P. Szabó Sándor

Ez a kötet olyan kutatási eredmények gyűjteménye, amelyek a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Nemzetközi és Európai Tanulmányok Karán működő Kínai Közigazgatás-, Gazdaság- és Társadalomkutató Központ Ludovika Kutatócsoportjának „Lehetőségek és kihívások a magyar–kínai politikai és gazdasági kapcsolatok területén” című kutatási projektje keretében születtek meg.

A Kínai Közigazgatás-, Gazdaság- és Társadalomkutató Központ legfőbb célkitűzései közé tartozik tudományos kutatási tevékenysége révén elősegíteni, hogy Kínával kapcsolatban pontos, aktuális és a gyakorlatban felhasználható ismeretekhez jussanak a magyar közigazgatási, közszolgálati szakemberek, továbbá a magyar társadalom azon tagjai, csoportjai, akik a magyar–kínai relációban tevékenykednek, különös tekintettel a magyar–kínai gazdasági relációban tevékenykedőkre. A Kínai Népköztársaság jelenleg a világrendet, a globális gazdasági és politikai folyamatokat alapvetően meghatározó gazdasági, politikai és katonai nagyhatalom. Ezzel összefüggésben a magyar közigazgatás (mind a központi, mind a helyi közigazgatás), illetve a magyar társadalom számos más csoportja számára komoly problémát jelent, hogy miként lehetséges sikeresen kezelni a Kína felől érkező kihívásokat, és miként lehet sikeresen kiaknázni a Kína nyújtotta lehetőségeket. Miközben a magyar közigazgatás, illetve a magyar társadalom számos más csoportja napi szinten szembesül ezekkel a problémákkal, feladatokkal, aközben rendkívül kevés olyan szakmai anyag áll rendelkezésre, amelyre a magyar–kínai politikai, közszolgálati és gazdasági relációban tevékenykedők munkájuk során támaszkodhatnak. Kutatócsoportunk egyebek mellett ezt a problémát igyekezett orvosolni.

A Kínai Közigazgatás-, Gazdaság- és Társadalomkutató Központ Ludovika Kutatócsoportjának „Lehetőségek és kihívások a magyar–kínai politikai és gazdasági kapcsolatok területén” című kutatási projektjében Magyarország számos neves Kína-szakértője vett részt. Kutatóink multidiszciplináris megközelítést alkalmazva a sinológia, a közgazdaságtan, a nemzetközi tanulmányok, a közigazgatás-tudomány és más diszciplínák kutatási módszereinek alkalmazásával vizsgálták a projekt címében megjelölt témakört. A Ludovika Kutatócsoport tagjai (betűrendben):

Bánhidi Ferenc – közgazdász, Kína-szakértő, a Nemzeti Hírközlési Hatóság volt alelnöke

Bartók András – egyetemi tanársegéd (NKE NETK Nemzetközi Kapcsolatok és Diplomácia Tanszék), PhD-hallgató

Horváthné Varga Polyák Csilla – kutató, Kína-szakértő (NKE NETK Kínai Közigazgatás-, Gazdaság- és Társadalomkutató Központ)

Juhász Ottó – diplomata, Kína-szakértő, nemzetközi kapcsolatok szakértő, korábbi pekingi magyar nagykövet

Krajczár Gyula – Kína-szakértő, külpolitikai újságíró, külpolitikai elemző

Kusai Sándor Zoltán – közgazdász, diplomata, Kína-szakértő, nemzetközi kapcsolatok szakértő, korábbi pekingi magyar nagykövet, egyetemi oktató (PPKE)

Dr. P. Szabó Sándor PhD – Kína-szakértő, az NKE NETK Kínai Közigazgatás-, Gazdaság- és Társadalomkutató Központ igazgatója, egyetemi docens, a Ludovika Kutatócsoport vezetője

Rácz Gábor – nemzetközi kapcsolatok szakértő, egyetemi oktató (BCE), PhD-hallgató (BCE Nemzetközi Kapcsolatok Multidiszciplináris Doktori Iskola)

Takács Zsolt – Kína-szakértő, a magyar–kínai üzleti és logisztikai kapcsolatok, továbbá a kínai gazdaság elismert szakértője, a Central European Trading and Logistic Cooperation Zone ügyvezető igazgatója, a ChinaCham Hungary elnökségi tagja

Kutatócsoportunk széles körű nemzetközi együttműködést folytatott munkája során, egyebek mellett az alábbi kínai partnerintézmények szakembereivel folytattunk kutatási együttműködések: Peking Egyetem (Peking), Minzu Egyetem (Peking), Renmin Egyetem (Peking), Tsinghua Egyetem (Peking), Kelet-kínai Állam- és Jogtudományi Egyetem (Sanghaj).

Kétkötetes tanulmánygyűjteményünket – amely a maga nemében a magyarországi modern sinológia egyedülálló vállalkozása – abban a reményben adjuk közre, hogy a benne foglaltak a gyakorlati közszolgálati munkában, a gazdasági szférában, továbbá az oktatás és a tudomány területén egyaránt hasznosulnak majd.

Dr. P. Szabó Sándor PhD
igazgató, egyetemi docens,
a Ludovika Kutatócsoport vezetője
Nemzeti Köszolgálati Egyetem, NETK,
Kínai Közigazgatás-, Gazdaság- és
Társadalomkutató Központ

A KÍNAI GAZDASÁG JELENLEGI HELYZETE

P. Szabó Sándor

1. A KÍNAI GAZDASÁG HELYE A VILÁGGAZDASÁGBAN¹

A nagymértékben nyitott magyar gazdaságra a kínai gazdaság mindenkori helyzete, folyamatainak alakulása számtalan közvetlen és közvetett hatást gyakorol. A Kínai Népköztársaság gazdasági szempontból számos lehetőséget kínál Magyarországnak számára, ugyanakkor számos kihívással is szembesíti. A lehetőségek minél teljesebb kihasználása és a kihívások minél hatékonyabb kezelése érdekében elengedhetetlenül fontos pontosan ismerni a kínai gazdaság helyzetét, folyamatait.

A Kínai Népköztársaság jelenleg vitathatatlanul gazdasági nagyhatalom, a világgazdaság egyik centruma, a globális gazdasági folyamatok legfőbb alakítóinak egyike.

Az évtizedeken át átlagosan évi 10 százalékos körüli gazdasági növekedést produkáló ország gazdasága mára a világ egyik legnagyobb gazdaságává vált. Nominális GDP (*Gross Domestic Product*; bruttó hazai össztermék) alapján számolva a kínai gazdaság jelenleg a világ második legnagyobb gazdasága, kizárólag az Amerikai Egyesült Államok gazdasága előzi meg a sorban.² Mint az alábbiakban látni fogjuk, Kína gazdasági teljesítménye még az utóbbi néhány év lassuló dinamikájú növekedése mellett is olyan nagyságrendű, hogy az utolsó lezárt statisztikai évben, 2017-ben pusztán az előző évhez viszonyított GDP *növekménye* (8353 milliárd yuan) hozzávetőleg egyenértékű volt a világ 14. legnagyobb gazdaságával rendelkező Ausztrália teljes 2016-os GDP-jével.³ A kínai GDP 2018-ban várhatóan meghaladja az euróövezet tagországainak együttes GDP-jét.⁴ Mint a Világbank legfrissebb számításai is mutatják, a Kínai Népköztársaság és az Amerikai Egyesült Államok nominális GDP-je közötti különbség dinamikus csökken, tehát Kína ütemesen halad abba az irányba, hogy ezen számítási módozat szerint is a világ legnagyobb gazdaságává váljon.⁵ Ugyanakkor vásárlóerő-paritáson (*purchasing power parity*) számolva ez már be is következett: ezen metodika szerint vizsgálva a kínai gazdaság 2014-ben a világ legnagyobb gazdaságává lépett elő.⁶

A kínai gazdaság ezer szállal kötődik a világ országainak és régióinak gazdaságához, és ezzel összefüggésben jelentősen befolyásolja azok helyzetét, folyamatait, teljesítményét. A Kínai Népköztársaság a világ legnagyobb exportőre, a világ második legjelentősebb importőre (az Egyesült Államok után) és a világ legnagyobb kereskedő-nemzete, tehát ő bonyolítja a világon a legnagyobb volumenű külkereskedelmet, és mint a későbbiekben látni

¹ A kézirat lezárásának dátuma: 2018. augusztus.

² LIU 2017: 140–141.

³ DONG 2018.

⁴ WANG JIANJUN 2018.

⁵ THE WORLD BANK 2018a.

⁶ THE WORLD BANK 2018b.

fogjuk, egyszerre fűzik rendkívül szoros gazdasági kapcsolatok Európához, az Amerikai Egyesült Államokhoz és az ázsiai régióhoz egyaránt.⁷ A világgazdaságban kiemelt pozíciót biztosít számára az is, hogy hozzávetőleg 1,4 milliárdos lakosságával Kína a világ legnagyobb piaca. Ezt a piacot – mérete mellett – az is különösen vonzóvá teszi a gazdasági szereplők számára, hogy a kínai lakosság vásárlóereje és fogyasztása hosszú ideje dinamikusan növekszik. Az elmúlt negyven év során a kínai lakosság átlagjövedelmének reálnövekedése meghaladta az évi 7 százalékot.⁸ Kínán belül ez gyakran úgy fogalmazódik meg, hogy a kínai társadalom úton van „a szerény jólét” (*xiaokang* 小康) egyre szélesebb körben történő megvalósítása felé. Nem véletlen, hogy Kína elsődleges fontosságú piac a nemzetközi kereskedelemben. Kína a világgazdaságban mozgó tőke számára is kiemelt jelentőségű célország. Ha országokra lebontva megvizsgáljuk a közvetlen külföldi tőkebefektetések (FDI – *Foreign Direct Investment*) éves beáramlását, azt tapasztaljuk, hogy a Kínai Népköztársaság évről évre a közvetlen külföldi tőkebefektetések legfontosabb célországai közé tartozik. 2017-ben Kína a második legfontosabb FDI-célország volt, kizárólag az Amerikai Egyesült Államok előzte meg a külföldi tőkét zajló nemzetközi kompetícióban.⁹ Kína ugyanakkor ma már nem csupán magához vonzza a világgazdaságban mozgó tőkét, hanem maga is a globális gazdaság egyik legfontosabb befektetője. Ha a két legutóbbi lezárt statisztikai évre (2016 és 2017) fókuszálva országok szintjére lebontva megvizsgáljuk a külföldre irányuló közvetlen tőkebefektetések (ODI – *Outward Direct Investment*) éves kiáramlását, azt tapasztaljuk, hogy ennek volumenét tekintve a Kínai Népköztársaság 2017-ben a harmadik helyen állt (közvetlenül az első helyet elfoglaló Amerikai Egyesült Államok és a második helyen lévő Japán mögött), egy évvel korábban, 2016-ban pedig Kína volt a külföldre irányuló közvetlen tőkebefektetések második legfontosabb forrásországa (az első számú forrásország ekkor is az Amerikai Egyesült Államok volt).¹⁰ Tehát az éves tőkekiáramlás szempontjából Kína ma már a globális gazdaság második, harmadik legnagyobb befektetője. Bár 2017-ben Kína kifelé irányuló közvetlen tőkebefektetései elmaradtak az országba beérkező közvetlen tőkebefektetések mögött, 2015-ben és 2016-ban a tőkekiáramlás (ODI) meghaladta a tőkebeáramlást (FDI), 2015-ben először a kínai gazdaság történetében.¹¹ Kína világgazdasági (és nemzetközi politikai) befolyását jelentősen növeli továbbá, hogy a Kínai Népköztársaság rendelkezik a világ legnagyobb devizatartalékával, amely 2017 végén meghaladta a három billió USD-t, illetve hogy az országban több mint 5 billió USD értékű éves hazai megtakarítás képződik. Ezzel szoros összefüggésben a Kínai Népköztársaság 1,8 billió USD értékben a világ más országainak nettó hitelezője. A kialakult helyzetet jól illusztrálja, hogy Kína az Amerikai Egyesült Államok legnagyobb külföldi hitelezője. 2018 első felében közel 1,2 billió USD értékű amerikai államkötvényt tartott a kezében.¹² Kína rendkívül jelentős hatást gyakorol az energiahordozók világpiaci árának alakulására is, abból fakadóan, hogy a világ legnagyobb energiefelhasználója, és az energiahordozók jelentős részét külföldről szerzi be. Ezt a helyzetet jól szemlélteti egyebek mellett az is,

⁷ SHAMBAUGH 2013: 3; ROSENBERG 2017: 129.

⁸ ZHANG 2018.

⁹ UNCTAD 2018: 4.

¹⁰ UNCTAD 2018: 6.

¹¹ Li 2017.

¹² AMADEO 2018; INVESTOPEDIA 2018.

hogy a Kínai Népköztársaság, amely jelenleg a világ legnagyobb kőolajimportőre,¹³ a szükséges kőolajmennyiség közel 70 százalékát fedezi importból (annak ellenére, hogy maga is tekintélyes kőolaj készletekkel rendelkezik).¹⁴

Már pusztán a fentiekből is egyértelműen következik, hogy a kínai gazdaság helyzete, alakulása alapvető befolyással bír a világgazdasági folyamatokra, a világ országainak gazdaságára. A világ országai számára Kína egyrészt rendkívül fontos gazdasági partner, másrészt kiemelkedő jelentőségű versenytárs. Éppen ezért a makrogazdasági folyamatok hatékony monitorizálása szempontjából az egyes nemzetgazdaságok számára alapvető fontosságú a Kínához fűződő gazdasági viszonyrendszer folyamatos vizsgálata, és ezzel szoros összefüggésben a kínai gazdaság helyzetének, folyamatainak alapos tanulmányozása.

2. A 2008-AS PÉNZÜGYI ÉS GAZDASÁGI VILÁGVÁLSÁG HATÁSAI A KÍNAI GAZDASÁGRA

Mielőtt továbbmennénk, egy rövid visszapillantás erejéig feltétlenül vissza kell ugranunk az időben 2008-ig. A 2008-ban kirobbant globális pénzügyi és gazdasági válság ugyanis a kínai gazdaságra is rendkívül nagy hatást gyakorolt, még akkor is, ha ez első pillantásra nem is olvasható ki a GDP-adatokból, a gazdasági statisztikákból.

Mint az ismeretes, a kínai gazdaság már 2008-ban is a globális gazdaság szerves része volt, sőt, egyik centruma. Ebből fakadóan, továbbá a kínai gazdaság egyes alapvető sajátosságaiból eredően, a 2008 második felében kezdődött globális pénzügyi és gazdasági válság komoly problémákkal állította szembe a Kínai Népköztársaságot is.

2008-ban a kínai gazdaság alapvetően *exportvezérelt* és *beruházásvezérelt* gazdaság volt. 2001 és 2008 között a kínai gazdasági növekedés több mint 60 százaléka a nettó exportnak, valamint a túlnyomórészt az exportra termelő szektorban realizálódott beruházásoknak volt köszönhető.¹⁵ Márpedig a globális gazdasági válság éppen az exportpiacok beszűkülését és a tőke hiányát, óvatosabbá válását hozta magával. Szerinte a világban csökkenésnek indult a vásárlóerő, visszaesett a hitelezés, erősödött a protekcionizmus, eltűnt a pénz a pénz- és tőkepiacokról, lényegesen visszafogottabbá váltak a tőkebefektetések, Kína legnagyobb exportpiacait (köztük az Európai Unió tagországait és az Amerikai Egyesült Államokat is) jelentősen érintette a válság. Összegezve tehát, éppen az a két alapvető fontosságú tényező tűnt el a világgazdaságból, amire a kínai gazdaságnak a legnagyobb szüksége volt: az ideális felvevőképeséggel rendelkező *exportpiacok* és az aktív *tőke*.

Ráadásul a kínai gazdaság szerkezetének, növekedési modelljének számos olyan sajátossága volt, amelyek veszélyeztették a kínai gazdasági növekedés hosszútávú fenntarthatóságát, illetve rendkívül érzékenyvé tették a kínai gazdaságot a külső hatásokkal szemben. Ezek közül fontos kiemelnünk hármat:

1. A belső kereslet, a fogyasztás rendkívül kismértékű hozzájárulása a gazdasági növekedéshez.
2. A szolgáltató szektor viszonylag alacsony részesedése a GDP-ből.
3. Az alacsony hozzáadott értékkel bíró termelés magas részaránya.

¹³ EIA 2018.

¹⁴ WANG NENGQUAN 2018.

¹⁵ GUO – N'DIAYE 2009: 4; YAO 2013: 45–67.

A gazdasági szerkezet, a növekedési modell átalakításának szükségességével a kínai gazdaságirányítás már hosszú ideje tökéletesen tisztában volt, azonban a konjunktúra értelemszerűen késleltette a reformok elmélyítését. 2008 végén azonban bizonyos reformokat már nem lehetett tovább halogatni, a világgazdasági helyzet kikényszerítette egyes strukturális átalakítások felgyorsítását.

2008 november elején a kínai kormány bejelentette, hogy nagy értékű gazdaságélénkítő csomag segítségével igyekszik serkenteni a kínai gazdaság növekedését: 2010 végéig 4 billió yuant (hozzávetőleg 586 milliárd dollárt) fordít gazdaságélénkítésre és strukturális átalakításokra.¹⁶ A kínai állam a válság hatásait elsősorban azzal igyekezett kivédeni, hogy:

1. Serkenti a belső fogyasztást.
2. Felgyorsítja az infrastrukturális beruházásokat.
3. Tovább csökkenti a magánszemélyek és a vállalkozások adóterheit.
4. Felgyorsítja a kínai gazdaság szerkezetének átalakítását.

A 2008-ban megkezdődött gazdaságélénkítés, amelynek a felhajtóereje hozzávetőleg 2011-ben fulladt ki, a gazdasági fejlődés dinamikájának fenntartása szempontjából sikertörténet volt, hiszen továbbra is 9-10%-os növekedési pályán tartotta a kínai gazdaságot, ugyanakkor ez a gigantikus pénzösszegeket felemésztő gazdaságélénkítő program egyrészt újabb problémákat hozott magával, másrészt bizonyos eleve meglévő problémákat tovább súlyosbított.

A jelenlegi kínai gazdaságpolitika szorosan összefügg mindazzal, ami 2008-ban, illetve azt követően történt a kínai gazdaságban és a világgazdaságban. A jelenlegi kínai gazdaságpolitikának elsősorban két fő stratégiája van:

1. A gazdasági növekedési modell megváltoztatása (*zhuanbian jingji fazhan moshi* 转变经济发展模式).
2. A gazdaság szerkezetének átalakítása (*tiaozheng jingji jiegou* 调整经济结构).

Ezen stratégiák keretén belül a legfontosabb stratégiai célkitűzések a következők:

1. A belső fogyasztás serkentése, a hazai kereslet stimulálása.
2. A szolgáltató szektor GDP-részesedésének, gazdasági jelentőségének növelése.
3. A magasabb hozzáadott értéket teremtő termelés részarányának növelése.

Az alábbiakban az utolsó lezárt év (2017) statisztikai adatai alapján vizsgáljuk meg, hogy milyen is a kínai gazdaság aktuális állapota, milyen trendek mutathatók ki a kínai gazdaság folyamataiban.

¹⁶ YANG – HENG 2012: 15. A kínai gazdaságirányítás egyes sajátosságairól lásd: P. SZABÓ 2011: 149–162.

3. A BRUTTÓ HAZAI ÖSSZTERMÉK (GDP) ALAKULÁSA

2017-ben a Kínai Népköztársaság bruttó hazai összterméke (GDP – *Gross Domestic Product*) 82 712 milliárd yuan volt, ez azt jelenti, hogy az előző évhez képest a bruttó hazai össztermék 6,9 százalékkal növekedett.¹⁷ Ha megvizsgáljuk a korábbi évek GDP-adatait, világosan jelzik a kínai gazdaságban lezajlott folyamatokat. Az alábbi táblázat 2003 és 2017 között mutatja a kínai GDP éves növekedését:¹⁸

Év	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
%	10	10,1	11,4	12,7	14,2	9,7	9,4	10,6	9,5	7,9	7,8	7,3	6,9	6,7	6,9

1. táblázat

A fenti táblázat alapján világosan látszik, hogy a globális pénzügyi és gazdasági válság kirobbanásának évében, 2008-ban jelentősen visszaesett a kínai gazdaság növekedésének üteme. A kínai gazdaság ezt megelőzően öt éven át folyamatosan erősödő dinamikájú kétszámjegyű növekedést produkált, egy évvel a globális válság kirobbanása előtt a növekedés meghaladta a 14 százalékot. Az adatok jól mutatják, hogy a gazdaságélénkítő csomag segítségével 2009 és 2011 között Kínának sikerült a gazdasági növekedést 9,4 és 10,6 százalék között tartani, azonban az óriási összegeket felemésztő gazdaságélénkítő csomag hatásának kifutása óta lassul a gazdasági növekedés. A GDP növekedése 2012-től előbb 8 százalék alá, majd 7 százalék alá esett. A súlyos társadalmi, politikai válsággal terhes 1989-es és 1990-es év óta 2016-ban volt *a legalacsonyabb gazdasági növekedés* Kínában, és ezt a 2017-es, illetve a 2015-ös növekedés is alig haladta meg. A kínai kormányzati kommunikáció ennek a korábbinál lényegesen lassabb növekedésnek a jellemzésére bevezette az „új normál állapot” (*xin changtai* 新常态) kifejezést, aminek világos üzenete van: *új korszak kezdődött*, mostantól senki ne várjon 10 százalék fölötti növekedést.¹⁹

E tanulmány készítésekor a 2018-as évben még csak az első két negyedév zárult le. Ha megvizsgáljuk 2018 első két negyedévének kínai GDP adatait, azt látjuk, hogy folytatódott a korábbi trend: az első negyedévben a kínai GDP 6,8 százalékkal, a második negyedévben 6,7 százalékkal bővült.²⁰

Ha megvizsgáljuk, hogy 2017-ben a kínai gazdaság egészén belül az egyes szektorok hogyan növekedtek, illetve a GDP hány százalékát termelték meg, akkor a következőt láthatjuk:²¹

¹⁷ ZRG GTJ 2018a.

¹⁸ A Kínai Állami Statisztikai Hivatal (Guojia Tongjiju 国家统计局) adatbázisa. <http://www.stats.gov.cn/> (年度数据/国民经济核算/国内生产总值指数) 2018. augusztus.

¹⁹ GU – ZHANG – WANG 2014.

²⁰ REUTERS 2018.

²¹ ZRG GTJ 2018a.

Szektor:	A megtermelt GDP növekedése vagy csökkenése 2017-ben az előző évhez képest:	Az ország teljes GDP-jének hány százalékát termelte meg 2017-ben:
Primer szektor (mezőgazdaság, halászat, állattenyésztés, erdőgazdálkodás)	+ 3,9 %	7,9 %
Szekunder szektor (Ipar, építőipar)	+ 6,1 %	40,5 %
Tercier szektor (szolgáltatásiipar, beleértve a kis- és nagykereskedelmet)	+ 8 %	51,6 %

2. táblázat

A fenti adatokból kitűnik, hogy miközben Kínában több százmillió ember elsősorban vagy jelentős részben a mezőgazdaságból él, a primer szektor *rendkívül kis részét* állítja elő a kínai GDP-nek (8 százalék alatt), ráadásul a többi szektornál lényegesen *lassabban fejlődik* (3,9%). Mivel ez hosszú ideje fennálló jelenség, már önmagában ebből is egyértelműen következik, hogy a falvakban lakó, elsősorban vagy jelentős részben a mezőgazdaságból élő több százmillió lakosság lényegesen kevésbé részesedik a kínai gazdasági növekedés áldásos hatásaiból, mint a jellemzően más szektorokban tevékenykedő városi lakosság.

Az adatokból az is jól látható, hogy a szolgáltatás szektor gazdasági teljesítménye, GDP-ből való részesedése 2017-ben *meghaladta* az iparét. Ez a Kínai Népköztársaság gazdaságának történetében először 2012-ben alakult így módon, azóta azonban folyamatosan fennáll ez az állapot. Mint arról a korábbiakban szó esett, a szolgáltatás szektor GDP-részesedésének, gazdasági jelentőségének növelése a Kínai Népköztársaság fontos gazdaságpolitikai célkitűzése. A kínai gazdaságirányítás valóban számtalan intézkedéssel igyekszik elősegíteni a szolgáltatásiipar teljesítményének növekedését, ugyanakkor azt kell látnunk, hogy a 2012-ben bekövetkezett fordulat elsősorban a kínai ipar gyengülkedésének a következménye. A kínai gazdaságot évtizedeken át túlnyomórészt az ipar által előállított termékek exportja hajtotta, azonban, mint arra a későbbiekben még kitérünk, az export területén Kína az utóbbi években komoly nehézségekkel volt kénytelen szembenézni. Magától értetődik, hogy ezek a problémák (más tényezők mellett) negatívan befolyásolták az ipar teljesítményét.

Nem véletlen, hogy 2017-ben a kínai gazdaságot elsősorban a fogyasztás hajtotta (58,8%), másodsorban a beruházások (32,1%) és a legkisebb részben a termékek és szolgáltatások exportja (9,1%). Beszédes, ha ugyanezt a kérdéskört megvizsgáljuk az elmúlt öt év (2013–2017) viszonylatában is. Ez esetben ugyanis azt tapasztaljuk, hogy 2013 és 2017 között a fogyasztás évente átlagosan 56,2 százalékban járult hozzá a gazdasági növekedéshez, a beruházások évente átlagosan 43,8%-ban, miközben az elmúlt ötéves időszakban az export hozzájárulása a kínai gazdasági növekedéshez éves átlagban *megközelítőleg nulla százalék* volt. Ez jól mutatja, hogy *drasztikus változás* ment végbe a kínai gazdaságban.²²

²² DONG 2018.

4. A FOGYASZTÓI ÁRINDEX (CPI) ALAKULÁSA

A jelenleg elsősorban a fogyasztás által hajtott kínai gazdaság fejlődése szempontjából különösen fontos a fogyasztói árindex (CPI – *Consumer Price Index*) alakulása. A Kínai Népköztársaságban 2017-ben a fogyasztói árak átlagosan 1,6 százalékkal nőttek. A fogyasztás alakulására kedvezően hat, hogy a kínai gazdaságirányítás az elmúlt hat évben (2012-óta) a fogyasztói árak éves viszonylatban mért növekedését folyamatosan 3 százalék alatt tartotta.²³ A fogyasztói árindex növekedése 2018 első hét hónapjában is folyamatosan 3 százalék alatt maradt, 1,5 és 2,9 százalék között ingadozott.²⁴ A kínai lakosság az elmúlt néhány évtizedben számos alkalommal szembesült jelentős mértékű inflációval. Az utóbbi négy évtized során a fogyasztói árak növekedése az úgynevezett „Tiananmen téri események” évében, egészen pontosan 1989 februárjában érte el a csúcspontját, amikor is az előző év azonos időszakához képest 28,4 százalékos volt a növekedés.²⁵ (Kínában az infláció teljes évre vetítve 1988-ban megközelítette a 19 százalékot, 1989-ben pedig 18 százalékos volt.) Az utolsó tizenöt (lezárt statisztikai) évben a kínai fogyasztói árindex év/év alapon történő változása az alábbi módon alakult:²⁶

Év:	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
CPI:	+1,2%	+3,9%	+1,8%	+1,5%	+4,8%	+5,9%	-0,7%	+3,3%
Év:	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	
CPI:	+5,4%	+2,6%	+2,6%	+2%	+1,4%	+2%	+1,6%	

3. táblázat

A fenti adatokból az is kiténik, hogy a 2008-ban kirobbant globális pénzügyi és gazdasági válság hatásait mérsekíteni hivatott gazdaságélénkítő csomag bevezetését követően 2009-ben defláció alakult ki.

A kínai társadalom számára különösen szenzitív kérdések közé tartozik, hogy miként változik az élelmiszerek, a lakhatás és az egészségügyi kiadások ára. 2017-ben az „élelmiszerek, dohány- és alkoholdermékek” (*shipin yanjiu* 食品烟酒) ára országos viszonylatban 0,4 százalékkal csökkent. Ezen belül az élelmiszerek ára 1,4 százalékkal esett.²⁷ Kiemelendő, hogy Kínában ezt megelőzően utoljára 2003-ban csökkentek az élelmiszerárak.²⁸ Ezzel szemben a lakhatási (*juzhu* 居住 – lakásbérleti díj, közös költség, rezsi) és az egészségügyi (*yiliao baojian* 医疗保健)

²³ Lásd a 3. táblázatot.

²⁴ REUTERS 2018.

²⁵ CEIC 2018.

²⁶ A Kínai Állami Statisztikai Hivatal (Guojia Tongjiju 国家统计局) adatbázisa. <http://www.stats.gov.cn/> (年度数据/价格指数/各种价格指数/居民消费价格指数) 2018. augusztus.

²⁷ ZRG GTJ 2018a.

²⁸ NYB 2018.

költségek drágultak, előbbi országos átlagban 2,6 százalékkal, utóbbi országos átlagban 6 százalékkal.²⁹ Ez utóbbi azért is különösen szenzitív tényező a kínai lakosság számára, mert a Kínai Népköztársaságban gyakorlatilag nincs olyan társadalombiztosítási rendszer, amely a lakosságot számottevő mértékben mentesítené a felmerülő egészségügyi költségek terhétől, azaz a kínai egészségügyi rendszer költségtérítéses. Ebből fakadóan az egészségügyi kiadások rendkívül jelentős (sok esetben megfizethetetlen) kiadásokat jelentenek a kínai lakosság számára. E területen a 6 százalékos drágulás tehát drámai módon fokozza a szociális feszültségeket.

Ugyancsak komoly társadalmi feszültségeket kelt Kínában a lakóingatlanok rendkívül magas, a realitásoktól messze elrugaskodott ára (a Kínában kialakult ingatlanbuborékról a későbbiekben még ejtünk szót). Ha megvizsgáljuk például *a kereskedelmi forgalomba kerülő újonnan épített lakások* árának alakulását, azt látjuk, hogy ezen ingatlanok ára a 70 legjelentősebb kínai város túlnyomó többségében a 2017-es év minden hónapjában emelkedett az előző év azonos időszakához viszonyítva:³⁰

2017 hónapjai:	Jan.	Febr.	Márc.	Ápr.	Máj.	Jún.	Júl.	Aug.	Szept.	Okt.	Nov.	Dec.
A vizsgált 70 város közül hányban emelkedett az ingatlanok átlagos ára:	66	67	68	69	69	70	70	68	67	60	59	61
A vizsgált 70 város közül hányban csökkent az ingatlanok átlagos ára:	4	3	2	1	1	0	0	2	3	10	11	9

4. táblázat

5. MEZŐGAZDASÁG ÉS ÁLLATTENYÉSZTÉS

2017-ben a Kínai Népköztársaságban a gabonatermelésre használt terület nagysága 112 millió hektár volt, ami a korábbi évhez képest 810 000 hektár csökkenést jelent. Az év során a gabonatermelés összvolumene 617,9 millió tonna volt, 0,3 százalékkal több, mint egy évvel korábban. Sertés-, marha-, birka- és baromfi húsból 2017-ben összesen 83 millió tonnát termeltek Kínában, 0,8 százalékkal többet, mint 2016-ban.³¹ Az utolsó tizenöt (lezárt statisztikai) évben a kínai primer szektor termelésének növekedése, illetve csökkenése év/év alapon az alábbi módon alakult:³²

²⁹ ZRG GTJ 2018a.

³⁰ ZRG GTJ 2018a.

³¹ ZRG GTJ 2018a.

³² A Kínai Állami Statisztikai Hivatal (Guojia Tongjiju 国家统计局) adatbázisa. <http://www.stats.gov.cn/> (年度数据/国民经济核算/国内生产总值/第一产业增加值) 2018. augusztus.

Év:	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Növekedés/ csökkenés:	+2,5%	+6,3%	+5,2%	+5%	+3,7%	+5,4%	+4,2%	+4,3%

Év:	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Növekedés/ csökkenés:	+4,3%	+4,5%	+4%	+4,2%	+4%	+3,5%	+3,9%

5. táblázat

6. AZ IPARI ÉS ÉPÍTŐIPARI TERMELÉS

2017-ben a kínai ipari termelés (építőipar nélküli) összvolume 27 999,7 milliárd yuan volt, az ipari termelés az előző évhez képest 6,4 százalékkal bővült. Figyelemre méltó, hogy bár az ipari termelés összvolume hosszú ideje folyamatosan növekszik, a kínai ipar 2010 óta *először bővült gyorsuló dinamikával*. Az utolsó tizenöt (lezárt statisztikai) évben a kínai ipari termelés növekedése, illetve csökkenése év/év alapon az alábbi módon alakult:³³

Év:	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Növekedés/ csökkenés:	+12,8%	+11,6%	+11,6%	+12,9%	+14,9%	+10%	+9,1%	+12,6%

Év:	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Növekedés/ csökkenés:	+10,9%	+8,1%	+7,7%	+7%	+6%	+6%	+6,4%

6. táblázat

A fenti adatokból jól látható, hogy a pénzügyi és gazdasági világválság hatásainak tompítása céljából bevezetett gazdaságélénkítő intézkedések felhajtóerejének csökkenésével párhuzamosan, 2011-től kezdődően a kínai ipari termelés bővülésének dinamikája folyamatosan lassult, majd stagnált, és ez a trend csak a tavalyi évben (2017-ben) tört meg. A 2017-ben bekövetkezett szerény gyorsulás azt jelzi, hogy az évek óta gyengélkedő kínai ipar állapota tavaly valamelyest javult. A 2008-as pénzügyi és gazdasági világválság kirobbanása óta a *kínai ipar elsősorban az alábbi problémákkal küszködik*:

³³ A Kínai Állami Statisztikai Hivatal (Guojia Tongjiju 国家统计局) adatbázisa. <http://www.stats.gov.cn/> (年度数据/国民经济核算/分行业增加指数/工业增加值指数) 2018. augusztus.

1. A kereslet visszaesése (elsősorban a pénzügyi és gazdasági világválság következtében az exportpiacokon adódott problémák miatt).
2. A kihasználatlan ipari termelői kapacitások nagymértékű növekedése.
3. Az adósságállomány finanszírozásának nehezebbé válása.

Azonban 2017-ben a kínai export bővült, az ipari termelői kapacitások kihasználtsága 3,7 százalékponttal növekedett, és elérte a 77 százalékot, emellett a (statisztikailag vizsgált) vállalatok tőkéhez viszonyított adósságállománya 0,6 százalékponttal csökkent, 55,5 százalékra. Ráadásul 2017-ben a (statisztikailag vizsgált) ipari vállalkozások által realizált profit elérte a 7518,7 milliárd yuant, ami 21 százalékos profitnövekedést jelentett az előző évihez képest. (Megjegyzendő, hogy a tavalyi évben az állami tulajdonban lévő vállalatok által realizált profit különösen drasztikus mértékben, 45,1 százalékkal növekedett.) Látható, hogy 2017-ben a kínai ipar némi levegőhöz jutott.

2017-ben a Kínai Népköztársaságban az építőipari termelés összvolume 5568,9 milliárd yuan volt, az építőipari termelés az előző évhez képest 4,3 százalékkal bővült. Az utolsó tizenöt (lezárt statisztikai) évben a kínai építőipari termelés növekedése, illetve csökkenése év/év alapon az alábbi módon alakult:³⁴

Év:	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Növekedés/ csökkenés:	+12,1%	+8,2%	+16%	+17,2%	+16,2%	+9,5%	+18,9%	+13,8%

Év:	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Növekedés/ csökkenés:	+9,7%	+9,8%	+9,7%	+9,1%	+6,8%	+7,2%	+4,3%

7. táblázat

A fenti adatok jól mutatják, hogy az építőipari termelés növekedése 2011-től már egyik évben sem érte el a 10 százalékot, illetve, hogy a növekedés dinamikája 2017-ben jelentősen visszaesett. Utoljára 1999-ben volt ennyire kis mértékű az építőipar bővülése. Ez a lassulás ugyanakkor messze nem elegendő ahhoz, hogy megszűnjön a kínai ingatlanpiacon évek óta jelenlévő *ingatlanbuborék*. 2017 végén csupán az úgynevezett „kereskedelmi értékesítésre szánt ingatlanok” (*shangpinfang* 商品房; lakások, irodák, kereskedelmi célú ingatlanok stb.) kategóriájában 589,23 milliárd négyzetméternyi ingatlan volt eladatlan.³⁵

³⁴ A Kínai Állami Statisztikai Hivatal (Guojia Tongjiju 国家统计局) adatbázisa. <http://www.stats.gov.cn/> (年度数据/国民经济核算/分行业增加指数/建筑业增加值指数) 2018. augusztus.

³⁵ ZRG GTJ 2018b.

7. ÁLLÓESZKÖZ BERUHÁZÁS

2017-ben Kínában összesen 64 123,8 milliárd yuan értékben valósult meg állóeszköz beruházás, ami az előző évhez képest 7 százalékos növekedést jelentett. Az utóbbi évek trendjének megfelelően 2017-ben is a tercier szektor hajtotta végre a legnagyobb volumenű állóeszköz beruházást, az összes állóeszköz beruházás 59,4 százalékát. Az állóeszköz beruházások 37,3 százalékát a szekunder szektor valósította meg, 3,3 százalékát pedig a primer szektor. Az elmúlt néhány évben azt tapasztalhattuk, hogy a szekunder szektor részesedése az állóeszköz beruházásokból folyamatosan csökkent, míg a primer és a tercier szektor részesedése folyamatosan növekedett. Ez a jelenség szintén jól jelzi az ipar és az építőipar nemzetgazdasági súlyának folyamatos csökkenését. 2017-ben a kínai állóeszköz beruházások 30,7 százaléka gyáripari beruházás volt, 22,2 százaléka infrastrukturális beruházás, 17,4 százaléka ingatlanfejlesztési beruházás és 29,8 százaléka egyéb beruházás.³⁶ Az utolsó tizenöt (lezárt statisztikai) évben a kínai állóeszköz beruházások növekedése, illetve csökkenése év/év alapon az alábbi módon alakult:³⁷

Év:	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Növekedés/ csökkenés:	+27,7%	+25,8%	+25,96%	+23,91%	+24,84%	+25,85%	+29,95%	+12,06%

Év:	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Növekedés/ csökkenés:	+23,76%	+20,29%	+19,11%	+15,3%	+9,8%	+7,9%	+7%

8. táblázat

A fenti adatokból látszik, hogy 2017-ben az állóeszköz beruházások összvolumene tovább növekedett, azonban a növekedés üteme lassult. Az állóeszköz beruházások növekedésének üteme 2010-ben jelentősen visszaesett, a rákövetkező évben gyorsult, majd 2012-től folyamatosan lassult. Ebben a jelenségben is az tükröződik, hogy a korábban hosszú ideig export- és beruházásvezérelt kínai gazdaság két „klasszikusnak” számító felhajtóereje közül a beruházások jelentette felhajtóerő is jelentős mértékben kezd kifulladásra. Ugyanezt mutatják a 2018-as statisztikák is. 2018 első hét hónapjában az állóeszköz beruházások bővülése 5,5 százalék körüli volt, ami olyan lassú növekedés, amire hosszú ideje nem volt példa a Kínai Népköztársaságban.³⁸ Az immár évek óta tartó trend tehát 2018-ban is folytatódni látszik.

³⁶ ZRG GTJ 2018a.

³⁷ REUTERS 2018.

³⁸ WU 2018.

8. A KÖLTSÉGVETÉS BEVÉTELE ÉS HIÁNYA

2017-ben a kínai költségvetési bevétel stabilan növekedett. Az év során a kormányzat teljes költségvetési bevétele (a központi kormányzat és a helyi kormányzatok együttesen) elérte a 17 256,7 milliárd yuant, ami az előző évhez képest 7,4 százalékos költségvetési bevételnövekedést jelentett. Ezen belül a központi kormányzat éves bevétele 8111,9 milliárd yuan, a helyi kormányzatok éves bevétele pedig 9144,8 volt. A költségvetés bevételének túlnyomó részét a 14 436 milliárd yuan értékű adóbevétel adta, ami egyben azt is jelenti, hogy 2017-ben 10,7 százalékkal több adó folyt be a kínai költségvetésbe, mint egy évvel korábban. A költségvetés egyéb (nem adó) bevételei összesen 2820,7 milliárd yuan értéket tettek ki, azaz 6,9 százalékkal csökkentek az előző évihez képest.³⁹ 2017-ben a kínai kormányzat (központi kormányzat és helyi kormányzatok együttesen) költségvetési hiánya meghaladta a GDP 3,5 százalékát,⁴⁰ vagyis a deficit magasabb lett, mint az előzetesen rögzített 3 százalékos költségvetési hiánycél.⁴¹ Az utóbbi években a kínai kormányzat deklarálta a gazdasági növekedést segítő aktív fiskális politikát folytatott, amelyet a 2018-as évben is tervez fenntartani, annak ellenére, hogy a 2018-as évi költségvetési hiánycélt 0,4 százalékponttal alacsonyabbra, 2,6 százalékra állította be, illetve további adócsökkentéseket is tervez.⁴²

9. DEVIZATARTALÉK

2017 végén a Kínai Népköztársaság 3139,9 milliárd USD értékű valutatartalékkal rendelkezett, ezzel továbbra is a világ legnagyobb devizatartalékával rendelkező országa maradt. A kínai devizatartalék 2015-ben és 2016-ban egyaránt csökkent, 2017-ben azonban kis mértékben emelkedett (2016 végén 3010,5 milliárd USD volt). Ha megvizsgáljuk, hogy miként alakult 2017 folyamán a yuan (RMB) dollárhoz (USD) viszonyított árfolyama, azt tapasztaljuk, hogy 1 USD az év során átlagosan 6,7518 yuant ért. Ez azt jelenti, hogy az év folyamán a yuan 1,6 százalékkal gyengült.⁴³ Az utolsó tizenöt (lezárt statisztikai) évben a kínai fizetőeszköz, a yuan dollárhoz viszonyított árfolyama az alábbi módon alakult:⁴⁴

³⁹ CZB 2018.

⁴⁰ TRADING ECONOMICS 2018.

⁴¹ NPC 2018.

⁴² LIU – HAN – GAN 2018; LIU – WANG 2018.

⁴³ ZRG GTJ 2018a.

⁴⁴ A Kínai Állami Statisztikai Hivatal (Guojia Tongjiju 国家统计局) adatbázisa. <http://www.stats.gov.cn/> (年度数据/对外经济贸易/人民币汇率 (年平均价)/人民币对美元汇率) 2018. augusztus.

Év:	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1 USD átlagos árfolyama yuanben:	8,277	8,2768	8,1917	7,9718	7,6040	6,9451	6,831	6,7695

Év:	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
1 USD átlagos árfolyama yuanben:	6,4588	6,3125	6,1932	6,1428	6,2284	6,6423	6,7518

9. táblázat

A yuan árfolyamának alakítása gyakran képezi vita tárgyát Kína és más országok között. Az Amerikai Egyesült Államok különösen hangos és határozott kritikusa a kínai árfolyampolitikának, és hosszú ideje azzal vádolja Kínát, hogy a túlzottan alacsony értéken tartott nemzeti valutája segítségével tisztességtelen versenyelőnyre tesz szert másokkal (például az Amerikai Egyesült Államokkal) szemben az export területén. A Trump-adminisztráció színrelépésével a yuan árfolyamával kapcsolatos vita különösen elmérgesedett Kína és az Egyesült Államok között. A Trump-adminisztráció a Kínával szemben indított kereskedelmi háború jogosságát is egyebek mellett azzal igyekszik alátámasztani, hogy Kína – Donald Trump szavaival élve – „leértékeli a saját valutáját abból a célból, hogy előnyöket szerezzen az Egyesült Államok rovására”.

Ha a fenti adatokat megvizsgáljuk, azt láthatjuk, hogy 2003 és 2014 között a yuan a dollárhoz képest, ha kis mértékben is, de évről évre erősödött. Ez idő alatt egyébként az Amerikai Egyesült Államok és számos más ország is folyamatosan nyomás alatt tartotta Kínát, és sürgette a yuan még dinamikusabb erősítését. 2015-ben azonban fordulat következett be: 2015 és 2017 között a yuan folyamatosan gyengült a dollárhoz képest. Mint a későbbiekben látni fogjuk, 2015-ben és 2016-ban különösen nagy szüksége volt a kínai exportnak a yuan gyengülésére.

10. HAZAI KERESKEDELEM

Kínában 2017-ben a kiskereskedelmi eladások összvolumene 10,2 százalékkal növekedett az előző évihez képest, és elérte a 36 626,2 milliárd yuant. Két jelenségre fontos felhívunk a figyelmet. Az egyik, hogy a kiskereskedelmi eladások túlnyomó része, egészen pontosan 85,81 százaléka (!) a városokban realizálódott. (2017-ben a városi kiskereskedelmi eladások összvolumene 31 429 milliárd yuan, a falusi kiskereskedelmi eladások összvolumene 5197,2 milliárd yuan volt.) Ebben az adatban kiválóan tükröződik egyrészt a falusi és a városi társadalom szétszakítotttsága, másrészt az is, hogy *a fogyasztás által hajtott kínai gazdaság motorjai a városok*. A másik figyelemre méltó jelenség, hogy 2017-ben a kiskereskedelmi eladások összvolumenének 15 százaléka már az interneten zajló árukereskedelemből származott. (Az internetes kereskedelem fokozatosan beköltözik a kínai falvakba is. 2016 végére már a falvak több mint egynegyedében volt internetkereskedelmi átvevőpont.⁴⁵) Az utolsó tizenöt (lezárt statisztika-

⁴⁵ ZRG GTJ 2018a.

kai) évben a kínai kiskereskedelmi eladások összvolumene, illetve annak év/év alapon számított növekedése vagy csökkenése az alábbi módon alakult:⁴⁶

Év:	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Összvolumen (milliárd yuan):	5251,63	5950,10	6835,26	7914,52	9357,16	11 483,01	13 304,82	15 800,80
Növekedés/csökkenés:	+9,1%	+13,3%	+14,87%	+15,78%	+18,22%	+22,71%	+15,86%	+18,75%

Év:	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Összvolumen (milliárd yuan):	18 720,58	21 443,27	24 284,28	27 189,61	30 093,08	33 231,63	36 626,2
Növekedés/csökkenés:	+18,47%	+14,54%	+13,24%	+11,96%	+10,67%	+10,42%	+10,21%

10. táblázat

Mint arra korábban rámutattunk, a mai kínai gazdaságpolitika fő stratégiai közé tartozik a gazdasági szerkezet-átalakítás és a gazdasági növekedési modell megváltoztatása, ezen stratégiák keretén belül pedig a legfontosabb stratégiai célkitűzések közé tartozik a hazai fogyasztás serkentése, a belső kereslet növelése. Éppen ezért a kínai kormányzat gyakorta jelentős sikerként kommunikálja, hogy a kínai gazdaságot ma már elsősorban a hazai fogyasztás hajtja. A fenti adatsor ugyanakkor világosan megmutatja, hogy bár a kiskereskedelmi eladások összvolumene a 2003-tól 2017-ig terjedő tizenöt éves időszak alatt közel a hétszeresére nőtt, ami valóban óriási növekedés, azonban a növekedés látványos gyorsulása éppen 2008-ig tartott. 2009-ben ez a trend megtört, majd a belső fogyasztást rendkívül komoly összegekkel támogató gazdasági stimulációs programnak köszönhetően 2010-ben ismét az előző évinél nagyobb mértékben tudott növekedni a kiskereskedelmi eladások összvolumene. 2011-től azonban minden évben *egyre kisebb mértékű* volt a kiskereskedelmi eladások összvolumenének növekedése. Ez pedig azt mutatja, hogy miközben a kínai gazdasági növekedést ma elsősorban a fogyasztás hajtja, *a fogyasztás felhajtóereje (is) egyre inkább kifulladásban van.*

⁴⁶ A Kínai Állami Statisztikai Hivatal (Guojia Tongjiju 国家统计局) adatbázisa. <http://www.stats.gov.cn/> (年度数据/社会消费品零售总额/社会消费品零售总额) 2018. augusztus.

11. KÜLKERESKEDELEM

2017-ben a kínai külkereskedelem összvolumene 14,19 százalékkal nőtt, és meghaladta a 27 792 milliárd yuant. Ugyanebben az évben a kínai áruexport 10,76 százalékkal bővült, és elérte 15 332 milliárd yuant, míg az áruimport értéke 18,7 százalékkal növekedett, 12 460 milliárd yuanre.⁴⁷ 2017-ben a Kínai Népköztársaság legfontosabb kereskedelmi partnerei az alábbi országok, országcsoportok, illetve régiók voltak (a lebonyolított külkereskedelem volumene szerinti sorrendben):⁴⁸

1. Európai Unió
2. Amerikai Egyesült Államok
3. Az ASEAN-országok
4. Japán
5. Hongkong
6. Dél-Korea
7. Tajvan
8. Brazília
9. India
10. Oroszország
11. Dél-Afrika

2017-ben Kína a fenti lista élén álló három országcsoporttal, illetve országgal bonyolította teljes exportja közel felét (47,7 százalék), illetve importja több mint egyharmadát (34,5 százalék). Teljes exportjának 19 százaléka az Amerikai Egyesült Államokba irányult, 16,4 százaléka az EU-ba, 12,3 százaléka pedig a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetségéhez tartozó (ASEAN – *Association of Southeast Asian Nations*) országokba. Teljes importjának 13,3 százaléka származott az EU-ból, 12,8 százaléka az ASEAN-országokból és 8,4 százaléka az Amerikai Egyesült Államokból. A fenti lista ugyanakkor azt is megmutatja, hogy Kína külkereskedelmi kapcsolatai behálózák az egész világot, egyszerre folytat nagy volumenű kereskedelmet az európai, az amerikai, az ázsiai és az afrikai kontinens országai-val, régióival.⁴⁹

Az utolsó tizenöt (lezárt statisztikai) évben a kínai külkereskedelem összvolumene, illetve annak év/év alapon számított növekedése vagy csökkenése az alábbi módon alakult:⁵⁰

⁴⁷ ZRG GTJ 2018a.

⁴⁸ ZRG GTJ 2018a.

⁴⁹ ZRG GTJ 2018a.

⁵⁰ A Kínai Állami Statisztikai Hivatal (Guojia Tongjiju 国家统计局) adatbázisa. <http://www.stats.gov.cn/> (年度数据/对外经济贸易/货物进出口总额/进出口总额) 2018. augusztus.

Év:	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Összvolumen (milliárd yuan):	7048,350	9553,910	11 692,180	14 097,400	16 686,370	17 992,147	15 064,806	20 172,215
Növekedés/ csökkenés:	+37,18%	+35,54%	+22,38%	+20,57%	+18,36%	+7,82%	-16,28%	+33,9%

Év:	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Összvolumen (milliárd yuan):	23 640,195	24 416,020	25 816,890	26 424,177	24 550,293	24 338,646	27 792,3
Növekedés/ csökkenés:	+17,19%	+3,28%	+5,73%	+2,35%	-7,1%	-0,87%	+14,19%

11. táblázat

Az utolsó tizenöt (lezárt statisztikai) évben a kínai áruimport volumene, illetve annak év/év alapon számított növekedése vagy csökkenése az alábbi módon alakult:⁵¹

Év:	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Összvolumen (milliárd yuan):	3419,560	4643,580	5427,370	6337,686	7330,010	7952,653	6861,837	9469,930
Növekedés/ csökkenés:	+39,97%	+35,79%	+16,87%	+16,77%	+15,65%	+8,49%	-13,72%	+38%

Év:	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Összvolumen (milliárd yuan):	11 316,139	11 480,100	12 103,750	12 035,803	10 433,610	10 496,717	12 460
Növekedés/ csökkenés:	+19,49%	+1,44%	+5,43%	-0,57%	-13,32%	+0,6%	+18,7%

12. táblázat

⁵¹ A Kínai Állami Statisztikai Hivatal (Guojia Tongjiju 国家统计局) adatbázisa. <http://www.stats.gov.cn/> (年度数据/对外经济贸易 /货物进出口总额/进口总额) 2018. augusztus.

Az utolsó tizenöt (lezárt statisztikai) évben a kínai áruexport volumene, illetve annak év/év alapon számított növekedése vagy csökkenése az alábbi módon alakult:⁵²

Év:	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Összvolumen (milliárd yuan):	3628,790	4910,330	6264,810	7759,720	9356,360	10 039,494	8202,969	10 702,284
Növekedés/csökkenés:	+34,65%	+35,31%	+27,58%	+23,86%	+20,56%	+7,3%	-18,3%	+30,46%

Év:	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Összvolumen (milliárd yuan):	12 324,056	12 935,930	13 713,140	14 388,375	14 116,683	13 841,929	15 332
Növekedés/csökkenés:	+15,15%	+4,96%	+6%	+4,92%	-1,89%	-1,95%	+10,76%

13. táblázat

A fenti adatokból kitűnik, hogy 2008-ban, a pénzügyi és gazdasági világválság kirobbanásának évében a kínai külkereskedelem összvolumenének növekedése jelentősen *lelassult*, mélyen 10 százalék alá esett, amire akkor már *hosszú ideje nem volt példa*. Ráadásul a következő évben, 2009-ben a külkereskedelem összvolumene jelentősen *zsugorodott* az előző évihez képest. Bár 2010-ben és 2011-ben újból jelentős mértékű volt a növekedés, az ezt követő három év (2012, 2013, 2014) során a külkereskedelem összvolumene kínai viszonylatban vizsgálva rendkívül *alacsony szintű növekedést* produkált, majd 2015-ben és 2016-ban egyaránt *csökkent* az előző évihez képest.

Az import területén 2008 és 2013 között hasonló trendek érvényesültek, ám az importvolumen egy évvel korábban (2014-ben) kezdett *gyorsuló ütemben zsugorodni*, majd ugyancsak egy évvel korábban (2016-ban) indult ismét növekedésnek.

Az exportvolumen növekedése 2008-ban jelentősen lelassult, 2009-ben pedig megszakadt, *a kínai exportteljesítmény ebben az évben majdnem az ötödével csökkent*. 2010-ben és 2011-ben újból jelentős mértékben növekedett, majd három éven át (2012, 2013, 2014) kirívóan alacsony szintű növekedést produkált. A helyzet ezt követően tovább súlyosbodott: 2015-ben és 2016-ban az exportvolumen gyorsuló ütemben kezdett visszaesni, annak ellenére, hogy ebben a két évben már a yuan gyengülése is támogatta a kínai exportot.

Az adatokból világosan kirajzolódik, hogy a kínai külkereskedelem, és azon belül a kínai export, már *2008 óta, de különösen 2012-től jelentős nehézségekkel küszködik*. Az export (és a hozzákapcsolódó beruházások tömege) hosszú ideig a kínai gazdaság alapvető fontosságú hajtóereje volt, és ez *a hajtóerő az elmúlt években jelentősen lecsökkent*.

⁵² A Kínai Állami Statisztikai Hivatal (Guojia Tongjiju 国家统计局) adatbázisa. <http://www.stats.gov.cn/> (年度数据/对外经济贸易/货物进出口总额/出口总额) 2018. augusztus.

Nem véletlen, hogy az elmúlt években a kínai kormány a protekcionizmus-ellenesség, a gazdasági nyitottság, a szabadkereskedelem és a globalizáció szószólója volt szerte a világban, hiszen az elmúlt években külkereskedelmi gondokkal, például az export gyorsuló ütemű csökkenésével küszködő Kína gazdasági fejlődésének fenntarthatósága nagyban függ attól, hogy a világpiac mennyire nyitott a kínai termékekre, a Kínával folytatott kereskedelemre. A fenti adatokból az is világosan kiténik, hogy *2017 jó év volt* Kína számára a külkereskedelem, és azon belül az export, szempontjából. A külkereskedelem összvolumene, az export és az import egyaránt tíz százalék feletti növekedést produkált, és erre 2011 óta nem volt példa e három terület egyikén sem. Az adatok tehát azt mutatják, hogy a kínai külkereskedelem, a kínai export 2017-ben kezdett kissé magához térni. Ugyanakkor az Amerikai Egyesült Államok és Kína között 2018-ban kirobbant vámháború, különösen annak esetleges további eszkalációja, rendkívül negatívan befolyásolhatja a Kínai Népköztársaság külkereskedelmének, azon belül is elsősorban exportteljesítményének, alakulását a 2018-as évben (és a későbbiekben). Egyrészt azért, mert 2017-ben a kínai exportnak közel az egyötöde irányult az Amerikai Egyesült Államokba, másrészt azért, mert korántsem kizárt, hogy a jövőben más országok vagy országcsoportok is követik az Amerikai Egyesült Államok példáját.

12. KÜLFÖLDI BEFEKTETÉSEK KÍNÁBAN, KÍNAI BEFEKTETÉSEK KÜLFÖLDÖN

2017-ben a Kínai Népköztársaságba 7,9 százalékkal több közvetlen külföldi tőkebefektetés (FDI – *Foreign Direct Investment*) áramlott be, mint egy évvel korábban. Az év során a Kínába irányuló közvetlen külföldi tőkebeáramlás összege elérte a 131 milliárd USD-t. Az év folyamán az alábbi tíz országból, illetve területről érkezett Kínába a legtöbb közvetlen tőkebefektetés:⁵³

1. Hongkong: 98,92 milliárd USD
2. Szingapúr: 4,83 milliárd USD
3. Tajvan: 4,73 milliárd USD
4. Dél-Korea: 3,69 milliárd USD
5. Japán: 3,27 milliárd USD
6. Amerikai Egyesült Államok: 3,13 milliárd USD
7. Hollandia: 2,17 milliárd USD
8. Németország: 1,54 milliárd USD
9. Anglia: 1,5 milliárd USD
10. Dánia: 0,82 milliárd USD

Figyelemre méltó, hogy 2017 folyamán a fenti tíz országból, illetve területről érkezett a Kínába irányuló közvetlen tőkebefektetések több mint 95 százaléka, továbbá az összes befektetés (FDI) 75,5 százaléka Hongkongból (vagy Hongkongon keresztül) áramlott Kínába. (Hongkong az elmúlt évtizedek során folyamatosan hasonlóan jelentős szerepet játszott a Kínába irányuló tőkebefektetések terén.)

⁵³ SWB 2018.

Kína külföldre irányuló közvetlen tőkebefektetései (ODI – *Outward Direct Investment*) éves kiáramlása az elmúlt évek során rendkívül dinamikusan növekedett. Ez a trend azonban 2017-ben megtört: az év során Kína 29,4 százalékkal kevesebbet fektetett be külföldön, mint az előző évben, összesen 120,1 milliárd USD értékben. A statisztikákból kitűnik, hogy 2017-ben a Kínai Népköztársaságból kiáramló (az egy évvel korábbihoz képest eleve jelentősen kisebb volumenű) összes közvetlen tőkebefektetésnek mindössze hozzávetőleg a 12 százaléka irányult a sokat emlegetett ún. Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés vagy Új Selyemút program által érintett országokba.⁵⁴

13. A KÍNAI GAZDASÁGI FEJLŐDÉST VESZÉLYEZTETŐ TÉNYEZŐK

A kínai gazdasági fejlődés fenntarthatóságát számos rizikófaktor veszélyezteti. Jelenleg a kínai gazdaság legfontosabb problémái közé egyebek mellett az alábbiak tartoznak.

A kínai gazdasági fejlődés továbbra is rendkívül egyenetlen. A gazdasági fejlettség, a megtermelt GDP tekintetében nagy különbség van az egyes régiók között (Kelet-Kína, Közép-Kína, Nyugat-Kína), a városok és a falvak között, és rendkívül szélsőséges a jövedelemeloszlás a lakosság körében. Miközben több százmillió ember jövedelme a mezőgazdaságból származik, a mezőgazdaság az a gazdasági szektor, amely a GDP-nek csak 7,9 százalékát állítja elő, és a leglassabban fejlődik.

A rossz hitelkihelyezések (*buliang daikuan* 不良贷款) részaránya meglehetősen magas. A 2008-ban megindított gazdaságélénkítő program számos negatív mellékhatással járt. Ezek közé tartozik a rossz hitelkihelyezések arányának (újbóli) megugrása. A gazdaságélénkítés időszakában ezt számos tényező katalizálta, egyebek mellett az is, hogy a kormányzat a vállalkozások finanszírozási nehézségeinek enyhítése céljából enyhített a hitelezésre vonatkozó előírások szigorán.

Az árnyékbankrendszer rendkívül nagyarányú térnyerése komoly kockázatot jelent a kínai gazdaságra nézve. Bár az utóbbi években a kínai kormányzat a szabályozás szigorításával igyekezett kordában tartani az árnyékbankrendszer növekedését, a probléma továbbra is súlyos. A Moody's számításai szerint 2018 júniusának végén 62,9 billió yuan mozgott a kínai árnyékbankrendszerben, azaz hozzávetőleg a kínai GDP 73 százaléka. Ez a hatalmas összeg némi javulást jelent a korábbi állapothoz képest: 2016 végén a GDP 87 százalékát is elérte a kínai árnyékbankrendszerben lévő pénzügyi eszközök értéke.⁵⁵

A kínai export számos nehézséggel küszködik: problémák vannak a külföldi piacokkal (terjedő és erősödő protekcionizmus, vásárlóerő csökkenése), a kínai munkaerő ára folyamatosan növekszik, ami a gyártási költségek emelkedéséhez vezet. Különösen komoly rizikófaktorot jelent, hogy a Trump-adminisztráció által megindított kereskedelmi háború rendkívül kedvezőtlen hatást gyakorolhat a kínai gazdaság fejlődésére. Donald Trump már az elnökválasztási kampány során is kemény fellépést ígért Kínával szemben, azzal vádolva az ázsiai országot, hogy tisztességtelen gazdaság- és kereskedelempolitikát folytat, és ezzel kiszorítja a piacokról az amerikai termékeket, illetve elveszi az amerikai munkahelyeket. Tény és való, hogy az Amerikai Egyesült Államoknak – akárcsak a világ

⁵⁴ ZRG GTJ 2018a.

⁵⁵ Moody's 2018.

számos egyéb országának – hatalmas külkereskedelmi passzívuma van Kínával szemben: 2017-ben az Egyesült Államok Kínával szembeni külkereskedelmi passzívuma 375,2 milliárd dollárra rúgott, és ez 2017-ben az Egyesült Államok teljes külkereskedelmi passzívumának hozzávetőleg a kétharmada volt.⁵⁶ Az is reális probléma, hogy a külföldi vállalatok (és nem csupán az amerikai vállalatok) tömegesen panaszkodnak a kínai piacra való bejutás és a kínai piacon való érvényesülés nehézségei miatt, a tarifális és a nem tarifális jellegű akadályokat egyaránt okolva, és sokan vélekednek úgy, hogy Kína rendkívül nyitott, amikor saját termékeinek és szolgáltatásainak külföldi exportjáról van szó, de lényegesen kevésbé nyitott a termékek és szolgáltatások befelé irányuló áramlása terén. Az is tény, hogy a kínai valuta, a renminbi (yuan) dollárhoz viszonyított árfolyama hosszú ideje képezi vita tárgyát a két ország relációjában. Az érem másik oldala ugyanakkor az, hogy a két ország gazdasága között óriási interdependencia van. Ha a világ két legnagyobb gazdasága között eszkalálódik a gazdasági-kereskedelmi háború, *a reális forgatókönyvek* között szerepel az is, hogy olyan *világméretű gazdasági válsághoz* vezet, amelyhez képest hatásaiban és jelentőségében eltölpül majd a 2008-as globális pénzügyi és gazdasági válság. Márpedig a gazdasági-kereskedelmi háború eszkalálódni látszik: 2018 márciusában Trump elnök bejelentette, hogy az acél-, illetve az alumíniumimport vámtarifáját 25, illetve 10 százalékra emeli, ezt követően az Egyesült Államok további 50 milliárd dollár értékű kínai áru vámtarifáját emelte 25 százalékra, és e tanulmány írása idején fennáll annak a lehetősége, hogy az Egyesült Államok további 200 milliárd dollár értékű kínai áru vámtarifáját emeli fel 25 százalékra. (A Kínai Népköztársaság minden esetben maga is az Egyesült Államokból érkező termékek vámtarifájának drasztikus emelésével válaszolt.) 2017-ben a Kínai Népköztársaság teljes exportjának 19 százaléka az Amerikai Egyesült Államokba irányult, ezzel tavaly az Egyesült Államok volt a kínai termékek legfontosabb exportpiaca. Ez azt jelenti, hogy a kínai termékek amerikai piacra jutásának szignifikáns korlátozása rendkívül érzékenyen érinti az egyébként is gyengélkedő kínai ipari szektort, és a gazdasági fejlődés lassulásához, munkahelyek tömeges megszűnéséhez, tovább fokozódó társadalmi feszültségekhez vezethet.

A kínai ipar jónéhány problémával kénytelen szembenézni. Többek között azzal, hogy az utóbbi években csökkent a kereslet, illetve, hogy nagy mennyiségű a felesleges, kihasználatlan ipari termelői kapacitás.

A kínai gazdasági fejlődés dinamikájának növekedését az is visszafogja, hogy a hazai fogyasztást számos tényező fékezi (annak ellenére, hogy a belső fogyasztás évről évre nő). Ilyen tényező például a szociális háló szinte teljes hiánya, ami a lakosságot inkább a megtakarításra, mintsem a fogyasztásra ösztönzi. A kínai gazdaság természetes fejlődése még nem jutott el oda, hogy a fogyasztás kellő mértékben kompenzálni tudja az export gyengeségeit.

A gazdasági fejlődés fenntarthatóságát veszélyeztető fontos rizikófaktor, hogy Kínában hatalmasra fújt ingatlanbuborék alakult ki, az ingatlanárak messze elrugaszkodtak a realitástól, miközben óriási eladatlan ingatlankészletek halmozódtak fel. Ennek ellenére az ingatlanpiacot továbbra is az emelkedő árak jellemzik, és 2017-ben az előző évhez képest 7 százalékkal bővültek az ingatlanfejlesztési beruházások. E tanulmány készítésének idején Pekingben a használt lakások átlagos négyzetméter ára 55 000 yuan körül mozog, ez jelenlegi árfolyamon számolva hozzávetőleg 2 240 000 forintnak felel meg. Ha például megvizsgáljuk, hogy a használt lakások milyen átlagos négyzetméteráron kelnek el jelenleg Peking Haidian kerületében, amely nem éppen a város központjában található, de tömegközlekedési eszközökkel, illetve autóval jól elérhető, akkor azt látjuk, hogy a Haidian kerületben

⁵⁶ SWANSON 2018.

jelenleg a használt lakások átlagos négyzetméterára 84 463 yuan körül mozog, ami jelenlegi árfolyamon számolva hozzávetőleg 3 440 000 forintnak felel meg. Ez azt jelenti, hogy a Haidian kerületben egy 50 négyzetméteres lakásért hozzávetőleg 172 millió forintnak megfelelő összeget kell fizetni. Ha figyelembe vesszük, hogy 2017-ben Pekingben (ahol az ország túlnyomó részéhez képest jóval magasabbak a fizetések) az átlagfizetés havi 8467 yuan volt (tavalyi éves átlagárfolyamon számolva 343 421 forint),⁵⁷ a város teljes lakosságára vetített átlagjövedelem pedig havi 4769 yuan volt (tavalyi éves átlagárfolyamon számolva 193 430 forint),⁵⁸ akkor könnyen belátható, hogy a pekingi ingatlanárak messze nincsenek összhangban a város lakosságának jövedelmével. Hasonló a helyzet az ország teljes területén, ezért a lakáshoz jutás a kínai lakosság elsöprő többségének rendkívül komoly problémát jelent.

A kínai gazdasági fejlődés fenntarthatóságát jelentősen veszélyeztető tényezők közé tartozik, hogy a helyi kormányzatok eladósodottsága meglehetősen magas, és adóssághelyzetük rendkívül nehezen kontrollálható. A hivatalos adatok szerint 2017 végén a helyi kormányzatok adósságállománya 16 470 milliárd yuan volt,⁵⁹ ez majdnem ugyanakkora összeg, mint az ország teljes 2017-es költségvetési bevétele⁶⁰ (17 256 milliárd yuan). Ugyancsak a hivatalos adatok szerint a helyi kormányzatok eladósodottsági mutatója 76,5 százalék.⁶¹ Ráadásul bizonyos sajátosságokból fakadóan komolyan fennáll annak a veszélye, hogy a helyi kormányzatok adósságállománya a valóságban nagyobb annál, mint ami a hivatalos adatokban megjelenik.

A kínai gazdasági fejlődés fenntarthatóságára komoly veszélyt jelent továbbá, hogy az országban óriási társadalmi feszültségek halmozódtak fel. Kínában szinte egyáltalán nem létezik valódi szociális háló, a jövedelmek eloszlása rendkívül egyenetlen, továbbra is széles tömegek élnek szegénységben, a kínai lakosság túlnyomó többségének rendkívül komoly problémát okoz a lakhatás biztosítása, az oktatási rendszer magasabb szintjeihez, illetve az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés, ráadásul nap mint nap számos negatív társadalmi jelenség bőszíti a lakosságot. Idesorolhatjuk egyebek mellett a rendkívül nagy mértékű korrupciót.

⁵⁷ WANG TIANQI 2018.

⁵⁸ REN 2018.

⁵⁹ SUN 2018.

⁶⁰ CZB 2018.

⁶¹ SUN 2018.

14. KONKLÚZIÓ

E tanulmány célja az volt, hogy átfogó képet adjon a kínai gazdaság aktuális helyzetéről, és azonosítsa a kínai gazdasági folyamatokban kimutatható legfontosabb trendeket. A fent kifejtettek alapján egyebek mellett az alábbi következtetéseket vonhatjuk le:

1. A kínai gazdaság *jelentős hatást gyakorol* a világgazdaság, illetve az egyes nemzetgazdaságok folyamatainak alakulására.
2. A 2008-as pénzügyi és gazdasági világválság, illetve a világgazdaságban azzal összefüggésben kibontakozó egyes változások *rendkívül negatívan* befolyásolták, illetve befolyásolják a kínai gazdaság fejlődését. Bár az első években a gazdaságélénkítő programnak köszönhetően nagy mértékben sikerült a válság hatásait ellensúlyozni, ma már világosan látszik, hogy a 2008-as globális válság a kínai gazdaság fejlődésének történetében *korszakhatárt* jelentett.
3. A kínai gazdaság továbbra is növekszik, azonban a növekedés mértéke a 2008 előtti időszak átlagához képest *jelentősen lecsökkent*.
4. A kínai export az utóbbi években *jelentős nehézségekkel küszködött*, a gazdaságra gyakorolt felhajtóereje *nagymértékben csökkent*.
5. Míg 2008 előtt hosszú időn át elsősorban az export és a (jelentős részben ahhoz kapcsolódó) beruházások jelentették a kínai gazdaság legfontosabb hajtóerejét, addig az utóbbi években a kínai gazdaságot már *elsősorban a belső fogyasztás hajtotta*. Tehát a kínai gazdaságban *drasztikus változások* mentek végbe.
6. Miközben a kínai gazdasági növekedést ma elsősorban a fogyasztás hajtja, *a fogyasztás felhajtóereje is egyre inkább kifulladásban van*.
7. A kínai gazdasági fejlődés fenntarthatóságát *számos tényező veszélyezteti*.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- AMADEO, KIMBERLY. 2018. „US Debt to China: Exactly How Much U.S. Debt Does China Own? And Why?” In: *The Balance*. (<https://www.thebalance.com/u-s-debt-to-china-how-much-does-it-own-3306355>)
- CEIC. 2018. *China Consumer Price Index Growth*. In: <https://www.ceicdata.com/en/indicator/china/consumer-price-index-cpi-growth>
- CZB = CAIZHENGBU 财政部 [PÉNZÜGYMINISZTERIUM]. 2018. *Caizhengbu 2017 nian caizheng shouzhi qingkuang xinwen fabuhui shilu* 财政部2017年财政收支情况新闻发布会实录. In: http://www.mof.gov.cn/zhengwuxinxi/caizhengxinwen/201801/t20180125_2800163.htm
- DONG LIHUA 董礼华. 2018. *2017 nian woguo jingji pingwen zengzhang, zhiliang xiaoyi chixu tisheng* 2017年我国经济增长, 质量效益持续提升. In: http://www.stats.gov.cn/tjsj/sjjd/201801/t20180119_1575457.html
- EIA = U.S. ENERGY INFORMATION ADMINISTRATION. 2018. „China is now the world’s largest crude oil importer”. In: *This Week in Petroleum*. 31 January 2018. (https://www.eia.gov/petroleum/weekly/archive/2018/180131/includes/analysis_print.php)
- GU QIANJIANG 顾钱江 – ZHANG ZHENGFU 张正富 – WANG XIUQIONG 王秀琼. 2014. „Xi Jinping shouci xitong chanshu ‘xin changtai’” 习近平首次系统阐述“新常态”. In: *Xinhua wang* 新华网. (http://www.xinhuanet.com/world/2014-11/09/c_1113175964.htm)
- GUO, KAI – N’DIAYE, PAPA. 2009. *Is China’s Export Oriented Growth Sustainable?* IMF Working Paper. Asia and Pacific Department. August 2009. International Monetary Fund.
- INVESTOPEDIA. 2018. *China Owns US Debts, but How Much?* In: <https://www.investopedia.com/articles/investing/080615/china-owns-us-debt-how-much.asp>
- LI YUANYUAN 李元元. 2017. „Zhongguo ‘zouchuqu’ fazhan licheng he xinshiqi kuajing jinrong fuwu jianyi” 中国“走出去”发展历程和新时期跨境金融服务建议. In: *Jianhang bao kehuban* 建行报客户版. (http://www.ccb.com/cn/ccbtoday/jhbkhb/20170821_1503301062.html)
- LIU HONGXIA 刘红霞 – HAN JIE 韩洁 – GAN QUAN 甘泉. 2018. „2018 nian woguo chizi lü jiangzhi 2,6%, jiji caizheng zhengce juli zengxiao” 2018年我国赤字率降至2,6% 积极财政政策聚力增效. In: *Xinhua wang* 新华网. (http://www.xinhuanet.com/fortune/2018-03/05/c_1122491195.htm)
- LIU SHUCHENG. 2017. *Chinese Economic Growth and Fluctuations*. London – New York, Routledge.
- LIU WEI 刘伟 – WANG JIANFAN 王建凡. 2018. „Jiji caizheng zhengce zhichi shiti jingji fazhan” 积极财政政策支持实体经济发展. In: *Zhongguo wang* 中国网. (http://www.gov.cn/zhengce/2018-07/27/content_5309700.htm)
- MOODY’S. 2018. *Shadow banking activity in China continues to contract, but de-risking of financial sector likely to moderate*. 20 August 2018. In: https://www.moodys.com/research/Moodys-Shadow-banking-activity-in-China-continues-to-contract-but--PR_387952
- NPC = NATIONAL PEOPLE’S CONGRESS OF THE PEOPLE’S REPUBLIC OF CHINA. 2018. *Report on China’s central, local budgets*. In: http://www.npc.gov.cn/englishnpc/Special_13_1/2018-03/04/content_2041361.htm
- NYB = NONGYE BU 农业部. [MEZŐGAZDASÁGI MINISZTERIUM] 2018. „Nongye Bu tongbao 2017 nian zhuyao nongchanpin shichang yunxing qingkuang” 农业部通报2017年主要农产品市场运行情况. In: *Zhongguo wang* 中国网. (http://www.gov.cn/xinwen/2018-01/17/content_5257524.htm#allContent)
- REN FENG 任峰. 2018. „2017 nian Beijing jumin renjun kezhipai shouru shiji zengzhang 6,9%” 2017年北京居民人均可支配收入实际增长 6,9%. In: *Xinhua wang* 新华网. (http://www.xinhuanet.com/fortune/2018-02/17/c_1122425536.htm)

- REUTERS. 2018. *Zhongguo yi gongbu jingji zhibiao* 中国已公布经济指标—8月17日. In: <https://cn.reuters.com/article/%E4%B8%AD%E5%9B%BD%E5%B7%B2%E5%85%AC%E5%B8%83%E7%BB%8F%E6%B5%8E%E6%8C%87%E6%A0%87-8%E6%9C%8817%E6%97%A5-idCNL4S1V803M>
- ROSENBERG, MARK. 2017. *Strategy and Geopolitics: Understanding Global Complexity in a Turbulent World*. Bingley, Emerald Publishing.
- P. SZABÓ SÁNDOR. 2011. „A ‘pekingi konszenzus’ – Közigazgatás és gazdaságirányítás a Kínai Népköztársaságban.” In: *Pro Publico Bono*. 2011/2. 149–162.
- SHAMBAUGH, DAVID. 2013. „Tangled Titans: Conceptualizing the U.S. – China Relationship”. In: SHAMBAUGH, DAVID (ed.) *Tangled Titans: The United States and China*. Lanham – Boulder – New York – Toronto – Plymouth, Rowman and Littlefield Publishers. 3-27.
- SUN BOYANG 孙博洋. 2018. „Caizheng Bu: Jiezhi qunian mo woguo zhengfu fuzhai lü wei 36,2%, fengxian zongti kekong” 财政部：截至去年末我国政府负债率为36.2% 风险总体可控. In: *Renmin wang* 人民网. 2018.3.27. (<http://finance.people.com.cn/n1/2018/0327/c1004-29892116.html>)
- SWANSON, ANA. 2018. „U.S. – China Trade Deficit Hits Record, Fueling Trade Fight”. In: *New York Times*. 6 February 2018. (<https://www.nytimes.com/2018/02/06/us/politics/us-china-trade-deficit.html>)
- SWB = SHANGWU BU 商务部 [KERESKEDELMI MINISZTERIUM]. 2018. *2017 nian 1-12 yue quanguo xishou waishang zhi-jie touzi kuaixun* 2017年1-12月全国吸收 外商直接投资快讯. In: www.mofcom.gov.cn/article/tongjiziliao/v/201801/20180102705063.shtml
- THE WORLD BANK. 2018a. *Gross domestic product 2017*. In: <http://databank.worldbank.org/data/download/GDP.pdf>
- THE WORLD BANK. 2018b. *World Bank, International Comparison Program database / GDP, PPP (current international \$)*. In: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.PP.CD?view=chart>
- THE WORLD BANK. 2018c. *World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files / GDP per capita*. In: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>
- TRADING ECONOMICS. 2018. *China Government Budget. 1988-2018*. In: <https://tradingeconomics.com/china/government-budget>
- UNCTAD = UNITED NATIONS CONFERENCE ON TRADE AND DEVELOPMENT. 2018. *World Investment Report 2018: Investment and New Industrial Policies*. New York – Geneva, United Nations.
- WANG JIANJUN 王健君. 2018. „Gaige kaifang 40 nian, shidaide chuanqi” 改革开放40年，时代的传奇. In: *Liaowang* 瞭望. 2018/24. (http://www.xinhuanet.com/fortune/2018-06/11/c_1122966955.htm)
- WANG NENGQUAN 王能全. 2018. „Shiyou duiwai yicundu 70% yin jiaolü, zhende name kepa ma” 石油对外依存度70%引焦虑，真的那么可怕吗. In: *Caijing* 财经. 2018.4.30. (<http://yuanchuang.caijing.com.cn/2018/0503/4446734.shtml>)
- WANG TIANQI 王天淇. 2018. „2017 nian Beijing zhigong pingjun gongzi shouci chao 10 wan yuan.” 2017年北京职工平均工资首次超10万元. In: *Xinhua wang* 新华网, *Beijing xinwen* 北京新闻. (http://www.bj.xinhuanet.com/tt/2018-05/26/c_1122890717.htm)
- WU AILI 吴爱莉. 2018. „Zhongguo guding zichan touzi zengsu chuang xindi” 中国固定资产投资增速创新低. In: *Financial Times zhongwen wang* 中文网. (<http://www.ftchinese.com/story/001078942?full=y&archive>)
- YANG MU – HENG SIAM-HENG. 2012. *Global Financial Crisis and Challenges for China*. Singapore, World Scientific Publishing.
- YAO, YANG. 2013. „Double transition and China’s export-led growth”. In: HUANG YIPING – YU MIAOJIE (eds.) *China’s New Role in the World Economy*. London – New York, Routledge.

- ZHANG QIAN 张倩. 2018. „Zhongguo gaige kaifang biran chenggong” 中国改革开放必然成功. In: *Xinhua wang ping* 新华网评. (http://www.xinhuanet.com/comments/2018-04/11/c_1122660866.htm)
- ZRG GTJ = ZHONGHUA RENMIN GONGHEGUO GUOJIA TONGJIJU 中华人民共和国国家统计局 [A KÍNAI NÉPKÖZTÁRSASÁG ÁLLAMI STATISZTIKAI HIVATALA]. 2018a. *Zhonghua Renmin Gongheguo 2017 nian guomin jingji he shehui fazhan tongji gongbao* 中华人民共和国2017年国民经济和社会发展统计公报. In: http://www.stats.gov.cn/tjsj/zxfb/201802/t20180228_1585631.html
- ZRG GTJ. 2018b. *2017 nian quanguo fangdichan kaifa touzi he xiaoshou qingkuang* 2017年全国房地产开发投资和销售情况. In: http://www.stats.gov.cn/tjsj/zxfb/201801/t20180118_1574923.html

GAZDASÁGI, ÜZLETI KÖRNYEZET A KÍNAI NÉPKÖZTÁRSASÁGBAN – KÍNAI VÁLLALATI MŰKÖDÉS, KÍNAI MENEDZSMENT

Horváthné Varga Polyák Csilla

Jelen tanulmány tárgya a Kínai Népköztársaságra (a továbbiakban: Kína) jellemző gazdasági és üzleti környezet főbb sajátosságainak bemutatása, átfogó kép nyújtása a kínai állami és magánvállalatokról, továbbá a kínai vállalati működés és menedzsment alapvető jellemzőinek bemutatása.¹

1. GAZDASÁGI ÉS ÜZLETI KÖRNYEZET A KÍNAI NÉPKÖZTÁRSASÁGBAN

1.1. A főbb makromutatók áttekintése

Kína napjainkban politikai, gazdasági és katonai nagyhatalom. A gazdasági nagyhatalommá válás, illetőleg a nagyhatalmi lét fontos elemei az alábbiak:

- Kína nominális értékben a második legnagyobb bruttó hazai össztermékkel (GDP – *Gross Domestic Product*) rendelkező ország a világon, vásárlóerő-paritáson (*purchasing power parity*) számolva már az élen áll. Kína a világ legnagyobb népességű országa, a világ legnagyobb egységes piaca. A legnagyobb devizatartalékkal rendelkező ország a Földön.²
- 2017-ben Kína volt a legmagasabb exportértékkel, s a 2. legnagyobb importértékkel rendelkező ország. (Hongkong elkülönítetten nyilvántartott importértékét is figyelembe véve Kína a legnagyobb importértékkel bíró ország.) Kína a világ legnagyobb kereskedőnemzete (az export és az import összesített értéke alapján).³
- Kína a legnagyobb energiatermelő ország a világon (mérés alapja: TPES – *Total Primary Energy Supply*), valamint a legnagyobb energiafogyasztó is egyben.⁴
- 2017-ben Kína volt az egyik legmagasabb beáramló közvetlen külföldi tőkebefektetéssel (FDI – *Foreign Direct Investment*) rendelkező ország. Emellett globálisan odatartozik a legmagasabb kiáramló FDI-t teljesítő országok közé is. A beáramló FDI kumulált állománya alapján is az egyik legjelentősebb célország, s fokozatosan növekszik súlya a tőkekihelyezéseknél is.⁵

¹ A kézirat lezárásának dátuma: 2018. augusztus.

² THE WORLD BANK (2016. évi adatok alapján).

³ WORLD TRADE ORGANIZATION 2018.

⁴ INTERNATIONAL ENERGY AGENCY 2018 (2016. évi adatok alapján).

⁵ UNCTAD 2018.

- Kína számos, gazdasági vonatkozásokkal is bíró, jelentős nemzetközi szervezet, illetőleg intézmény aktív tagja, szervezője.⁶

Ugyanakkor Kína gazdaságának több dimenziója, s ezzel összefüggésben számos társadalmi indikátora, még elmarad a fejlett országok színvonalától, érzékelhető Kína nemzetgazdaságának „fejlődő” jellege (pl. várható életkor, 5 éves kor alatti halálozási ráta, egy főre jutó GDP, a szolgáltatási szektor GDP-n belüli aránya). Figyelemre méltó továbbá, hogy Kínában igen alacsony a háztartások végső fogyasztásának aránya a GDP-n belül.⁷

1.2. A Kínai Népköztársaság gazdasági modellje

Kína saját politikai rendszerét „kínai típusú szocializmus”-ként definiálja, míg gazdasági rendszerüket „szocialista piacgazdaság”-nak nevezik.⁸

A kínai gazdasági modell egyik gyakorta hivatkozott leírását adta Joshua Cooper Ramo *The Beijing Consensus* című 2004-ben megjelent műve.⁹ Az ún. „pekingi konszenzus”-on alapuló gazdaságirányítási modell lényege, hogy a tervgazdálkodásról a piacgazdasági rendszer irányába történő átalakulás során az elmúlt évtizedekben a kínai állam fenntartotta magának a jogot és megőrizte az eszközeit arra, hogy amikor és ahogyan szükségesnek látja, beavatkozzon a gazdasági szereplők működésébe, aktívan alakítsa az üzleti, piaci környezetet. Ezért, bár Kínában alapvetően piacgazdasági jellegű az üzleti környezet, a gazdasági szereplők általánosságban az állam irányítása, beavatkozása nélkül működnek, de mégis fontos sajátossága a kínai gazdasági modellnek, hogy az államnak széles körű lehetősége van arra, hogy beavatkozzon az üzleti folyamatokba.¹⁰ Ezért a kínai (piac)gazdasági modell alapvetően különbözik a (neo)liberális piacgazdasági modelltől. Utóbbi kapcsán gyakorta használják az ún. „washingtoni konszenzus”-on¹¹ alapuló gazdaságirányítási modell megjelölést.¹²

Xi Jinping (Hszi Csin-ping) elnök a XIX. Pártkongresszuson, 2017-ben a kínai típusú szocializmus új korszakának építéséről beszélt. Ez alapján Kína rendszere a kínai típusú szocializmus, melynek meghatározó vonása és legnagyobb ereje a Kínai Kommunista Párt (a továbbiakban: KKP) kormányzó szerepe – s ennek megfelelően épül fel az államberendezkedés, működik a kormányzás, de például a jogértelmezés is. Maga a „kínai típusú” jelző is lénye-

⁶ Egyebek mellett: APEC, ASEAN, BRICS, G20, IMF, UNCTAD, World Bank, WTO, valamint további számos gazdasági, energetikai, közlekedési és távközlési, munkaügyi, tudományos, kutatási-fejlesztési és innovációs multilaterális szervezetnek, továbbá regionális kezdeményezésnek is tagja Kína.

⁷ THE WORLD BANK (2016. évi és 2017. évi adatok alapján).

⁸ DENG 1982; JIANG 1992; CONSTITUTION OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA.

⁹ RAMO 2005.

¹⁰ Részletes magyar nyelvű elemzését lásd: P. SZABÓ 2011.

¹¹ WILLIAMSON 1990.

¹² A fenti fogalmakat sok évvel ezelőtt alkották meg, így a hivatkozott művek az akkori világgazdasági, világpolitikai környezetet, várakozásokat is figyelembe véve értelmezendők, de érdekes nyomon követni a fogalmak azóta bekövetkezett változásait – lásd például: WILLIAMSON 2000.

ges: a tudományos szocializmus elméleteit a kínai sajátosságoknak megfelelően adaptálják. Értelmezésük szerint az új – és sikeres – kínai modell egyfajta új kommunizmus (és semmiképpen nem kapitalizmus).¹³ Xi koncepcióját a KKP beemelte vezető ideológiái közé: Marx, Lenin, Mao Zedong (Mao Ce-tung), Deng Xiaoping (Teng Hsziao-ping), Jiang Zemin (Csiang Cö-min) és Hu Jintao (Hu Csin-tao) elméletei mellé.¹⁴ A kínai típusú szocializmus megjelenhet mint (puszta) retorika és/vagy mint (valódi) tartalom. Az utóbbi időben egyfajta brandként (is) funkcionál: Kína modernizációs és politikai modelljét – kvázi Xi kormányzati rendszerét – ajánlja mintaként a fejlődő országok számára (szemben a nyugati modellel).¹⁵

Bár Kínáról az ország Alkotmánya „a munkásosztály által vezetett, és a munkás-paraszt szövetségen alapuló népi demokratikus diktatúrát érvényesítő szocialista ország”¹⁶ képét rögzíti, valójában a gazdasági környezet kapcsán széles körben elfogadott nézet, hogy Kínában valamifajta piacgazdaság, kapitalizmus működik évtizedek óta. Ehhez kapcsolódóan kiemelendő, hogy hivatalos nyilatkozatok sora rögzíti napjainkig a „szocialista piacgazdaság” építésének deklarált célját (lásd kiindulópontként a XIV. Pártkongresszus anyagait vagy az utóbbi évekből pl. a KKP Központi Bizottságának 2013-as döntését a reformok elmélyítéséről).¹⁷ Miként a „szocialista piacgazdaság” fogalma a piacgazdaság sajátos formáját jelzi, sok szerző egyetért abban, hogy Kína kapitalizmus-modellje sajátos.

A – létező és tartalma szerint – szocialista és kapitalista rendszerek elemzéséhez alapvető elméleti bázist nyújt Kornai János munkássága, vonatkozó tipológiája. A rendszerspecifikus jellemzők alapján Kornai álláspontja szerint Kína kapitalista rendszer, politikai-kormányzati formája pedig diktatúra. Fontos állítása Kornai elemzésének, hogy a kapitalizmus megteremtése nem szükségszerűen vezet el a demokráciához. De maga Kornai is érzékelteti, hogy Kína mint poszt-szocialista ország kapcsán szakmai viták vannak annak besorolását illetően (pl. a harmadikutas jelleg kapcsán).¹⁸

Miért és milyen intézmények, intézményi hatások és változások befolyásolják a gazdasági élet szereplőinek működését? A kínai gazdasági modell, üzleti környezet értelmezéséhez további támpontokat, elemzési keretet ad az intézményi/institucionalista elmélet.¹⁹ Az összehasonlító politikai közgazdaságtantól kiindulva, az institucionalizmus keretei között építkezve jutunk el a kapitalizmus-modellek összehasonlító elemzéséhez. A *Varieties of Capitalism* egyik fő kérdése, hogy a különböző államok intézményrendszerei, kapitalizmus-modelljei miként kínálnak különböző feltételeket, versenyelőnyöket a nemzetgazdasági szereplők, s az adott ország egésze számára. Állításuk, hogy a különböző nemzeti feltételrendszerekhez, intézményi konstrukciókhoz alkalmazkodva működnek az adott ország vállalatai, s olyan stratégiákat követnek, melyek ezen keretek között biztosítanak jó eséllyel sikereket számukra. Ebből az is következik, hogy adott ország vállalatainak működésében, stratégiájában találhatunk

¹³ Xi 2017, Lu 2017.

¹⁴ GITTER, 2017

¹⁵ A kínai politikai rendszer új sajátosságairól, Xi Jinping koncepciójáról, a kínai szinkretizmusról részletes elemzést nyújt: KUSAI 2020.

¹⁶ P. SZABÓ 2012: 5. o.

¹⁷ JIANG 1992; CHINA.ORG.CN 2014.

¹⁸ KORNAI 2016.

¹⁹ Egyebek mellett: NORTH 1990; POWELL – DIMAGGIO 1991; SCOTT 2014. Külön is kiemelendő a következő forrás: COASE – WANG 2012, melynek néhány alapvetésére a későbbiekben még külön is kitérünk.

azonos vonásokat – s tipikus különbözőségeket más intézményrendszerű országok cégeihez képest. De a nemzeti intézményi keretek nem jelentenek stratégiai determinációt. Az intézményrendszerek időben változnak, módosulnak, elemeik komplex rendszert alkotnak, csak egymással összefüggésben értelmezhetőek.²⁰ Ha elfogadjuk, hogy Kína gazdasági rendszere kapitalizmus, akkor láthatjuk: izgalmas vitákat indukál, hogy Kína az alapmodellek közül a koordinált vagy inkább a liberális piacgazdaságok közé sorolható-e be.²¹ Kína mennyiben feleltethető meg bármelyik alapmodellnek vagy milyen mértékben képez hibrid formát, s vajon igaz-e az az elméleti felvetés, hogy a két klasszikus modellhez képest a hibrid változatok alacsonyabb hatékonysággal, eredményességgel működhetnek csak? Ha Kína új kapitalizmus-modellt képvisel, akkor az hasonlít-e lényeges jellemzőiben más hibrid modell(ek) hez? Létezik-e sajátos ázsiai kapitalizmus-formáció vagy kimutatható-e másfajta rendszerkontság?

Kína gazdasági modelljének további vizsgálatához, értékeléséhez releváns szakmai bázist jelenthet még pl. az üzleti rendszerek összehasonlító elemzése, Richard Whitley koncepciójára támaszkodva,²² de számos további szakmai forrás is felhasználható.

Kapitalizmus-modellek kidolgozásával és elemzésével foglalkozik a *Good capitalism, bad capitalism, and the economics of growth and prosperity* című, a szakterületen gyakorta hivatkozott mű is: az állami irányítású, az oligarchikus, a nagy cégeken alapuló és a vállalkozói bázisú kapitalizmus-modellek nem tiszta és nem kizárólagos formában vannak jelen egy adott országban és időszakban. Kínában az állami irányítású kapitalizmus-modell mellett megjelennek más modellek bizonyos jegyei is.²³

A kínai kapitalizmus érzékletes jellemzésére, jelzőiként szolgálhatnak még a következők: államkapitalizmus,²⁴ vagy az azzal rokon tartalmú politikai (jellegű) kapitalizmus,²⁵ továbbá: „haveri” kapitalizmus,²⁶ vörös kapitalizmus/vörös kapitalisták,²⁷ valamint kapcsolati kapitalizmus²⁸ (bizonyos esetekben: guanxi-kapitalizmus) – mely egyrészt az állam és az üzleti szervezetek közötti kapcsolatrendszer, másrészt a magánvállalkozások egymás közötti kapcsolati hálózata tekintetében is értelmezhető, illetőleg például az ún. bambuszkapitalizmus.²⁹ További szerzőknél

²⁰ HALL – SOSKICE 2001.

²¹ WITT 2010 tanulmánya Kínát inkább mint liberális piacgazdaságot látatja, s ezzel szemben például FLIGSTEIN – ZHANG 2011 egyértelműen elutasítja ezt, hivatkozva egyebek mellett a kormányzat gazdasági szerepvállalására és fenntartott beavatkozási lehetőségeire.

²² WHITLEY 2007.

²³ BAUMOL – LITAN – SCHRAMM 2007.

Az informatív elemzések nem csak a különböző kapitalizmusmodell-elemek jelenlétére mutatnak rá, de azokra a következményekre is, melyek negatív vagy pozitív hatásként megjelennek ezek kapcsán a kínai gazdaságban és üzleti életben.

²⁴ Egyebek mellett: NAUGHTON – TSAI 2015; BREMMER 2014; FERGUSON 2012 – véleménykülönbségekkel a források szerzői között a fogalom használata, tartalma kapcsán!

²⁵ NEE – SWEDBERG 2007: kapcsolható e fogalom az államkapitalizmus kategóriához is.

²⁶ Egyebek mellett: PEI 2016.

²⁷ Egyebek mellett: DICKSON 2003.

²⁸ Egyebek mellett: WANG 2014; ROWLEY – NOLAN – WARNER (eds.) 2017.

²⁹ Egyebek mellett: EASTON 2011.

gyakorta szerepel még a „sajátos kínai kapitalizmus” vagy a „kapitalizmus kínai jellemvonásokkal”³⁰ kifejezés. Kapcsolódó kategóriák még a kínai kapitalizmus (utalva a délkelet-ázsiai kínai diaszpóra vállalkozási modelljére), valamint az ázsiai/délkelet-ázsiai kapitalizmus.

Ha nem is tehető egyértelmű választás, Kína gazdasági modelljének értelmezéséhez a kapitalizmusértékelések segítséget adnak (az átfogó modell, a módszertani megközelítés, az egyes vizsgálandó témakörök révén). Ám Kína vizsgálata új kérdésköröket is beemelhet e szakterületre (pl. a nemzetgazdaságon belüli kapitalizmus-modellek lehetőségei, hibrid/új konstrukciók kidolgozása).

Kína gazdasági modelljének vizsgálata során is érdemes jelezni azt, hogy bizonyos – és lényeges – pontokon különböző képet és értékelést kapunk, ha a kormányzati és pártretorikát, a gazdasági intézményrendszer hivatalos leírásait, szabályozását (normatíváját), illetőleg a ténylegesen működő, valós kínai gazdasági környezetet, rendszert elemezzük. Ráadásul a gazdasági környezet dinamikus: időben is változó intézményi struktúrákat, gazdasági kereteket vizsgálunk (pl. a privatizáció megítélése a retorika és gyakorlat szintjén több változást is megélt az elmúlt évtizedekben).

Önmagában a kategorizálás nehézsége is értékes információ Kína gazdasági környezetének sajátos voltáról. A „kivülről hozott modellek ráillesztése”, különösen az összehasonlítások felépítése esetén adott esetben kevesebbet tudunk meg a kínai gazdasági környezetről, mint ha ezektől függetlenül, teljes nyitottsággal, egy helyileg felépített gondolati sémát követnénk. Kína megismerése abban is segít, hogy önmagunkról, illetőleg a nyugati gazdasági modellekről újabb ismereteket és megválaszolásra érdemes kérdéseket gyűjtsünk. Bár igen színes és szerteágazó a kép, összegzésként a gazdasági modell kapcsán az rögzíthető, hogy Kína sajátos kapitalizmus-moddellel bír, melyben az állam szerepe jelentős, mely a Kínai Kommunista Párt által irányított kormányzati modell és politikai rendszer keretei között jött létre és működik. A kínai üzleti környezet megértését nagyban segíti az, ha egyrészt azonosítjuk a nemzeti kultúra, társadalom befolyással bíró – stabil, illetőleg változó – értékrendszerét, másrészt pedig történelmi fejlődésében vizsgáljuk a kínai gazdasági modell változását. A következőkben ezen témakörök mentén haladunk tovább elemzéseinkkel – fokozatosan közelítve a makrokörnyezettől a vállalatok világához és a menedzsment kérdéskörökhöz.

1.3. A kínai nemzeti kultúra sajátosságai, gazdasági vonatkozású hatásai

A kínai nemzeti kultúra vizsgálata egyrészt a gazdasági modellel összefüggésben is lényeges, másrészt pedig az egyedi vállalatok működése, irányítása, a kínai menedzsment megismerése szempontjából is fontos pillér. A kultúrakutatások sokféle definíciót adtak arra, hogy miként értelmezhetjük a „kultúra” fogalmát, értelmezésünkhöz közel áll Kroeber és Kluckhohn gyakorta idézett meghatározása.³¹ Az, hogy a nemzeti kultúra hatással van az adott nemzeti kultúrához köthető, „abban” működő szervezetekre, azok menedzsmentjére, egyértelmű. A kultúra jelentőségét, a menedzsmentre gyakorolt meghatározó szerepét különböző elméleti megközelítések és szerzők számos

³⁰ Egyebek mellett: HUANG 2008.

³¹ KROEBER – KLUCKHOHN 1952: 181.

módon alátámasztották és kibontották.³² A nemzeti kultúrák kutatása (beleértve ezek menedzsmentre gyakorolt hatását is) komplex tudományos kérdéskör.³³

A kínai kultúrával, s a kínai menedzsmenttel is szorosan összefüggenek a kínai értékrend kulcselemei, a kínai hitrendszer, filozófia fő irányzatai, a vezetési elvek és gyakorlatok, melyeket különböző helyzetek kapcsán (hadászati, politikai, vállalatirányítási céllal) dolgoztak ki az elmúlt évszázadokban. Korántsem egységesek azonban az ezekből leszűrhető ajánlások. Pl. a konfucianus irányzaton belül eltérő nézetek vannak az emberi természet jó/rossz mivoltával kapcsolatban – s az emberről alkotott kép nagyban meghatározza azt, hogy milyen vezetői mintát, rendszert látunk megfelelőnek. De jóval nagyobb a különbség, ha más irányzatokat, pl. a legizmus elveit vizsgáljuk. Az emberről vagy a társadalomról alkotott kép egyrészt az egyén és csoport viszonylatában, másrészt a társadalmi egyenlőtlenségek elfogadása kapcsán is lényeges. Kínában alapvetően elfogadottak a társadalmi egyenlőtlenségek, de a különféle irányzatok a vezetőkkel szemben különböző elvárásokat fogalmaznak meg (mintaadás, aktív/passzív jelenlét, erőteljes kontroll és büntetés stb.). Ráadásul a modern elméletek közül több alapjaiban támadta a hagyományos értékrendet és nézeteket (pl. a maoizmus), miközben aztán megvalósulásuk sok szempontból távol állt eszmeiségüktől. Ha mindehhez hozzávesszük még a kínai katonai stratégiák vezetési ajánlásait vagy a gazdasági nyitást követően beáramló nyugati szellemi irányzatokat és vezetési módszertanokat, akkor látható, hogy igen komplex, diffúz és sokdimenziós hatásrendszer érvényesül – gyakorta tudattalanul – a kínai gazdasági környezetben, a különféle vezetési helyzetekben.³⁴

A nemzetközi összehasonlító kultúrakutatások alapján a kínai értékrend meghatározó sajátosságai:³⁵

- Magas hatalmi távköz: tipikusan elfogadják (és elvárják) a szervezetek kevesebb hatalommal rendelkező tagjai a hatalom egyenlőtlen elosztását, a vállalati hierarchiában az alárendeltek jelentős mértékben függenek a vezetőiktől.
- Kollektívizmus: „az emberek születésüktől fogva erős, összetartó, zárt csoportba illeszkednek, ami feltétlen hűségükért cserébe egész életük során védelmet nyújt számukra”.³⁶ Az emberek magukat elsődlegesen egy adott csoport, közösség részeként definiálják és élethelyzeteiket ekként értelmezik.
- Maszkulin társadalom: a nemek érzelmi szerepei világosan elkülönülnek, kevés közöttük az átfedés, „a férfiktól elvárják, hogy magabiztosak, kemények legyenek, és az anyagi siker érdekében fáradozzanak, a nők pedig szerények és gyengédek legyenek, és az élet minőségével törődjenek”.³⁷
- Bizonytalanságtűrés: az emberek tipikusan nem tekintik fenyegetőnek, ha ismeretlen/bizonytalan helyzettel kellett szembesülniük, tapasztalatok révén és nem előre kódolt szabályok követésével jutnak előre a problémák megoldásában, nyitottak, elfogadóak az „újjal” szemben.

³² A teljesség igénye nélkül pl. nemzetközi gazdaságtani elemzések az ázsiai gazdaságok felemelkedése kapcsán; kontingencia-elméleti kutatások, nemzetközi összehasonlító kultúrakutatások, a szervezetelméletek és vezetéstudomány, a cross-cultural menedzsment és a Kína-kutatás vezető kutatóinak idekapcsolódó munkái (pl. John Child, Alfred Kieser, Nancy J. Adler, Michal H. Bond, Kwok Leung, Gordon Redding vonatkozó kutatásai).

³³ Részletes magyar nyelvű áttekintés a nemzetközi összehasonlító kultúrakutatásokról: PRIMECZ 2006. (A társadalomtudományi irányzatokról lásd: BURRELL – MORGAN 1979; ALVESSON – DEETZ 1996.)

³⁴ Részletes és komplex áttekintés a kérdésköréről: CHEN – LEE 2008.

³⁵ HOFSTEDE – HOFSTEDE 2008; HOFSTEDE INSIGHTS 2018.

³⁶ HOFSTEDE – HOFSTEDE 2008: 115.

³⁷ HOFSTEDE – HOFSTEDE 2008: 166.

- Hosszú távú értékorientáció: a jövőben eredményeket hozó erények (pl. takarékoság, kitartás) ápolása és értékelése, az oktatás és tudás megbecsülése.
- Korlátozó társadalom: kevésbé engedi meg, hogy tagjai vágyaik szerint éljenek, élvezzék életüket és örömet találjanak benne, jellemzően kontroll alatt tartják az impulzivitást, az emberi vágyakat (a gyermekkor-tól neveléssel átadott normák révén).

A fenti kulturális sajátosságok gazdasági hatásai a kínai üzleti környezetben általánosan jelen vannak és érvényesülnek, s miként látni fogjuk, kiváltképpen tetten érhetőek a kínai (családi) magánvállalatok esetében.³⁸

A tanulmány hátralévő, második felében a fókusz a makro szintről áttevődik a kínai vállalatokra, azon belül is az állami és a magánvállalatok jellemvonásaira.

2. A KÍNAI VÁLLALATOK FEJLŐDÉSE, FŐBB SAJÁTOSÁGAIK

2.1. A modern kínai vállalatok gyökerei, a kínai menedzsment alapjai

Ha a modern kínai vállalatok, vállalkozások gyökereit keressük, akkor az egyik bázist a hagyományosan meglévő családi, magántulajdonú kisvállalkozások jelentik. Ezek gyökerei évszázadokkal korábbra, a császárkorba nyúlnak vissza.³⁹ A hagyományos kínai gazdaság szerkezetben a magánvállalkozások hálózatosan működtek együtt a mezőgazdasági, feldolgozási, a különböző kézműves és egyéb kapcsolódó ipari, szolgáltatási tevékenységekben. A kínai családi vállalkozások hálózatalapú működési és menedzsment modellje a kínai diaszpóra révén a világ számos területén, kiemelten is a délkelet-ázsiai országokban évszázadok óta folyamatosan jelen van. Ez a kínai magánvállalkozási forma képviseli és jeleníti meg leginkább a hagyományos kínai kulturális értékekből fakadó szervezeti és vezetési megoldásokat.

A modernizáció, az iparosítás kezdetei Kínában, valamint a modern kínai (nagy)vállalatok gyökerei a 19. század végén és a 20. század első évtizedeiben:⁴⁰

1. Üzemek, vállalkozások Kína tengerparti nagyvárosaiban (néhol a belsőbb területeken is), ahol a külföldi (gyarmatosítói), illetőleg kínai (pl. komprádori) tőkével hoztak létre cégeket, főként könnyűipari termékek, fogyasztási cikkek gyártására, a kínai fogyasztók és a belső piacok számára, illetve exportra is.
2. Üzemek Mandzsúriában – a japán megszállás alatt: külföldi (japán) tőkével, főként nehézipari, bányászati és iparcikk termelési tevékenységeket végeztek, kiemelten is a japán (hadi) gazdaság és ipar kiszolgálására.⁴¹

³⁸ A kínai nemzeti kultúra, illetőleg a Kínai Népköztársaság mint földrajzi, jogi entitás szintje alatt számos további, a vállalatokra, azok vezetésére, vezetőire hatást gyakorló (szub)kultúrákat azonosíthatunk.

³⁹ NAUGHTON 2007.

⁴⁰ NAUGHTON 2007; GERNET 2005.

⁴¹ Taylor tudományos munkaszervezési és menedzsment elveinek, módszereinek megjelenéséről Kínában lásd például: MORGAN 2006.

A II. világháború, majd a polgárháború a gazdasági struktúrákban is igen jelentős károkat okozott. A Kínai Népköztársaság létrejötte után, 1949-től megkezdődött a válságkezelés, a helyreállítás, s ebben már kulcsszerepet játszottak a kínai állami vállalatok, melyek rövid időn belül szinte kizárólagos vállalati formává váltak Kínában.

2.2. A kínai állami vállalatok kialakulása, történetiségük és jellemzőik

A kínai állami vállalatok kapcsán alapvető fogalom az ún. *danwei*, mely ipari termelőegység/munkaegység, a leggyakrabban használt értelmezése szerint olyan állami tulajdonú ipari termelőüzem/vállalat, mely az ott dolgozó munkások (és családjuk) életének egyéb kereteit is biztosítja (pl. társüzemi foglalkoztatás a családtagoknak, lakhatás, oktatás, egyéb szociális ellátás), illetőleg kontrollt gyakorol afelett (pl. gyermekvállalás engedélyezésénél). Ugyanakkor a *danweiek* kapcsán számos kutatás kiemelte, hogy több foglalkoztatási, bérezési, irányítási „intézményi” sajátosság már a korábbi évtizedekben kialakult a kínai üzemekben, illetőleg a háborús kommunista ellátási rendszerekben, s ezeket vették át és alkalmazták széles körben az 1950-es évektől a kommunista vezetők. Másrészt a *danweiek* működési modellje még az 1960-as években is formálódott, változott.⁴²

A kínai állami vállalatok irányításában az alábbi kulcsszereplők voltak elkülöníthetőek az 1950-es évektől kezdve:

- A vállalat vezetője, akinek alárendelten jellemzően további közép- és operatív vezetők dolgoznak.
- A vállalati pártbizottság, mely a KKP helyi szervezete, illetőleg annak vezetője, a párttitkár.
- A szakszervezet, mely a szakszervezeteket állami szinten tömörítő szakszervezeti ernyőszervezet alá tartozik.
- A munkások gyűlése/tanácsa, mely a szakszervezet mellett – változó szerepkörrel, súllyal – szintén megjelenik az állami vállalatok irányításában.

Az állami vállalatok köre Kínában igen széles, működési modelljük pedig – méretük, különböző tevékenységeik, eltérő egyedi fejlődési pályájuk stb. okán – igen nagy változatosságot mutat. Ahhoz, hogy átfogó és strukturált képet nyújtsunk e vállalati szegmensről, a következőkben történeti kontextusba helyezve mutatjuk be őket. A történeti pálya felvázolása arra is lehetőséget teremt, hogy strukturáltan bemutassuk az egyes időszakokban kulcsfontosságú piaci és technológiai környezeti, valamint szervezeti kapcsolati sajátosságokat.⁴³ Az állami vállalatok szegmense elválaszthatatlan a vele számos módon összekapcsolódó kínai államigazgatástól és a KKP közigazgatással párhuzamosan kiépült rendszereitől.⁴⁴ Ezért ezek jelzése is fontos az alábbiakban az állami vállalatok működése, menedzsmentje kapcsán.

A gazdaságtörténeti keretek áttekintése a következőkben azért is hasznos, mert segíti majd a későbbiekben bemutatásra kerülő kínai magánvállalati kör megismerését is.

⁴² BIAN 2005; FRAZIER 2002.

⁴³ A fenti megközelítés kapcsán utalunk az ún. kontingencia-elméletre. Részletes jellemzését lásd: DOBÁK – ANTAL 2010.

⁴⁴ Ezen túlmenően számos fontos belső adottság, a szervezet alaptevékenységének jellege, struktúrája, a vezetők és beosztottak jellemzői hatással vannak az adott vállalat működésére, menedzsmentjére.

Időszak	Meghatározó (gazdaság)történeti események	Állami vállalatok működésének, vezetésének és állami irányításának főbb jellemzői
1949 után	<p>1949. október 1.: a Kínai Népköztársaság kikiáltása. Kína vezetője: Mao Zedong, illetőleg a KKP.</p> <p>1949–1952 között: válságkezelés, a gazdaság fokozatos helyreállítása.</p> <p>Szocialista nemzetgazdasági szektor megteremtése, földreform, államosítás elindítása.</p> <p>Alapvető életkörülmények, társadalmi feltételek javítása, modernizációja.</p>	<p>A vállalatvezetők a további hierarchiaszinteken dolgozó vezetőkkel és a munkások választott képviselőivel közösen irányították a vállalatokat, a vállalati pártbizottság vezetőjének tartozva beszámolási kötelezettséggel. A munkások tanácsa a cégügyekben konzultatív jelleggel működött, szerepe fokozatosan csökkent, míg a helyi KKP szerepe nőtt.</p> <p>Főként anyagi ösztönzők, teljesítménybérek alkalmazása.</p> <p>Sajátos vállalati típus: a kínai Népi Felszabadító Hadsereg különféle, önellátást támogató, családtagok foglalkoztatását biztosító vállalatai.</p>
1950-es évek első fele, közepe	<p>Szovjet típusú központi tervezési rendszer bevezetése. 1953–1957: az 1. ötéves terv időszak.</p> <p>Mezőgazdasági kollektivizálás.</p> <p>Egységes állami tulajdonon alapuló gazdasági rendszer fokozatos kiépítése.</p> <p>Szovjet mintájú és támogatású iparfejlesztés és kapcsolódó infrastruktúra-fejlesztés.</p>	<p>A vállalat vezetője széles jogkörrel és felelősséggel bírt a tervszámok teljesítéséért.</p> <p>A helyi pártbizottság a politikai irányvonalak megtartását felügyelte, pártpropagandát végzett és segítette a cégvezetőt.</p> <p>A szakszervezet feladata a fegyelmet, hatékonyan dolgozó munkások biztosítása volt.</p> <p>Már az 1950-es évekre jelentős állami bürokrácia épült ki, az állami vállalatokhoz kapcsolódó tervezési, irányítási, felügyeleti és adminisztrációs feladatokkal. Magukat az állami vállalatokat is kiterjedt bürokrácia jellemezte (és jellemzi azóta is).</p>
1950-es évek második fele	<p>1953: Sztálin halála, majd a hruscsovi fordulat, 1956: a magyarországi forradalom – Mao Zedong fokozatos elfordulása a Szovjetuniótól.</p> <p>1958: a 2. ötéves terv, az ún. Nagy Ugrás kezdete.</p> <p>Óriási mezőgazdasági kommunák létrehozása.</p> <p>Iparfejlesztés a városokban és vidéken.</p> <p>Katasztrófális ipari és mezőgazdasági következmények, jelentős éhínségek.</p>	<p>1956-ban új rendszert vezettek be, melyben a vállalatvezetők a párt irányítása alatt dolgoztak: minden lényeges döntést a pártbizottság hozott meg, a vállalatvezető a pártbizottsági döntések közvetítőjévé, végrehajtójává vált.</p> <p>A Nagy Ugrás kezdetétől tovább erősítették a pártirányítást és -felelősséget a vállalaton belül, növelték az egyszerű munkások vezetői feladatokban való részvételét, míg a vezetőket az alapfeladatokhoz is odarendelték.</p> <p>Anyagi ösztönzők háttérbe szorulása, voluntarista szemlélet.</p> <p>A mezőgazdaságból az iparba irányítottak át jelentős embertömegeket.</p>
1960-as évek első fele	<p>1961: a Nagy Ugrás leállítás, gazdasági kiigazítás elindítása. A mezőgazdasági kommunák leépítése.</p> <p>Mao háttérbe szorulása, Liu Shaoqi és Deng Xiaoping irányító szerepének növekedése: pragmatikus, racionális, technokrata gazdaságirányítás. A centralizáció, a jól kidolgozott központi tervezés szerepének növelése, majd a sikeres konszolidáció után fokozatos enyhítése.</p>	<p>A kiigazítás időszakában az állami vállalatok számára a központi tervek szigorúan előírták a működést kereteit, de a vállalatvezetők nagyobb felelősséget, önállóságot kaptak mindennapi döntéseiknél, csökkent a pártszervezettől való függőségük.</p> <p>Visszaállították az anyagi ösztönzők, teljesítménybérek alkalmazását.</p> <p>A munkástanácsok, szakszervezetek szerepe növekedett az üzemekben (pl. jóléti kérdések, tervteljesítés, munkásokat érintő kérdések).</p>
1960-as évek második fele, 1970-es évek első fele	<p>1966–1976: Kulturális Forradalom.</p> <p>Ideológiavezérelt, politikai kérdéseket középpontba állító államvezetés, Mao Zedong személyi kultuszának, irányítói szerepének erősítése, „forradalmi” mozgósítás, leszámolás mindenfajta ellenzékkel, „átnevelés”.</p> <p>A felsőfokú oktatási rendszer leállítása évekre.</p> <p>Értékválság, súlyos társadalmi hatások.</p> <p>Ismét – sikertelen – kezdeményezések a vidéki iparfejlesztésre.</p>	<p>A vállalaton belül a vezetők és a munkástanácsok mellett a Kulturális Forradalom időszakában még a pártbizottság is háttérbe szorulhatott, a forradalmi bizottságok átvették az irányítást.</p> <p>Az anyagi ösztönzők, a darabbérek szerepének csökkentése, megszüntetése, helyette: kollektívizmus, egységes, illetőleg ideológiai elkötelezettség szerinti bérezés.</p> <p>Az 1970-es években a pártbizottságok fokozatosan visszaszerezték a cégeken belüli irányító szerepüket.</p>

Időszak	Meghatározó (gazdaság)történeti események	Állami vállalatok működésének, vezetésének és állami irányításának főbb jellemzői
<p>1970-es évek második fele, 1980-as évek</p>	<p>1976: Mao Zedong halála, a Kulturális Forradalom vége.</p> <p>1978: Deng Xiaoping irányításával a „reform és nyitás”, valamint a „négy modernizáció” politikájának elindítása.</p> <p>A reformok nem egységes csomagként és egy időben kerültek bevezetésre, hanem térben és időben fokozatosan, a tapasztalatokra építve, a hibák korrekációjával (jelszó: „kőről kőre lépkedve átkelni a folyón”). Gradualista reformszemlélet (nincs sokkterápia, nincs „Big Bang”). Kétfágányos gazdasági rendszer bevezetése.</p> <p>„Egy gyermek” politika.</p> <p>Mezőgazdasági reformok elindítása, családi felelősségi rendszer.</p> <p>Társasági jogi keretek alapjai (állami vállalatokra, külföldi befektetésekre).</p> <p>1979-től speciális gazdasági övezetek létrehozása, fejlesztése.</p> <p>Külföldi vállalatok piacra lépése.</p> <p>Az egyéni vállalkozások és a jellemzően kollektív tulajdonban lévő ún. községi és falusi vállalkozások (TVEs – <i>Township and Village Enterprises</i>) térnyerése.</p> <p>Fokozatosan növekedésnek induló külkereskedelmi forgalom és beáramló FDI.</p> <p>Jelentős gazdasági növekedés kezdete: az 1980-as évektől Kínában a gazdasági növekedés évtizedekig évente átlagosan 10% körüli volt.</p> <p>Jelentős fogyasztóiár-növekedés.</p> <p>1989: Tiananmen téri események.</p> <p>A politikai rendszer nem – vagy csak nagyon szigorúan felügyelt keretek között, kis mértékben – változhat.</p>	<p>1978-tól először visszatérés ahhoz a vállalatirányítási módszerhez, melyben a vállalatvezetők a pártbizottság irányítása alatt dolgoztak. Majd fokozatosan igyekeztek letisztázni a vállalatirányítás kulcsszereplőinek rendszerét, kiegyensúlyozni az erőviszonyokat. De ez a modell problémát jelentett a gazdasági növekedés elvárása, a piaci nyitás, a külföldiekkel elinduló vállalati kapcsolat-építések során.</p> <p>1984-től fokozatosan vezették be és terjesztették ki az állami vállalatok körében a vállalatvezető felelősségén nyugvó irányítási rendszert, melynek lényege, hogy a vállalat vezetője teljes felelősséget visel a vállalat teljesítményéért.</p> <p>1988-ra minden állami vállalatnál ezt a modellt kellett alkalmazni.</p> <p>E rendszer sikerét korlátozta viszont a szabályozások kidolgozatlansága, a központi tervezés, irányítás fennmaradása, valamint a szankcionálás gyengesége.</p> <p>Trend: az állami vállalatok irányításának lokalizációja.</p> <p>1986-tól alkalmazták a szerződéses felelősségi rendszert, melyben a vállalatvezető szerződésben vállalta a felügyelő hivatal által kijelölt teljesítménycélokat (több évre szólóan), motiváló kompenzációs modell alkalmazásával.</p> <p>E rendszer is csak korlátozott sikereket ért el: a fentiekhez hasonló okokból.</p> <p>A vállalati pártbizottságok szerepe fokozatosan módosult (operatív irányítás helyett humán, ideológiai, felügyeleti jelleg), hatalmi erejük egyes esetekben korlátozottabbá válhatott, de a gazdaság egészét tekintve szerepük megkérdőjelezhetetlen maradt.</p> <p>Állami vállalatok és külföldi vállalatok kapcsolatfelvétele, kezdeményezések közös vállalatok létrehozására. Lehetőségek:</p> <ul style="list-style-type: none"> – tőke-hozzájáruláson alapuló közös vállalat, – kooperatív (szerződésen alapuló) közös vállalat. <p>Sajátos új vállalati típus: a különféle kollektív tulajdonban lévő vállalatok (pl. a kollektív tulajdonú községi, falusi cégek vagy a kollektív tulajdonú katonai [kapcsolódású] cégek). Ezek nem részei a hagyományos értelemben vett állami szektornak, ugyanakkor a kollektív tulajdonlás révén ideológiailag közelebb álltak ahhoz, mint a normál magánvállalkozások, és jellemzően aktív központi és helyi kormányzati támogatással működtek. Jelentős szerepet töltek be a gazdasági fejlődés beindításában, kiterjesztésében.</p> <p>Kínai katonai vállalatok: önellátás helyett erőteljes profitfókusz, széles körű és sikeres üzleti tevékenység (pl. hotelszolgáltatások, külkereskedelem), ugyanakkor korrupciós kockázatok, felügyeleti problémák.</p>

Időszak	Meghatározó (gazdaság)történeti események	Állami vállalatok működésének, vezetésének és állami irányításának főbb jellemzői
1990-es évek	<p>A fokozatos (inkrementális/graduális) reformfolyamat folytatása.</p> <p>A „kétvágányos” gazdasági modell fokozatos leépítése, a piacgazdasági modell széles körű térnyerése.</p> <p>Probléma sok állami vállalat romló gazdasági teljesítménye: csökkenő profitok, növekvő veszteségek – pl. a megnövekedett verseny, a megváltozott árrendszer, a növekvő beruházások, többletkapacitások miatt. Kulcskérdés az állami vállalatok reformja.</p> <p>1990: a Sanghaji Tőzsde újrainyítása, a Szhenzheni Tőzsde létrehozása.</p> <p>1992: a szocialista piacgazdaság mint állami célkitűzés (XIV. Pártkongresszus).</p> <p>1994: a Modern Vállalati Rendszer koncepciójának bevezetése.</p> <p>A magánszektor szerepének fokozatos hivatalos elismerése, megerősítése a gazdaságban – ezzel párhuzamosan a közszektor kizárólagos dominanciájának mérséklése, de fontosságának hangsúlyozása.</p> <p>1997–1998: délkelet-ázsiai pénzügyi-gazdasági válság.</p> <p>1998: hároméves reformterv az állami vállalati portfólió korszerűsítése érdekében (Zhu Rongji irányításával).</p> <p>Pénzügyi reformok a renminbi/yuan fokozatos konvertibilissé tételére.</p> <p>A yuan árfolyama a dollárhoz kötött és alulértékelt.</p> <p>Hongkong és Makaó visszakerülése kínai fennhatóság alá (1997, 1999).</p> <p>Áradások, egyre jelentősebb környezetszennyezési problémák.</p> <p>Társadalmi feszültségek.</p> <p>A megszűnő állami vállalati szociális háló (juttatások, szolgáltatások hiánya).</p> <p>Gyorsuló technológiai fejlődés és az ebből fakadó kihívások.</p> <p>Az évezred végén gazdaságpolitikai döntés: az állami vállalatok és tulajdonlás meghatározó marad az ún. pilér iparágakban, a high-tech szektor bázisát adó területeken, a meg nem újuló természeti erőforrások kapcsán, a közmű és infrastruktúra szolgáltatásoknál, valamint a nemzetbiztonsággal összefüggő tevékenységeknél.</p>	<p>Az 1990-es évek közepére a kínai állami vállalatok reformja is elkerülhetetlenné vált. Célok: a profitabilitás növelése/veszteségtermelés csökkentése, valamint az új, piaci környezethez való alkalmazkodás javítása.</p> <p>A modernizáció irányelvei: tulajdonjogok rendezése, irányítási jogok és felelősségek szabályozása, a kormányzat szerepköreinek tisztázása (tulajdonosi, felügyeleti, irányítási), tudományos/professionális vállalatvezetési módszerek alkalmazása.</p> <p>A korábbi állami termelőegységek helyett valódi üzleti egységek kialakítása: korlátolt felelősségű társaságok, részvénytársaságok létrehozása.</p> <p>Alapvető kihívások:</p> <ul style="list-style-type: none"> – a piaci funkciók kialakítása az állami vállalatoknál (pl. marketing, beszerzés, kutatás-fejlesztés, pénzügyi menedzsment), – a piaci környezetnek megfelelő vezetői állomány, kompetenciák biztosítása, – a fenntartható fejlődési pálya megteremtése (a szervezet erőforrásainak rövid távú kizsákmányolása helyett). <p>A legnagyobb kínai állami vállalatokat az állam „megtartotta” és átszervezték ezeket (pl. társüzemek, szociális ellátások leépítése, létszámcsökkentések, hitelállomány rendezése, technológiafejlesztés állami támogatása).</p> <p>Tulajdonviszonyok diverzifikációja (pl. tőzsdére vitel, vezetői/dolgozói tulajdonszerzés, külső befektetők bevonása), de jellemzően megmaradt a többségi állami tulajdon.</p> <p>Vállalatcsoportok, nagy konglomerátumok kialakítása, regionálisan, illetőleg iparági szinten, a szinergiák kiaknázása, a hatékonyságnövelés vagy akár a kisebb/gyengébben teljesítő cégek helyzetének rendezése érdekében.</p> <p>Az állam sokrétű preferenciális intézkedésekkel támogatta a megtartott állami vállalatok, illetőleg az állami konszernek működését.</p> <p>Számos kis és közepes állami vállalatot „elengedett” a kínai állam: pl. privatizáció/megszüntetés/csődbe „engedés”/átszervezés.</p> <p>Jelentős mértékben (több tízmillió fővel) csökkent az állami vállalatoknál foglalkoztatottak létszáma. Nem teljeskörűen tudta kompenzálni ezt az új magángazdaság, a külföldi vállalatok, valamint a kollektív tulajdonú cégek köre.</p> <p>Állami kereskedelmi bankok újraszervezése, továbbá vagyonkezelő társaságok létrehozása, és a „rossz” vállalati hitelek kihelyezése ezekbe.</p> <p>A kínai állam az állami vállalatok megmaradó portfóliója révén megtartotta annak lehetőségét, hogy szükség szerint beavatkozhasson a gazdasági folyamatokba.</p> <p>Ugyanakkor az állami vállalatok reformjának negatív következményei: korrupció erősödése, állami vagyonvesztés, erőforrások kizsákmányolása.</p>

Időszak	Meghatározó (gazdaság)történeti események	Állami vállalatok működésének, vezetésének és állami irányításának főbb jellemzői
2000-es évek – napjainkig	<p>Kína devizatartalék-állománya jelentős.</p> <p>2000: <i>Go(ing) Global</i> stratégia megvalósítása – kínai nagyvállalatok nemzetközivé válásának elősegítésére (kiáramló FDI növelése, új piacok elérése, diverzifikáció, tudás- és technológiatranszfer, forrásszerzés, kínai márkák globális megjelenítése).</p> <p>2001: Kína csatlakozása a WTO-hoz. Kína aktív nemzetközi szerepvállalása (pl. ENSZ, IMF, Világbank, Sanghaji Együtműködési Szervezet, BRICS és NDB, AIB, ASEAN–Kína Szabadkereskedelmi Övezet, G-2, G20, Kína–EU, Kína–Afrika, Kína–Dél).</p> <p>2007–2008: globális pénzügyi válság, jelentős gazdaságélénkítő csomag.</p> <p>2008 után Kína gazdasági növekedése lecsökken, „új normál állapot” szerinti növekedési pálya.</p> <p>Kína a világ legnagyobb gazdasága vásárlóerő-paritáson számolva és a 2. legnagyobb GDP-vel rendelkezik nominális érteken (2., illetve 1. USA).</p> <p>2011: 16+1 együttműködés (Kelet-Közép-Európa országai és Kína közti együttműködés) elindítása Budapesten.</p> <p>Antikorrupciós kampány.</p> <p>2013: Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés elindítása.</p> <p>Szándék: az állami vállalatok meglévő szerepének hosszú távú fenntartása.</p> <p>2015–2016: tőzsdeválság Kínában.</p> <p>Új pillér iparágak kormányzati kijelölése: infokommunikációs technológia, biotechnológia, zöld ipar, kreatív ipar, magas hozzáadott értékű gyártás.</p> <p>2018: kereskedelmi harc az USA-val.</p>	<p>Tovább folytatódik az állami vállalatcsoportok szervezése, az ezredforduló után csaknem másfélszáz kiemelten kezelt, nagy iparági vagy iparágakon átívelő konglomerátum működött. Az elmúlt években további összevonások, globálisan is jelentős állami konszernek kialakítása.</p> <p>Bár arányaiban az állami vállalatok hozzájárulása az ipari termeléshez, GDP-hez csökkent, de szerepük több szempontból is meghatározó maradt:</p> <ul style="list-style-type: none"> – foglalkoztatás, vagon- és eszközállomány, – pillér (gépgyártás, elektronika, vegyipar, autógyártás, infrastruktúra-építés) és más kiemelt iparágakban domináns szereplők, – más vállalatok részeként továbbműködve (vegyesvállalatokban, új cégekben), – más állami vállalatok tulajdonosaként, finanszírozójaként, – speciális cégekként: pénzügyi intézményekként, – további társadalmi, politikai funkcióik révén. <p>Kiemelt központi kormányzati figyelem a legnagyobb/stratégiai területeken működő állami cégekre, ezek felügyeletét az Államtanács állami tulajdonban lévő vagyonelemeket felügyelő és kezelő bizottsága (nevének angol rövidítése: SASAC) látja el.</p> <p>A további állami vállalatok felügyeletét vagy központi kormányzati szervek (minisztériumok) vagy helyi kormányzati szervek látják el.</p> <p>Speciális felügyelettel rendelkeznek az állami pénzügyi intézmények.</p> <p>Magánbefektetők bevonásának előmozdítása – de csak főként forrásbevonási céllal és mértékkel, az irányítás továbbra is a kínai állam kezében marad.</p> <p>A nagy állami vállalatok jelentős szerepet vállalnak a kormányzati belső és külső irányultságú gazdaságpolitika megvalósításában (pl. válságkezelő csomag vagy a <i>Go(ing) Global</i> stratégia kapcsán). Az állam pedig sokrétű támogatást biztosít működésükhöz, fejlődésükhöz. De: a multinacionális céggé válás sajátos vezetési kihívásokat rejt.</p>

1. táblázat: A kínai állami vállalatok működésének főbb sajátosságai, történetisége⁴⁵

Napjainkban a nagy állami vállalatok jelentős szerepet játszanak Kína gazdasági eredményeiben, de a korlátozott és fokozatos reformfolyamatok, az állami vállalatok működésében meglévő problémák korlátot is jelentenek a hatékonyabb, eredményesebb, versenyképesebb működés, a globális piaci sikerek elérése szempontjából. Az állami vállalatok jelenlegi rendszere korlát egyben az új, eredményesebb piaci belépők előtt is.

⁴⁵ Felhasznált főbb források: CHILD 1996; NAUGHTON 1996; NAUGHTON 2007; NAUGHTON – TSAI 2015; COASE – WANG 2012; MAROSI 2003; JORDÁN – TÁLAS 2005; P. SZABÓ 2011; CHIU – LEWIS 2006; CHINA.ORG.CN; LEE 2009; LARÇON 2009; WANG – CHEE 2011; FENG – LJUNGWALL – GUO 2017; BICKFORD 1994; továbbá releváns hírügynökségi adatok, cikkek (BBC, Xinhua, Bloomberg).

Az állami vállalatok menedzsmentjének⁴⁶ főbb sajátosságai:

- A vezetők a központi kormányzati és párt irányelvekkel összhangban irányítanak.
- Korábbi közigazgatási tapasztalataik és párfunkcióik segítenek a megfelelő kompromisszumok megtalálásában az állami és az üzleti igények között.
- A döntéshozatal jellemzően hosszú, bürokratikus, belső (vállalati) és külső egyeztetéseken alapul, konszenzuserősítő.
- Az állami vállalatok a magánvállalatokhoz képest formalizáltabban, szabályozottabban, hierarchikusabban működnek.
- Fontos a vezető iránti tisztelet, lojalitás.
- A dolgozói állomány menedzsmentjében lényeges szerepet tölt be a HR szakterület, s ezen keresztül a KKP.
- Meghatározó a vezetői karizma, a példamutatás, a személyes kapcsolatrendszer.
- A vezetési stílus jellemzően autoriter, lényegi eleme az utasítások kiadása és a szigorú kontroll.⁴⁷

2.3. A kínai magánvállalatok típusai, működésük és menedzsmentjük

Közvetlenül 1949 után a magánvállalkozások még jelentős szerepet vállalhattak az ország helyreállításában, de pár év alatt a kormányzat egyértelműen a „nemzeti burzsoá tőke” ellen fordult, a szovjet mintájú kommunista gazdasági modell kiépülésével párhuzamosan az 1950-es évek közepére a magánvállalkozók (főként az egyéni vállalkozók) száma, súlya minimálisra csökkent. 1949 és 1979 között Kínában a korábbiak töredéke, mindössze néhány százezer kisvállalkozás működhetett (pl. a kiskereskedelemben és az alapvető szolgáltatási területeken).⁴⁸ A reformok kezdetétől ez a fajta vállalkozói modell sikeresen terjedt el ismét Kínában.

A reformfolyamatok megindítását követően a magánvállalatok több különböző fajtája is megjelent és elterjedt Kínában, így az egyéni vállalkozások mellett a kilencvenes évektől a különféle nagyobb magáncégek (amikortól lehetőség volt rá, a legnagyobbak akár tőzsdén jegyzett formában is).⁴⁹ A reformkorszaktól kezdve a privatizáció folyamata is fontos ágát képezte Kínában a magángazdaság kiépülésének.

A kínai magán-, jellemzően családi, tulajdonban lévő vállalkozások működésének, menedzsmentjének legfontosabb sajátosságai:

- Magas szintű centralizáció, kevés hierarchiaszint (lapos szervezet), a szervezeti hatalom jórészt az alapító/tulajdonos családfő kezében összpontosul, egyszemélyi döntések – de a vezető ehhez információkat gyűjt(het) alkalmazottaitól.
- Autokratikus, sokszor diktatórikus, karizmatikus vezető, aki viszont döntéseiben felelősséget kell(ene), hogy viseljen az alárendeltjei iránt.

⁴⁶ Vállalati menedzsment: „eredményesen megvalósítani dolgokat a többi ember által, illetve velük együtt” (DOBÁK – ANTAL 2010: 22.).

⁴⁷ CHILD 1996; NAUGHTON 1996; MAROSI 2003; WANG – CHEE 2011.

⁴⁸ TSUI – ZHANG – CHEN 2017.

⁴⁹ A külföldi tulajdonban működő vállalkozásokat a kínai közigazgatás, statisztika, illetőleg a szakirodalom is jellemzően a belföldi magántulajdonosok vállalataitól elkülönülten kezeli.

- Alkalmazottaktól elvárt lojalitás, alacsony szintű bevonásuk, felhatalmazásuk.
- Alacsony szintű bürokratikus kontroll, jórészt hiányzó technokratikus és strukturális koordináció, helyette: személyes (felső)vezetői döntések és kontroll.
- Vállalkozói szellem, (pro)aktív piaci magatartás és stratégiák, gyors reakciók a változásokra, bizonytalanságtűrés, pragmatizmus.
- Kapcsolatrendszer kiemelt fontossága: a szervezeten belül és a vállalatok, illetve egyéb kapcsolódó szervezetek között is az üzleti életben.⁵⁰

A fentiekkel, illetőleg történetiségükkel összhangban a tipikus kínai családi vállalkozások kis szervezetek, s olyan iparágakban működnek, melyekbe alacsony a be- és kilépési korlát, illetve a tőkeigény. E cégek költséghatékony működése és rugalmassága fontos sikertényező. Vannak viszont valóban jelentős méretű családi vállalatok is Kínában és Délkelet-Ázsiában: akár diverzifikált tevékenységi körrel rendelkező konglomerátumok. Ezeknél komoly kihívást jelent a szükséges koordinációs, kontroll- és finanszírozási rendszerek kialakítása és működtetése, a (generációs) vezetőváltások megvalósítása, s kockázat a nepotizmus érvényesülése, a külső tőke- vagy kompetencia-bevonás nehézsége.⁵¹

A magánvállalatok kapcsán kiemelendő, hogy nem csupán a kormányzati aktorok által kezdeményezett reformok révén megnyíló új intézményi kereteket töltötték meg tartalommal, nem csupán képesek voltak a számukra hosszú ideig és több szempontból kedvezőtlen intézményi keretek között működni, hanem sajátos innovációs mechanizmusok révén fejlődtek, sikeressé váltak és túléltek addig, míg az intézményi keretek is fokozatosan kedvezőbbé váltak számukra. Victor Nee és kutatótársai elemzései bemutatják, hogy pl. a Jangce folyó völgyének vállalkozói miként tudtak az 1980-as évektől kezdve egy hálózatos piaci modellben, új, innovatív szervezési és működési formákkal úgy fejlődni, hogy a meglévő gazdasági korlátok és nehézségek ellenére valóban Kína új kapitalizmusát alapozták meg és építették fel. A reformkorszak első időszakában a magángazdasági szereplőket érintő korlátok közül kiemelhető a releváns tulajdon- és társaságjogok, a vállalkozási formák és keretek alulszabályozottsága, a bürokratikus terhek és hátrányok (adózás, hivatalos eljárások kapcsán), a tőkehozzáférés nehézségei, az állami és kollektív vállalatok kormányzati előnyben részesítése.⁵²

Van olyan vélemény is, hogy a kínai vállalatok a reformkorszak új, bizonytalan, kihívásokkal teli piaci és szabályozási környezetében gyakorta úgy próbáltak túlélni, sikeressé válni, hogy működésükben és döntéseikben utánozták/„másolták” a legjobb piaci teljesítményű külföldi tulajdonú cégeket.⁵³

A kínai vonatkozású entrepreneurship-kutatások a kínai vállalkozók szerepét vizsgálják a gazdaság átalakítása, fejlődése kapcsán, akár kitekintéssel arra is, hogy a vállalkozói szegmens miként tudott (vissza)hatni az intézményi keretekre.⁵⁴ További tipikus témakörök pl. a gazdasági környezettel, annak változásával és aspektusaival, a vállalko-

⁵⁰ SCHLEVOGT 2002; MAROSI 2003; WANG – CHEE 2011.

⁵¹ SCHLEVOGT 2002; MAROSI 2003; WANG – CHEE 2011.

⁵² NEE – OPPER 2012.

⁵³ GUTHRIE 1999.

⁵⁴ YANG 2007.

zásokra ható és a vállalkozók által érzékelt tényezőkkel, a vállalkozás stratégiájával, szervezetével, kapcsolatrendszerével, a különböző vállalkozástípusokkal, illetőleg a vállalkozókkal (értékrendjükkel, viselkedésükkel, irányultságukkal, életkori, nemi, ágazati szegmenseikkel) kapcsolatos kutatások.⁵⁵

A kínai magánvállalatokra is igaz az, hogy méretük, tevékenységük, történeti fejlődésük, valamint vezetőik sajátosságai, döntései, a cég stratégiájának függvényében igen változatos vállalati kört és sok szempontból különböző működési és vezetési rendszereket találunk. A legnagyobb kínai magánvállalatok között globálisan is jelentős, professzionális konszernek (pl. Huawei, Legend) is megtalálhatóak. Különleges szakmai kérdéseket vet fel ezen jelentős kínai magáncégek viszonya a kínai állammal, s ennek hatása a vállalat működésére, stratégiájára.⁵⁶ Itt kell visszaaltnunk a kínai kapitalizmus sajátos jellegére, modelljére. Természetesen a kínai magánvállalatok kapcsolódása a közigazgatás és a politika intézményrendszeri szövetébe nem korlátozódik csak a legnagyobb cégekre.

A kínai társadalom is elfogadta, integrálta, sőt, elismeri a sikeres magánvállalkozókat (a Kínai Társadalomtudományi Akadémia kutatásai alapján a kormányzati hivatalnokok és a vállalati vezetők után következnek a foglalkozások „elismertségi” rangsorában). A KKP hasonlóképpen integrálta az új kínai vállalkozói réteg sikeres tagjait soraiba.⁵⁷

A reformkorszakban a magánvállalatok és magánvállalkozók elismertsége, elfogadottsága csak lassan épült ki,⁵⁸ s napjainkra és a jövőre nézve is érvényes az az állítás, hogy Kína kormányzata erős állami gazdasági szektort kíván fenntartani. A vállalkozók állami „integrációja”, ideológiai elismerése szempontjából fontos mérföldkő volt a „három képviselő” tézise, s az, hogy az ezredforduló után már a KKP tagjaivá válhattak.

Kína magánvállalati vezetőinek jelentős része töltött be korábban államigazgatási, párt- vagy állami vállalati tisztséget (ők az ún. „vörös kapitalisták”). Emellett számos kínai magánvállalkozó igyekszik megfelelő kapcsolatot kialakítani a kínai állam és a KKP különböző szereplőivel (ennek intézményi és kulturális okai egyaránt vannak), és továbbra sem jelentős annak az esélye, hogy ezen vállalkozók az állammal szemben kritikus erőket aktívan támogatnák.⁵⁹

Az állami és a magánszektor közötti határvonalon található sajátos vállalati típust képviselnek Kínában az ún. községi és falusi vállalkozások (TVEs – *Township and Village Enterprises*). Ezen vállalatok a reformok kezdetétől jöttek létre a vidéki területeken, különféle ipari vagy szolgáltatási tevékenységeket végeztek, és a kezdetekben jellemzően kollektív tulajdonban voltak. A gazdaságtörténeti kutatások kimutatták, hogy jelentős szerepet játszottak az 1980-as évektől Kína gazdasági fejlődésében (rugalmasan reagáltak a megnyíló piaci lehetőségekre, kitörési pontot kínáltak vidéken, alkalmazták a mezőgazdasági és ipari reformok elindítása után keletkező munkanélküli tömegeket, kollektív tulajdoni modelljükkel ideológiailag is megfeleleltek, a központi és helyi kormányzatok támo-

⁵⁵ 25 évet felölelő (1980–2005) szakirodalmi áttekintés a témában: YANG – LI 2008.

⁵⁶ Pl. cégvezetők részvétele a KKP fórumain, az állam felügyelete alatt álló ágazati és egyéb szakmai szervezetekben. Továbbá pl. a Huawei egyes termékeinek forgalmazását tiltják az USA-ban – nemzetbiztonsági okokból.

⁵⁷ TSUI – ZHANG – CHEN 2017.

⁵⁸ Az 1980-as években még a magánvállalkozások fogalma helyett is civil tulajdonú vállalkozásokról beszéltek, a privatizáció fogalma is tabu volt (TSUI – ZHANG – CHEN 2017).

⁵⁹ DICKSON 2003.

gatták őket: szabályozásokban, adózásban, hitelekkel, állami/külföldi vállalatokkal való együttműködésekben). Az 1990-es évek közepétől fokozatosan megváltozott tulajdoni rendszerük: jelentős mértékű privatizáció ment végbe (gyakorta már ezt megelőzően is kvázi magánvállalatként menedzselték őket), továbbá sok, eleve magántulajdonú TVE jött létre.⁶⁰ Napjainkban továbbra is a kínai gazdaság fontos szegmensét alkotják. Számos közülük nagyvállalattá fejlődött, ugyanakkor sok megszűnt az 1990-es évek végére vagy az ezredforduló után – lemaradva a piaci, finanszírozási versenyben. De legtöbbjük a vidék kis- vagy közepes vállalata maradt, s szerepük igen fontos ezen területek gazdasági stabilitása, fejlődése szempontjából.

A magángazdaság fejlődésének kedvező hatásait és eredményeit sajnálatosan csökkentik mindazon társadalmi és környezeti károk, melyek a humán, illetőleg a természeti erőforrások túlzott kizsákmányolásából fakadtak, illetőleg amelyek a társadalmi egyenlőtlenségek növekedésével jártak együtt.

⁶⁰ NAUGHTON 2007.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ALVESSON, MATS – DEETZ, STANLEY. 1996. "Critical Theory and Postmodernism Approaches to Organizational Studies." In: *Handbook of Organization Studies*. London, Sage Publications. 191–217.
- BÁNHIDI FERENC. 2016. „A hagyományos üzleti kultúra hatása a kínai modernizációra Wu Xiaobo kutatásai alapján.” In: SALÁT GERGELY – SZILÁGYI ZSOLT (szerk.) *Kulturális hagyomány a modern kelet-ázsiai államban*. Budapest, MTA BTK Néprajztudományi Intézet – L'Harmattan Kiadó. 55–67.
- BAUMOL, WILLIAM J. – LITAN, ROBERT E. – SCHRAMM, CARL J. 2007. *Good Capitalism, Bad Capitalism, and the Economics of Growth and Prosperity*. New Haven, Yale University Press.
- BIAN, MORRIS L. 2005. *The Making of the State Enterprise System in Modern China: The Dynamics of Institutional Change*. Cambridge (MA), Harvard University Press.
- BICKFORD, THOMAS J. 1994. "The Chinese Military and Its Business Operations: The PLA as Entrepreneur." In: *Asian Survey*. Vol. 34. No. 5. May 1994. 460–474.
- BOUÉE, CHARLES-EDOUARD. 2011. *China's Management Revolution: Spirit, Land, Energy*. Palgrave Macmillan (Copyright: Roland Berger Strategy Consultants).
- BRANDT, LOREN – RAWSKI, THOMAS G. (eds.) 2008. *China's Great Economic Transformation*. Cambridge – New York, Cambridge University Press.
- BREMMER, IAN. 2014. *The End of the Free Market: Who Wins the War between States and Corporations?* New York, Portfolio.
- BUCKLEY, PETER – ENDERWICK, PETER – CROSS, ADAM R. 2018. *International Business*. New York, Oxford University Press.
- BURRELL, GIBSON – MORGAN, GARETH. 1979. *Sociological Paradigms and Organisational Analysis: Elements of the Sociology of Corporate Life*. London, Heinemann.
- CHEN CHAO-CHUAN – LEE YUEH-TING (eds.) 2008. *Leadership and Management in China: Philosophies, Theories, and Practices*. Cambridge – New York, Cambridge University Press.
- CHEN MING-JER. 2005. *Inside Chinese Business: A Guide for Managers Worldwide*. Boston (MA), Harvard Business School Press.
- CHILD, JOHN – RODRIGUES, SUZANA B. 2005. "The Internationalization of Chinese Firms: A Case for Theoretical Extension?" In: *Management and Organization Review*. Vol. 1 No. 3. November 2005. 381–410.
- CHILD, JOHN. 1996. *Management in China during the Age of Reform*. Cambridge Studies in Management 23. Cambridge, Cambridge University Press.
- CHINA.ORG.CN. *Major Economic Events of the Past 60 Years - 60th Anniversary of the People's Republic of China (1949–2009)*. China Internet Information Center. In: http://www.china.org.cn/features/60years/node_7077151.htm
- CHINA.ORG.CN. 2014. *Decision of the Central Committee of the Communist Party of China on Some Major Issues Concerning Comprehensively Deepening the Reform*. 16 January 2014. In: http://www.china.org.cn/china/third_ple_nary_session/2014-01/16/content_31212602.htm
- CHIU, BECKY – LEWIS, MERVYN. 2006. *Reforming China's State-Owned Enterprises and Banks*. New Horizons in Money and Finance Series. Cheltenham (UK) – Northampton (MA), Edward Elgar Pub.
- CLEGG, STEWART – HARDY, CYNTHIA – NORD, WALTER R. (eds.) 1996. *Handbook of Organization Studies*. London – Thousand Oaks, Sage Publications.
- COASE, RONALD – WANG NING. 2012. *How China Became Capitalist*. Palgrave Macmillan.
- DENG XIAOPING. 1992. "Opening Speech at the 12th National Congress of the Communist Party of China." In: *China Daily*. (http://cpcchina.chinadaily.com.cn/2010-10/20/content_13918249.htm)

- DICKSON, BRUCE J. 2003. *Red Capitalists in China: The Party, Private Entrepreneurs, and Prospects for Political Change*. Cambridge Modern China Series. Cambridge – New York, Cambridge University Press.
- DICKSON, BRUCE J. 2008. *Wealth into Power: The Communist Party's Embrace of China's Private Sector*. Cambridge – New York, Cambridge University Press.
- DOBÁK MIKLÓS – ANTAL ZSUZSANNA. 2010. *Vezetés és Szervezés. Alap- és Mesterszakos Tankönyv*. Budapest, Aula Kiadó.
- DOUGLASS C. NORTH. 1990. *Institutions, Institutional Change, and Economic Performance*. The Political Economy of Institutions and Decisions Series. Cambridge – New York, Cambridge University Press.
- EASTON, TOM. 2011. "Bamboo Capitalism." In: *The Economist*. 10 March 2011.
- ESTABLISHING & OPERATING A BUSINESS IN CHINA 2018. 2017. Asia Briefing (Dezan Shira & Associates).
- FENG XINGYUAN – LJUNGWALL, CHRISTER – GUO SUJIAN. 2017. *Political Economy of China's Great Transformation*. Abingdon (OX) – New York (NY), Routledge.
- FERGUSON, NAILL. 2012. "We're All State Capitalists Now." In: *Foreign Policy*. 9. February 2012. (<https://foreignpolicy.com/2012/02/09/were-all-state-capitalists-now/>)
- FEUERWERKER, ALBERT. 1984. "The State and the Economy in Late Imperial China." In: *Theory and Society*. Vol. 13. No. 3. May 1994. 297–326.
- FLIGSTEIN, NEIL – ZHANG JIANJUN. 2011. "A New Agenda for Research on the Trajectory of Chinese Capitalism." In: *Management and Organization Review*. Vol. 7. No. 1. 39–62.
- FRAZIER, MARK W. 2002. *The Making of the Chinese Industrial Workplace: State, Revolution, and Labor Management*. Cambridge Modern China Series. Cambridge – New York, Cambridge University Press.
- GERNET, JACQUES. 2005. *A kínai civilizáció története*. Budapest, Osiris Kiadó.
- GITTER, DAVID. 2017. "China Sells Socialism to the Developing World." In: *The Diplomat*. 28. October 2017. (<https://thediplomat.com/2017/10/china-sells-socialism-to-the-developing-world/>)
- GUTHRIE, DOUG. 1999. *Dragon in a Three-Piece Suit: The Emergence of Capitalism in China*. Princeton (NJ), Princeton University Press.
- HALL, PETER A. – SOSKICE, DAVID W. (eds.) 2001. *Varieties of Capitalism: The Institutional Foundations of Comparative Advantage*. Oxford – New York, Oxford University Press.
- HOFER, MARKUS B. – EBEL, BERNHARD (eds.) 2007. *Business Success in China*. Berlin – New York, Springer.
- HOFSTEDE INSIGHTS. 2018. "Country Comparison – China." 2018. In: <https://www.hofstede-insights.com/country-comparison/china/>
- HOFSTEDE, GEERT – HOFSTEDE, GERT JAN – MINKOV, MICHAEL. 2010. *Cultures and Organizations: Software of the Mind – Intercultural Cooperation and Its Importance for Survival*. New York, McGraw-Hill.
- HOFSTEDE, GEERT – HOFSTEDE, GERT JAN. 2008. *Kultúrák és szervezetek. Az elme szoftvere*. Pécs, VHE Kft.
- HORVÁTHNÉ VARGA POLYÁK CSILLA. 2012. „Kínai kultúra és menedzsment a nemzetközi kultúrakutatások tükrében.” In: P. SZABÓ SÁNDOR (szerk.) *A Sárkány közbelép – Kína nemzetközi kapcsolatai, gazdasága és közigazgatása a 21. században*. Budapest, Nemzeti Közszerzői Egyetem, Kínai Közigazgatás-, Gazdaság- és Társadalomkutató Központ. 221–256.
- HUANG, YASHENG. 2008. *Capitalism with Chinese Characteristics: Entrepreneurship and the State*. Leiden, Cambridge University Press.
- HUI LU. 2017. "Commentary: Milestone Congress Points to New Era for China, the World." In: *Xinhua*. 24. October 2017. (http://www.xinhuanet.com/english/2017-10/24/c_136702090.htm)

- INTERNATIONAL ENERGY AGENCY. 2018. *World Energy Balances 2018: Overview*. In: https://webstore.iea.org/download/direct/2263?fileName=World_Energy_Balances_2018_Overview.pdf
- JIANG CHUNXIA – YAO SHUJIE. 2017. *Chinese Banking Reform – From the Pre-WTO Period to the Financial Crisis and Beyond*. The Nottingham China Policy Institute Series. New York (NY), Springer.
- JIANG ZEMIN. 1992. *Accelerating the Reform, the Opening to the Outside World and the Drive for Modernization, so as to Achieve Greater Successes in Building Socialism With Chinese Characteristics*. (Jiang Zemin's Report at 14th CPC National Congress, Beijing). In: http://www.bjreview.com.cn/document/txt/2011-03/29/content_363504.htm
- JORDÁN GYULA – TÁLAS BARNA. 2005. *Kína a modernizáció útján a XIX–XX. században*. Budapest, Napvilág Kiadó.
- KAPLE, DEBORAH A. 1994. *Dream of a Red Factory: The Legacy of High Stalinism in China*. New York, Oxford University Press.
- KORNAI JÁNOS. 2016. „Még egyszer a »rendszerparadigmáról« – Tisztázás és kiegészítések a posztoszocialista régió tapasztalatainak fényében.” In: *Közgazdasági Szemle*. Vol. 63. No. 10. 1074–1119.
- KROEBER, ALFRED L. – KLUCKHOHN, CLYDE. 1952. *Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions*. Vol. 47. Cambridge (MA), Peabody Museum of Archaeology & Ethnology, Harvard University.
- KUHN, ROBERT LAWRENCE. 2010. *How China's Leaders Think: The inside Story of China's Reform and What This Means for the Future*. Singapore, John Wiley & Sons.
- KUSAI SÁNDOR ZOLTÁN. 2020. „A kínai politikai rendszer néhány új sajátossága.” In: P. SZABÓ SÁNDOR – HORVÁTHNÉ VARGA POLYÁK CSILLA (szerk.) *Lehetőségek és kihívások a magyar–kínai kapcsolatok területén – Politikai kapcsolatok*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó. Megjelenés alatt.
- LAKHERA, MOHAN L. 2008. *Japanese FDI Flows in Asia: Perspectives and Challenges*. Basingstoke (England) – New York, Palgrave Macmillan.
- LARÇON, JEAN-PAUL (ed.) 2009. *Chinese Multinationals*. Hackensack (NJ), World Scientific.
- LEE, JUNYEOP. 2009. *State Owned Enterprises in China – Reviewing the Evidence*. OECD Working Group on Privatisation and Corporate Governance of State Owned Assets. In: <https://www.oecd.org/daf/ca/corporategovernanceofstate-ownedenterprises/42095493.pdf>
- LEUNG, KWOK – WHITE, STEVEN (eds.) 2004. *Handbook of Asian Management*. Boston, Kluwer Academic.
- LI, JIATAO – TSUI, ANNE S. – WELDON, ELIZABETH (eds.) 2000. *Management and Organizations in the Chinese Context*. Basingstoke, Macmillan.
- LUO, DAN. 2016. *The Development of the Chinese Financial System and Reform of Chinese Commercial Banks*. New York, Palgrave MacMillan.
- MAROSI MIKLÓS. 2003. *Japán, koreai és kínai menedzsment*. Budapest, Aula Kiadó.
- MENKHOFF, THOMAS – GERKE, SOLVAY (eds.) 2002. *Chinese Entrepreneurship and Asian Business Networks*. London – New York, RoutledgeCurzon.
- MORGAN, STEPHEN L. 2006. “Transfer of Taylorist Ideas to China, 1910–1930s.” In: *Journal of Management History*. Vol. 12. No. 4. 408–424.
- NAUGHTON, BARRY – TSAI, KELLE S. (eds.) 2015. *State Capitalism, Institutional Adaptation, and the Chinese Miracle*. Comparative Perspectives in Business History. New York (NY), Cambridge University Press.
- NAUGHTON, BARRY. 1996. *Growing out of the Plan: Chinese Economic Reform, 1978–1993*. Cambridge, Cambridge University Press.
- NAUGHTON, BARRY. 2007. *The Chinese Economy: Transitions and Growth*. Cambridge (MA), MIT Press.

- NEE, VICTOR – OPPER, SONJA. 2012. *Capitalism from below: Markets and Institutional Change in China*. Cambridge (MA), Harvard University Press.
- NEE, VICTOR – SWEDBERG, RICHARD (eds.) 2007. *On Capitalism*. Stanford (CA), Stanford University Press.
- NIE, WINTER – XIN, KATHERINE R. – ZHANG, LILY. 2009. *Made in China: Secrets of China's Dynamic Entrepreneurs*. Singapore, Wiley.
- NOTHHAFT, CHRISTIAN. 2017. *Made for China: Success Strategies from China's Business Icons*. New York (NY), Springer.
- OECD (ed.) 2016. *State-Owned Enterprises as Global Competitors: A Challenge or an Opportunity?* Paris, OECD Publishing.
- P. SZABÓ SÁNDOR. 2011. „A 'pekingi konszenzus' – Közigazgatás és gazdaságirányítás a Kínai Népköztársaságban.” In: *Pro Publico Bono*. 2011/2. 149–162.
- P. SZABÓ SÁNDOR. 2012. „Alkotmányos berendezkedés és kormányzás Kínában.” In: P. SZABÓ SÁNDOR (szerk.) *A Sárkány közelép – Kína nemzetközi kapcsolatai, gazdasága és közigazgatási rendszere a 21. században*. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Kínai Közigazgatás-, Gazdaság- és Társadalomkutató Központ. 7–34.
- PEI MINXIN. 2016. *China's Crony Capitalism: The Dynamics of Regime Decay*. Cambridge (MA), Harvard University Press.
- POWELL, WALTER W. – DIMAGGIO, PAUL (eds.) 1991. *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. Chicago, University of Chicago Press.
- PRIMECZ HENRIETT. 2006. „Étikus és émikus kultúrákatatás.” In: *Vezetéstudomány* 38. Különszám. 4–13.
- RAMO, JOSHUA COOPER. 2005. *The Beijing Consensus*. London, Foreign Policy Centre.
- REDDING, GORDON – WITT, MICHAEL A. 2006. “The 'Tray of Loose Sand': A Thick Description of the State-Owned Enterprise Sector of China Seen as a Business System.” In: *Asian Business & Management*. Vol. 5. No. 1. 87–112.
- REDDING, GORDON – WITT, MICHAEL A. 2009. “China's Business System and Its Future Trajectory.” In: *Asia Pacific Journal of Management*. Vol. 26. No. 3. 381–99.
- REDDING, GORDON S. – WITT, MICHAEL A. 2010. *The Future of Chinese Capitalism: Choices and Chances*. Oxford, Oxford University Press.
- ROWLEY, CHRIS – NOLAN, JANE – WARNER, MALCOLM (eds.) 2017. *Business Networks in East Asian Capitalisms: Enduring Trends, Emerging Patterns*. Elsevier Asian Studies Series. Amsterdam – Boston, Elsevier.
- RUGMAN, ALAN M. – DOH, JONATHAN P. 2008. *Multinationals and Development*. New Haven, Yale University Press.
- RUGMAN, ALAN M. (ed.) 2010. *The Oxford Handbook of International Business*. Oxford, Oxford University Press.
- SCHLEVOGT, KAI-ALEXANDER. 2002. *The Art of Chinese Management: Theory, Evidence, and Applications*. Oxford – New York, Oxford University Press.
- SCOTT, W. RICHARD. 2014. *Institutions and Organizations: Ideas, Interests, and Identities*. Los Angeles, SAGE.
- SHI, HENRY X. 2014. *Entrepreneurship in Family Business: Cases from China*. International Studies in Entrepreneurship, volume 30. Cham: Springer International Publishing.
- STEIBER, ANNIKA. 2017. *Management in the Digital Age*. New York (NY), Springer.
- STOLLER, KRISTIN. 2018. “GLOBAL 2000: The World's Largest Public Companies 2018.” In: *Forbes*. 6 June 2018. (<https://www.forbes.com/sites/kristinstoller/2018/06/06/the-worlds-largest-public-companies-2018/#76f4d252769f>)
- TANG JIE – WARD, ANTHONY. 2003. *The Changing Face of Chinese Management*. Working in Asia. London – New York, Routledge.
- TAYLOR, BILL. 1999. “Japanese Management Style in China? Production Practices in Japanese Manufacturing Plants.” In: *New Technology, Work and Employment*. Vol. 14. No. 2. 129–142.

- TAYLOR, BILL. 2001. "The Management of Labour in Japanese Manufacturing Plants in China." In: *The International Journal of Human Resource Management*. Vol. 12. No. 4. 601-620.
- THE CONSTITUTION OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA. NATIONAL PEOPLE'S CONGRESS (NPC) OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA. In: http://www.npc.gov.cn/englishnpc/Constitution/node_2825.htm
- THE WORLD BANK. *Databank*. In: <http://databank.worldbank.org/data/home.aspx>
- TROMPENAARS, ALFONS – WOOLLIAMS, PETER. 2003. *Business across Cultures*. Culture for Business Series. Chichester, Capstone.
- TROMPENAARS, FONS – HAMPDEN-TURNER, CHARLES. 2011. *Riding the Waves of Culture: Understanding Cultural Diversity in Business*. London, Brealey.
- TSUI, ANNE S. – ZHANG YING YING – CHEN XIAO-PING. 2017. *Leadership of Chinese Private Enterprises: Insights and Interviews*. Palgrave Studies in Chinese Management. London, Palgrave Macmillan.
- UNCTAD = UNITED NATIONS CONFERENCE ON TRADE AND DEVELOPMENT (ed.) 2018. *Investment and New Industrial Policies*. World Investment Report 2018. New York – Geneva, United Nations.
- WANG, BARBARA XIAOYU – CHEE, HAROLD. 2011. *Chinese Leadership*. Basingstoke, Palgrave Macmillan.
- WANG, YONGQIN. 2014. *Demystifying the Chinese Miracle: The Rise and Future of Relational Capitalism*. Routledge Studies in the Modern World Economy 117. London, Routledge.
- WARNER, MALCOLM. 2010. "In Search of Confucian HRM: Theory and Practice in Greater China and Beyond." In: *The International Journal of Human Resource Management*. Vol. 21. No. 12. 2053–2078.
- WARNER, MALCOLM. 2014. *Understanding Management in China: Past, Present and Future*. Routledge Studies in the Growth Economies of Asia 119. Abingdon (Oxon), Routledge.
- WHITLEY, RICHARD. 2007. *Business Systems and Organizational Capabilities: The Institutional Structuring of Competitive Competences*. Oxford – New York, Oxford University Press.
- WILLIAMSON, JOHN. 1990. "What Washington Means by Policy Reform." In: WILLIAMSON, JOHN (ed.) *Latin American Adjustment: How Much Has Happened?* Washington, D.C, Institute for International Economics. 7–20.
- WILLIAMSON, JOHN. 2000. "What Should the World Bank Think about the Washington Consensus?" In: *The World Bank Research Observer*. Vol. 15. No. 2. 251–264.
- WITT, MICHAEL A. 2010. "China: What Variety of Capitalism? (INSEAD Working Paper No. 2010/88/EPS)." *INSEAD*. In: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1695940
- WORLD TRADE ORGANIZATION. 2018. *World Trade Statistical Review 2018*. Geneva (Switzerland), World Trade Organization. In: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2018_e/wts2018_e.pdf
- XI JINPING. 2017. *Secure a Decisive Victory in Building a Moderately Prosperous Society in All Respects and Strive for the Great Success of Socialism with Chinese Characteristics for a New Era*. (Xi Jinping's Report at 19th CPC National Congress, Beijing.) In: http://www.chinadaily.com.cn/china/19thcpcnationalcongress/2017-11/04/content_34115212.htm
- XU YI-CHONG (ed.) 2012. *The Political Economy of State-Owned Enterprises in China and India*. New York (NY), Palgrave Macmillan.
- YANG JING YU – LI JIATAO. 2008. "The Development of Entrepreneurship in China." In: *Asia Pacific Journal of Management*. Vol. 25. No. 2. 335–359.
- YANG KEMING. 2007. *Entrepreneurship in China*. Aldershot (England) – Burlington (VT), Ashgate.
- YU, JIE – MEYER-OHLE, HENDRIK. 2008. "Working for Japanese Corporations in China: A Qualitative Study." In: *Asian Business & Management*. Vol. 7. No. 1. 33–51.

YUEH, LINDA Y. 2011. *Enterprising China: Business, Economic, and Legal Developments since 1979*. Oxford, Oxford University Press.

ZHANG XIAOKE – ZHU, TIANBIAO (eds.) 2018. *Business, Government and Economic Institutions in China*. Cham (Switzerland), Palgrave Macmillan.

A 13. KÍNAI ÖTÉVES TERV ÉRTÉKELÉSE, LEHETŐSÉGEK A MAGYAR–KÍNAI KAPCSOLATFEJLESZTÉS SZÁMÁRA

Bánhidi Ferenc

1. BEVEZETÉS¹

Tanulmányunkban az alábbi kérdésekkel foglalkozunk:

- bemutatjuk az öt éves terv helyét a kínai gazdasági rendszerben;
- ismertetjük, hogy a terv milyen módon kezeli az új növekedési pályára való áttérést;
- ismertetjük a terv legfontosabb célkitűzéseit és prioritásait;
- kiemelten foglalkozunk az innováció támogatására, illetve a stratégiai iparágak fejlesztésére vonatkozó elképzelésekkel;
- külön vizsgáljuk a magyar–kínai kapcsolatfejlesztés lehetőségeit.

Kínában az öt éves tervezés rendszere a kilencvenes évek eleje óta jelentős változásokon ment keresztül. Előterbe került az indikatív tervezés, illetve a fő stratégiai fejlesztési irányok kijelölése. A kapcsolódó szakirodalom alapján értékeljük ezeket a változásokat, összehasonlítjuk azokat más országok tapasztalataival.

Az aktuális öt éves terv legnagyobb kihívása a gazdaság új növekedési pályára való átállítása, ennek részeként elkerülhetlenné vált a korábbi magas növekedési ütem mérséklése, az innováció ösztönzése. Korábban több más fejlődő ország a jelenlegi Kínához hasonló fejlettségi szinten bekerült a „közepes jövedelem csapdájába” és fokozatosan lemaradt a fejlett országoktól. Ennek elkerülését létfontosságúnak tartják. Kínában ezt az új növekedési pályát „új normál állapotnak” nevezik és több neves gazdaságkutató is kifejtette a véleményét arról, hogy mik a feltételei egy sikeres áttérés megvalósításának. A nyugati szakirodalom is sokat foglalkozott ezzel a problémakörrel. Tanulmányunkban összefoglaljuk és értékeljük e vita tanulságait.

A magyar nyelvű szakirodalomban még nem készült a 13. öt éves tervet ismertető és értékelő elemzés. A terv fő célkitűzéseit mi alapvetően az eredeti kínai nyelvű dokumentumok alapján kívánjuk elvégezni. Részletesen foglalkozni kívánunk a terv kiemelt témáival (gazdasági növekedés, innováció, életszínvonal-politika).

A stratégiai iparágak fejlesztésére egy külön kormányzati program is készült *Made in China 2025* elnevezéssel. A *Made in China 2025* fejlesztési program szakított a korábbi programok technológiai irányultságával, a teljes ipari értékláncot át kívánják alakítani, nem csupán az új iparágak meghonosítására koncentrálnak, hanem legalább ugyanolyan mértékben odafigyelnek a hagyományos iparágak technológiai folyamatainak átalakítására, az egyes iparágak közötti integráció erősítésére.

¹ A kézirat lezárásának dátuma: 2018. augusztus.

Az ötéves terv egyfajta stratégiai keretet nyújt a magyar–kínai gazdasági kapcsolatok számára is. Ezen belül részletesebben foglalkozunk a magyar Ipar 4.0 program és a *Made in China 2025* program közötti kapcsolódásokkal, mert véleményünk szerint ebben komoly potenciál van a kétoldalú kapcsolatfejlesztés számára.

2. A KÍNAI TERVEZÉSI RENDSZER

2.1. A tervezés és a piacsabályozás viszonya

Elméleti alapok, nemzetközi összehasonlítás

A fejlesztési tervek készítése a nyolcvanas évektől kezdve szinte teljesen eltűnt a fejlett országok gyakorlatából.² Kínában ugyanakkor, bár 1993-tól a szocialista piacgazdaság rendszerének formális elfogadásával, a korábbi tervezési rendszert a tartalom, a folyamatok és a módszerek tekintetében is gyökeresen átalakították, de egyértelmű politikai szándék volt arra is, hogy a tervezés bizonyos funkcióit – mint az állam gazdaságirányítási és szabályozási tevékenységének egyik alrendszerét – megőrizték. A megújult tervezési rendszer fő funkciói az alábbiak³ lettek:

- stratégiai gazdaságpolitikai koordináció, kiemelten a szektorokon átnyúló és hosszú távú programokra;
- erőforrás-mobilizáció, a fenntartható gazdasági és társadalmi fejlődéshez szükséges korlátozott erőforrások felhalmozása és elosztása;
- makrogazdasági szabályozás,⁴ a növekedési célok elérése és a gazdasági ciklusok elkerülése érdekében.

Az új rendszerben a tervezés és piacsabályozás egymás mellett, egymást kiegészítve működik, a terveken keresztül „ex-ante koordináció”, a piac segítségével pedig „ex-post koordináció” zajlik.

A tervezés és piac viszonya ugyanakkor egyfajta konszolidációs folyamaton is átment. A kilencvenes években a piacsabályozás erősítésének korszakában, a tervcélokat átfogó mutatók formájában adták meg, és azt hangsúlyozták, hogy azok nem kötelezően megvalósítandó célok, hanem alapvetően előrejelzés jelleggel meghatározott, orientációs jellegű mutatók. Néhány kivételtől eltekintve a nagy országos projekteket nem tekintették az ötéves tervek részének, és azok finanszírozását is az éves költségvetések keretében oldották meg. Zhu Rongji,⁵ az akkori miniszterelnök a 2001–2005-ös időszakra szóló 10. ötéves terv készítésének elindításakor azt hangsúlyozta, hogy a kormányzat „többé nem az erőforrás-allokáció fő ereje”.⁶

A 2003-ban hivatalba lépett Wen Jiabao miniszterelnök már sokkal fontosabb szerepet szánt a tervezésnek a gazdasági, társadalmi, technológiai, környezeti fejlődés hosszú távú és országos szintű koordinációjában. Ő ve-

² Japán és a kelet-ázsiai kistigrisek (Dél-Korea, Tajvan) gazdaságirányításában korábban fontos szerepe volt a tervezésnek, ezzel a későbbiekben foglalkozunk.

³ HEILMAN 2018: 132.

⁴ A három alrendszer egyike a költségvetési és pénzpolitika mellett.

⁵ Zhu Rongji az országos politikába kerülése előtt évekig dolgozott a korábbi Tervbizottságban, ezért kiválóan ismerte a hagyományos tervezési rendszert.

⁶ HEILMAN 2018: 133.

zette be az öt átfogó koordináció fogalmát, amelynek keretében a város és vidék, a régiók közötti, a társadalmi és gazdasági, az ember és környezete, valamint a hazai és nemzetközi szférák közötti viszonyt kell kiegyensúlyozni, a közöttük keletkező ellentmondásokat kezelni.⁷

A 2006–2010 időszakra szóló 11. ötéves tervet már megújított módszertan alapján készítették. A hagyományos terv (*jihua* 计划) szót lecserélték a program (*guihua* 规划) szóra, ezzel is utalva arra, hogy nem az erőforrások hagyományos adminisztratív elosztását tekintik a legfontosabb feladatnak. Ennél is fontosabb változás volt ugyanakkor, hogy az orientációs tervmutatók (*yuce zhibiao* 预测指标) mellé bevezettek egy új kategóriát, az úgynevezett kötelező tervmutatót (*yueshuxing zhibiao* 约束性指标). Ezeket az új mutatókat meghatározott kormányzati szervezeteknek címezték és jellemzően a környezetvédelemre, földhasználatra irányultak, ugyanakkor a közvetlen piaci szereplőkre, így a vállalatokra, nem vonatkoztak. A következő táblázatban három időszak tervezési rendszerének jellemzőit hasonlítjuk össze:

Tervezési gyakorlat 1980–1992	Újítások 1993 után	Újítások 2003 után
Tervcélok		
Fizikai output mennyiségi tervezés	Makroszabályozás Termelékenység-növelés Életszínvonal	Város–vidék viszony Környezetvédelem Technológiai innováció Emberi erőforrások
Tervezési módszerek		
Kötelező mennyiségi mutatók fokozatos csökkentése Adminisztratív erőforrás-elosztás Részleges árliberalizáció	Piacorientált makrotervezés Mennyiségi célmutatók radikális csökkentése Átfogó árliberalizáció	Kötelező mutatók a környezetre és földhasználatra Területi tervezés bevezetése, prioritási zónák
Ágazati programok		
Ágazatokért felelős minisztériumok	Ágazati minisztériumok megszüntetése	Több évre szóló ágazati és strukturális programok

1. táblázat: Tervezési funkciók változása Kínában a nyolcvanas évektől⁸

Kínában az 1993 után alkalmazott tervezési rendszer több közös vonást mutat a Japánban, illetve Dél-Koreában már korábban alkalmazott rendszerekkel.⁹ Ilyen jellemzők például a társadalmi és elosztási folyamatok, a technológiai fejlődés vagy a területi tervezés hangsúlyozása. Kínában ugyanakkor a magánszféra és a kormányzati szervek között soha nem létezett az a koordinációs mechanizmus, amely a japán tervezési rendszer sikerességének alapját adta. A kormányzat és a vállalati szféra viszonya talán egyes elemeiben leginkább a hatvanas-nyolcvanas évek koreai rendszeréhez hasonlítható, ahol a kormányzat aktív iparpolitikával, az adott fejlődési szakasz prioritásaihoz rendelt különböző eszközökkel próbálta a cégek tevékenységét a kívánt irányokba terelni.

⁷ HEILMAN 2018: 134.

⁸ HEILMAN 2018: 135.

⁹ HEILMAN 2018: 135.

A gyakorlati hasonlóságok ellenére, Kínában a terv és piacsabályozás viszonyának értelmezése elvi szinten mindig eltért a kelet-ázsiai felzárkózó országokban alkalmazott rendszerektől. Ez részben abból adódott, hogy az állami tulajdonban lévő vállalatok átfogó privatizálása¹⁰ ideológiailag mindenkor tabutémának számított, így ennek a – ha nem is domináns, de legalábbis jelentős súlyú – gazdasági szektornak az irányítása mindig sajátos, nem piacokonform eszközökkel történt. A másik, hasonlóan fontos tényező az volt, hogy a kínai politikai vezetés a gazdasági felzárkózást mindig egy átfogó modernizációs folyamat részének tekintette, emiatt a tervezést sem tisztán gazdasági tervezésként értelmezte.

2.2. Az ötéves tervezés rendszere¹¹

Az ötéves tervezés új rendszere egy 2005-ben kiadott kormányrendeletben¹² került végleges kialakításra. A tervezés folyamata két lépcsőben zajlik. Először a tervidőszak kezdő évét megelőző évben a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottságának ülésén fogadják el az ötéves tervre vonatkozó javaslatot,¹³ majd az azt követő év tavaszán az Országos Népi Képviselői Nagygyűlés¹⁴ vitatja meg és fogadja el az ötéves terv irányelveit.¹⁵

Ötéves tervet három különböző kormányzati szinten és három különböző tartalommal készítenek. A három szint az országos, a tartományi és a járási szint, a három formátum az átfogó terv, a specializált terv¹⁶ és területi egységeken átnyúló makrorégiókra vonatkozó terv. Az elmúlt három tervidőszakban gyakorlatilag változatlan módon a fenti metodikát követték.

Regionális tervek

A kínai politikai vezetés a nyolcvanas-kilencvenes években nyíltan felvállalta az egyes régiók közötti különbségek növekedését. A hagyományosan fejlettebb tengerparti területek jelentős kedvezményeket nyújthattak a külföldi, elsősorban hongkongi és tajvani befektetőknek. Ezzel egy időben feloldották a belső piaci korlátokat, így az elmaradottabb nyugati területekről szabadon mozoghatott a munkaerő és a tőke a külföldi tőke előtt megnyitott régiókba. Lényegében ebben az időszakban vezették be a régiók közötti növekedési versenyre épített rendszert, amelynek az volt a lényege, hogy a helyi politikai vezetők értékelésének, hosszabb távon pedig a kinevezésének fő kritériumává az irányításuk alatt álló régióban elért bruttó hazai össztermék (GDP – *Gross Domestic Product*) növekedés vált.¹⁷

¹⁰ Átfogó privatizációra az örökölt magángazdaság miatt Japánban nem volt szükség.

¹¹ HEILMANN 2018: 147–197.

¹² GUOFA 2005: 33.

¹³ Kínaiul: *jianyi* 建议.

¹⁴ A parlament hivatalos neve.

¹⁵ Kínaiul: *gangyao* 纲要.

¹⁶ Szó szerinti fordítás – a gyakorlatban ágazatközi vagy funkcionális tervet értenek alatta.

¹⁷ E témakörrel, a Kínával foglalkozó szakirodalomban több írás is foglalkozik, így COASE 2012; HUANG 2017.

E sajátos rendszer különösen felértékelte a területi tervezés szerepét két szempontból is. Egyrészt mozgásteret adott a helyi területi vezetésnek, hogy az irányításuk alá tartozó tartományokban és járásokban olyan önálló terveket dolgozzanak ki, amelyekben kísérletezhetnek a helyi körülményekhez igazodó célokkal és eszközökkel, javíthatják az adott körzet versenyképességét az erőforrásokért (külföldi befektetések, hazai országos vállalatok befektetései, képzett munkaerő) folytatott versenyben. A másik oldalon a 2005-től működtetett rendszerben bevezették a makrorégiókra vonatkozó tervezést, ami erősíteni kívánta a tartományok közötti együttműködést, illetve az elmaradott régiókban költségvetési erőforrásokkal kívánta segíteni azok felzárkóztatását.

Az elmaradott területek felzárkóztatását a 2006–2010-es időszakban három makrorégiós program támogatta. Mindegyikben fontos szerepe volt a költségvetési támogatásnak, mivel ezek a területek a korábbi években folytatott gazdaságpolitika következményeként önerőből képtelenek voltak az országos átlaghoz való felzárkózásra.

Program	Súlyponti témák
Nyugati régió fejlesztése a 11. ötéves terv keretében (Elfogadva 2007. március)	Környezetvédelem Fejlett mezőgazdasági technológiák elterjesztése Városi és vidéki körzetek integrált igazgatása Emberierőforrás-fejlesztés
Északkeleti régió ¹⁸ revitalizációs programja (Elfogadva 2007. augusztus)	Nagyvállalatok szervezeti és technológiai átalakítása Városrehabilitáció Környezetvédelem Kis- és közepes vállalatok támogatása
Középső régió ¹⁹ fejlesztése	Földhasználati rendszerek fejlesztése Környezetrehabilitációs projektek Társadalombiztosítási rendszerek támogatása Tartományok közötti fejlesztési projektek

2. táblázat: A felzárkóztatást segítő makrorégiós tervek jellemzői²⁰

A fenti programok hatékonysága meglehetősen eltérő volt. A legsikeresebb a nyugati régió fejlesztése volt, ide jelentős kormányzati pénzügyi támogatás is érkezett. Az északkeleti régió fejlesztési programja csak átmeneti eredményeket hozott, mivel a régió befektetés-vonzó képességét érdemben nem sikerült javítani, és részben emiatt a hagyományos nehézipari vállalatok átalakítása is csak részeredményeket hozott.

A fentiekkel összehasonlítva teljesen más tartalmuk volt a fejlett régiók fejlődését támogató makrorégiós programoknak, itt központi költségvetési támogatásra nem volt szükség, hiszen a virágzó gazdaság miatt a helyi kormányzatoknak kellő mennyiségű forrás állt rendelkezésére a különböző projektek finanszírozására. Ezekben a programokban két prioritás azonosítható. Az egyik súlypont az olyan, több tartományt érintő beruházási

¹⁸ Ez a régió az ötvenes–hetvenes években Kína vezető ipari körzete volt. Az itteni nehézipari vállalatok korábban kizárólag a belföldi piacra dolgoztak, ezért a reformidőszakban nem tudtak alkalmazkodni a külföldi piacokhoz, és kimaradtak a külföldi befektetésekből is.

¹⁹ Tengerparttal nem rendelkező, zömében mezőgazdasági termelést folytató tartományok.

²⁰ HEILMANN 2018: 161.

projektek (környezetvédelem, közlekedési infrastruktúra fejlesztése) voltak, amelyekben kiegyensúlyozták az érintett tartományok egymástól eltérő érdekeit. Ezt úgy próbálták elérni, hogy a végső tervdokumentumokat központi szinten dolgozták ki, és a tartományoktól csak javaslatokat, illetve elképzeléseket fogadtak be. A másik súlypont a különböző alternatív gazdaság szabályozási konstrukciókkal való kísérletezés volt. Ezzel a nyolcvanas évek gyakorlatához kapcsolódtak, ahol például az úgynevezett különleges gazdasági övezetekben próbálták ki először a külföldi befektetések ösztönzésére szánt szabályozási eszközöket (földbérlet, vegyes vállalati formák stb.), majd ezek sikeressége esetén terjesztették ki ezek alkalmazását az ország többi régiójára.

Program	Súlyponti témák
Gyöngy-folyó deltájának fejlesztési programja (2008–2020) (Elfogadva: 2007. augusztus)	24 kísérleti szabályozási séma Pénz- és tőkepiaci reformok Integrált kutatás-fejlesztési és termelési bázisok létrehozása Városi és vidéki körzetek integrált igazgatása Kormányzati beruházások reformja
Jangce deltájának fejlesztési programja (Elfogadva: 2010. május)	25 kísérleti szabályozási séma Városi és vidéki körzetek integrált igazgatása Tartományokon átnyúló beruházási projektek Környezetvédelmi projektek Magánszektor ösztönzése

3. táblázat: A fejlett területekre vonatkozó makrorégiós tervek jellemzői²¹

Ezek a programok sikeresnek minősíthetők. A 2008-as világgazdasági válság mindkét régiót érzékenyen érintette, mivel nagymértékben függtek a külföldi piacoktól. A rugalmas szabályozás és a helyi kormányzatok aktivitása segítette átvészelni ezt a nehéz időszakot, az elmúlt években ez a két régió továbbra is az ország gazdaságának húzóerejének számít.

Az ágazatközi vagy funkcionális tervek

Az ágazatközi vagy funkcionális terveknek az a célja, hogy koordinálja több különböző kormányzati szerv beruházásait, szabályozását, illetve közigazgatási döntéseit.²² Jellemzően egy-egy kormányzati intézmény több ilyen terv kidolgozásában is részt vesz, és a tervek időtartama szokásosan több ötéves ciklusra is kiterjed.

Tekintettel több kormányzati szerv érintettségére és arra, hogy a kapcsolódó beruházási projektek jelentős kiadás-sal járnak, ágazatközi vagy funkcionális tervekre szóló felhatalmazást az Államtanácsnak²³ kell megadnia, és neki van egyedül joga annak jóváhagyására is. Az eredeti döntéshozói szándékok szerint az alábbi témákban lehet ilyen tervet kidolgozni:

²¹ HEILMANN 2018: 161.

²² GUOFA 2005: 33.

²³ Kormányzat – kínai szóhasználattal. Az Államtanácsról lásd: P. SZABÓ 2012: 17–18.

- infrastruktúra-fejlesztés (energia, közlekedés, kommunikáció),
- természeti erőforrásokkal való gazdálkodás (földhasználat, energiahordozók),
- közszolgáltatások,
- tudomány és technológia,
- oktatás, kultúra,
- társadalombiztosítás,
- védelempolitika,
- állami támogatást igénylő iparágak.

A valóságban rendkívül sok ilyen ágazatközi vagy funkcionális terv készült, a 11. ötéves tervhez kapcsolódóan 160 ilyen országos szintű speciális terv került kiadásra, amihez még hozzájöttek a területi szervek által készített speciális tervek.²⁴

A speciális tervek feldolgozása egy kívülálló elemző számára nem könnyű. A kormányzati dokumentumok nyelvezete rendkívül általános, egyfajta szándék kinyilvánításnak fogható fel, ami tág teret ad a megvalósításra.

Egyfajta esettanulmányként²⁵ érdemes az ilyen típusú tervek közül a 2006–2020-as időszakra szóló tudományos és technológiafejlesztési tervet áttekinteni. Ennek a tervnek a szakmai színvonalát a külföldi szakértők is nagyra értékelték, és ma is alapjául szolgál a kapcsolódó témákban készülő speciális terveknek.

Egy tudományos és technológiafejlesztési terv szükségessége először 2002-ben, az akkori politikai vezetés leváltásakor merült fel. Ebben az időszakban már mind a tudomány képviselői, mind az ipari érdekcsoportok kritizálták a leköszönő vezetést azzal, hogy túl messzire ment a tudományos kutatás piacosításában, és indokolatlanul vette vissza az állami erőforrásokat a hazai innováció támogatásából. Kedvező feltételt jelentett, hogy az 1997–1999-es ázsiai válság negatív hatásainak megszűntével, illetve a Világkereskedelmi Szervezetbe való belépés pozitív hatásaival már az állam is nagyobb mozgástérrel rendelkezett egy, a korábbinál aktívabb kutatás-fejlesztési politika megvalósítására.

Gyakorlatilag már a kezdeményezés időpontjára kialakult a terv három alapfeltevése is:

- nyíltan fel kell vállalni hazai innováció támogatását;
- az innovációs folyamatok fő mozgatójának a vállalati szférát kell tekinteni;
- a programot kormányzati erőforrásokkal támogatott megaprojekteken keresztül kell megvalósítani.

A fontos témája ellenére rendkívül rövid dokumentum három, részben egymással átfedésben lévő technológiai listát határozott meg. A súlyponti szektorokból 64-et, az élvonalhoz tartozó területekből 27-et, az alapkutatási témákból 18-at jelölt meg. A megaprojektek leírása alig egy oldalt tett ki. Az egész dokumentumban gyakorlatilag csupán három számszerű cél került meghirdetésre:

- a kutatás-fejlesztésre fordított kiadások GDP-hez viszonyított arányának 2020-ra el kell érnie a 2,5%-ot;
- a külföldi technológiától való függést jelző mutatónak ugyanerre az időszakra 30%-ra kell csökkennie;
- a gazdasági növekedésből a termelékenyséjjavulás hatásának el kell érnie a 60%-ot.

²⁴ HEILMANN 2018: 161.

²⁵ CHEN – NAUGHTON 2013.

A fentiek alapján, ha csupán a végső dokumentumot nézzük, ez a terv nehezen tekinthető operatívnak, valójában csak alapelveket rögzít, amely orientációt ad az érintett szereplők tevékenysége számára.

A valódi akcióprogramok egy külön dokumentumban kerültek meghatározásra, nevezetesen 99 olyan stratégiai kezdeményezés, amelyek közül mindegyik mellé egy-egy kormányzati végrehajtási felelőst is kijelöltek. Tekintettel arra, hogy a program végrehajtása végső soron a vállalati szférában történt, ezek a kormányzati felelősök meghatározó részben a gazdasági minisztériumok voltak, 29 esetben a Nemzeti Fejlesztési és Reformbizottság, 25 esetben pedig a Pénzügyminisztérium. A támogatási eszköztárat igen széles spektrumban határozták meg, a közvetlen kormányzati támogatástól, a kedvezményes hiteleken át, a kutatás-fejlesztéshez kapcsolt adókedvezményekig.²⁶

A megaprojektek költségvetését tizenöt évre 75 milliárd USD-ben határozták meg, és szintén egy-egy minisztériumot jelöltek ki a végrehajtás felügyeletére. Mivel a megaprojektek tartalmukban igen különbözőek voltak, a megvalósítási rendszerük is jelentősen eltért egymástól. Egyik szélsőséggént az űrprogram egyetlen integrált projektként működött, a másik oldalon az elektronikai kulcsalkatrészek programjához egy finanszírozó ügynökséget rendeltek, amely a forrásokat felosztotta a különböző részprojektekért felelős alvállalkozók között.

1. Vízisztítás, szennyvízkezelés
2. Félvezetőgyártás
3. Új generációs vezeték nélküli szélessávú szolgáltatások
4. Elektronikai kulcsalkatrészek és szoftverek
5. Gyógyszerprogram
6. Fertőző betegségek kezelése program
7. Genetikai kutatások, növénynevelés
8. Nagyteljesítményű utasszállító repülőgép
9. Nagy felbontású Föld-megfigyelési rendszerek
10. Űrhajózás, ezen belül űrhajók felbocsátása; holdra szállás
11. Számvezelésű szerszámgépek
12. Olaj- és gázfeltárás, szénmezők elgázosítása
13. Magas nyomású nukleárisreaktor-technológia

4. táblázat: A közép- és hosszú távú tudományos és technológiafejlesztési terv megaprojektjei²⁷

²⁶ CHEN – NAUGHTON 2013: 2146.

²⁷ CHEN – NAUGHTON 2013: 2147. A 16 megaprojektből három védelmi célú fejlesztés, aminek a tartalmát nem publikálták.

3. ÁTTÉRÉS EGY ÚJ NÖVEKEDÉSI PÁLYÁRA

3.1. A „közepes jövedelem csapdája”

A fejlődés-gazdaságtan, mint elkülönült közgazdaságtudományi részterület, egyik kedvenc vitatémája a „közepes jövedelem csapdája”.²⁸ Az elmúlt százötven évben számtalan ország volt, amelyek viszonylag könnyen eljutottak a gazdasági fejlettség egy adott fokára, de ott megrekedtek, és a továbbiakban már nem voltak képesek tovább közelíteni a fejlett országok szintvonalához. Nemzetközi statisztikák szerint a 20. században száztíz közepes jövedelmű ország közül csupán kilenc volt olyan, amely képes volt kitörni ebből a csapdából. A látványos kudarc mintái a latin-amerikai országok, a sikertörténetek közül Japán és a négy kelet-ázsiai kistigris említhetők. Kína 2010 után érte el a közepes jövedelmet jelentő 6000 dollár egy főre jutó bruttó hazai terméket, azóta a gazdasági növekedés üteme látványosan lassulni kezdett.

2012 tavaszán adták ki azt a híres tanulmányt,²⁹ a kínai Államtanács Fejlesztéskutató Intézetének és a Világbank közös munkáját³⁰, ami először próbálta Kínára adaptálni a korábban inkább a latin-amerikai országokra végzett elemzéseket. Vizsgálatuk fő kérdése az volt: mennyi ideig folytatódhat még az elmúlt negyven év sikeres felzárkózási folyamata, Kína képes lesz-e arra, hogy a kisszámú sikerországhoz hasonlóan kitörjön a közepes jövedelem csapdjából és húsz-harminc év múlva valóban elérje a fejlett országok színvonalát.

A közepes jövedelem csapdjájának közgazdasági háttere³¹ a következőképpen írható le: egy felzárkózó ország hosszú ideig viszonylag gyorsan fejlődhet oly módon, hogy a termelésben nem a nemzetközileg élenjáró, hanem csupán a még piacképes, a fejlett országokban már évek óta használt technológiákat alkalmazza. Ezzel megtakarítja a kutatás-fejlesztési tevékenységgel járó kiadásokat, míg a kifutóban lévő technológiákat az élenjáró országoktól viszonylag olcsón és könnyen megszerezheti. A piacképes technológiák használatát ugyanakkor koncentrálhatja olyan munkaigényes tevékenységekre, például egyes termékek összeszerelésére, amelyben érvényesítheti a fő versenyelőnyét, a fejlett országokénál jóval alacsonyabb munkabért. Minél távolabb van egy fejlődő ország a fejlett országok szintjétől, ezek a lehetőségek annál könnyebben és kisebb költségekkel érhetők el. Ahogy közelítenek a fejlett országok technológiai szintjéhez, úgy növekednek az új technológiák megszerzésének költségei, ahogy csökkennek a fejlett és fejlődő ország fogyasztási szintjei közötti különbségek, fokozatosan megszűnik a foglalkoztatásban tapasztalható versenyelőnyük is.

A közepes jövedelem csapdája nem egy gazdaságpolitikai hiba vagy valamilyen intézményi hiányosság következménye, hanem egy olyan törvényszerűen bekövetkező jelenség, amellyel minden felzárkózó országnak meg kell küzdenie. A sikeres országok, mint Japán vagy kelet-ázsiai kistigrisek, ugyanakkor mintául is szolgálhatnak a kitörési pontok megtalálásához. Ezen országok tapasztalatai viszonylag azonos irányba mutatnak, a csapdából való kikerülés fő eszköze a hazai innovációs tevékenység fejlesztése, ami jóval több annál, hogy az állam növeli a kutatás-fejlesztési tevékenység támogatását. Egy olyan új növekedési modellre kell áttérni, amelyben az innováció a vállalati működés középpontjába kerül, ahol a fő cél az innovációs tevékenység eredményességének növelése.

²⁸ ANGÉNOR – CANUTO – JELENIC 2012.

²⁹ THE WORLD BANK 2012.

³⁰ A tanulmány készítését a kínai kormány részéről Li Keqiang későbbi miniszterelnök felügyelte.

³¹ BÁNHIDI 2016.

Az innovációs tevékenység eredményességének mérése nem könnyű feladat. A nemzetközi gazdasági szervezetek, így a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD – *Organisation for Economic Co-operation and Development*), illetve a Világbank elemzéseiben leggyakrabban e célra alkalmazott mutató az úgynevezett tényezőhatékonyság. A tényezőhatékonyság a GDP-növekedésnek a termelési tényezők (munka, tőke) növekedési hatásán felüli része, a makroökonómiai elmélet ezt az elemet tulajdonítja az innováció hatásának. A maradékelv alapján történő definíció leegyszerűsíti a mutató számítását, mert minden olyan növekedési hatás, ami nem vezethető vissza a két alapvető termelési tényező, a tőke és a munka növekedésére, az innováció hatásának minősül.

Ismert, hogy Kína a gazdasági reformok kezdeti szakaszában a növekedési stratégiájában a négy kelet-ázsiai kistigris mintáját követte. Ezen időszak nagy részében még a kistigrisek is távol voltak a technológiai fejlődés élvonalától, ezért a hagyományos beruházásorientált modellt követték.

Hozzájárulás a GDP-növekedéshez 1978–2000 közötti időszakban, százalékban	Négy kelet-ázsiai kistigris (Dél-Korea, Tajvan, Szingapúr, Hongkong)	Kína
Tőke	3,5	5,0
Munka	1,2	0,6
Migráció	0,8	1,2
Tényezőhatékonyság	1,5	1,5

5. táblázat: A GDP éves növekedési ütemének tényezőkre bontása³²

A fenti táblázatból jól láthatóak ennek a növekedési pályának a fő jellemzői: a gazdasági növekedés fő hajtóereje nem az innováció, hanem a tőketényező hozzájárulása, a beruházások voltak. A magas és folyamatosan növekvő megtakarítási hányadnak és felhalmozási rátának köszönhetően ezek az országok a viszonylag alacsony tényezőhatékonyság ellenére jóval a világátlag fölötti, 7-8%-os növekedést tudtak elérni. Ez az időszak azonban „a közepes jövedelem” elérésével a kistigriseknél a kilencvenes években, Kínában 2010 után véget ért.

3.2. Az innováció eredményessége Kínában

A tényezőhatékonyság az innovációs folyamatok hozzájárulását mutatja a gazdasági jólét növekedéséhez. A maradék alapon történő számítás miatt azonban ebben a hatásban keverednek a nagyon különböző karakterű innovációs tevékenységek eredményei. A tudományos alap kutatásokon alapuló innováció vagy a gyökeresen új technológiák bevezetését megalapozó fejlesztések jelentősen eltérnek a termékek fokozatos fejlesztését, a meglévő gyártási folyamatok finomítását célul kitűző fejlesztésektől. Az előbbieket jóval hosszabb időt és nagyobb anyagi és humán ráfordításokat igényelnek, és inkább a fejlett, a technológiai fejlődés élvonalában lévő országokra jellemzőek. A lépésről lépésre történő termékfejlesztés, a gyártási folyamatok finomítása sokkal kisebb ráfordításokat igényel, és inkább olyan fejlődő, a technikai fejlődés élvonalától még elmaradó országokra jellemző, mint Kína.

³² ANDERSON 2006.

Innovációs folyamatok eredményessége Kínában

Év	Munka	Tőke	Tényezőhatékonyság
2000	0,84	3,99	3,36
2001	0,96	4,20	2,84
2002	0,81	4,37	3,65
2003	0,93	4,65	3,99
2004	1,20	5,41	3,10
2005	0,87	5,92	4,01
2006	0,01	6,23	5,69
2007	- 0,46	6,42	7,23
2008	- 0,33	6,34	3,15
2009	0,38	5,65	2,95
2010	1,12	5,96	3,05
2011	0,39	5,82	2,88
2012	0,36	5,34	1,83
2013	0,21	4,95	2,33
2014	0,47	4,58	1,94

6. táblázat: A kínai GDP éves növekedési ütemének tényezőkre bontása³³

A politikai elfogultsággal aligha vádolható OECD országjelentéséből jól látható, hogy a világgazdasági válság előtti időszakban a kínai innovációs folyamatok eredményessége semmiben sem maradt el más országok hasonló fejlettségi szinten elért eredményeitől. 2008-ban azonban a helyzet megváltozott. Ennek csak részben volt oka a világgazdasági hatások begyűrűzése, a fontosabb hatás az volt, hogy mint korábban is említettük, a kínai fejlettségi szint elérte azt a kritikus határt, ahonnan már a külföldi technológiák egyszerű adaptálásával nem lehetett előrelépni, szükségessé vált az önálló innováció megerősödése.

A fenti táblázatból jól látható, hogy a tőketényező és a tényezőhatékonyság hozzájárulásának mérséklődése adottságnak tekinthető, amelyen nehezen lehet változtatni. A kínai politikai vezetés, ha el is fogadta a gazdasági növekedés ütemének mérséklődését, de azt a célt továbbra se kívánták feladni, hogy folytatódjék Kína felzárkózása a fejlett országokhoz. Mivel az élőkommunka hozzájárulására a demográfiai folyamatok miatt nem lehet számítani, a felhalmozás magas szintje miatt a tőke-hozzájárulás mértéke se növelhető, a felzárkózás folytatásnak egyetlen eszköze maradt a tényezőhatékonyság hozzájárulásának növelése, azaz lényegében az innováció eredményességének javítása. Valójában ez volt a már idézett közös világbanki és kormánytanulmány végkövetkeztetése, Kínában a néhány sikeres országhoz hasonlóan elkerülhető a „közepes jövedelem csapdája”, de ehhez az szükséges, hogy változtassanak az innovációs folyamatok jelenlegi rendszerén.³⁴

³³ OECD 2017.³⁴ Ez lett a legfontosabb célja a 13. ötéves tervnek, amellyel a következő pontban foglalkozunk részletesebben.

4. A 13. ÖTÉVES TERV

4.1. A tervekészítés folyamata, ütemezése és résztvevői³⁵

A 13. ötéves terv készítése a 2005 óta követett módszertannak³⁶ megfelelően történt:

- 2013. március és december között a Nemzeti Fejlesztési és Reformbizottság irányításával úgynevezett köztes időszaki értékelést készítettek a folyamatban lévő 12. ötéves terv megvalósításának helyzetéről.³⁷ Ez a projekt jóval túllépett a számszerű vizsgálatokon, külön figyelmet szentelt annak, hogy az egyes politikák milyen hatékonyan támogatták a kitűzött célok teljesítését.
- 2014. január és december között zajlott az úgynevezett kutatási szakasz, amikor a munkába bekapcsolódtak a különböző minisztériumok és helyi kormányzatok szakértői, továbbá lehetőség nyílt arra is, hogy a különböző kutatóintézetek és egyetemek is felvállalassák egy-egy résztema kidolgozását.
- 2014. december és 2015. március között készült egy összeállítás a terv alapfogolatairól,³⁸ amely gyakorlatilag a terv fő témáinak és kezdeményezéseinek összefoglalást jelentette. Ez képezte az alapját azután két, nagyrészt párhuzamosan és külön felelősséggel zajló munkának.
- 2015. március és október között a pártközpontban működő gazdasági és pénzügyekért felelős vezető szakértői csoport³⁹ készítette elő a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottságának plenáris ülése számára az ötéves tervre vonatkozó javaslatot.⁴⁰
- 2015. július és 2016. február között a kormány Nemzeti Fejlesztési és Reformbizottsága dolgozott az ötéves terv alapidokumentumán, amelybe átvezették részben a párt szakértői csoportjának elképzeléseit, részben az októberi központi bizottsági plénum határozatát és a végleges tervre vonatkozó iránymutatásait.
- 2016 márciusában a 13. ötéves terv tervezete az Országos Népi Képviselők Naggyűlésé elé került vitára, illetve elfogadásra. A képviselők javaslatainak átvezetése után a végső dokumentumot 2016 áprilisában publikálták.⁴¹

A 13. ötéves terv készítését a nyugati szakértők is egy rendkívül nyitott, többszereplős és konszenzusra törekvő folyamatként írták le.⁴² A koordinációért felelős Nemzeti Fejlesztési és Reformbizottság 2014 májusában közel 80 kutatási projektre adott ki megbízatást. A kedvezményezettek köre a hazai kutatócsoportokon és kormányzati szerveken túl magában foglalt olyan ismert hazai cégeket, mint az Alibaba vagy a Fosun, illetve olyan nemzetközi szakértőket, mint az OECD, az Ázsiai Fejlesztési Bank vagy a McKinsey Global Institute.

³⁵ CSIS 2016. Ez a tanulmány mintegy 100 formális interjú alapján készült, amiket a szerzők a tervezési folyamatban résztvevő kormányzati, tudományos és üzleti szakértőkkel folytattak.

³⁶ Lásd a 2.2. alfejezetet.

³⁷ A tervezési módszertan szakkifejezése pontos definícióját lásd GUOFA 2005: 33.

³⁸ Kínaiul: *jiben silu* 基本思路.

³⁹ A Kínai Kommunista Párt Központi Bizottságának magas rangú tagjaiból álló csoportja, amelynek lehetősége volt szakértői támogatást is igénybe venni.

⁴⁰ RENMINWANG 2015.

⁴¹ XINHUA 2016.

⁴² CSIS 2016: 14.

A megbízások mellett egy 55 fős, tekintélyes szakértői csoportot is felállítottak, amelynek egyik vezetője a Világbank korábbi főközgazdásza, Justin Lin Yifu volt, és a munkába bekapcsolódtak olyan ismert vállalatvezetők is, mint a Gree csoport vezetője, Dong Mingzhu vagy a BYD csoportból Wang Chuanfu. Li Keqiang miniszterelnök még a terv lezárása előtt, 2015. decemberben is konzultált olyan tekintélyes közgazdászokkal, mint a Nobel-díjas Joseph Stiglitz.

A terv készítésében részt vevő szakértők az interjúk során elmondták, hogy a párt Központi Bizottság plénuma által elfogadott, a 13. ötéves tervre vonatkozó ún. *Javaslat* kibocsátása előtt a szakmai vitákban nem voltak tabuk, olyan politikailag kényes kérdések is napirendre kerültek, mint az állami vállalatok reformja vagy a pénzügyi szektor konszolidációja.⁴³ A szakmai nyitottság ellenére a tervezési folyamat fölött a korábbi gyakorlathoz képest szorosabb pártirányítás működött, amelyben kulcsszerepet játszott a pártközpontban működő gazdasági és pénzügyekért felelős vezető szakértői csoport és annak titkárságvezetője, Liu He.⁴⁴

A tervdokumentum publikálása, 2016. március 17. óta a 13. ötéves terv ritkán került a nemzetközi és hazai közvélemény figyelmének középpontjába. Ennek két oka van:

A 2005 óta alkalmazott tervezési módszertannak megfelelően az ötéves terv lényegében csak egy stratégiai keretként szolgál, az évenként meghatározott gazdaságpolitikai célok megvalósításában⁴⁵ kulcsszerepet a költségvetési és pénzpolitika játsszák.

Az ötéves tervhez kapcsolódóan készülnek az ágazatközi vagy funkcionális, valamint a makrorégiókra vonatkozó tervek (programok). A tényleges kormányzati beavatkozás a piaci folyamatokba (hitel és adókedvezmények, költségvetési támogatások) az ezekben meghatározott eszközökön keresztül történik. A 13. ötéves terv legismertebb, egyben legvitatottabb ilyen programja a feldolgozóipar innovációs folyamatait támogatni hivatott *Made in China 2025* program, amellyel a későbbiekben foglalkozunk részletesebben.

⁴³ CSIS 2016: 15.

⁴⁴ Liu He az egyik legtapasztaltabb tervezési szakértő Kínában, már a 12. ötéves tervezési munkának is az egyik vezetője volt. 2018 tavasza óta miniszterelnök-helyettesként a gazdaságpolitika és gazdaságirányítás legmagasabb rangú állami vezetője.

⁴⁵ Ezeket rendszerint az előző év decemberében a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottsága által összehívott Központi Gazdasági Munka-konferencián fogadják el.

4.2. A 13. ötéves terv irányelvei⁴⁶

Az irányelvek szerkezete és kiemelt témái

Szakasz	Fejezet	Oldalak száma	Tartalom ⁴⁷
1.	1–5.	12	Alapgondolat, fő célok, fejlesztési koncepció
2.	6–9.	9	Innovációvezérelt fejlődés
3.	10–17.	10	Gazdasági rendszer reformja
4.	18–21.	7	Mezőgazdaság modernizációja
5.	22–24.	7	Modern ipari rendszer fejlesztése
6.	25–28.	6	Internetes gazdaság
7–9.	29–41.	29	Infrastruktúra-fejlesztés, területi politika
10.	42–48.	15	Környezetpolitika
11–12.	49–55.	20	Külgazdasági nyitás, nemzetközi kereskedelem
13–16.	56–69.	29	Társadalom-, életszínvonal-politika
17–18.	70–76.	10	Társadalomigazgatás, jogrendszer
19.	77–78.	2	Gazdaság- és védelempolitika
20.	79–80.	3	A végrehajtás erősítése

7. táblázat: A végső tervdokumentum szerkezete⁴⁸

A végső dokumentum szerkezetéből jól látható, hogy a gazdasági témák három típusba sorolhatók: makrogazdasági, funkcionális (innováció, reform) és ágazatpolitikai (mezőgazdaság, ipar, internetgazdaság). A tartalom kifejtése a hagyományos kormányzati dokumentumok gyakorlatát követi, minél fontosabb egy téma, annál nagyobb terjedelmet esik rá kifejtésben. A megjelölt oldalszámokból is érzékelhető, hogy ebben az ötéves tervben jelentős prioritást kapnak az olyan nem gazdasági témák, mint a környezet- és társadalompolitika. Ez a hangsúlyeltolódás tükröződik a tervdokumentumban megjelölt célmutatók számában és szerkezetében is.⁴⁹

⁴⁶ A végső tervdokumentum hivatalos neve GUOFA 2005: 33. alapján.

⁴⁷ A hivatalos angol nyelvű fordítás felhasználásával, lásd: NATIONAL DEVELOPMENT AND REFORM COMMISSION 2016.

⁴⁸ XINHUA 2016.

⁴⁹ Ez a tendencia már a 11. ötéves tervben is megjelent, de a környezetpolitikára vonatkozó, jelentős részben kötelezően megvalósítandó mutatók száma még ezzel az időszakkal összehasonlítva is megduplázódott.

	10. 2001–2005	11. 2006–2010	12. 2011–2015	13. 2016–2020
Gazdaság	7	5	3	5
Tudomány–technika	4	2	4	5
Környezet	3	8	12	16
Társadalmi jólét	8	8	9	7
Összesen	22	23	28	33
Teljesült összesen	14	20	28	

8. táblázat: A célmutatók száma és összetétele a különböző öt éves tervekben⁵⁰

Alapelvek és fő célok

A tervdokumentum második és harmadik fejezete⁵¹ foglalja össze a tervezésben és annak végrehajtásában követendő politikai elveket és fő politikai célokat. Ezeknek már csak a dokumentumon belüli helyük miatt is kiemelt szerepük van.

Alapelvek:

- Ragaszkodni kell a nép meghatározó szerepéhez, mert az ő érdekeik jelentik a fejlődés végső célját.
- Helyesen kell értelmezni a fejlődés jelenlegi szakaszát, Kína még ma is a fejlődés egy korai szakaszában van, és ez a helyzet még hosszú ideig változatlan marad.
- Folytatni kell a reform megvalósítását, mert csak akkor érhető el az ország kormányzásának a modernizálása, ha a piac meghatározó szerepet játszik az erőforrások elosztásában és a kormányzat hatékonyan valósítja meg a feladatait.
- Fenn kell tartani a jogi alapú kormányzást, mert csak ez képezheti a fejlődés megbízható garanciáját.
- A döntéseknél tekintettel kell lenni mind a hazai, mind a nemzeti viszonyokra, meg kell őrizni a nyitottságot a külvilágra.
- Meg kell őrizni a Kínai Kommunista Párt irányító szerepét.

Fő célok:

- Fenn kell tartani a gazdasági növekedés mérsékelt magas ütemét.
- Jelentős eredményeket kell felmutatni az innovációvezérelt fejlődésben.
- Erősíteni kell a fejlesztéspolitika koordináltságát.
- Emelni kell az életszínvonalat, javítani az életminőséget.
- El kell érni, hogy a szocialista alapértékek jobban érvényesüljenek a néptömegek gondolkodásában.
- Mindenre kiterjedő javulást kell elérni a környezet és a különböző ökoszisztémák állapotában
- Biztosítani kell a kormányzásban részt vevő intézmények működésének fejlődését

⁵⁰ CSIS 2016: 22.

⁵¹ XINHUA 2016: 6–9.

Ha összehasonlítjuk a fentieket Hu Angang 2013-ban írott cikkével,⁵² jól látható, hogy a 13. ötéves terv erős folytonosságot mutat a 2005 óta kiadott tervekkel. Talán két területen foghatók meg a 2012 óta hivatalban lévő politikai vezetés megújítási szándékai. Az egyik a társadalompolitika, a népjólét korábbinál hangsúlyosabb szerepe, a másik a jogi alapú kormányzás iránti elkötelezettség hangsúlyozása, amelyben egyértelműen tetten érhető egy komoly előrelépés. Egyes nyugati szakértői véleményekkel ellentétben⁵³ a magunk részéről nem érzünk viszszalépést a gazdasági reformok kezelésében sem, különösen annak figyelembevételével, hogy ennek tárgyalására alapvetően más párt-, illetve kormányzati dokumentumok hivatottak.

Makrogazdasági célmutatók

Mutató ⁵⁴		2015	2020	Éves átlagos növekedés, teljes növekmény
1. GDP (billió RMB)		67,7	>92,7	>6,5%
2. Munka termelékenysége (10 000 RMB egy foglalkoztatottra)		8,7	>12	>6,6%
3. Urbanizáció	Városi lakosság aránya (%)	56,1	60	3,9
	Regisztrált városi lakosság aránya (%)	39,9	45	5,1
4. Szolgáltatási szektor hozzáadott értéke (a GDP %-ában)		50,5	56	5,5

9. táblázat: A 13. ötéves terv makrogazdasági célmutatói⁵⁵

A GDP éves átlagos növekedésére előírányzott 6,5%-os ütem volt az a mutató, amely az ötéves terv célmutatói közül a legnagyobb figyelmet keltette, különösen a külföldi médiában, részben a szakirodalomban. Véleményünk szerint ez a figyelem az előírányzat jelentőségéhez képest igen eltúlzott. Egyrészt azért, mert az új ötéves tervben kevésbé a gazdasági, sokkal inkább a társadalompolitikai mutatók (éltszínvonal, környezet) kaptak nagyobb hangsúlyt, másrészt azért is, mert a GDP-növekedést csak orientációs mutatóként kezelik, amelytől a körülmények (például a világgazdasági környezet) változása esetén akár lefelé is el lehet térni. Ami az urbanizációs rátát illeti, ezt a terv a gazdasági növekedést befolyásoló kiemelt mutatónak tekinti, amely jelentősen hozzájárulhat a belső piac bővüléséhez. Egyébként a funkcionális tervek között létezik egy hatályos urbanizációs stratégia, amely éppen ezt a mutatót szabályozni kívánó kormányzati akciókat hivatott koordinálni.

⁵² Hu 2013.

⁵³ CSIS 2016.

⁵⁴ A makrogazdasági célmutatók mind orientációs jellegűek.

⁵⁵ CSIS 2016: 25.

Az innovációs folyamatokra vonatkozó célmutatók

Mutató ⁵⁶		2015	2020	Teljes növekmény
Kutatás-fejlesztési kiadások a GDP %-ában		2,1	2,5	0,4
Szabadalmak száma tízezer főre		6,3	12	5,7
A tudományos-technikai fejlődés hozzájárulása a gazdasági növekedéshez, %-ban		55,3	60	4,7
Internet-hozzáférés	Vezetékes hozzáférés a háztartások %-ában	40	70	30
	Mobil szélessáv a háztartások %-ában	57	85	28

10. táblázat: A 13. ötéves terv innovációs célmutatói⁵⁷

Bár az innovációs célmutatók a makrogazdasági mutatókhoz hasonlóan csak orientációs jellegűek, de a fenti ambiciózus célok jól mutatják, hogy a kínai politikai vezetés milyen meghatározó szerepet kíván adni az innovációnak az ország fejlődésében. Amennyiben a kutatás-fejlesztési kiadások GDP-hez viszonyított aránya 2020-ban elérné a 2,5%-ot, az nemzetközi összehasonlításban – különösen az ország fejlettségét is tekintetbe véve – rendkívül magas lenne. Az Eurostat 2016-ra vonatkozó mutatói alapján az Európai Unió 28 országának átlaga 2,1%-ot, a magyar mutató 1,2%-ot tett ki.⁵⁸

Rendkívül érdekes a „tudományos-technikai fejlődés hozzájárulása a gazdasági növekedéshez” elnevezésű mutató szerepeltetése a célmutatók között. Ahogy az a Center for Strategic and International Studies (a továbbiakban: CSIS) szerzőinek interjúból kiderült, itt eredetileg a korábban már részletesen bemutatott tényezőhatékonyság szerepelt volna. Ezt a javaslatot a tervezőmunkában részt vevő műszaki szakértők azonban megvették, mert véleményük szerint a tényezőhatékonysági mutató számítása nem kiforrott, és csak zavarokat okozott volna.⁵⁹ Az elfogadott mutató gyengéjének számít, hogy nemzetközi összehasonlításra nem használható.

A kínai digitális gazdaság fejlesztésére vonatkozó tervekkel egy másik tanulmányunkban⁶⁰ foglalkozunk részletebben. Az internet-hozzáférési mutatók radikális növelési szándéka két dolgot mutat:

- A tervezők is felismerték, hogy a hozzáférés hiánya, különösen a vidéki területeken a digitális gazdaság, ezen belül az online szolgáltatások növelésének komoly gátjává vált.⁶¹
- Egy mindenki számára elérhető internethálózat⁶² jelentősen hozzájárulhat az innováció növeléséhez, különösen a vidéki kis- és közepes vállalatok esetében.

⁵⁶ Az innovációs célmutatók orientációs jellegűek.

⁵⁷ CSIS 2016: 25.

⁵⁸ EUROSTAT 2018.

⁵⁹ Véleményünk szerint ez az érv megalapozott, nem véletlen, hogy a fejlett országok makrogazdasági szakértői a tényezőhatékonyságot nem használják előrejelzési célokra.

⁶⁰ BÁNHIDI 2020.

⁶¹ BÁNHIDI 2020.

⁶² A háztartások 85%-ára kiterjedő internet-hozzáférés gyakorlatilag egyetemes hozzáférést jelent.

Társadalom- és életszínvonal-politika

Mutató	2015	2020	Éves átlagos növekedés, teljes növekmény	Mutató típusa
Rendelkezésre álló jövedelem egy főre (%)	n/a	n/a	>6,5	Orientációs
A munkaképes korú népesség iskolázottságának hossza (év)	10,23	10,8	0,57	Kötelező
Városi foglalkoztatás növekménye (millió fő)	n/a	n/a	>50	Orientációs
Szegénységből kiemelt falusi népesség száma (millió fő)	n/a	n/a	55,75	Kötelező
Időskori társadalombiztosítás a lakosság arányában (%)	82	90	8	Orientációs
Újjáépített lakások a leromlott városi területeken (millió darab)	n/a	n/a	20	Kötelező
Várható átlagos élettartam (év)	76,3	77,3	1	Orientációs

11. táblázat: A 13. ötéves terv társadalmi célmutatói

Ahogy azt már a tervdokumentum bevezető részének ismertetésénél is említettük, ebben az ötéves tervben a népjólét, az életszínvonal emelése kiemelt célnak számít, ami abban is megjelenik, hogy a célmutatók közül több is kötelezően teljesítendőként van megjelölve. A 2012-ben hivatalba lépő politikai vezetés újra nagy hangsúlyt adott annak, hogy 2020-ig a kínai társadalomnak el kell jutnia egy alapvető jóléti szintre, aminek egyik feltétele, hogy eddig az időpontig fel kell számolni a mélyszegénységet. Az korábban is ismert volt, hogy elsősorban az elmaradott nyugati országrész vidéki területein több millióan élnek a létminimum határán, most egyértelmű döntés született ennek a helyzetnek a felszámolására. A tervezési módszertannak megfelelően erre a témára 2016. november 23-án külön funkcionális tervet is publikáltak.⁶³ Gyakorlatilag ennek a programnak a része a leromlott állapotú városi lakónegyedek felszámolása is, amihez szintén kötelezően végrehajtandó tervmutatót rendeltek.

A másik fontos új követelmény az életszínvonal-politikában, hogy a lakosság jövedelemnövekedésének el kell érnie a gazdasági növekedés⁶⁴ ütemét. A 2000 és 2010 közötti időszakban a növekedés üteme kétszámjegyű volt ugyan, de a lakossági jövedelmek⁶⁵ növekedése ettől jóval elmaradt.

⁶³ GUOFA 2016: 64.

⁶⁴ GDP-növekedés.

⁶⁵ Ezzel párhuzamosan a lakossági fogyasztás növekedése is lassabb ütemű volt.

5. A MADE IN CHINA 2025 PROGRAM

5.1. A program előzményei és részletei

A kínai kutatás-fejlesztési politika és intézményrendszer főbb irányait először egy 2006-ban elfogadott, tizenöt éves közép- és hosszú távú tervben⁶⁶ fektették le. Ennek a stratégiának a kulcskategóriája a hazai innováció volt, aminek a támogatására koncentrálták a legtöbb erőforrást, és ez alapján jelölték ki azt a hét stratégiai ágazatot, amelyek fejlesztésére 2010-ben önálló programot is készítettek.⁶⁷

Új energia
Új energián alapuló járművek
Új anyagok
Magas technikai színvonalú feldolgozóipar
Gyógyszerfejlesztés, biotechnológia
Új generációs információtechnológia
Energiatakarékos, környezetbarát technológiák

12. táblázat: Stratégiai iparágak listája a 2010. évi programban⁶⁸

Ebben a programban a kijelölt ágazatokra nézve a fejlődési célokat is rögzítettek. Ezen ágazatok részarányának a GDP-ben 2015-ben 8%-ot kellett volna, illetve 2020-ban 15%-ot kell elérnie. Ez a program és az ez alapján a hét ágazatra külön készített 12. ötéves terv⁶⁹ még erősen egy hagyományos tervgazdálkodási szemléletet képviselt: műszaki előrejelzések alapján azonosított néhány perspektivikus, gyorsan fejlődő új technológiát, amelyeket aztán állami programokkal, illetve a vállalati kutatás-fejlesztés támogatásával részben meg akart honosítani az országban, részben csökkenteni szeretne volna e területeken a fejlett országokkal szembeni lemaradást.

A 2015. májusban publikált *Made in China 2025* fejlesztési program szakított ezzel a technológia- és államköz-pontú koncepcióval. A technológiák közvetlen támogatása helyett a teljes ipari értékláncot át kívánják alakítani, nem csupán az új iparágak meghonosítására koncentrálnak, hanem legalább ugyanolyan mértékben odafigyelnek a hagyományos iparágak technológiai folyamatainak átalakítására, így a digitalizálásra, illetve az egyes iparágak közötti integráció erősítésére. A cél egy, a jelenleginél jóval hatékonyabb, innovációvezérelt ipari rendszer kialakítása, amely alkalmas lesz arra, hogy nagyobb szerepet kapjon a nemzetközi értékláncokban. Ebből a szempontból mennyiségi célokat is meghatároztak, a hazai alkatrészek és részegységek arányát 2020-ig 40%-ra, 2025-ig 70%-ra kell emelni a beszállításokban.⁷⁰

⁶⁶ Lásd a 2. fejezetben.

⁶⁷ GOUFA 2010: 32.

⁶⁸ GOUFA 2010.

⁶⁹ GOUFA 2012: 28.

⁷⁰ GOUFA 2015: 28.

A korábbi tizenöt éves tervhez képest átalakulnak az állam feladatai is.⁷¹ Az állam továbbra is felelős marad az általános keretek meghatározásáért, a programokhoz rendelt költségvetési erőforrások elosztásáért és felhasználásáért, de előtérbe kerülnek az állam szolgáltató funkciói, így a jogszabályalkotás, illetve a szükséges infrastruktúra biztosításának funkciói. Kiemelt szerepet kap a szellemi tulajdonjogok védelme, különösen a kis- és közepes vállalatok számára. A piaci mechanizmusok jobb érvényesülését segítené az is, hogy a program szerint a kormányzat nagyobb mozgásteret kíván biztosítani az egyes érintett cégek számára a műszaki, technológiai szabványok meghatározásában, ugyanakkor segítené őket abban, hogy ezek a szabványok elfogadásra kerüljenek a kapcsolódó nemzetközi szervezetekben.

Mutató	2013	2015	2020	2025
Innováció				
K+F kiadások aránya a működési bevételben, %ban	0,88	0,95	1,26	1,68
Százmillió RMB árbevételre eső szabadalmak száma	0,36	0,44	0,7	
Minőség				
Feldolgozóipar – minőségi versenyképességi index ⁷²	83,1	83,5	84,5	85,5
Feldolgozóipari hozzáadott érték arányának növekedése %-ban			2015-hoz képest 2%	2015-hoz képest 4%
Munkatermelékenység éves átlagos növekedése a feldolgozóiparban, %-ban			7,5	6,5
Ipar digitalizálása				
Széles sávú internetellátottság a háztartások %-ban	27	33	50	64
Digitális eszközök használatának részesedése a kutatás-fejlesztésben, %-ban	52	58	72	84
Numerikus vezérlésű gépek használatának aránya az alapvető termelési folyamatokban %-ban	27	33	72	84

13. táblázat: Célmutatók a Made in China 2025 programban⁷³

Látható, hogy a program csak minimális mértékben tartalmaz számszerű előirányzatokat, ugyanakkor a kiemelt iparágak felújított listáját a *Made in China 2025* program is tartalmazza:

⁷¹ CSIS 2016.

⁷² 12 mutató alapján számolt, a feldolgozóipar minőségi színvonalát és fejlődési kapacitását tükröző mutató.

⁷³ GUOFA 2015: 28. a környezetvédelemre vonatkozó mutatókat helyhiány miatt nem szerepeltettük.

Új generációs információtechnológia
Fejlett színvonalú digitális gépi berendezések és robotok
Űr- és repülőipar
Tengeri berendezések, hajók
Fejlett technikai színvonalú vasúti járművek
Új energia és az ezen alapuló járművek
Energetikai berendezések
Mezőgazdasági gépek
Új anyagok
Gyógyszeripar, magas technikai színvonalú orvosi műszerek

14. táblázat: Stratégiai iparágak listája a Made in China 2025 programban

A *Made in China 2025* fejlesztési program nem titkoltan a német kormány által 2013-ben publikált *Industrie 4.0* programot⁷⁴ tekintette mintának. A német program tematikájában szűkebb, kidolgozottságában viszont részletesebb, mint a kínai megfelelője. Az alapvonulata a „dolgok internete”⁷⁵ fogalmára épül, ezt a rendszert kívánja felhasználni arra, hogy segítse a német kis- és középvállalatok bekapcsolódását a nemzetközi termelési és innovációs láncokba. A hálózatba szervezett vállalatok képessé válnak nemcsak bizonyos termékek tömeggyártására, hanem arra is, hogy a tömeggyártás költséghatékonyságát megőrizve ezeket a termékeket egyes vevők egyedi igényeihez igazítsák. A kínai program cél- és eszközrendszere hasonló, de a program készítőinek természetesen figyelembe kellett venniük, hogy a kínai feldolgozóipari vállalatok technológiai színvonala nem homogén, ágazatonként és vállalattípusonként nagyon eltér egymástól, emiatt a nemzetközi értékláncokba való bekapcsolódás idő- és fejlesztési igénye is nagyon különböző.

5.2. A program nemzetközi értékelése

A *Made in China 2025* program nemzetközi fogadtatása érdekes metamorfózison ment át. A nemzetközi elemzők a program publikálásának évében, 2015-ben szinte alig vettek róla tudomást.⁷⁶ Két hónappal a megjelenés után készült a programról az első angol nyelvű értékelés az amerikai CSIS kutatóintézet közgazdász szakértője, Scott Kennedy tollából.⁷⁷ Ebben a rövid elemzésben a szerző a program pozitív elemeit emelte ki: a piacorientált szemléletét, valamint az állami szerepnek a stratégiai keretek meghatározására, a szabályozási környezet meg-

⁷⁴ GTAI 2014.

⁷⁵ Gyakran hivatkoznak rá az angol nevével: Internet of Things.

⁷⁶ Ehhez hozzájárult az is, hogy a hivatalos kormánydokumentumok többségéhez hasonlóan hivatalos angol fordítást nem készítettek, illetve publikáltak róla.

⁷⁷ CSIS 2015.

teremtésére való koncentrálását. Az ismert és tapasztalt szakértő külön hangsúlyozta az előrelépést a 2006-ban készült tizenöt éves tudományos és technológiafejlesztési tervhez és a stratégiai iparágak fejlesztésére koncentráló 12. ötéves tervhez képest.

A program negatív kritikája Németország vezető Kína-kutató intézetének publikációjával kezdődött.⁷⁸ Ebben a hosszabb elemzésben, olyan vádak hangzanak el, mint a „program nem tartja tiszteletben a nyitott piacok és szabályos verseny alapelveit”; „a kínai vezetés szisztematikusan beavatkozik a hazai piacok működésébe, annak érdekében, hogy előmozdítsa a hazai vállalatok piaci erőfölényét, a külföldi versenytársak kiszorítását”.⁷⁹ A piacgazdaságok működésével ellentétesnek tartják, hogy a program támogatja az önálló innovációt,⁸⁰ és egyfajta önellátásra törekszik a kulcsalkatrészek és technológiák területén. A Mercator Institute for China Studies (a továbbiakban: MERICS) érvei aztán visszaköszönnek az olyan, már nyíltan lobbicélokot szolgáló anyagokban is, amelyeket a Kínában működő európai uniós vállalatokat tömörítő Kereskedelmi Kamara,⁸¹ illetve az amerikai vállalatokat tömörítő Kereskedelmi Kamara⁸² hozott nyilvánosságra, kifejezetten a *Made in China 2025* programmal foglalkozva.

Jelen tanulmány szerzőjének véleménye szerint a *Made in China 2025* egyoldalú kritikája, és különösen az a módszer, ahogy egyes országok⁸³ ürügyül használják Kínával szembeni kereskedelem-, illetve befektetéskorlátozó intézkedésekre,⁸⁴ nem tekinthető megalapozottnak. Főbb érveim az alábbiak:

- A program fő célja, a hazai innovációs tevékenység fellendítése, nem csupán a piacgazdaságok működésével összeegyeztethető tevékenység, hanem egy olyan javaslat volt, amelyet a nemzetközi intézmények, mint a Világbank vagy az OECD, évek óta ajánlottak a kínai kormánynak.
- A *Made in China 2025* program csupán egy továbbfejlesztett, módszereiben megújított változata a 2006-ban elfogadott, tizenöt évre szóló tudományos és technológiafejlesztési tervnek, illetve a 2010-ben a stratégiai ágazatok fejlesztésére kidolgozott programnak. Ezekkel összehasonlítva a *Made in China 2025* program nem több, hanem kevesebb állami beavatkozást irányoz elő.
- Nem tekinthető a piacgazdaságokkal összeegyeztethetetlen közelítésnek az sem, ha egy állam törekszik a külföldi technológiától való függésének csökkentésére, a hazai kutatás-fejlesztési szféra erősítésére.⁸⁵

⁷⁸ MERCATOR INSTITUTE FOR CHINA STUDIES 2016.

⁷⁹ MERCATOR INSTITUTE FOR CHINA STUDIES 2016: 7.

⁸⁰ Kínaiul: *zizhu chuangxin* 自主创新, amit a nyugati irodalomban gyakran belföldi vagy hazai innovációnak fordítanak.

⁸¹ THE EUROPEAN UNION CHAMBER OF COMMERCE IN CHINA 2017.

⁸² U. S. CHAMBER OF COMMERCE 2017.

⁸³ OFFICE OF THE UNITED STATES TRADE REPRESENTATIVE 2018.

⁸⁴ 2017 őszén az USA Nemzetközi Kereskedelmi Képviselője az amerikai Kereskedelmi Törvény 301. paragrafusa alapján vizsgálatot indított Kínával szemben, amelyben a kínai kereskedelmi gyakorlatot az amerikai nemzetbiztonsági érdekeket veszélyeztetőnek minősítette, és ez alapján büntetővámok bevezetését javasolta a Kínából származó importra. Az elfogadhatatlan kínai kereskedelmi gyakorlatban az egyik fő hivatkozási pont a külföldi árukat és termelőket kiszorító *Made in China 2025* program volt.

⁸⁵ Erre jó példa a második legnagyobb kínai távközlési berendezésgyártó, a ZTE esete, amely, mivel az amerikai beszállítóinak megtiltották a vele folytatott üzleti kapcsolatokat, hetekre kénytelen volt leállítania a termelését.

- A nemzetközi kritikák gyakran kiemelték a programból bizonyos mutatókat, így különösen azt, hogy hazai alkatrészek és részegységek arányát 2020-ig 40%-ra, 2025-ig 70%-ra kell emelni a beszállításokban. Valójában ez egy orientációs célmutató, és nem jelenti azt, hogy ezeket az arányokat minden ágazatban és minden technológiára nézve kötelezően teljesíteni kellene.

Az egyoldalú kritika elutasítása mellett nem hallgathatjuk el azonban, hogy a *Made In China 2025* program végrehajtása során voltak olyan jelenségek, amelyek sértették a Kínával üzleti kapcsolatokat folytató vállalatok anyagi érdekeit:

- A *Made in China 2025* program egyes részterületeire külön fejlesztési tervek készültek, amelyek esetenként termékszínten írtak elő célmutatókat a hazai gyártásra, és ezzel korlátozták a külföldi vállalatok működését.
- Egyes kormányzati háttérintézmények különböző technológiai előrejelzéseket készítettek, amelyeket mind a hazai sajtó, mind a külföldi vállalatok egyfajta félhivatalos tervdokumentumnak minősítettek.⁸⁶ Ezek a dokumentumok esetenként olyan technológiákra vagy műszaki szabványokra vonatkozó javaslatokat tartalmaztak, amelyekre nem volt hivatalos kormányzati jóváhagyás.
- A kormányzati támogatással megvalósuló projektekért való versenyben egyes területi önkormányzatok olyan többletkezdvezményeket⁸⁷ adtak a hazai cégeknek, amelyekből kizárták a külföldi vállalatokat.

Együttműködési lehetőségek a Made in China 2025 program kapcsán

Alig egy évvel a kínai program elfogadása után az Európai Unió is elindította a saját kezdeményezését *Az európai ipar digitalizálása* címen.⁸⁸ A 2016. április 19-én kiadott sajtóközlemény⁸⁹ szerint „a Bizottság:

- Az összes érintett szereplővel uniós szinten folytatott folyamatos párbeszéddel segíteni fogja az ipar digitalizálását célzó nemzeti és regionális kezdeményezések összehangolását. A tagállamokkal és az ipari szereplőkkel együttműködve irányítási keretrendszert hoz létre.
- Az uniós köz- és magánszféra közötti partnerségekre összpontosítja a beruházásokat, és határozottan ösztönzi az európai beruházási terv és az európai strukturális és beruházási alapok kínálta lehetőségek kihasználását.
- 500 millió eurós beruházással létrehozza a digitális innovációs központok (technológiai kiválósági központok) páneurópai hálózatát, amely tanácsadással, digitális újítások tesztelésének lehetőségével segíti majd a vállalkozásokat.
- Nagyszabású kísérleti projekteket indít a dolgok internete, a korszerű gyártás és technológiák megerősítése érdekében, az intelligens városok és otthonok, az összekapcsolt autók és a mobilegészségügyi szolgáltatások területén.
- Időtálló jogszabályokat fogad el, amelyek támogatni fogják a szabad adatáramlást és tisztázzák az érdekelők és okos eszközök által létrehozott adatok tulajdonjogának kérdését. A Bizottság az autonóm rendszerekre vonatkozó, biztonságot és felelősséget érintő szabályokat is felül fogja vizsgálni.

⁸⁶ GZQJZZW 2015.

⁸⁷ Földhasználat, infrastruktúra-támogatás.

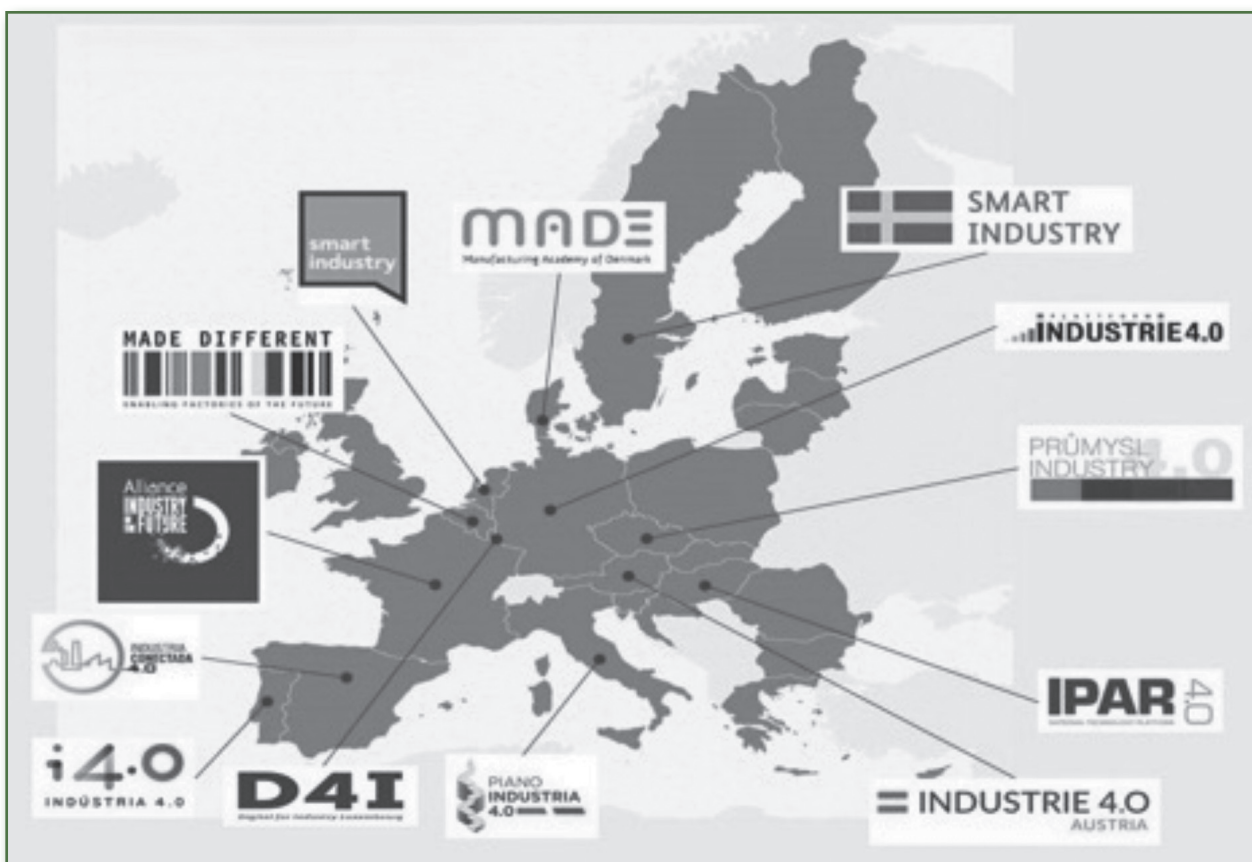
⁸⁸ EURÓPAI BIZOTTSÁG 2016a.

⁸⁹ EURÓPAI BIZOTTSÁG 2016b.

- A készségekre vonatkozó európai menetrendet mutat be, amely segíteni fogja, hogy a lakosság elsajátíthassa a digitális korban való munkavállaláshoz szükséges készségeket.

A mai tervek összesen több mint 50 milliárd eurót kitevő köz- és magánberuházást fognak mozgósítani az ipar digitalizálásának támogatására.”

Az alábbi térkép⁹⁰ jó áttekintést nyújt Az európai ipar digitalizálása uniós program megvalósulásáról az egyes tagországokban. Látható az is, hogy már több közép- és kelet-európai kormány is elkészítette a saját *Industry 4.0* kezdeményezését, és elkezdte annak megvalósítását.

1. ábra: Industry 4.0 (Ipar 4.0) kezdeményezések az Európai Unió országaiban

A magyar kormány 2016-ban kezdeményezte az Ipar 4.0 Nemzeti Technológiai Platform létrehozását a Magyar Tudományos Akadémia Számítástechnikai és Ellenőrzési Intézetének vezetésével, kutatóintézetek, vállalatok, egyetemek részvételével. A platform alapkonceptiójának összefoglalója megtalálható a weboldalán⁹¹:

⁹⁰ EU 2016.

⁹¹ IPAR 4.0 2017.

- „Az ipar Magyarországon is egy új technológiai korszakváltásba lépett, amelyben az internetgazdaság alapjaiban alakítja át a gyártási és a kapcsolódó logisztikai rendszereket. E folyamat a fizikai és a digitális világ közötti hidak előrehaladott és ütemes kiépítését, különleges innovációs alkalmazkodást, minden korábbinál gyorsabb válaszokat, bátor innovációs lépéseket kíván a gazdaság minden szereplőjétől.”
- „Az elért globális ipari versenyképességi vívmányok megerősítése érdekében az alapítók szorgalmazzák az eddig kialakult széles és eredményes partneri viszonyok további elmélyítését, az Európában kialakult legjobb gyakorlatoknak, elsősorban a legfejlettebb németországi mintáknak átvételét, illetve a nekik megfelelő együttműködés intenzív, cselekvésorientált rendszerének megteremtését.”
- „A kormány a jövőbeli sikeres tevékenységében a magas hozzáadott értéket képviselő kutatási és fejlesztési munka katalizátorát tartja fontosnak Magyarország iparának előkészítésében és adaptálásában az innováció követelményeinek megfelelően.”

A 2017 októberében tartott rendkívüli közgyűlés határozatot hozott a Platform szövetségi formába való átalakulásáról. Az új jogi személy Ipar 4.0 Nemzeti Technológiai Platform Szövetség néven került bejegyzésre.

Véleményem szerint a közép- és kelet-európai országok számára kritikus fontosságú az iparuk digitalizálására vonatkozó átfogó stratégiák megvalósítása. Ebben a kínai partnerekkel (ipari szereplők, kutatóintézetek vagy kormányzati szervezetek) folytatott konzultáció és koordináció komoly segítséget jelenthet. Ez az érdekeltség ugyanakkor nem egyoldalú, a kínai vállalatok számára is hasznos lehet, ha együttműködnek a kelet-európai vállalatokkal az Ipar 4.0 stratégiák megvalósításában:

- A kínai internetes cégek, mint az Alibaba, Baidu vagy a Tencent⁹², már rendelkeznek, olyan fejlett technológiai megoldásokkal, amelyek támogatják az Ipar 4.0 platformokat, például a felhőszolgáltatásokat. A közép- és kelet-európai országok belépési pontot jelenthetnek az Európai Unió piacaira, és egyben referenciálul szolgálhatnak a fejlettebb európai országokban megvalósítandó projektekre is. Ez a modell jól működött a kínai távközlési berendezésgyártók esetében. A Huawei például elsőként Magyarországon szerzett kizárólagos szállítói státuszt a Vodafone 3G és 4G mobilhálózatainak a létrehozására, és az itt szerzett jó tapasztalatok segítettek abban, hogy ma már a Vodafone más európai országokban is tőle rendeli az új mobilhálózatait. Hasonlóan a másik kínai távközlés berendezésgyártó, a ZTE is Magyarországon kapta az első nagyobb megrendelést a norvég Telenor csoporttól 4G mobilhálózat szállítására. A kelet-európai piacokon a különböző digitális platformok közötti együttműködési kényszer miatt a kínai internetes cégek közelebbről is megismerkedhetnek a nagy nyugat-európai szállítók különböző megoldásaival és részben felhasználhatják ezeket az ismereteiket a saját termékeik továbbfejlesztésére, és részben megtanulhatnak alkalmazkodni az Európai Unióban alkalmazott műszaki szabványokhoz és szabályozási követelményekhez.
- A közép- és kelet-európai országokban a nagy multinacionális cégek (Bosch, Audi és Siemens) már elkezdtek együttműködni azokkal a kis- és középvállalkozásokkal, akik a nagy európai értékláncok beszállítói-ként rá vannak kényszerülve arra, hogy az új Ipar 4.0 szabványoknak és követelményeknek megfelelően alakítsák át a termelési folyamataikat. Ez az átalakítás azonban nem lesz könnyű, mert a kis- és középvál-

⁹² E cégek részletes bemutatása megtalálható: BÁNHIDI 2020.

latok ebben a régióban kevésbé kifinomult technológiai és marketing rendszert alkalmaznak, nehezen tudnak alkalmazkodni az automatizálásból és az információs rendszerek összekapcsolásából fakadó követelményekhez. Ebből a szempontból a helyzetük hasonló a kínai kis- és középvállalatokhoz, akik szintén le vannak maradva az élvonaltól a digitális megoldások alkalmazásában, illetve a fejlett technológia felhasználásában. Ha a magyar és a kínai kis és közepes méretű cégek szövetségei alkalmat kapnának arra, hogy kicserélhessék a tapasztalataikat az Ipar 4.0 követelményeihez való alkalmazkodásban, az mindkét fél számára komoly haszonnal járhatna. Hasonlóan a programokban részt vevő kormányzati szervek is folytathatnának tapasztaltcserét arról, hogy milyen kormányzati eszközökkel lehet a leghatékonyabban segíteni a kisvállalati szférát az Ipar 4.0 projektekbe való bekapcsolódásban.

A szerző javaslatával szemben felvethető, hogy most, amikor a *Made in China 2025* ilyen erőteljes és összehangolt kritika éri, akkor egy ilyen együttműködés és konzultációsorozat nem aktuális. Az Európai Unió 2017 decemberében egy külön elemzést jelentetett meg a kínai gazdaság működésében tapasztalható piactorzulásokról.⁹³ Ebben a dokumentumban egy egész fejezetet szentelnek a *Made in China 2025* programnak,⁹⁴ ahol erőteljesen kritizálják az állam beavatkozását a piaci folyamatokba, és azt a látható törekvést, hogy a fejlett technológiát alkalmazó területekről kiszorítsák a külföldi vállalatokat. Ezzel az ellenérvvel szemben azonban felhozható, hogy az erőteljes, de gyakran megalapozatlan kritika ellenére a német–kínai kormányközi együttműködésben továbbra is működtetnek szakértői csoportokat az Ipar 4.0 témában. Véleményünk szerint, ha az Ipar 4.0 Nemzeti Technológiai Platform működése új lendületet kap,⁹⁵ célszerű ennek az alapvetően szakmai szervezetnek felvennie a kapcsolatot a hasonló kínai szervezettel, és kezdeményeznie egy, a fentiekben javasolt konzultációt. Arra vonatkozóan politikai megfontolás kell, hogy a *Made in China 2025* programot célszerű-e a kormányközi egyeztetések napirendjére is felvenni. Egy ilyen döntés mellett szólnak gazdasági érvek (kínai befektetések ösztönzése) és politikai ellenérvek (az Európai Unió várható kritikája).

6. ÖSSZEGZÉS, KÖVETKEZTETÉSEK

A kínai gazdaságirányítási – és ezen belül a tervezési – rendszer az elmúlt tizenöt évben jól működött. 2008-ban megfelelő választ adtak a világgazdasági válság kihívásaira, és sikeresen meg is valósították az akkor kidolgozott gazdaságélénkítő programot. 2012 óta megkezdődött a gazdaság új növekedési pályára állítása és folyamatban van a 2013-ban elfogadott gazdasági reformprogram megvalósítása is.

Az elmúlt évben a nyugati értékelésekben fokozódott a kínai gazdaságirányítási rendszer kritikája. 2017 végén eldőlt, hogy a fejlett országok (USA, Európai Unió) nem támogatják, hogy Kína megkaphassa a Világkereskedelmi Szervezetbe történő belépésekor megígért piaccgazdasági státuszt, ami leegyszerűsíthette volna az ország ellen in-

⁹³ EU COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT 2017.

⁹⁴ EU COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT 2017: 50.

⁹⁵ 2017. év során a platform kevés outputot produkált.

dított dömpingeljárásokat. Az USA a vélelmezett piaci torzulások miatt büntetővámokat, az Európai Unió piacvédő intézkedéseket⁹⁶ vezetett be az országgal szemben.

A fenti lépések mögött bizonyítékként a kínai tervezési rendszer minden gazdasági folyamatra kiterjedő dominanciája és az ezekből következő piaci torzulások, az egyenlő esélyeken alapuló verseny alapelvének megsértése áll.

Kutatásunk-veleményünk szerint bizonyított, hogy a kínai tervezési rendszerre nem illenek ezek az egyoldalú értékelések. A tervezési dokumentumokban az állam stratégiai kereteket adó, gazdasági folyamatokat szabályozó tevékenysége áll a középpontban, és ez az esetek többségében összeegyeztethető a piaci folyamatokkal. Mind a 13. ötéves terv, mind a *Made in China 2025* program jelentős módszertani előrelépést jelentett a korábban készült tervekhez képest, és ezt közvetlenül a publikálásuk után még egyes nyugati szakértők is elismerték.⁹⁷ Sajnos ezek a pozitív értékelések 2016 óta átadták a helyüket a negatív kritikáknak. Nyilvánvaló, hogy itt már nem szakmai vitáról, hanem geopolitikai érdekeknek alárendelt politikai harcról van szó, ez a téma azonban nem tartozott kutatásunk tárgyához.

⁹⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 2017/2321 Rendelete 2017.

⁹⁷ CSIS 2015; CSIS 2016.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- AGLIETTA, MICHEL – BAI GUO. 2016. *China's 13th Five-Year Plan. In Pursuit of a "Moderately Prosperous Society"*. CEPPII Policy Brief 2016. In: http://www.cepii.fr/PDF_PUB/pb/2016/pb2016-12.pdf
- ANDERSON, JONATHAN. 2006. *How to Think on China*. UBS Investment Research Asian Economic Perspectives. January 2006.
- ANGÉNOR, PIERRE-RICHARD – CANUTO, OTAVIANO – JELENIC, MICHAEL. 2012. *Avoiding Middle-Income Growth Traps. The World Bank Economic Premise*. In: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/16954>
- ASIA SOCIETY INSTITUTE – RHODIUM GROUP. 2017. *The China Dashboard*. In: <https://spi.gistapp.com/fall-2017>
- AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 2017/2321 RENDELETE. 2017. *Az Európai Unióban tagsággal nem rendelkező országokból érkező dömpingelt behozatallal szembeni védelemről szóló (EU) 2016/1036 rendelet és az Európai Unióban tagsággal nem rendelkező országokból érkező támogatott behozatallal szembeni védelemről szóló (EU) 2016/1037 rendelet módosításáról*. In: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017R2321&from=EN>
- BÁNHIDI FERENC. 2016. „Kína felzárkózása a fejlett világhoz: történelmi hagyományok, reform tapasztalatok, a közeljövő kihívásai.” In: *HUG Magazin*. 4. szám. 2016. Pageo Geopolitikai Alapítvány. (https://issuu.com/pageo/docs/hug_4_hu_egyben_online_2old)
- BÁNHIDI FERENC. 2020. „A digitális gazdaság fejlesztésére vonatkozó kínai stratégiai tervek, lehetőségek a magyar–kínai kapcsolatfejlesztés számára.” In: P. SZABÓ SÁNDOR – HORVÁTHNÉ VARGA POLYÁK CSILLA (szerk.) *Lehetőségek és kihívások a magyar–kínai kapcsolatok területén – Gazdasági kapcsolatok*. Budapest, Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Közigazgatási Továbbképzési Intézet.
- BERTOLDI, MORENO – MELANDER, ANNIKA ERIKSGARD – WEIS, PETER. 2016. *Can Economic Transitions Be Planned? China and the 13th Five-Year Plan*. European Commission Economic Brief. 17 September 2016. In: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/eb017_en_2.pdf
- CHEN, LING – NAUGHTON, BARRY. 2016. „An institutionalized policy-making mechanism: China's return to techno-industrial policy.” In: *Research Policy*. Vol. 45. No. 10. December 2016. 2138–2152.
- CITI GPS = GLOBAL PERSPECTIVES & SOLUTIONS. 2017. *China Entering A New Political Economy Cycle – The World According to Xi Jinping Thought*. In: <https://www.citibank.com/commercialbank/insights/assets/docs/2017/china-entering-a-new-political-economy-cycle/>
- COASE, RONALD – WANG, NING. 2012. *How China Became Capitalist*. Palgrave Macmillan.
- CSIS = CENTER FOR STRATEGIC AND INTERNATIONAL STUDIES. 2015. *Made in China 2025 Critical Questions*. 1 June 2015. In: <https://www.csis.org/analysis/made-china-2025>
- CSIS = CENTER FOR STRATEGIC AND INTERNATIONAL STUDIES. 2016. *Perfecting China, Inc. China's 13th Five-Year Plan*. In: https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/160521_Kennedy_PerfectingChinaInc_Web.pdf
- EU COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT. 2017. *On significant distortions in the economy of People's Republic of China for the purpose of trade defence investigations*. In: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2017/december/tradoc_156474.pdf
- EU 2016. *Map overview of Digitising European Industry Initiatives across Europe*. In: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/map-overview-digitising-european-industry-initiatives-across-europe>
- EURÓPAI BIZOTTSÁG. 2016a: *Az európai ipar digitalizálása, a digitális egységes piac előnyeinek teljes körű kiaknázása*. In: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016DC0180&from=EN>
- EURÓPAI BIZOTTSÁG. 2016b. *A Bizottság kijelöli az európai ipar digitalizálásához vezető utat*. In: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-1407_hu.htm

- EUROSTAT. 2018. *R&D expenditure*. In: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/R_%26_D_expenditure
- GTAI = GERMANY TRADE & INVEST. 2014. *INDUSTRIE 4.0 Smart Manufacturing for the Future*. In: http://www.gtai.de/GTAI/Content/EN/Invest/_SharedDocs/Downloads/GTAI/Brochures/Industries/industrie4.0-smart-manufacturing-for-the-future-en.pdf
- GUOFA 国发. 2005. *Guowuyuan guanyu jiaqiang guominjingji he shehui fazhan guihua bianzhi gongzuo de ruogan yijian* 国务院关于加强国民经济和社会发展规划编制工作的若干意见. In: http://www.gov.cn/zwgk/2005-10/26/content_84417.htm
- GUOFA 国发. 2010. *Guowuyuan guanyu jiakuai peiyu he fazhan zhanlüexing xinxing chanyede jue ding* 国务院关于加快培育和发展战略性新兴产业的决定. In: http://www.gov.cn/zwgk/2010-10/18/content_1724848.htm
- GUOFA 国发. 2012. *Guowuyuan guanyu yinfa "shierwu" guojia zhanlüexing xinxing chanye fazhan guihua de tongzhi* 国务院关于印发“十二五”国家战略性新兴产业发展规划的通知. In: http://www.gov.cn/zwgk/2012-07/20/content_2187770.htm
- GUOFA 国发. 2015. *Guowuyuan guanyu yinfa 《Zhongguo zhizao 2025》 de tongzhi* 国务院关于印发《中国制造2025》的通知. In: http://www.gov.cn/zhengce/content/2015-05/19/content_9784.htm
- GUOFA 国发. 2016. *Guowuyuan guanyu yinfa "shisanwu" tuopin gongjian guihua de tongzhi* 国务院关于印发“十三五”脱贫攻坚规划的通知. In: http://www.gov.cn/zhengce/content/2016-12/02/content_5142197.htm
- GZQJZZW = GUOJIA ZHIZAO QIANGGUO JIANSHE ZHANLÜE ZIXUN WEIYUANHUI 国家制造强国建设战略咨询委员会. 2015. *《Zhongguo zhizao 2025》 zhongdian lingyu jishu luxiantu* 《中国制造2025》重点领域技术路线图. In: <http://www.cae.cn/cae/html/files/2015-10/29/20151029105822561730637.pdf>
- HE FAN 何帆 (ed.) 2015. *Zhongguo 2016 xunzhao xin dongli – Zhongguo gaoceng zhihui jiedu shisanwu* 中国2016 寻找新动力 —— 中国高层智慧解读十三五. Zhongguo Wenshi Chubanshe.
- HEILMANN, SEBASTIAN. 2018. *Red Swan: How Unorthodox Policy Making Facilitated China's Rise*. Hong Kong, Chinese University Press.
- HONG, WENDY – CHEUNG, DENISE – SIT, DAVID. 2015. *China's 13th Five-Year Plan (2016–2020): Redefining China's development paradigm under the New Normal*. Fung Business Intelligence Center. In: <https://www.fbcigroup.com/sites/default/files/An%20update%20review%20China%27s%2013th%20Five-Year%20Plan%20%282016-2020%29%20Redefining%20China%27s%20development%20paradigm%20under%20the%20New%20Normal.pdf>
- HUANG, YUKON. 2017. *Cracking the China Conundrum. Why Conventional Economic Wisdom Is Wrong*. New York, Oxford University Press.
- HU ANKANG. 2013. „The Distinctive Transition of China's Five-Year Plans.” In: *Modern China*. Vol. 39. No. 629–639. (<https://doi.org/10.1177/0097700413499129>)
- IMF COUNTRY REPORT. 2016. *The People's Republic of China*. 2016 Article IV Consultation. In: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2016/cr16270.pdf>
- IPAR 4.0. 2017. *Az ipar digitalizációjáért*. In: <https://www.i40platform.hu/hirek/az-ipar-digitalizaciojaert>
- KOLESKI, KATHERINE. 2017. *The 13th Five-Year Plan*. U.S. – China Economic and Security Review Commission. Staff Research Report. 14 February 2017. In: https://www.uscc.gov/sites/default/files/Research/The%2013th%20Five-Year%20Plan_Final_2.14.17_Updated%20%28002%29.pdf
- KPMG GLOBAL CHINA PRACTICE. 2016. *The 13th Five-Year Plan – China's transformation and integration with the world economy. Opportunities for Chinese and foreign businesses*. October 2016. In: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/cn/pdf/en/2016/10/13fyp-opportunities-analysis-for-chinese-and-foreign-businesses.pdf>

- McKinsey Global Institute. 2015. *The China Effect on Global Innovation*. In: https://www.mckinsey.com/~media/McKinsey/Featured%20Insights/Innovation/Gauging%20the%20strength%20of%20Chinese%20innovation/MGI%20China%20Effect_Full%20report_October_2015.ashx
- Mercator Institute for China Studies. 2016. *Made in China 2025 – The making of a high-tech superpower and consequences for industrial countries*. MERICS papers on China. In: https://www.merics.org/sites/default/files/2017-09/MPOC_No.2_MadeinChina2025.pdf
- NDRC = National Development and Reform Commission (The People's Republic of China). 2016. *The 13th Five-year Plan For Economic and Social Development of the People's Republic of China (2016–2020)*. Central Compilation & Translation Press. In: <http://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/103953/126605/F-1757587826/CHN103953%20Eng.pdf>
- OECD. 2017. *OECD Economic Surveys: China*. Paris, OECD Publishing. (https://doi.org/10.1787/eco_surveys-chn-2017-en)
- Office of the United States Trade Representative. 2018. *Findings of the investigation into China's acts, policies, and practices relates to the technology transfer, intellectual property, and innovation under section 301 of Trade Act 1974*. In: <https://ustr.gov/sites/default/files/Section%20301%20FINAL.PDF>
- P. Szabó Sándor. 2012. „Alkotmányos berendezkedés és kormányzás Kínában.” In: P. Szabó Sándor (szerk.) *A Sárkány közbelép – Kína nemzetközi kapcsolatai, gazdasága és közigazgatási rendszere a 21. században*. Budapest, Nemzeti Közszerzői Egyetem, Kínai Közigazgatás-, Gazdaság- és Társadalomkutató Központ. 7–34.
- Renminwang 人民网. 2015. *Zhonggong zhongyang guanyu zhiding guomin jingji he shehui fazhan dishisan wunian guihua de jianyi* 中共中央关于制定国民经济和社会发展第十三个五年规划的建议. In: http://www.xinhuanet.com/fortune/2015-11/03/c_1117027676.htm
- The European Union Chamber of Commerce in China. 2017. *China Manufacturing 2025 Putting Industrial Policy Ahead of Market Forces*. In: http://www.eurochamber.com.cn/en/publications-archive/473/China_Manufacturing_2025_Putting_Industrial_Policy_Ahead_of_Market_Force
- The World Bank. 2013. *China 2030: Building a Modern, Harmonious, and Creative Society*. In: <https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/China-2030-complete.pdf>
- The World Bank. 2017. *China Economic Update*. December 2017. Report NO.126710-CN. In: <http://pubdocs.worldbank.org/en/485891513640933352/CEU-Dec-1219-EN.pdf>
- The World Bank. 2018. *China Economic Update*. May 2018. Report NO.126710-CN. In: <http://documents.worldbank.org/curated/en/510581527687140906/pdf/126710-WP-PUBLIC-CEU-May-2018-EN-002.pdf>
- U.S. Chamber of Commerce. 2017. *Made in China 2025: Global Ambitions Built on Local Protections*. In: https://www.uschamber.com/sites/default/files/final_made_in_china_2025_report_full.pdf
- Wu Jinglian 吴敬琏 – Li Yining 厉以宁 – Lin Yifu 林毅夫. 2015. *Dudong xin changtai* 读懂新常态. Zhongxin Chubanshe.
- Wu Jinglian 吴敬琏 – Li Yining 厉以宁 – Lin Yifu 林毅夫. 2016. *Dudong shisanwu* 读懂十三五. Zhongxin Chubanshe.
- Wu Jinglian 吴敬琏 – Li Yining 厉以宁 – Lin Yifu 林毅夫. 2017. *Dudong shisanwu 2* 读懂十三五2. Zhongxin Chubanshe.
- Xinhua 新华. 2016. *Guomin jingji he shehui fazhan dishisange wunian guihua gangyao quanwen* 国民经济和社会发展第十三个五年规划纲要全文. In: <http://www.ndrc.gov.cn/gzdt/201603/P020160318576353824805.pdf>
- Xinhua Wang 新华网. 2006. *Zhonghua Renmin Gongheguo guominjingji he shehui fazhan dishiyi wunianguihua gangyao* 中华人民共和国国民经济和社会发展第十一个五年规划纲要. In: http://www.gov.cn/gongbao/content/2006/content_268766.htm

A DIGITÁLIS GAZDASÁG FEJLESZTÉSÉRE VONATKOZÓ KÍNAI STRATÉGIAI TERVEK, LEHETŐSÉGEK A MAGYAR–KÍNAI KAPCSOLATFEJLESZTÉS SZÁMÁRA

Bánhidi Ferenc

1. BEVEZETÉS¹

Tanulmányunk első részében arra törekszünk, hogy objektív alapon, a legfrissebb kínai statisztikákra, valamint nemzetközi összehasonlításokra támaszkodva mutassuk be a kínai digitális gazdaság valóságos helyzetét.

Kutatásunk másik fő témája a kínai digitális gazdaság fejlődése mozgatórugóinak feltérképezése volt. Bizonyítani fogjuk, hogy az online szolgáltatások gyors fejlődésében az öröklött piaci struktúrákból adódó kínai sajátosságok játszottak meghatározó szerepet, ezekhez képest a többi tényező, így a kormányzat hozzájárulása vagy a vállalati innováció csak másodlagos volt.

A kínai kormányzat az internet gazdasági jelentőségét igen korán felismerte, de átfogó, a teljes digitális gazdaság fejlesztésére irányuló kormányzati programok csak 2015-től kezdődően jöttek létre. Két ilyen fejlesztési programot fogunk bemutatni:

- az online platformok és a hagyományos ágazatok integrációját támogató ún. *Internet+* programot;
- a mesterséges intelligencia fejlesztését és elterjesztését támogató programot.

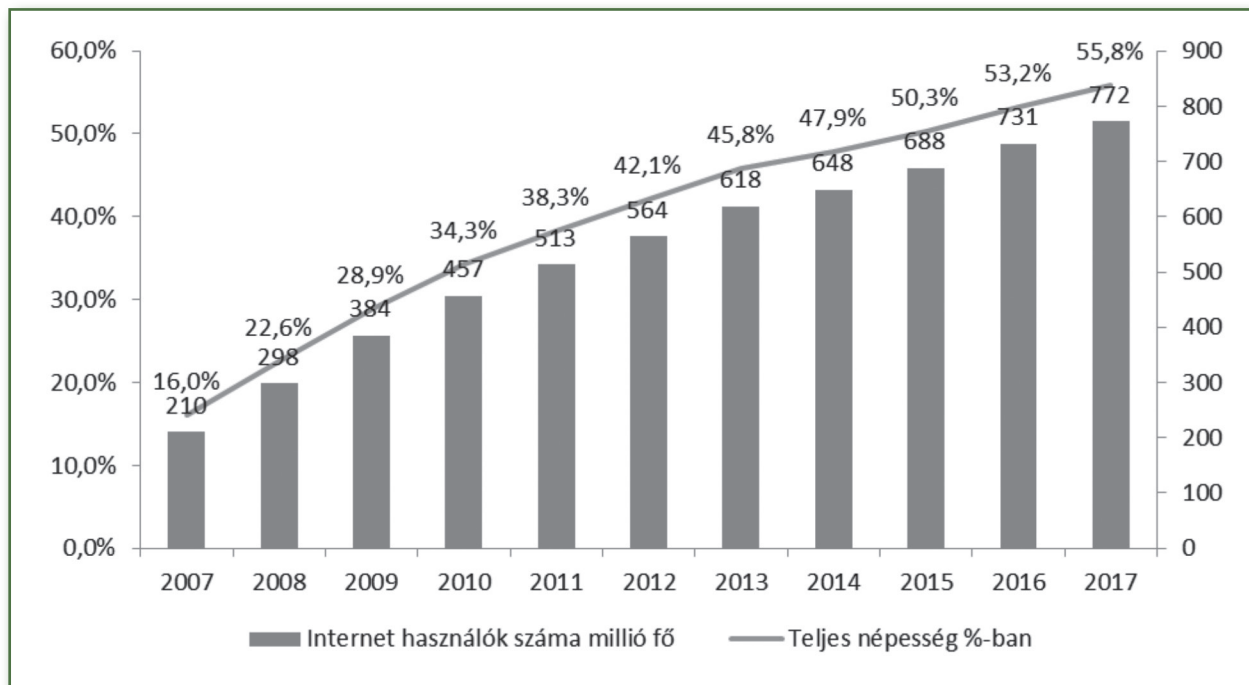
Mindkét fejlesztési program magán viseli a jelenlegi kínai fejlesztési tervrendszer jellegzetességeit, nem konkrét feladatokat és felelőségeket állapít meg, hanem alapelveket, szabályozási kereteket határoz meg, amit az egyes régiók, ágazatok a saját lehetőségeikre támaszkodva konkretizálnak, illetve valósítanak meg.

Végül tanulmányunk záró részében kitérünk azokra a lehetőségekre, amelyeket a kínai digitális gazdaság kínál a magyar–kínai kapcsolatfejlesztés számára.

¹ A kézirat lezárásának dátuma: 2018. augusztus.

2. A KÍNAI DIGITÁLIS GAZDASÁG JELENLEGI HELYZETE

2.1. Internethasználat

1. ábra: Internethasználók száma, valamint aránya a teljes népességhez viszonyítva?

Az internethasználók száma Kínában az elmúlt tíz évben dinamikusan nőtt ugyan, de a fejlődés üteme az elmúlt három évben már lassulni kezdett. Ennek részben demográfiai okai vannak, az intenzív internethasználók zömét adó fiatal korosztályok létszáma csökkenni kezdett. A másik mélyebben fekvő ok a használók társadalmi háttérével van kapcsolatban. Közismert, hogy Kínában nagyon jelentős különbség van a városi és falusi lakosság egy főre jutó jövedelme és életmódja között. 2017-ben az internethasználók aránya a városi lakosságon belül már elérte a 73%-ot, a fejlett országok szintjét, de a teljes lakosság 45%-át kitevő falusi népesség körében az internethasználat már sokkal alacsonyabb szintű, csupán 27%-ot tesz ki. Ez a városi szint alig egyharmada.³ A fenti idősből két következtetés vonható le:

- A kínai internethasználat még jelentős növekedési potenciállal rendelkezik, egyrészt az urbanizációs folyamat felgyorsításával, másrészt az internetes platformon elérhető szolgáltatások kínálatának bővítésével.⁴
- Az internetes szolgáltatások bővítésének ugyanakkor jelentős korlátai is vannak, részben a népesség számának a következő években várható csökkenése miatt, részben abból adódóan, hogy az internetes platformon nyújtott lakossági szolgáltatásoknak (elektronikus kereskedelem, online pénzügyi műveletek) is vannak természetes piaci korlátai.

² CINIC 2018: 23.

³ CINIC 2018: 23.

⁴ Ezzel a témával a dolgozat későbbi részében foglalkozunk részletesebben.

A kínai statisztikai jelentések minden évben kitérnek arra is, hogy az internetet nem használók milyen okokkal magyarázzák a távolmaradásukat.

Ok	A válaszadók %-ában
Nincs számítógépe, hiányoznak az internetre vonatkozó ismeretei	53,5%
Hiányos kulturális ismeretek ⁵	38,2%
Túl öreg vagy túl fiatal	14,8%
Nem érdekli	9,6%

1. táblázat: Miért nem használja az internetet?⁶

A táblázatból jól látható, hogy Kínában az internet iránti kereslet fő korlátja nem az érdeklődés hiánya vagy az életkor, hanem a képzettség, illetve a kulturális ismeretek hiánya. Talán meglepő, de ez utóbbi korlátok enyhítésére találtak megoldást. A mobilinternet az ún. okostelefonokkal sokkal olcsóbban és egyszerűbben kezelhető, mint a nehézkesen használható és drága személyi számítógépekkel történő vezetékes internet szolgáltatás.⁷

Dolgozatunkban kiemelten is figyelmet kívánunk fordítani a kínai internetes gazdaság összehasonlítására mind a fejlődő országokkal (Kína több tekintetben még ehhez az országcsoportozáshoz tartozik), mind a fejlett országokkal. Meglepő módon se a kínai statisztikákban, se a nagy nemzetközi intézmények, mint az Európai Unió vonatkozó elemzéseiben⁸ nem szentelnek túl sok figyelmet ennek a témának. Szerencsére 2017-ben megjelent két olyan neves tanácsadó cég által készített tanulmány, amelyek tanulságos következtetések levonására nyújtanak lehetőséget.⁹

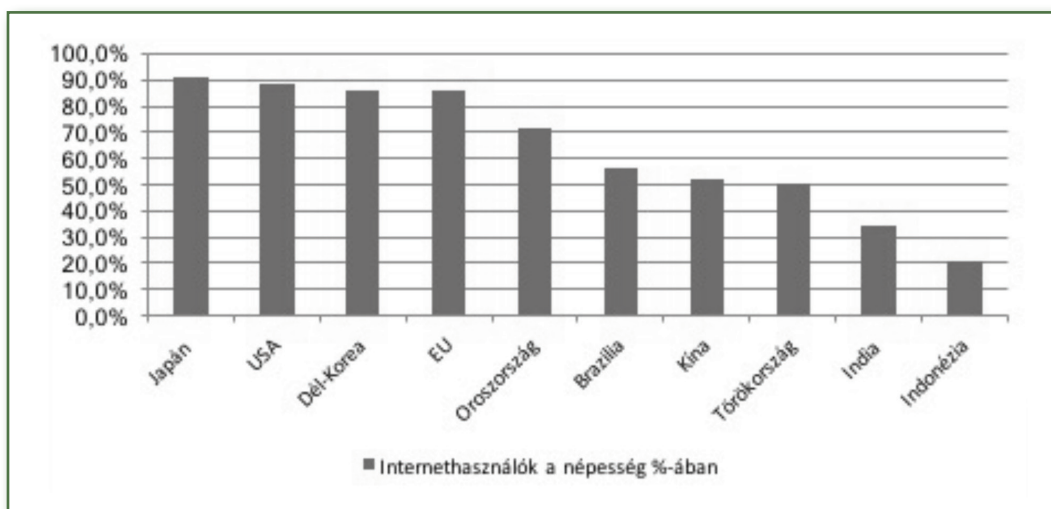
⁵ Az idősebb korosztályok még nem tanulták az iskolában a kínai írásjegyek latin betűs átírását, amely nélkülözhetetlen az internetre való kapcsolódáshoz.

⁶ CINIC 2018: 24.

⁷ CINIC 2018: 24.

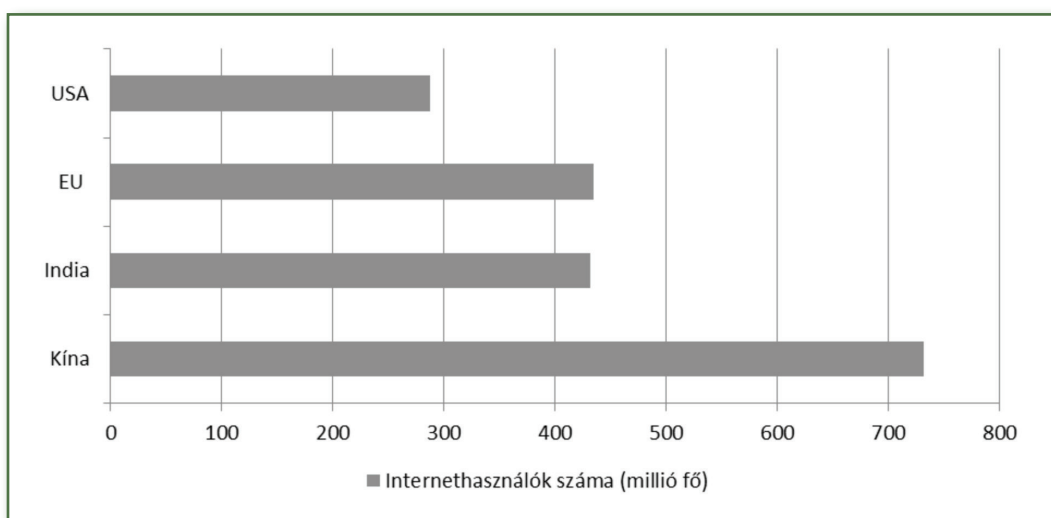
⁸ Az Európai Unió megbízásából rendszeresen készítenek a digitális gazdaságra vonatkozó elemzéseket neves tanácsadó cégek, de ezek Kínára vonatkozó adatai hiányosak és időben is elavultak. A 2016-ban készült elemzés Kínára vonatkozóan 2013-as adatokat használ, lásd: CAP GEMINI 2016.

⁹ BOSTON CONSULTING GROUP – ALI RESEARCH – BAIDU DEVELOPMENT RESEARCH CENTER 2017; MCKINSEY GLOBAL INSTITUTE 2017a.

2. ábra: Internethasználat elterjedtsége nemzetközi összehasonlításban 2016-ban¹⁰

Az internethasználat nemzetközi összehasonlítása azért tanulságos, mert túloznak azok, akik Kínát már most „internet-nagyhatalomnak” minősítik. Legalábbis, ami az internethasználók teljes népességen belüli részesedését illeti, Kína még nagyon messze van a nemzetközi élvonaltól, de még Braziliától és Oroszországtól is.

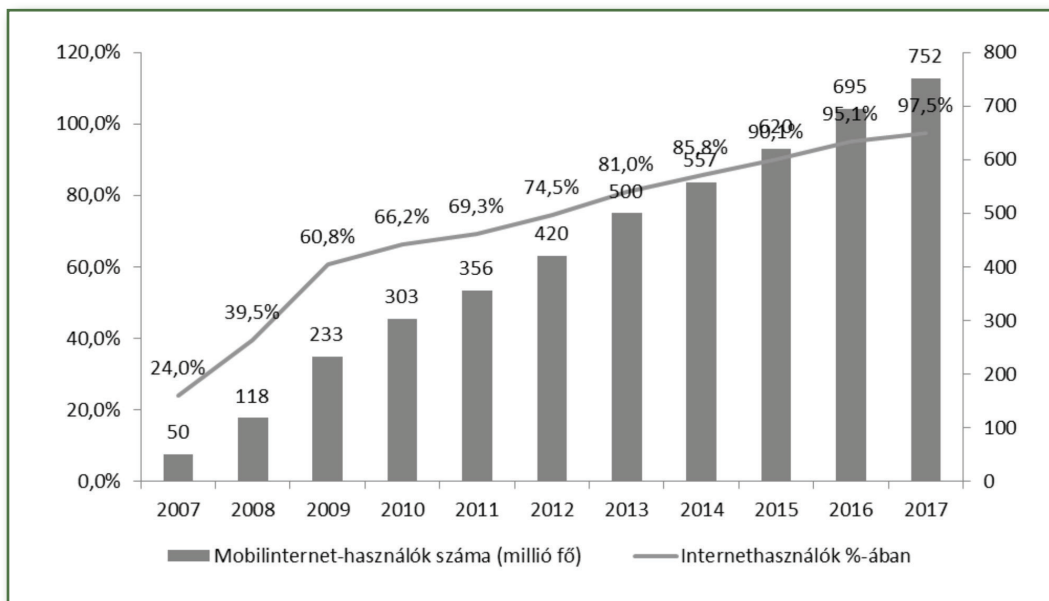

3. ábra: Internethasználók számának nemzetközi összehasonlítása 2016-ban¹¹

¹⁰ BOSTON CONSULTING GROUP – ALI RESEARCH – BAIDU DEVELOPMENT RESEARCH CENTER 2017: 7.

¹¹ BOSTON CONSULTING GROUP – ALI RESEARCH – BAIDU DEVELOPMENT RESEARCH CENTER 2017: 7.

Ugyanakkor a felhasználók számát tekintve a kínai internetpiac világszínre emelkedett. Kínában már több internetfelhasználó van, mint az USA-ban és az Európai Unióban együttvéve. A 2016. évi 731 millió fő két és félszerese az USA hasonló mutatójának. Ez a piacméret tetézve azzal, hogy a legtöbb piaci szegmensben önkéntes elhatározásból (Google), vagy engedély hiányában (Facebook) nem működnek nemzetközi internetes szolgáltatók, jelentős előnyt jelent a hazai cégeknek. Mint ahogy a későbbiekben majd látni fogjuk, az online szolgáltatások piaca Kínában meglehetősen koncentrált, ami lehetőséget kínál a piacvezető szolgáltatóknak a méret- és választékgazdaságossági előnyök kihasználására.

4. ábra: Mobilinternet-használók száma, valamint aránya a teljes népességhez viszonyítva¹²

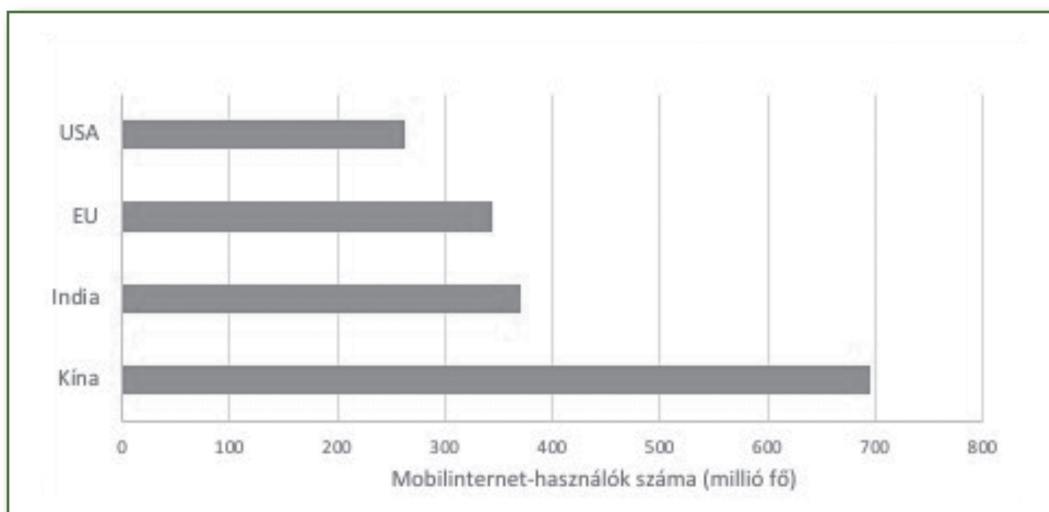
A kínai internetes piac egyik legszembetűnőbb jellemzője a mobilinternet elterjedtsége és intenzív használata. Nemzetközi összehasonlításban példa nélküli, hogy 2017-ben már az internethasználók 97%-a egyben mobilinternet használó is volt. E jelenség okaival érdemes külön is foglalkoznunk.

Már utaltunk rá, hogy az egyik fő ok abban rejlett, hogy az alacsony jövedelmű és képzetlen lakosság számára a mobilinternet-használat megfizethetőbb és könnyebben használható, mint a hagyományos internet-hozzáférés vezeték hálózaton és személyi számítógépek segítségével. Érdemes ehhez kapcsolódóan még további két, jellemzően kínai sajátosságot is megemlítenünk. A kínai karakterek számítógépes bevitele a dolog természetéből adódóan nehézkes, az ún. latin betűs átírás (*pinyin*) segítségével történik. A *pinyin* átírás elsajátítása már évtizedek óta része az általános iskolás tananyagának, de az ötvenes években, illetve korábban iskolába járó korosztályok nem vagy küszködve tudták elsajátítani. A mobilkészülékeken használt hangfelismerő szoftverek ezt a problémát kezelni tudják. A másik ok a városokban dolgozó, de ott önálló lakással nem rendelkező ún. falusi vendégmunkások

¹² CINIC 2018: 31.

(*nongmingong* 农民工) életmódjából következnek. E zömében fiatal és általában középfokú vagy alacsonyabb végzettséggel rendelkező társadalmi csoport létszáma 2017-ben már elérte a 286 millió főt,¹³ az összlakosság 20%-át. Ez a csoport intenzív internethasználó, de se a jövedelme, se a lakáskörülményei nem engedik meg, hogy vezetékese internetet használjon.

Alapvetően a fenti okokkal magyarázható, hogy Kínában az internethasználók 25%-a csupán a mobilhálózatot használja internet-hozzáférésre, míg az USA-ban ez az arányszám alig 11%-os.

5. ábra: Mobilinternet-használók számának nemzetközi összehasonlítása¹⁴

Természetesen a fenti tendenciák tükröződnek a mobilinternet-használók számának nemzetközi összehasonlításában is. 2016-ban 695 millió kínai mobilinternet-használó volt, ami 2,7-szerese az USA hasonló mutatójának és ez a szám is nagyobb még az USA és az EU felhasználóinak összegénél is. A már említett méret- és választékgazdaságossági előnyök természetesen a mobilinternet-piacon is érvényesíthetők, akár a hálózat elérésére szolgáló okostelefonok piacát, akár a speciálisan mobilhálózati használatra kifejlesztett alkalmazások piacát vesszük figyelembe.

Kínában nagyjából négy-öt évvel ezelőtt jött létre a mobilinternet-gazdaságnak egy olyan ökoszisztémája, amely több részpiac összehangolt, egyben egymást erősítő együttműködésével szinte robbanásszerű fejlődést eredményezett.¹⁵ Ez a fejlődés nem elsősorban a felhasználók számában, hanem inkább a mobilplatformon nyújtott online szolgáltatások számában és volumenében jelentkezett. Mielőtt azonban ezekre rátérnénk, célszerű megismernünk ezzel az ökoszisztémával.

¹³ NATIONAL BUREAU OF STATISTICS 2018.

¹⁴ MCKINSEY GLOBAL INSTITUTE 2017a: 5.

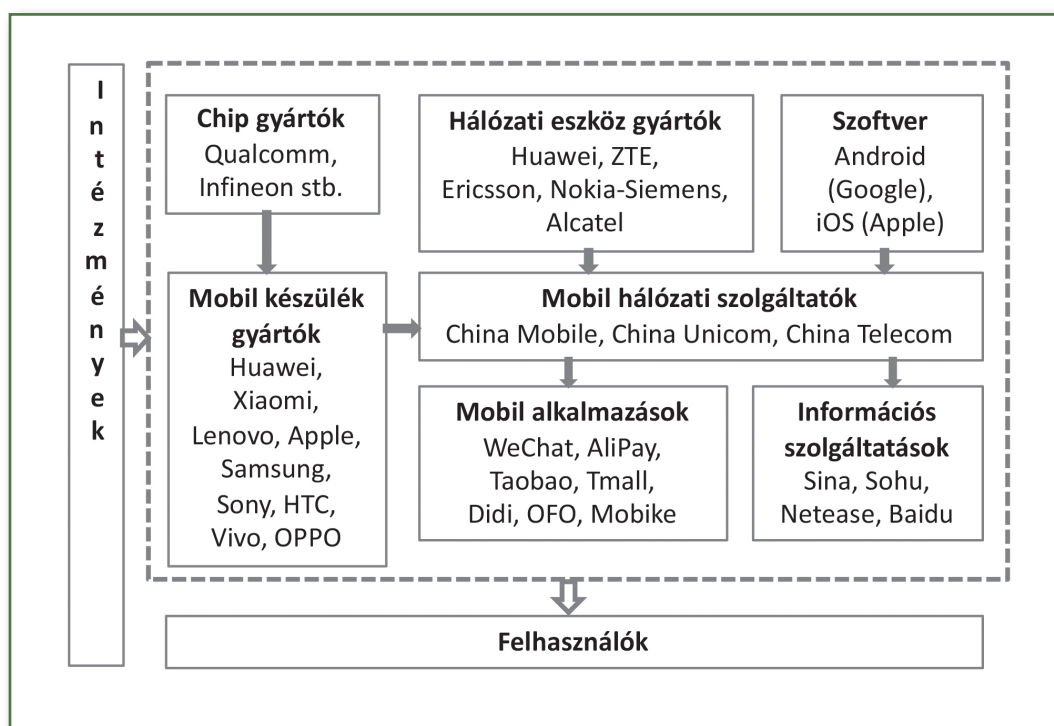
¹⁵ A kínai mobilinternet bemutatása a témája Winston Ma könyvének (Ma 2017), amely, mind angol, mind kínai nyelven sokáig az üzleti best-seller listák élvonalában volt.

2.2. A kínai mobilinternet-gazdaság ökoszisztémája¹⁶

Ez a mobilinternet-ökoszisztéma több szempontból „kínai sajátosságokkal” bír:

Az USA-t is beleértve, nincs még egy olyan ország a világban, amely ilyen sok piaci, részpiaci szegmensben, ilyen technológiai színvonalon és ilyen hatékonysággal működő vállalatokkal rendelkezne.

A kínai gazdasági rendszer alapelveinek megfelelően, ebben az ökoszisztémában tudatosan építettek az állam stratégiai tervezői, illetve szabályozói szerepére, a hazai vállalkozói szféra kezdeményezéseire és innovációs kapacitására, valamint a külgazdasági nyitásra, a külföldi tulajdonú technológiai cégekkel való tudatos együttműködésre. Ebben a „vegyes gazdasági rendszerben” nagyon jól ki tudták használni a három fő piaci szereplő működésének szinergiáit, az együttműködésükből fakadó előnyöket.

6. ábra: Mobilinternet-részpiacok és legfontosabb piaci szereplők 2014-ben¹⁷

Először érdemes áttekinteni az egyes részpiacok jelenlegi helyzetét és fejlődési tendenciáit.

A mobilkészülékek több kulcsalkatrésszel rendelkeznek, de talán a legfontosabb ezek közül az ún. chip, gyakorlatilag ez az egyetlen olyan eleme ennek az ökoszisztémának, ahol a kínai készülékgyártók és fogyasztók ki van-

¹⁶ Az alábbiakban a következő forrásra támaszkodom: XIA 2016.

¹⁷ XIA 2016.

nak szolgáltatva a nemzetközi szállítóknak.¹⁸ Ez a függés ugyanakkor nem szüntethető meg rövid idő alatt. Ennek fő oka az, hogy a jelenleg legelterjedtebb 3G és 4G mobil műszaki szabványok szinte teljes egészében a külföldi cégek szellemi tulajdonában vannak, ezért még ha a kínai cégek rendelkeznének is gyártási kapacitással, akkor is korlátozhatók lennének e szabadalmak használatában, illetve nem tudják megkerülni jelentős jogdíjak fizetését.

2010 után új hazai szereplők is megjelentek a mobilkészülékek piacán, mégpedig fejlett funkciókkal, de a külföldi gyártóknál olcsóbban és innovatív értékesítési csatornákat használva. A Xiaomit csupán 2010-ben alapították magánvállalatként, de már 2014-ben piacvezetővé váltak a hazai márkák között. A Xiaomi működésének első öt évében kizárólag online értékesítési csatornákat használt és az Apple üzleti modelljét másolva több tízezres rajongói táborhozott létre, akik aktív közreműködőként gyakran részt vettek az operációs rendszer és alkalmazások finomításában is. A Xiaomi tudatosan árversenyt folytatott a korábban jelentős piaci részesedéssel bíró hazai (Lenovo), japán (Sony) és tajvani (HTC) gyártókkal, és rövid idő, mindössze három év alatt mindannyiukat jelentősen hátrább szorította a készülékpiacon.

A vezető távközlési berendezésgyártó, a több mint százezer alkalmazottat foglalkoztató Huawei, 2010 előtt, ha kis darabszámmal gyártott is mobilkészülékeket, de tudatosan nem épített ki önálló márkanevet, mind a hazai, mind a nemzetközi piacon a távközlési szolgáltatók értékesítési csatornáit használta. A mobilinternet terjedésével és különösen az ezekre optimalizált negyedik generációs mobilhálózatok üzembe helyezésével a Huawei piaci stratégiát váltott. Önálló üzletágot hozott létre lakossági végberendezések fejlesztésére és értékesítésére és mind a hazai, mind a nemzetközi piacon gyorsan felfuttatta a készülékadásait.

Az ökoszisztéma talán legdinamikusabb, egyben a kínai gyártók (Huawei,¹⁹ ZTE) oldaláról technológiailag legfejlettebb részágazata a távközlési hálózati berendezések gyártása. Ebben az ágazatban is jól tetten érhető a stratégiai fejlesztésre koncentráló kormányzat és a dinamikus magáncégek együttműködése. A kilencvenes években és az ezredfordulót követő években a kínai piacot még a nagy nemzetközi gyártók (Ericsson, Siemens, Alcatel) uralták; a második generációs GSM-mobilhálózatokat még ők építették ki, az említett kínai gyártóknak csupán az elmaradott nyugati és a vidéki területek maradtak.

A két gyártó megerősödéséhez a kormányzat ebben az időszakban nem elsősorban a hazai, hanem inkább az elmaradott afrikai és ázsiai országok piacán próbált támogatást nyújtani. A Huawei és a ZTE mobilhálózati berendezései jelentős sikereket értek el a megcélzott harmadik világbeli piacokon. Viszont az ezredforduló után, amikor már a harmadik generációs mobilhálózatok telepítése volt napirenden és a hazai vállalatok kutatás-fejlesztési tevékenysége is felgyorsult, a hazai beszerzésekben is egyre nagyobb szerephez jutott a két említett kínai cég.

A kínai kormányzat szabályozási eszközökkel is próbálta segíteni a kínai gyártók megerősödését. A harmadik generációs hálózatokra már egy olyan műszaki szabványt fogadtak el (TD-SCDMA), amely saját hazai kutatásokon és szabadalmakon alapult, ezzel csökkenteni próbálták a hazai gyártók technológiai függését a nyugati fejlesztőtől (Qualcomm). A harmadik generációs mobilhálózatok működtetésére szolgáló engedélyek kiadását ezért időben tudatosan eltolták, annak érdekében, hogy a hazai fejlesztőknek legyen idejük a végső simításokat elvé-

¹⁸ Ezt jól bizonyítja az egyik legnagyobb berendezésgyártó, a ZTE esete, aki egy amerikai kormányzati embargó miatt 2018. áprilisban kénytelen volt a teljes termelését leállítani.

¹⁹ A Huawei történetéről lásd: Tao 2015.

gezni. A 2009-ben kiadott engedélyek egyike már kifejezetten erre a hálózatra szolt, és természetesen a fő szállítók a Huawei és a ZTE voltak, akik számára újra a hazai piac került előtérbe.

Az önálló kínai műszaki szabvány erőttese ugyanakkor vegyes eredményeket hozott. A piacon párhuzamosan, egymással versenyezve működtek a kínai és a világszabványt használó szolgáltatók, és a fogyasztók szintjén egyértelműen érezhetőek voltak a kínai technológia hiányosságai, a nyújtott szolgáltatások gyengébb minősége.

A kínai kormányzat és az érintett gyártók hamar megértették, hogy ez a műszaki szabvány továbbfejlesztésre szorul. Csupán négy évvel a harmadik generációs engedélyek után 2013 végén kiadták a negyedik generációs hálózatra szóló engedélyeket, amelyek már orvosolták az említett problémákat.²⁰ A negyedik generációs hálózatokban használt műszaki szabványokban nem vetették el teljesen a korábban használt megoldásokat, de az állami kutatóintézetek²¹ helyett a piaci viszonyokat, a fogyasztói szokásokat jobban ismerő berendezésgyártókra bízták, hogy a végleges szabványokat kidolgozzák. A 2014-től üzembe lépő negyedik generációs mobilhálózatok már valódi sikertörténetnek bizonyultak. Mivel előzetesen megállapodtak a külföldi készülékgyártókkal (Apple, Samsung), az ő új készülékeik már együtt tudtak működni a kínai szabványon alapuló hálózatokkal. A Huawei és a ZTE az új hálózatokra szóló nagy megrendelések miatt jelentős fejlesztői létszámbővítést hajtott végre, ami végleg megszüntette a nyugati gyártóktól (Ericsson, Nokia) való technológiai lemaradást.

A mobilinternet ökoszisztémának egy másik szegmense a távközlési szolgáltatások piaca. Ebben az esetben is beszélhetünk ugyan „kínai sajátosságokról”, de a szerző véleménye szerint, ez a piac se a fejlődés dinamikájában, se hatékonyságban nem marad el a fejlett országok (USA, EU) piacaitól.

A kínai sajátosságok két témában, a tulajdonviszonyokban és a nemzetközi nyitottságban jelentkeznek. Az uralkodó nyugati gazdaságpolitikai felfogás szerint a távközlési szolgáltatók piacán csak úgy biztosítható intenzív verseny és piacsemleges állami szabályozás, ha felszámolják a nagy szolgáltatók állami tulajdonát és magánkézbe adják azokat. Az évezredfordulón tartott, Kínának a Világkereskedelmi Szervezetbe való belépését előkészítő tárgyalások másik fontos témája az volt, hogy egy bizonyos átmeneti idő után az országnak biztosítania kell a nagy nemzetközi távközlési vállalatok piacra lépését.

A kilencvenes évek közepétől a kínai kormányzat több lépésben is átalakította a kínai piacot:

- 1994-ben létrehoztak egy új, az akkori állami monopolszolgáltatótól független, UNICOM nevű szolgáltatót, amit több év alatt teljes körű vezetékes és mobil üzletággal is rendelkező céggé fejlesztettek. Az állami részvénytöbbséget nem szüntették meg, de a céget bevezették mind a hongkongi, mind a New York-i tőzsdére.
- 1999-ben szétválasztották a domináns állami szolgáltató vezetékes és mobil üzletágát és létrehozták a China Mobile nevű mobil szolgáltatót. Ennek a társaságnak a részvényeit szintén forgalmazzák az említett két külföldi tőzsdén. 2008-ban ez a társaság lehetőséget kapott arra, hogy belépjen a vezetékes távközlési szolgáltatások piacára, így azonos termékportfólióval rendelkezik, mint a két versenytársa.
- A China Telecom kezdetben nem rendelkezett mobilszolgáltatási engedéllyel, de megörökölte a korábbi monopolszolgáltató vezetékes hálózatát, ezért ezen a piacon hosszú ideig domináns helyzetben volt. Állami tulajdonú többség mellett az ő részvényei is forognak a két említett külföldi tőzsdén és 2008-ban belépett a mobilszolgáltatási piacra is.

²⁰ Xia 2016: 83.

²¹ Pontositva az értelmezést: akadémiai, illetve kormányzati háttérintézményként működő kutatóintézetekre gondolunk e helyütt.

A cél a többlépcsős átalakítás minden lépésénél az volt, hogy ösztönözzék a piaci versenyt. Ezt szolgálta a korai tőzsdei bevezetés,²² ami nemcsak átláthatóságot biztosított a vállalati működés felett, hanem arra is ösztönözte a cégek menedzsmentjét, hogy biztosítsák a minél jövedelmezőbb működést.²³

A három cég közötti versenyt azzal is támogatni próbálták, hogy a kisebb, feltörekvő cégeknek különféle kedvezményeket adtak. Az ezredfordulón például a nagyméretű és nyereséges China Telecomot nem engedték be a mobilpiacra, így nem tudta kihasználni a méretéből és pénzügyi helyzetéből adódó előnyeit, az akkor még kicsi China Mobile viszont így nagyobb teret kapott a növekedésre és ösztönzést arra, hogy innovatív megoldásokkal ösztönözze a vezetékes telefonszolgáltatások helyettesítését mobil szolgáltatásokkal.

2009-ben, amikor a China Mobile már a legnagyobb szolgáltató volt, őket kényszerítették arra, hogy a sajátos kínai műszaki szabványokon alapuló hálózatot működtessék, szemben a Unicommal, akik a legkisebbként az érett, világszabványon alapuló hálózatot működtethették.²⁴ 2014-ben, amikor a negyedik generációs hálózati engedélyeket adták ki, ez a megkülönböztetés már idejét múlta, mivel a három versenyző mobilszolgáltató között a piaci erőviszonyok jelentősen kiegyenlítődték.

Még egy szegmenst érdemes áttekintenünk, amelynek szintén fontos szerepe volt a mobilinternet-platform sikerében. Az okostelefonokon alkalmazott operációs rendszerek nélkülözhetetlenek a különböző alkalmazások futtatásához, és – legalábbis elvileg – a különböző készülékekhez különböző operációs rendszerek rendelkeznek.

A vezetékes internet-hozzáférés esetén a monopolhelyzetet élvező amerikai Microsoft által szállított Windows operációs rendszer komoly akadályt jelentett az internetszolgáltatás elterjedésében. Először is drága²⁵ volt, a szoftver ára beépült a személyi számítógépek eladási árába, ezenfelül folyamatos javításokat igényelt, mert a különböző vírusokkal szemben csak így lehetett védekezni.

A kínai gyártók által értékesített okostelefonok az ún. Android operációs rendszert használták, ami a Windows-hoz képest több előnnyel is bírt. Az Android fejlesztője, a Google nem kért licenrdíjat a felhasználóktól, így az okostelefonok árába ez nem épült bele. A Google a kínai gyártóknak még azt is engedélyezte, hogy az Android egyes elemeit felhasználva önálló operációsrendszer-verziókat alakítsanak ki, és ezért se kért díjat.²⁶ A Google engedékenysége azért is érdekes volt, mert miközben más országokban az Android-rendszer szervesen egybeépült a Google kereső és térképszolgáltatásaival, Kínában ezek az alkalmazások be vannak tiltva. Összességében az Android operációs rendszer használata komoly lökést adott a mobilinternet népszerűségének, és jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy nagyszámú internethasználó²⁷ már elve csak a mobilplatformon kívánt hozzáférni az internethez.

²² Tanulságos, hogy a China Mobile-t vagy a China Telecomot tudatosan nem vezették be a hazai tőzsdékre, mert ezek közismert instabilitása csak megzavarta volna a külföldön elérhető tőzsdei árfolyamok alakulását.

²³ Hasonló üzleti modellben működnek a nagy nyugat-európai távközlési szolgáltatók (Deutsche Telekom, France Telecom), az állami tulajdonú részvénytöbbség mellett a tőzsdei bevezetés teremtette meg a gazdaságos működésre való ösztönzést.

²⁴ Ebben a hálózatban működtek az iPhone készülékek is.

²⁵ Néhány évvel ezelőtt a Kínában használt Windows-programok meghatározó része feketén került forgalmazásra, amit a kormányzati ellenőrzések csak fokozatosan tudtak felszámolni.

²⁶ Ahogy már említettük, a Xiaomi okostelefonok piaci sikeréhez jelentősen hozzájárult az általuk kifejlesztett sajátos operációs rendszer.

²⁷ Ahogy már korábban említettük, 2016-ban a felhasználók 25%-a kizárólag a mobilhálózatot használta.

Az egyes piaci szegmensek áttekintése után elmondhatjuk, hogy 2013 végére összeállt az az ökoszisztéma, amely képes lehetett arra, hogy a vezetékes hálózatokkal közel azonos minőségű, többféle mobilalkalmazást támogatni tudjon. Két elem hiányzott még: a kormányzat frekvenciahasználati engedélye, hogy el lehessen kezdeni a negyedik generációs hálózat telepítését, valamint a piaci szereplők olyan új, speciálisan mobilplatformra kifejlesztett alkalmazásai (online vásárlás, online fizetés, közösségi média és csevegőprogramok), amelyek ösztönzik a fogyasztókat arra, hogy áttérjenek a vezetékesről a mobilplatformra.

A negyedik generációs frekvenciahasználati engedélyeket a kormányzat két menetben – először 2013 decemberében, majd 2015 februárjában – adta ki.²⁸ Ez a döntés optimális időben született, és hónapokon belül a mobilinternet-használat és ennek részeként az online szolgáltatások robbanásszerű felfutásához vezetett. Látszólag a kínai kormányzat a fejlett országokhoz képest két-három éves késésben volt,²⁹ sőt, az is kockázati tényezőnek számított, hogy a harmadik generációs hálózatok telepítése csak 2009-ben kezdődött, tehát igen kevés idő telt el ahhoz képest, hogy milyen nagyságrendű beruházásokat indítottak el. Valószínű, hogy a korábbi beruházások még nem térülhettek meg, és a 4G hálózatok telepítését végző távközlési szolgáltatóknak is nehézségei lettek volna, ha tisztán piaci alapon szerették volna finanszírozni az új beruházásaikat.

2.3. Az online szolgáltatások helyzete

Alkalmazás	Felhasználók száma millió fő	Az összes internetet használók számához viszonyított részarányuk %-ban	Éves növekedés %-ban
Azonnali üzenetküldés	720	93,3%	8,1%
Keresési szolgáltatás	640	82,8%	6,2%
Online hírek	647	83,8%	5,4%
Online videó	579	75,0%	6,3%
Online zene	549	71,0%	8,9%
Online fizetés	531	68,8%	11,9%
Online vásárlás	533	69,1%	14,3%

2. táblázat: Az online szolgáltatások használóinak száma és részaránya³⁰

A fenti táblázatban a 2017. decemberi 31-i állapotot foglaltuk össze a Kínai Internet Hálózati Információs Központ legfrissebb statisztikai adatgyűjtése alapján. Ebből jól látható, hogy itt már egy viszonylag érett piacról van szó, az internethasználók többsége rendszeresen igénybe vesz valamilyen online szolgáltatást.

²⁸ Xia 2016: 83.

²⁹ Németországban a frekvencia-árverés 2010-ben zajlott le.

³⁰ CINIC 2018: 41.

Alkalmazás	Felhasználók száma millió fő	Az összes mobilinternetet használók számához viszonyított részarányuk %-ban	Éves növekedés %-ban
Azonnali üzenetküldés	694	92,2%	8,7%
Keresési szolgáltatás	624	82,9%	8,5%
Online hírek	620	82,2%	8,5%
Online videó	549	72,9%	9,7%
Online zene	511	68,0%	9,4%
Online fizetés	527	70,0%	12,3%
Online vásárlás	505	67,2%	14,7%

3. táblázat: Mobil online szolgáltatások használóinak száma és részaránya³¹

A mobilplatformon igénybe vett szolgáltatások mutatói szinte már azonosak az összes internetfelhasználóéval, ami a mobilinternet teljes körű elterjedését mutatja.

2017 decemberében 720 millió felhasználója volt a közvetlen üzenetküldés szolgáltatásnak Kínában, ami az összes internethasználók számának 93,3%-a. 2016 végéhez képest a növekmény 54 millió fő volt. A mobil platformon a hasonló szolgáltatásnak 694 millió felhasználója volt, ami a mobilinternet-használók 92,2%-a, és 55,62 millió fős növekményt jelent 2016. évhez képest.

2017 végén a keresőszolgáltatásokat 640 millió fő használta, ami az előző évhez képest 37,2 millió fős növekményt, illetve 6,2%-os növekedést jelent. A mobilplatformon a hasonló mutató 624 millió fő volt, 48,9 millió fős növekménnyel, illetve 8,5%-os növekedési ütemmel. Az internethasználók meghatározó része, 82,8%, illetve 82,9% használt valamilyen keresőszolgáltatást.

Az online hírszolgáltatásokat 2017 végén 647 millió fő használta, ami az összes internethasználó 83,8%-a, az előző évhez viszonyított növekedés 5,4%-os. A mobilplatformon a felhasználók száma 620 millió fő volt, a növekedés 8,5%-os.

Online fizetési szolgáltatásokat 2017 végén 531 millió fő vett igénybe, ami 56,6 millió fős növekményt és 11,9%-os növekedést jelentett. A mobilplatformoz kapcsolódó felhasználók száma 527 millió fő volt, a növekmény az előző évhez képest 57,8 millió fő, a növekedési ütem 12,3% volt.

2017 végén 533 millió fogyasztó vásárolt az online platformokon, ami az összes internetfelhasználók 69,1%-a és 2016-tal összehasonlítva 14,3%-os növekedést jelent. Ezen belül a mobilplatformot használókból 506 millió fő vásárolt online, ami 14,7%-os növekedés. A mobilvásárlás lehetőségét 2017-ben már az internetfelhasználók 67,2%-a vette igénybe, ez jelentős növekedés az előző évi 63%-hoz képest. Az online kereskedelmi szektor teljes árbevétele éves szinten 32%-kal bővült és elérte 7175 milliárd RMB-t.³²

Kínában a különböző online szolgáltatások a közösségi médiaszolgáltatásokon keresztül is elérhetők. Ezekhez olyan szuperalkalmazásokat fejlesztettek ki, amelyekben a programon belül lehet átváltani az azonnali üzenetküldés

³¹ CINIC 2018: 42.

³² CINIC 2018: 49.

désről az online video- vagy zenei alkalmazásokra. A két vezető közösségi platform mobilhálózaton a WeChat, „baráti kör”³³ és a Qzone,³⁴ mindkettő az egyik vezető online szolgáltató fejlesztése. A WeChatet 2017 végén az internetfelhasználók 87,3%-a, 2016 végén 85,8%-a vette igénybe.³⁵ Sajnos, a hivatalos kínai internetstatisztikák nem tartalmazznak nemzetközi összehasonlítást, ezért az elemzésünkben kénytelenek voltunk egy másik adatforrást használni.³⁶

Alkalmazás	Kína	USA
Elektronikus kereskedelem ³⁷	44%	27%
Közösségi média, szórakozás	23%	23%
Online pénzügyi szolgáltatás	12%	5%
Térkép- és hírszolgáltatás	12%	13%
Online egészségügyi, oktatási szolgáltatás	6%	17%
Egyéb online kereskedelmi szolgáltatás	3%	15%

4. táblázat: Az online szolgáltatások bevételeinek megoszlása 2016-ban³⁸

Alkalmazás	Kína	USA
Online fizetési szolgáltatás	34%	13%
Online hitelezési szolgáltatás	33%	4%
Egyéb online pénzügyi szolgáltatás ³⁹	32%	83%

5. táblázat: Az online pénzügyi szolgáltatások bevételeinek megoszlása 2016-ban⁴⁰

2016-ban, három évvel a kínai internet-ökoszisztéma kialakulása után már radikális a különbség a kínai és az amerikai online szolgáltatási bevételek struktúrájában. A kínai online piacon az elektronikus kereskedelem, a közösségi médiaszolgáltatások és az online fizetési szolgáltatások dominálnak, az amerikai piacon az elektronikus kereskedelemmel közel egyenrangú szerepet játszanak a közösségi médiaszolgáltatások,⁴¹ a pénzügyi szolgáltatások közül az online fizetési szolgáltatásoknak gyakorlatilag elhanyagolható szerepe volt.

³³ 2012. áprilistól.

³⁴ 2005-től.

³⁵ CINIC 2018: 48.

³⁶ BOSTON CONSULTING GROUP – ALI RESEARCH – BAIDU DEVELOPMENT RESEARCH CENTER 2017.

³⁷ Az elektronikus kereskedelem forgalmába minden internetes platformon megvalósuló kereskedelmi tranzakciót beleszámítottak, így a lakosság egymás közötti (C2C), a vállalatok egymás közötti (B2B) és a vállalatok által a lakoságnak nyújtott (B2C) adásvételét is.

³⁸ BOSTON CONSULTING GROUP – ALI RESEARCH – BAIDU DEVELOPMENT RESEARCH CENTER 2017: 28.

³⁹ Online biztosítás, online vagyonkezelés stb.

⁴⁰ BOSTON CONSULTING GROUP – ALI RESEARCH – BAIDU DEVELOPMENT RESEARCH CENTER 2017: 28.

⁴¹ Facebook, YouTube stb.

Alkalmazás	Kína	USA
Elektronikus kereskedelmi szolgáltatás	Taobao 2003–2011 9 év	Amazon 1996–2008 14 év
Online fizetési szolgáltatás	AliPay 2012–2016 4 év	ApplePay 2014–
Közösségi média, közvetlen üzenetküldés	WeChat 2012–2015 3 év	WhatsApp 2008–

6. táblázat: Az online szolgáltatások használata mikor érte el az internetfelhasználók felét⁴²

Kínában 2013-tól kezdődően az online szolgáltatások terjedése rendkívüli módon felgyorsult. A legnépszerűbb közösségi médiaszolgáltatásnak, a WeChatnek alig három évre, a legnépszerűbb online fizetési szolgáltatásnak, az AliPay-nek alig négy évre volt szüksége ahhoz, hogy elérjék az internetfelhasználók felét. Az USA-ban a hasonló szolgáltatásokat, bár közel azonos időben vezették be a piacra, de egyelőre nem érték el az internetfelhasználók felét.

Összefoglalóan a fentiek alapján megállapíthatjuk, hogy a kínai internetgazdaság legfontosabb megkülönböztető jellemzője nem annyira az internetszolgáltatások infrastruktúrájában, hanem elsősorban az online szolgáltatások iránti keresletben van.

2.4. A kínai digitális gazdaság fejlődése nemzetközi összehasonlításban

A digitális gazdaság fogalma, mint ahogy a bevezetőben említettük, sokkal tágabb az online szolgáltatásoknál, magában foglalja az elektronikus hírközlési szolgáltatásokat, a kapcsolódó berendezések (mobilkészülékek, személyi számítógépek) gyártását, a folyamatban használt szoftverek előállítását és azok forgalmazását is.⁴³ A kínai statisztikusok, gazdaságpolitikai döntéshozók, pénzügyi elemzők már évek óta használnak különböző módszertanokon alapuló mutatókat.⁴⁴

Annak érdekében, hogy összhangban maradjunk az online szolgáltatásokra használt mutatókkal, a mostani dolgozatunkhoz egy olyan módszertant választottunk, amit a Boston Consulting dolgozott ki és több más ország⁴⁵ digitális gazdaságának elemzésében sikeresen alkalmazott.⁴⁶

⁴² BOSTON CONSULTING GROUP – ALI RESEARCH – BAIDU DEVELOPMENT RESEARCH CENTER 2017: 15.

⁴³ Kína az infokommunikációs iparban jelentős exporttöbblettel rendelkezik, az ország bruttó hazai össztermékének (GDP – *Gross Domestic Product*) jelentős hányada ezen a csatornán keresztül realizálódik, India az információs szolgáltatások területén rendelkezik jelentős exporttal.

⁴⁴ ZHONGGUO XINXI TONGXIN YANJIUYUAN 2017.

⁴⁵ Így készült egy nem nyilvános, Magyarországról szóló elemzés is.

⁴⁶ „The Connected World” sorozat, amit 2012-től kezdve publikáltak.

Ország	Részarány
Dél-Korea	8,0%
Kína	6,9%
Japán	5,6%
India	5,6%
USA	5,4%
Németország	4,0%
Kanada	3,6%
Franciaország	3,4%
Oroszország	2,8%
Brazília	2,4%

7. táblázat: A digitális gazdaság részesedése a GDP-ben⁴⁷

A mutatók megfelelnek az általános megfontolásokon alapuló várakozásoknak. Dél-Koreában mind az infokommunikációs ipar (Samsung, LG), mind az elektronikus hírközlési szolgáltatások világszínvonalúak és az online szolgáltatások igénybevétele is az élvonalban van. Kína második helye szintén megfelel a várakozásoknak, hiszen az infokommunikációs ipar a gazdaság egyik vezető ágazata, és bár az elektronikus hírközlési szolgáltatások terén a vidéki területeken elmarad a fejlett országoktól, de ezt részben ellensúlyozza az online szolgáltatások elterjedtsége és magas szintű igénybevétele. Japán, India és az USA, jóval elmaradva Kínától, lényegében egy szinten van, Japán erőssége az ipar és ezen belül az export.⁴⁸ Indiáé az információs szolgáltatások exportja, az USA-é az online szolgáltatások fejlettsége. A vezető európai gazdaságok (Németország, Franciaország) gyakorlatilag felhagytak a berendezésgyártással, és az online szolgáltatások igénybevétele sem kiemelkedő.⁴⁹

A szakirodalomban egyelőre még nincs konszenzus a kínai digitális gazdaság fejlettségének megítélésében. Az egyik széles körben idézett tanulmány⁵⁰ a Bruegel Intézet elismert Kína-szakértőjének, Alicia García Herrero-nak 2018. májusban megjelent írása. Az ő véleménye szerint a kínai digitális gazdaság részaránya a teljes gazdaság GDP-jében nem nagyobb, mint a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezethez tartozó, vagyis az ún. OECD-országok átlaga (OECD – *Organisation for Economic Co-operation and Development*),⁵¹ tehát nem megalapozottak azok az értékelések, amelyek e szektor kiemelkedő fejlettségéről beszélnek. Ezt a meglepőnek tűnő állítását azzal próbálja indokolni, hogy Kínában nagyok a területi különbségek, és a tengerparti területek imponáló eredményeit nem szabad az egész országra kivetíteni.

⁴⁷ BOSTON CONSULTING GROUP – ALI RESEARCH – BAIDU DEVELOPMENT RESEARCH CENTER 2017: 8.

⁴⁸ A kínai berendezésgyártók nagy része a késztermékgyártáshoz szükséges kulcsalkatrészek (képernyők, kamerák) Dél-Korea mellett Japánból szerzi be.

⁴⁹ Az Európai Unióban a legfejlettebb digitális gazdasággal a skandináv országok és Hollandia rendelkeznek.

⁵⁰ HERRERO – XU 2018.

⁵¹ Ez a részarány 6%.

Talán a másik szélsőséget képviseli a fentiekben már hivatkozott intézmény, a Kínai Információs és Kommunikációs Technológiák Akadémiájának⁵² tanulmánya. Az ő számításai szerint a széles értelemben vett digitális gazdaság részaránya a kínai GDP-ben a 2008. évi 15,2%-ról 2016-ig megduplázódott, elérte a 30,3%-ot.⁵³ Ez az arány biztosan nem használható nemzetközi összehasonlításokra, de azt jól mutatja, hogy a szektor igen gyorsan fejlődött az elmúlt évtizedben.

3. AZ ONLINE SZOLGÁLTATÁSOK GYORS FEJLŐDÉSÉNEK OKAI

3.1. Hagományos versus online szolgáltatások

A szakirodalomban vita van arról, hogy az online szolgáltatások gyors fejlődése mennyiben köszönhető a kínai online szolgáltatók sikeres üzletpolitikájának, kreatív innovációs tevékenységének, illetve a másik oldalon milyen szerepe van ebben a kínai gazdaság struktúrájának, a szolgáltató szektor korábban elhanyagolt fejlesztésének.

A mi véleményünk szerint, bár mindkét értékelés mögé lehet tényeken alapuló bizonyítást rendelni, de meghatározó szerepe mégis a szolgáltató szektor fejletlenségének, rugalmatlanságának és technológiai elmaradottságának volt. Az online szolgáltatások térnyerése lényegében három szektort érintett: a kiskereskedelmet, a pénzügyi szektort és a távközlési szolgáltatásokat. Mindhárom területnek az a közös jellemzője, hogy a kilencvenes évek viharos reformhullámai csak nagyon korlátozottan érintették őket. A pénzügyi és a távközlési szektor Kínának a Világkereskedelmi Szervezetbe való belépésekor felmentést kapott a piacnyitás alól. A nagy nemzetközi bankok ugyan ma már jelen vannak a piacon, de tevékenységüket erősen korlátozzák. Hasonló helyzetben vannak a nemzetközi távközlési vállalatok is, akik az ezredfordulón még tulajdonosi részesedést vásároltak a három állami szolgáltatóban, de érzékelvén, hogy a későbbiekre ígért piacnyitás elmarad, kivonultak a kínai piacról. Ami a kiskereskedelmi üzletláncokat illeti, itt az összes nemzetközi nagyvállalat (Wal-Mart, Tesco, Carrefour) nyitott üzleteteket a keleti tengerparti nagyvárosokban, de a piaci részesedésük országos szinten nem jelentős.

Mind a négy, piacot domináló országos kereskedelmi bank, illetve a három távközlési vállalat állami többségi tulajdonban maradt, ugyanakkor mindegyiket bevezették az amerikai, illetve hongkongi tőzsdékre. Ez egy sajátos üzleti modell kialakulásához vezetett. A tőzsdéi bevezetés átláthatóbb működésre és alapvetően nyereségorientált gazdálkodásra szorította őket, de a korlátozott verseny és a szükség esetén igénybe vehető állami támogatások⁵⁴ miatt valójában nem voltak ösztönözve se árversenyre, se üzleti innovációra.

Se a bankszektor, se a távközlési szektor a korábbi években arra sem volt rászorítva, hogy a szolgáltatásaival országos lefedést biztosítson. Közismert, hogy még 2016-ban is az egy főre jutó városi jövedelem háromszorosa a vidékinek és a fejlett partvidéki régiók átlagjövedelme pedig mintegy duplája az elmaradott nyugati területekének.⁵⁵

⁵² Ez a kutatóintézet az Ipari és Informatikai Minisztérium háttérintézete (forrás: <http://www.caict.ac.cn/english/>).

⁵³ ZHONGGUO XINXI TONGXIN YANJIUYUAN 2017: 19.

⁵⁴ A kínai bankszektort a kormányzat két ízben is, a kilencvenes évek közepén és a kétezres években is, kénytelen volt konszolidálni, mert csak így tudta elkerülni a bankcsődök egész gazdaságra átgyűrűző hatását.

⁵⁵ HUANG 2017.

A vásárlóerő-korlátok miatt a nyugati és vidéki területeken jóval kevesebb bankfiók és banki készpénz-automata volt, és ahogy korábban is láttuk, jóval alacsonyabb szinten volt a vezetékes internet-hozzáférés is.

A kiskereskedelmi láncok tekintetében a fenti problémákat még tetézte az is, hogy ebben az ágazatban csak nagyon korlátozottan jött létre országos piac. Az alapellátást biztosító kiskereskedelmi üzletláncokat csak kismértékben privatizálták, többségük helyi kormányzati tulajdonban maradt, és a területi politikai vezetés abban volt érdekelt, hogy az áruellátásukat helyi forrásokból biztosítsák. Ebből értelemszerűen következett, hogy a helyi érdekeltséggel nem rendelkező országos márkák vagy importtermékek ezekben az üzletláncokban csak korlátozottan voltak elérhetők.

Az online szolgáltatók számára ezek az ellátatlan lakossági piacok kiváló betörési pontokat jelentettek.

Az elektronikus kereskedelemben, azokban a városokban, ahová nem léptek be a külföldi üzletláncok és ahol nem voltak elérhetők az országos márkák, és ahol már sikerült logisztikai alvállalkozók segítségével a szállítást is megoldaniuk, igen gyors üzleti sikereket tudtak elérni.⁵⁶

A fizetési szolgáltatások területén a nagybankok csak igen magas költségekkel és fejletlen infrastruktúrával⁵⁷ tudtak ellátást biztosítani, ez természetesen jó lehetőséget adott az online szolgáltatóknak, hogy olcsó, felhasználóbarát fizetési szolgáltatásaikkal kiszorítsák őket erről a piacról.

A távközlési szolgáltatásokban az időalapon számlázott telefonbeszélgetések helyett az internetalapú hangszolgáltatások, az SMS-ek helyett az azonnali üzenetküldés olcsó és kényelmes alternatívát jelentett, amit az online szolgáltatók a kellő időben kifejlesztett alkalmazásaikkal ki is használtak.⁵⁸

Felmerül a kérdés, ha az állam évekig privilegizált helyzetet biztosított a tulajdonában lévő szolgáltató vállalatoknak, akkor 2013/14-ben, amikor a piaci dominanciájuk elveszni látszott, miért nem védte meg őket a döntően magántulajdonban⁵⁹ lévő online szolgáltatók versenyétől.

A válaszhoz a kínai politikai-gazdasági rendszer működésének alapelveihez kell visszanyúlnunk.⁶⁰ A kínai politikai vezetés a reformfolyamat negyven éve alatt mindig kerülte a radikális lépéseket. A feldolgozóipar kampányszerűen végrehajtott privatizálása helyett megengedte, hogy a magánvállalatok piacra lépjenek és piaci versenyben szorítsák ki az alacsony hatékonysággal működő állami vállalatokat. Ilyen kiszorítási folyamat eredményeként lett piacvezető a háztartási gépek piacán a Haier vagy a távközlési berendezések piacán a már említett Huawei és ZTE. Ha a piaci verseny jobb ellátást és magasabb technológiai színvonalat eredményezett, akkor a politikai vezetés képes volt lemondani állami vállalatainak kivételezett helyzetéről.

Az online szolgáltatók versenye ugyanakkor ebben az esetben nem is eredményezte az állami szektor teljes kiszorulását, csupán néhány kisebb részpiacon okozott nehézséget nekik. Az állami nagybankok számára a lakos-

⁵⁶ Statisztikailag bizonyítható, hogy nem az első vonalbeli nagyvárosok (Peking, Sanghaj, Kanton, Sencsen) voltak a leggyorsabban fejlődő piacok, hanem a szintén népes, de kevésbé jól ellátott második, harmadik vonalbeli nagyvárosok.

⁵⁷ A bankkártyás vásárlási lehetőség csak igen korlátozott volt és ennek használatában a kisebb boltok nem is voltak érdekeltek.

⁵⁸ A WeChat elnevezésű alkalmazást, ami az azonnali üzenetküldés mellett hangposta-szolgáltatásra és hangalapú internetszolgáltatásra is lehetőséget nyújt, a fejlesztője, a Tencent 2011-ben dobta piacra. A mobilinternet ökoszisztéma 2013–2014-re tehető belépése idejére már kipróbált, érett programnak volt tekinthető.

⁵⁹ Egyes esetekben, mint az Alibabánál, a vezető elektronikus kereskedelmi szolgáltatónál, külföldi tulajdonosoknál volt a részvények többsége.

⁶⁰ Újabban már kínai politikai körökben is elfogadottá vált a kínai modell kifejezés, de a szerző itt nem részletezhető okokból ennek használatát kerülni szeretné.

sági szolgáltatások, és ezen belül a fizetési szolgáltatások, a vállalati hitelezéshez képest mindig csak másodlagos jelentőségűek voltak, a bankkártyahasználat és a fizetési szolgáltatások háttérbe szorulása nem eredményezte se az árbevételük, se a nyereségük jelentős csökkenését. Hasonlóan hatott az erősödő piaci verseny a három állami tulajdonú távközlési szolgáltatóra is, csökkent az árbevételük növekedési üteme, mérséklődött a korábbi kiugró nyereségességük, de mindez nem eredményezett kezelhetetlen helyzetet számukra.

Talán a legtöbb pozitív gazdasági hatást az elektronikus kereskedelem súlyának növekedése eredményezte. Itt nemcsak arról volt szó, hogy visszaszorultak a kisebb területi hatáskörű üzleti láncok, hanem az országos elektronikus kereskedelmi szolgáltatók megjelenése új termékekkel és megfizethető árakkal új fogyasztói keresletet is generált, különösen az elmaradottabb régiókban és az alacsonyabb jövedelmű rétegeknél. A kínai gazdaságpolitika évek óta hirdetett, de korábban alig megvalósuló célja volt a fogyasztás arányának növelése a bruttó hazai termékben belül, az aránytalanul magas felhalmozás visszaszorítása a gazdasági növekedés veszélyeztetése nélkül. Az elektronikus kereskedelem fejlődése azonfelül, hogy komolyan hozzájárult a fenti cél teljesítéséhez, jelentős számú új munkahelyet is generált, az elmúlt hat-hét évben nagymértékben nőtt a városokban és ezen belül a szolgáltatási ágazatban létrejött új munkahelyek száma.⁶¹

A másik pozitív hatása az elektronikus kereskedelem fejlődésének az országos termék- és szolgáltatási piacok megerősítése volt. A szakirodalomban gyakran emlegetik a kínai gazdaság versenyelőnyeként a nagyméretű belső piacokat. Valójában az országos piacok a közelmúltig csak a statisztikákban és az elemzők írásaiban léteztek. Ennek egyik oka a rendkívül széttagolt és alacsony hatékonysággal működő logisztikai rendszerek, de a másik, fontosabb ok az volt, hogy a gazdaságirányítási rendszerben a kínai politikai vezetés nagy szabadságot adott a területi önkormányzatoknak, akiknek az elsődleges érdeke az volt, hogy csupán a saját adminisztratív irányításuk alatti piacokat fejlesszék, és távol tartsák ezektől más régiók vállalatait.⁶² A területileg decentralizált versenyrendszert 2010 után már egyre inkább meghaladta az idő és egyre jobban a további gazdasági fejlődés akadályává kezdett válni. Az elektronikus kereskedelmi szolgáltatók azon törekvése, hogy integrálják a területileg széttagolt területi piacokat egy országos piacba, egyezett a politikai vezetés szándékaival, ezért bár valószínűleg váratlanul érhatték őket az online szolgáltatók üzleti sikerei, de akadályozni semmiképpen nem állt érdekükben.

A fejlődés-gazdaságtani elemzések gyakran leegyszerűsítő módon vizsgálják egyes iparágak fejlődésének és az adott ország fejlettségének kapcsolatát.⁶³ Ez alapján olyan fejlett és magas szintű technológiát használó ágazatoknak, mint az online szolgáltatások, csak a fejlett országokban szabadna gyorsan fejlődniük, olyan fejlődő országokban, mint Kína, a gyors fejlődés megalapozatlannak tűnik.

⁶¹ Az egyik legnagyobb munkahelyteremtő az elektronikus kereskedelmet kiszolgáló logisztikai ágazat volt.

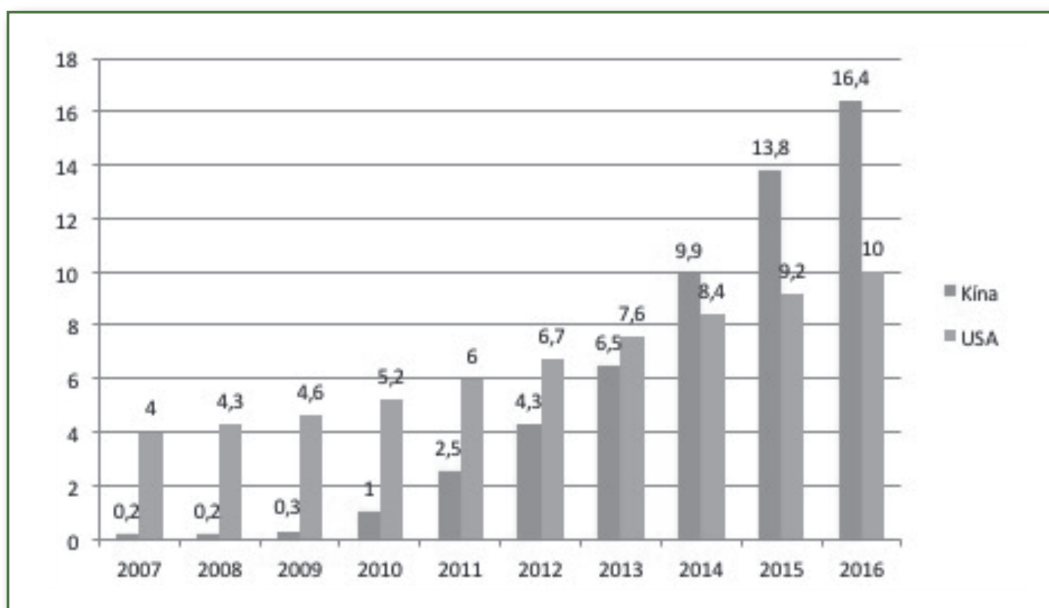
⁶² Természetesen ennek a rendszernek voltak pozitív hozadékai is. A központi politikai vezetés megversenyeztette a régiókat abban, hogy melyikük ér el nagyobb gazdasági növekedést. Az átlag feletti eredményeket azután politikai előmenetellel jutalmazták. Ezt a területileg decentralizált versenyrendszernek nevezett mechanizmust a szakirodalomban több elemzés is tárgyalja, az egyik legutolsó: HUANG 2017.

⁶³ Ennek mérésére a leggyakrabban az egy főre eső bruttó hazai termék mutatóját használják.

Ország	Fejlődési pálya	Jellemzők
USA	Fokozatos korszerűsítés	Korlátozott fejlődési lehetőség, a hagyományos üzleti modellek és fogyasztói szokások erősek. A digitális platformok fokozatosan épülnek rá a meglévő alapokra.
Kína	Ugrásszerű fejlődés, „előzés”	A piaci érettség alacsonyabb szintje, kihasználatlan fejlődési potenciál. A digitális platformok egyes piaci szegmensekben teljesen kiszorítják a hagyományos üzleti modelleket.

8. táblázat: A kínai és az amerikai internetes gazdaság fejlődési pályájának összehasonlítása⁶⁴

Az USA-ban az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások igénybevétele a kétezres évek eleje óta fokozatosan bővült ugyan a hagyományos kiskereskedelmi szolgáltatásokkal szemben, de ez a „helyettesítő hatás” csak hosszabb idő alatt, lassan érvényesült. Kínában a kétezres évek közepétől már szintén nyújtottak elektronikus kereskedelmi szolgáltatásokat, de azok volumene évekig nem volt számottevő. 2013-tól a mobil ökoszisztéma felállása után viszont radikális üzletimodell-váltás következett be, az online szolgáltatások fejlődése robbanásszerű volt. Ezeket a hatásokat illusztrálja az alábbi ábra.

7. ábra: Az elektronikus kereskedelem részesedése a teljes kiskereskedelmi forgalomban, %-ban az USA-ban és Kínában⁶⁵

⁶⁴ BOSTON CONSULTING GROUP – ALI RESEARCH – BAIDU DEVELOPMENT RESEARCH CENTER 2017: 27.

⁶⁵ BOSTON CONSULTING GROUP – ALI RESEARCH – BAIDU DEVELOPMENT RESEARCH CENTER 2017: 32.

2016-ra a világ elektronikus kereskedelmi forgalmának 42,4%-a már Kínában realizálódott, a tranzakciók értéke már majdnem kétszerese volt az USA-énak. Egyértelműen a kínai cégek váltak a vezető elektronikus kereskedelmi szolgáltatókká, és a hatalmas piac komoly költségmegtakarításokat biztosított számukra.

Ország	Érték mrd USD 2005	Résarány 2005	Érték mrd USD 2016	Résarány 2016
Világ többi része	320	64,6%	642	33,5%
USA	173	35,0%	462	24,1%
Kína	2	0,4%	812	42,4%

9. táblázat: A világ elektronikus kereskedelmi forgalmának megoszlása⁶⁶

Hasonló arányok alakultak ki az online fizetési szolgáltatások piacán is. Kínában 2005-ben még nem létezett mobilfizetési szolgáltatás, 2016-re már ennek aránya a teljes fizetési forgalmon belül elérte a 10%-ot, míg 2011-ben a készpénzfizetési forgalom még 65%-ot tett ki, ez az arány 2015-re már lecsökkent 47%-ra. 2016-ban a harmadik fél⁶⁷ által bonyolított mobil pénzforgalom értéke elérte a 8,5 billió USD-t, ami hetvenszerese volt az USA hasonló mutatójának.⁶⁸

3.2. A kínai online szolgáltatók

Az online lakossági szolgáltatások piacát Kínában három vállalatcsoport dominálja,⁶⁹ amelyek az egyébként eltérő alaptervekenységük mellett minden szolgáltatási ágban jelen vannak.

	Baidu	Alibaba	Tencent
Alapüzletág	Keresés	Elektronikus kereskedelem	Azonnali üzenetküldés
Alapító/Vezető/Tulajdonos	Li Yanhong	Ma Yun	Ma Huateng
Létrehozás éve	2000	1999	1998
Alkalmazottak száma	40 000	34 000	25 000
Árbevétel 2015 milliárd USD	9,9	12,3	15,8
Tőzsdei érték 2017. január milliárd USD	58	220	230

10. táblázat: A három vezető online szolgáltató összehasonlítása⁷⁰

⁶⁶ MCKINSEY GLOBAL INSTITUTE 2017.

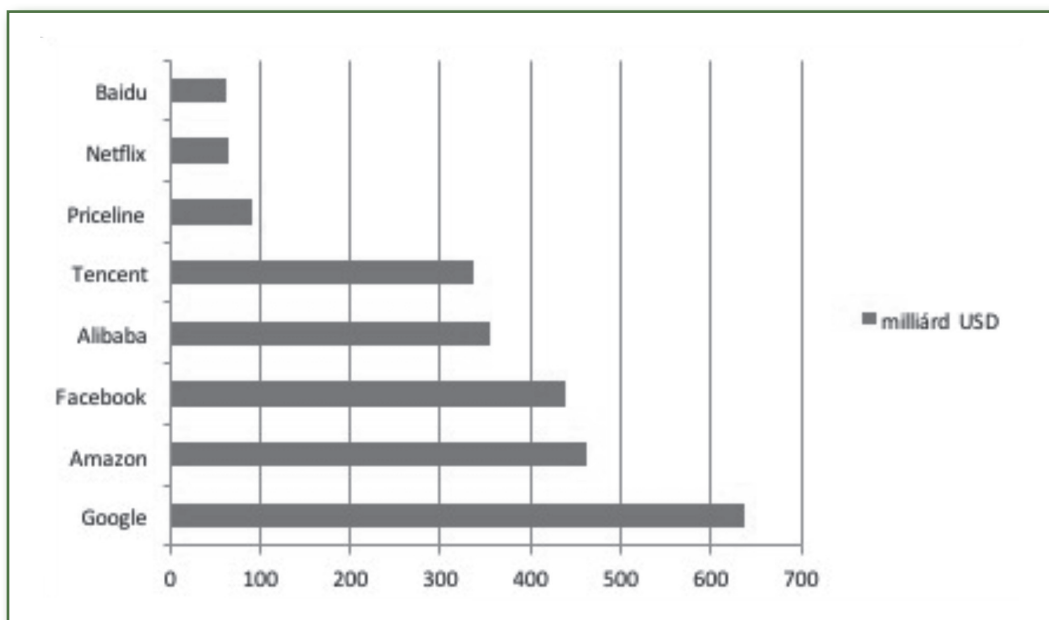
⁶⁷ Jelen estben az online szolgáltató, mint az Alibaba vagy a Tencent.

⁶⁸ BOSTON CONSULTING GROUP – ALI RESEARCH – BAIDU DEVELOPMENT RESEARCH CENTER 2017.

⁶⁹ A szakirodalomban összefoglaló néven BAT csoportnak szokták nevezni őket.

⁷⁰ GREEVEN – WEI 2018: 146.

Ezek a cégek kínai viszonylatban nem sorolhatók a legnagyobbak közé. A már említett Huaweiinek például 2017-ben 92,5 milliárd USD árbevétele és 180 ezer alkalmazottja volt.⁷¹ Ugyanakkor mindhárom cég részvényeit bevezették az amerikai tőzsdékre és piaci értékelésük rendkívül jónak számít. Gyakorlatilag, ha nem is érték utol a nagy amerikai szolgáltatókat, lényegében összemérhető kategóriába tartoznak velük.

8. ábra: A világ vezető tőzsdei, illetve digitális gazdaságban működő vállalatainak üzleti értéke⁷²

E három cég volt a fő haszonélvezője a 2013-ben kezdődő online szolgáltatási robbanásnak. A tőzsdei bevezetésükből adódó kedvező pénzügyi helyzetüket kihasználva, 2014-től egy egész üzleti birodalmat építettek a kínai digitális gazdaság egyes szektoraiiban. Ezek a befektetések gyakran csak kisebbségi tulajdonrész megszerzésére irányultak, de azt a funkciót betöltötték, hogy lehetőséget adjanak az üzleti szinergiák kihasználására.⁷³

2013-ban az induló vállalkozásokba történő kockázati tőke-befektetések értékének 10%-a származott a BAT-csoportból, ez az arány 2016-ban már 42%-ra nőtt. 2016-ban az ötven legkiemelkedőbb induló vállalkozásnak a felét vagy a BAT-csoport alapította és irányította, vagy befektetések révén a stratégiai érdekeltségi körében tartotta.⁷⁴

⁷¹ HUAWEI 2017.

⁷² BOSTON CONSULTING GROUP – ALI RESEARCH – BAIDU DEVELOPMENT RESEARCH CENTER 2017: 9.

A lista élén álló három amerikai cég az abszolút rangsort is vezeti.

⁷³ Például a felhasználói adatbázisok megosztására.

⁷⁴ MCKINSEY GLOBAL INSTITUTE 2017a.

Baidu	Alibaba	Tencent
Keresés 81% Kereskedelmi tranzakciók 10% Online fizetős videó 7%	Kiskereskedelem Kínában 75% Nagykereskedelem külföldön 7% Nagykereskedelem Kínában 5% Kiskereskedelem külföldön 2% Egyéb 11%	Játékok 55% Közösségi média 23% Online hirdetés 17% Egyéb 5%

11. táblázat: A három vezető online szolgáltató árbevételének a megoszlása a különböző üzletágak között⁷⁵

A kínai kormányzat nagy reményeket fűz ahhoz, hogy ez a három magáncég vezető szerepet játszik majd a termelői szféra, a vállalati gazdálkodás digitalizálásában is. Ahogy a fenti statisztikákat nézzük, ebben egyelőre nincs sok tapasztalatuk. A másik kockázati tényező, hogy e három cég finanszírozása jelentős mértékben függ a tőzsdei árfolyamaik alakulásától, bármilyen külső tényező, így a nemzetközi kereskedelmet érintő súrlódások, komoly negatív hatással járhatnak.

4. DIGITÁLIS FEJLESZTÉSI TERVEK

4.1. Az *Internet+* program

Az elmúlt négy-öt évben egyfajta reneszánsza volt a kormányzatok, illetve nemzetközi szervezetek által készített digitális programoknak. Közismert például, hogy az Európai Unió *Európa 2020* stratégiájának⁷⁶ hét pillére közül az egyik kiemelt fontosságú az úgynevezett *Európai Digitális Menetrend*⁷⁷ stratégiai program, amelynek megvalósítását évente kiadott monitoring jelentésekben értékelik.⁷⁸ Több más ország mellett a magyar kormány is kidolgozott egy *Digitális Jólét Programnak* nevezett stratégiát, amelyet külön kormányhatározat formájában is elfogadtak.⁷⁹

Kínában is követték ezeket a nemzetközi fejleményeket, és egy évvel az Európai Unió után, 2015 májusában, a magyarországihoz hasonlóan szintén kormányrendelet formájában kiadták az *Internet+* programot.⁸⁰ Ez a program egy stratégiai keretrendszernek tekinthető,⁸¹ és gyakorlatilag nem tartalmaz mérhető, illetve számonkérhető megvalósítási célokat. Az *Internet+* ennek ellenére egy magas professzionális színvonalú és átfogó tematikai stratégiai koncepció, amely 2015 után több konkrét és inkább akciótervnek nevezhető kormányzati dokumentum számára szolgált kiindulópontként.

⁷⁵ GREEVEN – WEI 2018: 124.

⁷⁶ EU 2014a.

⁷⁷ EU 2014b.

⁷⁸ EU 2018.

⁷⁹ 1456/2017. (VII. 19.) KORM. HATÁROZAT

⁸⁰ GUOFA 2015: 40.

⁸¹ Szó szerinti fordításban a dokumentum címe: *Kormányzati útmutatás az Internet+ akciók előmozdítására.*

A dokumentum első bekezdésében a következőképpen határozzák meg az *Internet+* funkcióját: „integrálja az internet innovatív eredményeit a gazdaság és a társadalom különböző területeivel, előmozdítja a technológiai fejlődést, javítja a hatékonyságot, ösztönzi a szervezeti átalakulásokat, magasabb szintre emeli a reálgazdaság innovációs képességét és termelési kapacitását, létrehoz egy olyan új gazdasági és társadalmi fejlődési modellt, amelynek az internet az alpinfrastruktúrája, egyben az innovációs motorja”.⁸² Ebből a mondatból is látszik, de az egész dokumentum is azt sugallja, hogy a döntéshozók Kínában is megértették, az internet nem csupán egy új technológia, hanem egy olyan digitális platform, amely mind a gazdaság, mind a társadalom működésének minden fontosabb elemét átalakítja és azokban radikális változásokat hoz létre.

A dokumentum kiindulópontként kezeli, hogy „mozgásteret kell biztosítani arra, hogy teljes mértékben érvényesüljenek az internet előnyös adottságai, elő kell mozdítani, hogy az internet használata a fogyasztás területéről áttérjen a termelés területére, előmozdítva ezzel az ipar korszerűsítését, egyben támogatva a különböző ágazatok innovációs kapacitásának emelését.”⁸³

Ebből a szakaszból látható, hogy a kínai döntéshozók nem egyszerűen másolni kívánták a nemzetközi mintákat, hanem érzékelték azt is, hogy az online lakossági szolgáltatások 2013-2014-ben tapasztalható robbanásszerű fejlődése lehetőséget teremt arra, hogy a sikeres hazai vállalatok kiterjesszék tevékenységüket a vállalati szférára is, és technológiai ismereteikkel hozzájáruljanak a reálszféra korszerűsítéséhez.⁸⁴

A dokumentum az alapelvek közül hármat emel ki:

- az erőforrások közösségi megosztását, aminek ideális platformja a nyílt internet;
- az internetes technológiák fejlesztésének integrációját a hagyományos ágazatok, illetve az ott működő cégek kutatás-fejlesztési tevékenységével;
- az úgynevezett ugráson alapuló fejlesztést, ami hasonlóan a lakossági online szolgáltatások fejlődéséhez, a gazdaság kulcsterületein nem a fokozatos technológia, illetve üzletfejlesztés, hanem egy korszerű online technológia egy lépésben történő bevezetését jelentené.

Ami a megnevezett fejlődési célokat illeti, ez a dokumentum nem lép túl az általánosságokon. Eszerint 2018-ig létre kell hozni a digitális gazdaság alaprendszerét és el kell érni, hogy ez a gazdasági növekedés új hajtóerejévé váljon. 2025-re be kell fejezni a rendszer kiépítését és el kell érni, hogy növekedési hajtóereje teljes mértékben érvényesüljön.

Ennek a dokumentumnak és a párhuzamosan készülő, de csak 2016-ban publikált 13. ötéves tervnek kiemelt témája az innováció fejlesztése, e témában három irányt hangsúlyoznak:

⁸² GUOFA 2015: 40.

⁸³ GUOFA 2015: 40.

⁸⁴ Az *Internet+* program egyik ötletgazdája a Tencent alapítója és vezetője, Ma Huateng volt, aki természetesen a saját cége stratégiájában is megcélolta az üzleti szférát, és ehhez jól jött volna neki a kormányzati támogatás. A hagyományos fejlesztő államnak nevezett gazdasági modellben, a kormányzat és a vállalkozói szféra gyakran együttműködik az állami programok kidolgozásában, és erre Kínában is több példa felhozható.

- a vállalkozói innováció fejlesztését,
- az innovációs tevékenység társadalmi bázisának erősítését,
- nyitott, kooperatív innovációs rendszer kiépítését.

A dokumentum leghosszabb részében prioritásokat, irányokat határoznak meg a legfontosabb ágazatoknak az internettel való integrációjának elősegítésére. Ezek rövid, meglehetősen általános szinten megfogalmazott követelmények, de ahogy már említettük, minden itt említett területre később kormányzati stratégiát, illetve esetenként akciótervet is kidolgoztak. A dokumentumban kiemelt területek az alábbiak voltak:

- feldolgozóipar,
- mezőgazdaság,
- energiaipar,
- pénzügyek,
- közszolgáltatások,
- logisztika,
- elektronikus kereskedelem,
- közlekedés,
- környezeti szféra,
- mesterséges intelligencia.

A dokumentum záró részében a stratégia megvalósítását támogató intézkedéseket határozzák meg:

- Az „alapok megerősítése” címén az elektronikus hírközlési hálózat fejlesztését, az egyes iparágak igényeihez igazodó alkalmazások fejlesztését, a kulstechnológiák, mint chippek vagy nagy teljesítményű számítógépek fejlesztését, valamint a hálózati biztonság erősítését adják meg.
- Az „innováció ösztönzése” címén az iparágakon átnyúló innovációs hálózatok kiépítését, a digitális gazdaság szabványainak kidolgozását, a szellemi tulajdon jog kezelését szolgáló új stratégia kidolgozását, az innovációs eredmények közösségi megosztásának fejlesztését adják meg.
- „Támogató szabályozási környezet” címén a piaci szabályozás finomítását, a hitelezési rendszer fejlesztését, a szabadon hozzáférhető adatbázisok, végül a jogi szabályozási keretek fejlesztését említik.
- A „nemzetközi együttműködés” témájában a globális piacokra fejlesztett alkalmazások készítését, a külföldi piacokra történő kilépés kormányzati támogatását említik.

Összességében az *Internet+* egy kellő időben kibocsátott, jól átgondolt koncepció, alkalmas arra, hogy a kínai digitális fejlődés számára stratégiai keretet adjon.

4.2. A mesterséges intelligencia fejlesztésére vonatkozó program

A mesterséges intelligencia egy viszonylag új fogalom, és bár a tömegmédiában divatos vitatémává vált, de gyakran a fogalom definíciója sem egyértelmű. Az alábbiakban a McKinsey gyakorlatias közelítését⁸⁵ használjuk. A mesterséges intelligencia egy olyan technológia, amely gépeket, berendezéseket tesz alkalmassá arra, hogy szokásosan az emberi agy által végzett megismerő funkciókat (érzékelés, érvelés, tanulás, problémamegoldás) hajtsanak végre. A mesterséges intelligencia alkalmazásának tekinthetők a robotok, az önvezető autók, képfelismerő rendszerek és a gépi tanulás. A gépi tanulást nagyméretű adatbázisok feldolgozására alkalmazzák oly módon, hogy a gépi algoritmusok felismerik az adatokban található szabályszerűségeket, és azokat előrejelzések, illetve javaslatok készítésére alkalmazzák anélkül, hogy erre külön programokkal irányítanák őket. A gépi tanulási rendszerek képesek arra, hogy újonnan beérkező adatok ismeretében tovább finomítsák előrejelzéseiket, illetve javaslataikat.

A mesterséges intelligencia alkalmazásában négy hullámot lehet azonosítani:⁸⁶

- Az online szolgáltatók az adott felhasználó korábbi tevékenységének ismeretében támogatást nyújtanak, illetve javaslatokat tesznek a szolgáltatásban (vásárlás, keresés stb.). Ebben az alkalmazásban minél több és minél változatosabb adatok állnak rendelkezésre a felhasználóról, az ajánlás, illetve a támogatás annál pontosabb lesz.
- Az üzleti alkalmazásokban az adott cég adatbázisát dolgozzák fel annak érdekében, hogy a jövőre vonatkozó döntési folyamatokat támogassák.
- Az érzékelőkön alapuló alkalmazásokban hang- és képfelismerő rendszerek teszik alkalmassá a berendezéseket arra, hogy emberekkel kommunikáljanak. Ilyen alkalmazásnak tekinthetők az automata boltok vagy az okos lakások bizonyos funkciói.
- Az autonóm alkalmazások már emberi beavatkozás nélkül működnek, ilyenek például az önvezető autók vagy a teljesen robotizált gyártósorok. Ilyen rendszerekhez, a mesterséges intelligencia funkcióját betöltő szoftverek mellett, az ezekkel együttműködésre képes berendezésekre is szükség van.

Ahhoz, hogy egy adott ország versenyképes legyen a mesterséges intelligencia alkalmazásában, négy feltételnek⁸⁷ kell teljesülnie:

- Álljanak rendelkezésre olyan nagyméretű digitalizált adatbázisok, amelyek alkalmassá tehetők gépi tanulásra.
- Álljon rendelkezésre az adatelemzést és a folyamatvezérlést végző szoftverek készítéséhez, a szükséges algoritmusok kidolgozásához megfelelő számú, speciálisan képzett és lehetőleg már gyakorlattal is bíró munkaerő.
- Álljon rendelkezésre a mesterséges intelligencia funkciók alkalmazására képes gépi háttér. Ebbe a körbe a végberendezéseken (robotok, autók) kívül bele kell érteni az olyan kulcsalkatrészeket, mint a chipek vagy szenzorok.
- Biztosítani kell a mesterséges intelligencia alkalmazásához szükséges szabályozási környezetet (adatbiztonság, szabványok) és politikai támogatást (kutatásfejlesztés támogatása, innováció ösztönzése).

⁸⁵ MCKINSEY ANALYTICS 2018.

⁸⁶ SINOVAION VENTURES 2017.

⁸⁷ SINOVAION VENTURES 2017.

A nemzetközi szakirodalomban a különböző elemzések⁸⁸ egymástól eltérően ítélik meg Kína esélyeit egy sikeres mesterséges intelligencia program megvalósítására. Az egyértelműen kijelenthető, hogy a fogyasztói adatbázisok tekintetében, figyelemmel az online lakossági piac méretére és a szolgáltatások sokszínűségére, Kína élenjárónak tekinthető. Mennyiségileg kielégítő a humán erőforrások rendelkezésre állása is. Kína gyenge pontja, ahogy azt már a távközlési berendezéseknél láttuk, a megfelelő hardvertámogatás hiánya.

Kormányzati fejlesztési terv

A kormányzat célja a 2017. június 8-án kiadott fejlesztési tervvel⁸⁹ az volt, hogy kihasználva az ország versenyelőnyeit, orvosolja a jól azonosítható elmaradásokat, de mindenképp és elsősorban teljesítse a fentiekben felsorolt negyedik feltételt:

- teremtsen kiszámítható szabályozási környezetet,
- biztosítsa a szükséges gazdasági és politikai támogatást.

Ez a dokumentum, ami a fejlesztési célokat illeti, már konkrétabb az *Internet+* programnál. Három lépcsőben határoz meg célokat:

- 2020-ig el kell érni a nemzetközi élvonal szintjét, el kell fogadni a szükséges szabványokat, létre kell hozni a mesterséges intelligencián alapuló ipari ökoszisztémát. Számszerűen is meghatározza, hogy a termelési értéknek el kell érni a közvetlen alkalmazásokban a 150 milliárd RMB-t, a közvetett alkalmazásokkal együtt az 1000 milliárd RMB-t.
- 2025-ig már néhány kulcsterületen áttörést kell megvalósítani, és ezekben már nemzetközileg élenjáró helyzetbe kell kerülni. Erre az évre már a közvetlen alkalmazásokban a 400 milliárd RMB, a közvetett alkalmazásokkal együtt az 1500 milliárd RMB termelési szintet kell elérni. Teljes körűvé kell tenni a technológia alkalmazásának jogi és szabályozási rendszerét és a kapcsolódó etikai normákat.
- 2035-re már létre kell hozni egy minden részletterületen fejlett, érett tudományos és technológiai rendszert, amellyel Kína a nemzetközi fejlődés élvonalába kerül. A termelési értéknek a közvetlen alkalmazásokban a 1000 milliárd RMB-t, a közvetett alkalmazásokkal együtt a 10 000 milliárd RMB-t kell elérnie.

Ebben a dolgozatban nincs terünk arra, hogy teljeskörűen értékeljük ezt a dokumentumot. Jogosan merülhetnek fel kérdések azzal kapcsolatban, hogy több mint tizenöt évre előre célszerű-e ilyen konkrét számszerű célokat megfogalmazni. Felvethető az is, hogy egy ilyen átfogó, a gazdasági és társadalmi élet szinte minden szegmensét érintő technológiai változás tervezhető, előre jelezhető-e ilyen hosszú távra.

A kétségek ellenére, még a szokásosan kritikus nemzetközi elemzések⁹⁰ is elismerik ennek a tervnek néhány fő erényét. Az Európai Unió hasonló programja például nem átütő erejű, csupán a 2020-ig tartó digitális programban biztosít erre a célra egy meglehetősen jelentéktelen összeget. A kínai terv alapvetően stratégiai jellege és ambíciózussága mindenképp tiszteletre méltó.

⁸⁸ MERCATOR INSTITUTE FOR CHINA STUDIES 2018; SINOVIATION VENTURES 2017.

⁸⁹ GUOFA 2017: 35.

⁹⁰ MERCATOR INSTITUTE FOR CHINA STUDIES 2018.

A másik erénye e tervnek egyezik a korábban bemutatott *Internet+* programmal. Olyan társadalmi légkört hoz létre, amely ösztönzi a tömeges innovációt, így irányt, egyben lehetőséget, nyújt a kínai internetágazatban burjánzó induló vállalkozásoknak. A jelenlegi kínai gazdaságirányítási rendszerben fontos helye van a helyi önkormányzatoknak, ez a keretrendszer lehetőséget ad számukra is, hogy önálló területi programokat dolgozzanak ki.

Akcióterv

Az Ipari és Informatizálási Minisztérium 2017 decemberében publikálta a 2018–2020-as időszakra szóló akciótervet az új generációs mesterséges intelligencia ipar fejlődésének elősegítésére.⁹¹

Ez a fejlesztési tervnél jóval rövidebb és konkrétabb dokumentum, amely gyakorlatilag konkrét műszaki paraméterek alapján fogalmaz meg követelményeket a mesterséges intelligencia ipar kulcstermékei, illetve kulcstechnológiai vonatkozásában.

A kulcstermékek a következők:

- intelligens, hálózatba kötött járművek,
- intelligens szolgáltató robotok,
- intelligens drónok,
- orvosi képfelismerő rendszerek,
- videóalapú képfelismerő rendszerek,
- intelligens beszéd felismerő rendszerek,
- intelligens fordító rendszerek,
- „okos otthon” termékek.
- A kulcstechnológiák a következők:
- okos szenzorok,
- neurális hálózati chippek,
- nyílt forráskódú platformok.

5. EGYÜTTMŰKÖDÉSI LEHETŐSÉGEK A DIGITÁLIS GAZDASÁG TERÜLETÉN

5.1. Az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés és a digitális gazdaság

Az a gondolat, hogy a digitális gazdaság egyes elemeit, így az infokommunikációs ipart, a „dolgok internetét”⁹² vagy az elektronikus kereskedelmet be kellene illeszteni az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezésbe, nem új. Először a Nemzeti Fejlesztési és Reformbizottság 2015. márciusban kiadott *Fehér Könyvében* említették meg az infrastruktúrák összekapcsolása címen: „Közösen kell fejlesztenünk a határokon átnyúló optikai és egyéb kommunikációs gerinchálózatokat, javítanunk a nemzetközi kommunikációs kapcsolatokat, létrehozunk egy

⁹¹ GONGYE HE XINXIHUABU 2017.

⁹² A leggyakrabban az angol nyelvű rövidítést az IoT-t használják.

Digitális Selyemutat. Fel kell gyorsítanunk a határokon átnyúló optikai hálózati kapcsolatok építését, elő kell irányoznunk transzkontinentális tenger alatti kábelek tervezését, javítanunk kell a műholdas kommunikációs kapcsolatokat, annak érdekében, hogy fejlődjön az információcsere és együttműködés.⁹³

A technológiai együttműködéssel kapcsolatban az idézett dokumentum a következőket javasolja: „Támogatnunk kell az együttműködést az új iparágakban. A kölcsönös előnyök alapelve alapján elő kell mozdítanunk a mélyreható együttműködést az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezésben részt vevő országok között az újgenerációs információtechnológia, biotechnológia, energiatermelés, az új anyagok területén és más fejlődő iparágakban, létre kell hozni a kapcsolódó vállalkozói és befektetői együttműködés rendszereit.”⁹⁴

A 2017. májusban, Pekingben megrendezett Egy Övezet, Egy Út Fórum vezetői kerekasztaláról kiadott közös közlemény szintén több ponton megemlíti a digitális gazdaságot:⁹⁵

- „15. c) Az innováció terén folytatott együttműködés megerősítése azáltal, hogy támogatjuk az e-kereskedelmet, a digitális gazdaság, az intelligens városok és a tudományos és technológiai parkok innovációs akcióterveit, valamint ösztönözzük az internetágazatban az innovációval és az üzleti vállalkozások megindításával kapcsolatos, valamint a szellemi tulajdonhoz fűződő jogok terén folytatott tapasztalatszeréket.”⁹⁶
- „15. d) Gyakorlati együttműködés előmozdítása a közúti, vasúti, kikötői, tengeri és belvízi közlekedés, a légi közlekedés, az energiavezetékek, a villamos energia, a száloptika, ideértve a transzeurópai óceáni kábelt, valamint a távközlés és az információs és kommunikációs technológiák területén. Egy nemzetközi infrastrukturális hálózat, többfunkciós folyosók fokozatos létrehozása, mint az új eurázsiai földhíd, az Északi-tengeri útvonal, a Kelet–Nyugati Középső folyosó stb.”⁹⁷
- „15. g) A kereskedelem bővítése új növekedési területek feltárásával, illetve a kereskedelmi egyensúly előmozdítása, olyan programok révén, mint az e-kereskedelem és a digitális gazdaság támogatása, továbbá a szabadkereskedelmi területek fejlesztése és az érdekelt országok szabadkereskedelmi megállapodásainak megkötése.”⁹⁸

A fenti idézetekből levonhatjuk azt a következtetést, hogy az érdekelt felek három területen látnak lehetőséget az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés kiterjesztésére a digitális gazdaságra:

- távközlési infrastruktúrák létrehozása,
- okos városok fejlesztése,
- elektronikus kereskedelem fejlesztése.

⁹³ NDRC 2015.

⁹⁴ NDRC 2015.

⁹⁵ XINHUA 2017.

⁹⁶ XINHUA 2017.

⁹⁷ XINHUA 2017.

⁹⁸ XINHUA 2017.

Távközlési infrastruktúrák fejlesztése

Ami a távközlési infrastruktúrák fejlesztését illeti, a Kínai Információs és Kommunikációs Technológiák Akadémiája (CAICT – *China Academy for Information and Communications Technology*) által készített tanulmány⁹⁹ egy jó kiindulási pont.

Az Akadémia az alábbiak szerint határozta meg a legfontosabb stratégiai célkitűzéseket:

- Elő kell mozdítani a hálózatok összekapcsolását a részt vevő országok között.
- Hatékonyan csökkenteni kell a hálózati hozzáférés költségeit a tagországokban.
- Mérsékelni kell a digitális megosztottságot a tagországokban és azokon belül.
- Népszerűsíteni kell az infokommunikációs alkalmazások használatát a tagországokban.
- Fejleszteni kell az infokommunikációs ágazat területén a beruházási és a technológiai együttműködést a tagországok között.
- Az Akadémia a következő végrehajtási célokat javasolta:
- A hálózati összekapcsolás elősegítése az optikai szálak rétegben.
- Az internetforgalom összekapcsolása a tagországok és az ezen országok, valamint a világ más régiói között.

Okos városok fejlesztése

Ami az okos városok fejlesztését illeti, az elmúlt években a vezető kínai távközlési vállalatok, mint a ZTE és a Huawei, jelentős erőfeszítéseket tettek arra, hogy okosváros-projektet kezdeményezzenek a délkelet-ázsiai régióban, például Malajziában, Szingapúrban és a Fülöp-szigeteken. Kínában példaértékűnek tekintik Yinchuan okosváros-projektjét. Ez a település az eredeti Selyemút mentén fekszik egy olyan régióban, amely már most élvez az új infrastruktúra-fejlesztések előnyeit. Yinchuan az állampolgárok számára számos innovatív szolgáltatást kínál, így többek között a QR-kódok segítségével hozzáférhetnek a városi információs adatbázisokhoz.¹⁰⁰

Ugyanakkor figyelemre méltó, hogy bár a Huawei és a ZTE nagyon aktív Európában és a kelet-közép-európai országokban, de ebben a régióban egyelőre nem indítottak nagyobb okosváros-fejlesztési projektet. Véleményem szerint a kínai vállalatok érdeklődésének hiánya két tényezővel magyarázható.

Mind a Huawei, mind pedig a ZTE különálló üzleti egységekkel rendelkezik, amelyek felelősek a szoftverfejlesztésért, a rendszerintegrációért és a kormányzati szolgáltatásokért, de ezek az egységek viszonylag újak és hiány van a magasan képzett szakemberekből. Az európai országokban az inkumbens távközlési vállalatok már létrehozták saját rendszerintegrációs egységeiket, és jelentős figyelmet és erőforrásokat fordítanak a hazai okosváros-projektekre. A kínai távközlési vállalatoknak ezenfelül versenyezniük kell az olyan multinacionális IT-cégekkel, mint az IBM vagy a HP, amelyek minden egyes EU-tagállamban erős rendszerintegrációs üzleti egységgel rendelkeznek.

Az elmúlt években a kínai kormány támogatása is meglehetősen korlátozott volt ezen a területen. Bár 2010 óta az okos városok fejlesztése kiemelt prioritást élvez az EU országainak digitális fejlesztési programjaiban, de egyelőre nem kaptak különös figyelmet sem az EU–Kína stratégiai partnerségi együttműködésben, sem a 16+1-es együttműködésben.

⁹⁹ CAICT 2015.

¹⁰⁰ BLOG POST BY GUEST BLOGGER FOR ELIZABETH C. ECONOMY 2017.

Elektronikus kereskedelem fejlesztése

A Kereskedelmi Minisztérium adatai szerint a határokon átnyúló e-kereskedelmi forgalom Kínában 2008 és 2015 között évente mintegy 30%-kal nőtt. A teljes áruforgalom értéke elérte az 5,4 trillió RMB-t, ezen belül az export értéke a 4,4 trillió RMB-t, míg az import csak kevesebb mint 1 trillió RMB volt.¹⁰¹ Minden mértékadó szakmai elemzés azzal számol, hogy a határokon átnyúló e-kereskedelem szerepe a kínai gazdaság számára egyre fontosabbá válik. Egy tanácsadó cég, a CI Consulting, előrejelzése szerint 2020-ban már Kína teljes exportjának és behozatalának 37,6%-át teszi ki a digitális platformon bonyolított nemzetközi kereskedelem.¹⁰²

Az elmúlt években az Alibaba, a kínai piac vezető e-kereskedelmi szolgáltatója, több új kezdeményezést indított a határokon átnyúló tevékenységek bővítésére. 2013 áprilisában az AliExpress bejelentette, hogy Kínán kívül is célul tűzi ki a kisvállalkozások üzleti ügyfélként való megnyerését, különös tekintettel Oroszországra, Indiára, Brazíliára és Kelet-Európára. 2014 februárjában az Alibaba elindította a Tmall Globalt, amelyen a tengerentúli márkák és kereskedők termékeiket a kínai online fogyasztóknak is hozzáférhetővé tudják tenni. Ahogy várható volt, a Tmall Global a márkakereskedelmi hálózatának kiépítését a szomszédos országokban, Hongkongban, Tajvanon és Japánban kezdte el. 2016 végéig a Tmall Global már több mint hatvan országból, 14 500 külföldi márkát forgalmazó céget tudott rávenni arra, hogy boltot nyisson a webplazájában.

Az Alibaba legnagyobb riválisa, a JD.com, ugyanezt a mintát követte. A cég az Egyesült Államokból, Európából, Ausztráliából és Új-Zélandból vásárol árukat, majd Kínába küldi azokat raktározásra. 2016-ra a JD.com már 256 nagy raktárt nyitott meg az országban, többségében a belföldi nagyvárosok mellett és az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés közlekedési útvonalai mentén (Sanghaj, Xian és Chengdu). A Kína–Európa-vasúthálózat használatával például Németországból, Délnyugat-Kínából felére csökkentette az autóiport szállítási idejét. A tengerentúli piacok megnyitása a JD Worldwide Service-ben több mint 20 ezerre bővítette a hozzáférhető termékmárkák számát, amelyek több mint 70 országot képviselnek.

A határokon átnyúló e-kereskedelem ugyanabban a fejlesztési szakaszban van, mint az okos városok. A kelet-közép-európai országokban a kínai e-kereskedelmi vállalatok tevékenységei alig láthatók. A lehetséges okok a következők:

- A kínai e-kereskedelmi cégek szolgáltatásai csak az elmúlt 2-3 évben váltak elérhetővé Európában és számukra a régióhoz tartozó országok, különösen az importban, csak másodlagos jelentőségűek.
- A közép- és kelet-európai országok kis- és középvállalkozásai szívesen belépnének a kínai fogyasztói piacokra, de ehhez hiányoznak az alapvető piaci ismereteik, és nincs helyi képviselőjük sem.
- A kelet-közép-európai országok kormányzati intézményei, mint a kereskedelmi promóciós ügynökségek, nem fordítanak nagy figyelmet erre a lehetőségre.

¹⁰¹ BLOG POST BY GUEST BLOGGER FOR ELIZABETH C. ECONOMY 2017.

¹⁰² BLOG POST BY GUEST BLOGGER FOR ELIZABETH C. ECONOMY 2017.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1456/2017. (VII. 19.) KORM. HATÁROZAT A NEMZETI INFOKOMMUNIKÁCIÓS STRATÉGIA (NIS) 2016. ÉVI MONITORING JELENTÉSÉRŐL, A DIGITÁLIS JÓLÉT PROGRAM 2.0-RÓL, AZAZ A DIGITÁLIS JÓLÉT PROGRAM KIBŐVÍTÉSÉRŐL, ANNAK 2017-2018. ÉVI MUNKATERVE ELFOGADÁSÁRÓL, A DIGITÁLIS INFRASTRUKTÚRA, KOMPETENCIÁK, GAZDASÁG ÉS KÖZIGAZGATÁS TOVÁBBI FEJLESZTÉSEIRŐL.
- BLOG POST BY GUEST BLOGGER FOR ELIZABETH C. ECONOMY. 2017. *Beijing's Silk Road Goes Digital*. 6 June 2017. In: <https://www.cfr.org/blog/beijings-silk-road-goes-digital>
- BOSTON CONSULTING GROUP – ALI RESEARCH – BAIDU DEVELOPMENT RESEARCH CENTER. 2017. *Decoding the Chinese Internet – A white paper on China's Internet economy*. September 2017. In: <http://i.aliresearch.com/img/20170929/20170929180222.pdf>
- CAICT = CHINA ACADEMY OF INFORMATION & COMMUNICATIONS TECHNOLOGY. 2015. *Broadband China Strategy Experience and OBOR Strategic Initiatives Study*. In: <https://www.unescap.org/sites/default/files/Broadband%20China%20Strategy%20Experience%20and%20OBOR%20Strategy%20Initiatives.pdf>
- CINIC = CHINA INTERNET NETWORK INFORMATION CENTER. 2018. *A Statistical Report on Internet Development in China*. In: <http://cnnic.com.cn/IDR/ReportDownloads/201807/P020180711391069195909.pdf>
- EU. 2014a. *EU 2020 Strategy / Digital Single Market / Digital Agenda*. In: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/europe-2020-strategy>
- EU. 2014b. *Digital Agenda for Europe*. In: http://eige.europa.eu/resources/digital_agenda_en.pdf
- EU. 2018. *The Digital Economy and Society Index (DESI)*. In: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi>
- GONGYE HE XINXIHUABU 工业和信息化部 [IPARI ÉS INFORMATIKAI MINISZTERIUM]. 2017. *Gongye he xinxi huabu fabu „Cujin xin yidai rengong zhineng chanye fazhan sannian xingdong jihua (2018–2020 nian) ” 工业和信息化部发布《促进新一代人工智能产业发展三年行动计划（2018-2020年）》* In: <http://www.miit.gov.cn/n1146290/n4388791/c5960863/content.html>
- GREENEVEN, MARK J. – WEI WEI. 2017. *Business ecosystems in China*. London – New York, Routledge.
- GUOFA 国发. 2015. *Guowuyuan guanyu jijin tuijin “Hulianwang+” xingdong de zhidao yijian 国务院关于积极推进“互联网+”行动的指导意见* In: http://www.gov.cn/zhengce/content/2015-07/04/content_10002.htm
- GUOFA 国发. 2017. *Guowuyuan guanyu yinfa xinyidai rengong zhineng fazhan guihua de tongzhi 国务院关于印发新一代人工智能发展规划的通知* In: http://www.gov.cn/zhengce/content/2017-07/20/content_5211996.htm
- HUANG, YUKON. 2017. *Cracking the China Conundrum. Why Conventional Economic Wisdom Is Wrong*. New York, Oxford University Press.
- HUAWEI. 2017. *Annual Report*. In: https://www-file.huawei.com/-/media/CORPORATE/PDF/annual-report/annual_report2017_en.pdf?la=en&source=corp_comm
- MA HUATENG 马化腾 – MENG ZHAOLI 孟昭莉 – WANG HUALEI 王花蕾 – YAN DELI 闫德利. 2017. *Shuzi jingji – Zhongguo chuangxin zengzhang xin dongneng 数字经济——中国创新增长新动能*. Zhongxin Chubanshe.
- MA, WINSTON. 2017. *China's Mobile economy*. United Kingdom, John Wiley & Sons.
- MCKINSEY ANALYTICS. 2018. *An executive's guide to AI*. In: <https://www.mckinsey.com/business-functions/mckinsey-analytics/our-insights/an-executives-guide-to-ai>
- MCKINSEY GLOBAL INSTITUTE. 2017a. *China's Digital Economy – A leading global force*. Discussion paper. August 2017. In: https://www.mckinsey.com/~/_media/McKinsey/Featured%20Insights/China/Chinas%20digital%20economy%20A%20leading%20global%20force/MGI-Chinas-digital-economy-A-leading-global-force.ashx

- McKINSEY GLOBAL INSTITUTE. 2017b. *Digital China: powering the economy to global competitiveness*. December 2017. In: <https://www.mckinsey.com/~media/McKinsey/Industries/Technology%20Media%20and%20Telecommunications/High%20Tech/Our%20Insights/Digital%20China%20Powering%20the%20economy%20to%20global%20competitiveness/MGI-Digital-China-Report-December-20-2017.ashx>
- MERCATOR INSTITUTE FOR CHINA STUDIES. 2018. *Europe's AI strategy is no match for China's drive for global dominance*. In: <https://www.merics.org/en/blog/europes-ai-strategy-no-match-chinas-drive-global-dominance>
- NATIONAL BUREAU OF STATISTICS. 2018. *Report on rural migrants survey 2017*. In: http://www.stats.gov.cn/tjsj/zxfb/201804/t20180427_1596389.html
- NDRC = NATIONAL DEVELOPMENT AND REFORM COMMISSION (THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA). 2015. *Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road*. In: http://en.ndrc.gov.cn/news-release/201503/t20150330_669367.html
- SIMAY ATTILA ENDRE. 2017. „Kína és az internetes gazdaság.” In: *Külügyi Szemle*. 2017 ősz. 105–130. (http://kki.hu/assets/upload/06_Simay.pdf)
- SINOVAION VENTURES. 2017. *China embraces AI: A Close Look and a Long View 2017*. In: https://www.eurasiagroup.net/files/upload/China_Embraces_AI.pdf
- TAO TIAN. 2016. *The Huawei Story*. London, Sage.
- XIA JUN. 2016. „Convergence and liberalization in China's ICT sector: New market and new ecosystem.” In: *Telecommunications Policy*. Vol. 40 No. 2–3. March 2016. 81–88. (<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0308596115002013>)
- XINHUA INSIGHT. 2017. *Belt and Road Initiative boosts China's e-commerce*. In: *Xinhua*. 29 April 2017. (http://www.xinhuanet.com/english/2017-04/29/c_136245718.htm)
- XINHUA. 2017. *Joint communique of Leaders Roundtable of Belt and Road Forum*. In: *Xinhua*. 15 May 2017. (http://news.xinhuanet.com/english/2017-05/15/c_136286378.htm)
- ZHONGGUO XINXI TONGXIN YANJIUYUAN 中国信息通信研究院. 2017. *Zhongguo shuzi jingji fazhan baipishu (2017 nian) 中国数字经济发展白皮书 (2017年)*. In: <http://www.cac.gov.cn/files/pdf/baipishu/shuzijingjifazhan.pdf>

A KÍNA–KELET-KÖZÉP-EURÓPA EGYÜTTMŰKÖDÉS (16+1 EGYÜTTMŰKÖDÉS) ÉS A BENNE REJLŐ MAGYAR GAZDASÁGI LEHETŐSÉGEK

Takács Zsolt

1. A KÍNA–KELET-KÖZÉP-EURÓPA EGYÜTTMŰKÖDÉS¹

1.1. Előzmények és kezdetek

2012-ben a Varsóban megrendezett csúcstalálkozón Kína és a 16 kelet-közép-európai (a továbbiakban: KKE) ország vezetője létrehozta az ún. 16+1 együttműködési mechanizmust. Az elindított együttműködési keretrendszer célja Kína és a KKE-országok közötti kapcsolatok fejlesztése. A varsói csúcstalálkozó előzményének, a 16+1 együttműködés kiindulópontjának tekinthető a 2011-ben Budapesten megrendezett 1. Kína–Közép-Kelet-Európa Gazdasági és Kereskedelmi Fórum, melyen Wen Jiabao kínai miniszterelnök több külgazdasági (illetőleg például kulturális) kérdéskör mentén indítványozta Kína és a kelet-közép-európai országok közötti kapcsolatok fejlesztését, hangsúlyozva Kína elkötelezettségét e téren. Kína kezdeményezésének háttérében egyebek mellett valószínűleg az áll, hogy Peking felismerte a régió államainak az Európai Unió (a továbbiakban: EU) belüli egyre növekvő jelentőségét, ugyanakkor a nyugati–keleti ideológiai különbségek részlegesen megszűntek. Úgy tűnik, hogy az eurózió-válságának következtében a kelet-közép-európai országok fokozott érdeklődést mutatnak Kínával való együttműködésük fejlesztése iránt.

Peking a fenti körülmények felismerését követően úgy döntött, hogy megkezdí egy hídfő létrehozását a régióban, amelyet később felhasználhat további európai gazdasági tevékenységének, együttműködéseinek fejlesztése során. A kelet-közép-európai régió befektetési célú megnyitása mellett a 16+1 formátum célja, hogy elősegítse Kína és az EU kapcsolatainak fejlesztését és javítsa a Kínáról kialakult képet. Kína-szakértők egyetértenek abban, hogy az előzőekben megfogalmazott alapvető célokat az első néhány évben csak korlátozott mértékben sikerült elérni. A legfontosabb akadályok közé tartoztak a következők: a régió hatalmas diverzitása, az uniós joghoz fűződő akadályok, a kínai vállalatok nem megfelelő szakértelme, továbbá a gazdasági igények aszimmetriája mindkét oldalon.

Mégis, függetlenül attól, hogy az eddigi tevékenységek csak korlátozott mértékben ítélték eredményesnek, Kína az elmúlt években tovább folytatta a 16+1 kezdeményezést, még ha ennek az együttműködésnek az intézményesítése gyakran felületesnek is tűnhetett. Végeredményképp Peking mindenképp javította a régió egyes

¹ A kézirat lezárásának dátuma: 2018. február.

államaival fenntartott hosszú távú kétoldalú kapcsolatait, és így hozzájárult Peking politikai és gazdasági jelenlétének megerősítéséhez Kelet-Közép-Európában.

2014 áprilisában Kína kiadta azt a stratégiai dokumentumot, amely az Európai Unióval folytatni kívánt politikájának összefoglalója. Ez a dokumentum a stratégiai partnerségről szól, politikai, gazdasági és társadalmi szinten létrejövő win-win együttműködések és kiaknázott lehetőségek mentén. A stratégiai dokumentum szinte minden eleme visszatükröződik a 16+1 együttműködésben részt vevő kelet-közép-európai államokkal kötött megállapodásokban is, bár a 16+1 együttműködést maga a stratégiai dokumentum meg sem említi.²

1.2. Kína Kelet-Közép-Európában

Kínában a Kelet-Közép-Európával fennálló kapcsolatokat korábban nem sorolták a kínai külpolitika legfontosabb prioritásai közé. A kommunista blokk széthullása után a volt szocialista államok pedig elsődlegesen a nyugati intézményekkel való integrációra koncentráltak, s ebben az időszakban Kína is elhanyagolta a kelet-közép-európai régiót. Fontos felhívni a figyelmet arra, hogy ez esetben „Kelet-Közép-Európa” Kína értelmezése szerint a volt kommunista blokk következő 16 államának csoportját jelenti: Észtország, Lettország, Litvánia, Lengyelország, Csehország, Szlovákia, Magyarország, Románia, Bulgária, Szlovénia, Horvátország, Szerbia, Bosznia és Hercegovina, Montenegró, Albánia és Macedónia.

2011-ben Kína újjáélesztette együttműködését ezen államokkal. A kínai kezdeményezést követően 2011-ben gazdasági fórumot szerveztek Budapesten. Az első kormányfői szintű találkozót egy évvel később Varsóban tartották, és ekkor indult el hivatalosan a 16+1 együttműködés. A későbbi kormányfői megbeszéléseket Bukarestben (2013), Belgrádban (2014), Suzhouban (2015), Rigában (2016), Budapesten (2017), majd Szófiában (2018) rendezték meg. Gyakorlattá vált a találkozókön kialakult konszenzusos vélemények és döntések ún. irányelvek (*guidelines*) formájában történő rögzítése és publikálása, pl. *Warsaw Guidelines*. A legfelsőbb szintű találkozók egy sor másodlagos jelentőségű többoldalú esemény egészítette ki az elmúlt években (pl. miniszteriális és egyéb ágazati, szakterületi vagy akár szubregionális találkozók), amelyeken részt vettek a kelet-közép-európai országok és Kína képviselői. Különbféle fórumokat és rendezvényeket szerveztek, köztük gazdasági és befektetési ügyekre, a regionális együttműködésre összpontosító fórumokat, minisztériumi szintű konferenciákat, szakrendezvényeket (pl. az alábbi témákkal összefüggésben: turizmus, oktatás, mezőgazdaság, energiaügy, infrastruktúra fejlesztése). A 16+1 kooperáció az intézményesülés előrehaladtával a Kínai Külügyminisztériumban külön titkárságot kapott, befektetésösztönzéssel foglalkozó szervezete is van, valamint az egyes államok által koordinált egyesületek és iparági szervezetek is létrejöttek, pl. a turisztikai együttműködést Magyarország koordinálja, a mezőgazdasági együttműködést Bulgária, a vasúti közlekedéssel összefüggőt pedig Szerbia.³

² MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS 2014a.

³ MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS 2012; ROMANIAN GOVERNMENT 2013; MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS 2014b; MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS 2015a; MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS 2015b; STATE COUNCIL 2016; MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS 2017a.

1.3. *Hogyan tekint Kína Kelet-Közép-Európára*

Kína számára a KKE-régió növekvő jelentősége nagymértékben annak köszönhető, hogy ma már a régió 11 országa az Európai Unió tagállama. Bár ez bizonyos mértékig meg is nehezíti Peking számára az együttműködést a régióval, mégis az EU-tagságot tekintették olyan tényezőnek, amely elősegít(het)i az együttműködést Kínával. Kína a KKE-országokat egyre inkább európai országoknak, nem pedig a posztszovjet és az eurázsiai térséghez kapcsolódó országoknak tekinti. Bár ez utóbbi típusú gondolkodás is még mindig jelen van a kínai kormányzati szférában. Végezetül kiemelendő: úgy tűnik, Peking felismerte, hogy a régió államai befolyást gyakorolhatnak az EU által hozott döntésekre.

Ugyanakkor időről időre az érzékelhető, hogy Kína a kelet-közép-európai országokra elsősorban az Európai Unió „külvárosaként”, az EU politikai és gazdasági befolyási területeként tekint. Ha ez valóban így van, akkor felmerül a kérdés, hogy megfelelő-e Kína ismerete az európai integráció elveiről. Egyre hangsúlyosabb az a kínai álláspont, hogy a 16+1 forma kínai szemszögből az EU-val folytatott együttműködés részének tekinthető, ráadásul Kína régiópolitikájának fontos célja az, hogy erősítse Európa egységét azáltal, hogy segítséget nyújt a fejlődés hiányosságainak csökkentésében (lásd infrastruktúrafejlesztés a Balkánon). Kína (látszatra) elsiklik az Egyesült Államok és a KKE-régió biztonsági téren meglévő kapcsolatai (NATO) és ezek fontossága felett (a KKE-régiót a korábbi keleti blokkhoz tartozó országok alkotják, amelyek egy része határos Oroszországgal). A 16+1 együttműködés kapcsán kínai részről kevés szó esik az olyan globális és regionális nagyhatalmakról, mint az Egyesült Államok, Németország és Oroszország, illetve a közöttük folyó versenyről, amely jelenleg a térségben zajlik.

Peking megítélése a kelet-közép-európai államokban rendkívül ellentmondásos. Az 1989 utáni társadalmi-gazdasági átalakulás más úton haladt a KKE-térségben és Kínában, jelentősek a politikai és ideológiai különbségek. Ez azt eredményezi, hogy Kínával kapcsolatban gyakoriak a negatív vélemények, a politikai-társadalmi kapcsolatokat visszafogottan fejlődnek. A KKE-régió államainak egy része (Lengyelország, a Cseh Köztársaság és Szlovénia) korábban gyakran bírálta Kína emberi jogi megközelítését, valamint kritikát fogalmaztak meg politikai, vallási és etnikai kérdéskörök kapcsán. Másfelől Kína szerint bizonyos történelmi kapcsolatok léteznek a régió és a Kínai Népköztársaság között, amelyek 1949 után alakultak ki. Ez azzal is magyarázható, hogy vannak kínai szakértők, akik nehezen értik meg a kelet-közép-európai államokban 1989 után bekövetkezett változások jelentőségét. Sokszor hajlamosak a változások okának az Egyesült Államok és Nyugat-Európa által gyakorolt nyomást tekinteni, és előszeretettel hagyják figyelmen kívül a változások belső mozgatórugóit.

Kína ugyanakkor úgy érzékeli, hogy csökkennek az ideológiai különbségek, gyengül a célzott bírálat, és hogy a pekingi és a kelet-közép-európai országok által támogatott koncepciók között bizonyos stratégiai különbségek megszűntek. Ezt a változást a KKE-régió gazdasági és politikai helyzetének változásai és Kína folyamatos átalakulása okozta. További lehetőségeket jelentett Kína számára a kelet-közép-európai régióban a globális világválság és az euróövezeti válság, amelyek fokozott készséget eredményeztek a régió államai között, hogy megnyíljanak a Kínával való együttműködés felé.

A kelet-közép-európai országok cselekvési indítékait Kína pragmatikusnak értékeli. A legtöbb esetben a KKE-államok kiemelten érdeklődnek a Kínával folytatott gazdasági együttműködés iránt, amelynek fő oka ezen országok infrastrukturális fejlesztési és tőkeigénye, valamint a Kínába irányuló export növelésének szándéka. Visszatekintve a 16+1 együttműködés történetére, a Kínával való együttműködés intenzitása szempontjából a KKE-országok közül Magyarország és Szerbia emelhető ki, valamint Románia és Észtország. Bár a régió államai tisztában voltak és

vannak Peking növekvő jelentőségével a nemzetközi szintén, többségük hagyományosan nem épített ki szoros politikai kapcsolatok Kínával. A gazdasági együttműködés erősítésétől függetlenül a politikai és társadalmi kapcsolatok ezért tipikusan továbbra is csak korlátozottan fejlődtek. Ez különösen igaz a visegrádi csoport (kivéve Magyarország) és a balti államok esetében. Érdekes látni ugyanakkor, hogy az utóbbi időben éppen Lengyelország és Csehország éri el a legjelentősebb sikereket a Kínával való együttműködés fejlesztése területén.

Előfordulhat, hogy a KKE-régióban a kínai jelenlét iránti igény csak ideiglenes lesz, ez valószínűleg az euróövezet helyzetének alakulásától is függ. Nyugat-Európa gazdasági helyzetének stabil javulása esetén várhatóan újra növekedni fog az onnan érkező tőkebefektetés Kelet-Közép-Európában. Hasonlóképpen növekedhet a Nyugat-Európából származó áruk iránti kereslet is. Ez viszont gyengítheti a kínai befektetők helyzetét, és csökkentheti a nemzeti kormányok aktivitását országaik Kínával fenntartott kapcsolatainak építésében. Ez a forgatókönyv különösen valószínűnek tűnik a Nyugat-Balkán esetében. Mindezek miatt Kína a jelenlegi helyzetet átmenetileg nyitott „alkalomnak” tekinti, amely változhat az EU gazdasági helyzetének javulásával.

1.4. Mit vár Kína a 16+1 együttműködéstől?

Ebben az összefüggésben fontos értékelni azokat a célokat, amelyek eredetileg a 16+1 formátum létrehozására ösztönözték Kínát. Alapvetően négy fő gazdasági és politikai motiváció azonosítható.

A kelet-közép-európai régió a kínai *Go(ing) Global* stratégia egyik célterülete – ezen stratégia ösztönzi és elősegíti a kínai vállalatok külföldi terjeszkedését. A KKE-régió jó kiinduló helynek számít a nyugat-európai térség felé történő piaci terjeszkedéshez, a kínai befektetések „hátsó bejárata” és „tesztelési helyszíne” az EU-ban. A 16+1 együttműködés egyik célja tehát a kínai befektetések feltételeinek további javítása a régióban.

Fontos kínai politikai motiváció lehet a 16+1 együttműködés felhasználása az EU–Kína kapcsolatok alakításához: a régió államai „érdeképviselei” lehetnek a kínai érdekeknek az egyes uniós intézményekben és fórumokon.

Kína fontos célja továbbá, hogy a 16+1 együttműködés segítségével pozitív Kína-képet alakítson ki az érintett országokban, építse a „békésen fejlődő Kína” imázsát. Valójában az új együttműködési forma építheti és rombolhatja is ezt a Kína-képet. Éppen ezért Kína szempontjából lényeges, hogy a közvélemény figyelme lehetőleg ne a kínai politikai rendszer és társadalom problémáira irányuljon, hanem az ország gazdasági sikereire és gazdag kultúrájára. Szándékuk szerint a külpolitika területén Kínát felelősségteljes és békés államként kell bemutatni.

Végül, de nem utolsó sorban az új együttműködési forma segíthet a pekingi kormányzat számára az egyes kelet-közép-európai országok felé irányuló politikájának összehangolásában, és iránymutatást adhat a kétoldalú kapcsolatok továbbfejlesztéséhez.

1.5. A 16+1 együttműködés kihívásai

Sok tényező lassítja az együttműködés kibontakozását a 16+1 formáció esetében.

Ilyen például az együttműködő kelet-közép-európai államok heterogén volta: kiemelhető ennek kapcsán az államok potenciáljának és gazdaságaik szerkezetének különbözősége, másrészt az a tény, hogy a 16 ország között vannak EU-tagállamok és az EU-n kívüli országok, továbbá vannak az euróövezethez tartozó és ezen övezeten kívüli

nemzetek egyaránt. Ez gyakorlatilag lehetetlenné teszi a kínai vezetés számára, hogy egységes politikát alakítsanak ki a régió államaival összefüggésben. Számos kulturális, történelmi és politikai különbség is van, amelyek megakadályozzák, hogy ez az államcsoport – kínai nézőpontból – egyetlen hatalmas önálló stratégiai egységgé váljon.

A kínai vállalatok számára az egyik legjelentősebb problémát az uniós előírások jelentette kööttségek, különösen a közbeszerzési piacra való bejutást korlátozó jogszabályokból fakadó akadályok jelentik. Egy másik akadálytípust képviselnek az uniós források felhasználására vonatkozó jelentős korlátozások és megkötések az infrastrukturális beruházások finanszírozását illetően. Ezenkívül a szabványokra, a műszaki berendezésekre és a foglalkoztatási szabályokra vonatkozó korlátozások ellehetetlenítik bizonyos együttműködési módszerek alkalmazását, amelyeket Kína az ázsiai és afrikai országokkal való együttműködése során korábban előszeretettel alkalmazott. A kelet-közép-európai országok jogalkotási rendszereinek az EU-rendszerrel való fokozatos integrációjának következtében a kínai cégek a még nem EU-tagországokban is szembesülhetnek már az EU-tagországokra jellemző jogszabályi akadályokkal.

Ráadásul a kínai vállalkozókból gyakran hiányzott / hiányzik a térséggel kapcsolatos tudás és gyakorlati szakértelem. Sok esetben ez a kínai vállalatok gyenge teljesítményében is megmutatkozik. Ugyanez egyébként elmondható az európai vállalkozókról is, ha kínai partnerekkel kell együtt dolgozniuk.

Egy másik kihívás a kétoldalú gazdasági igények és elvárások aszimmetriája. A KKE-régióban történő befektetés aranykorának, amely során privatizációs projektek keretében a külföldi befektetők számára hozzáférést biztosítottak vonzó állami eszközökhöz, tulajdonrészekhez, mostanra már jórészt vége. A régió államai jelenleg zöldmezős beruházásokra számítanak, ugyanakkor néhány kínai vállalat ezt túl kockázatosnak tartja.

Kérdés még a „régii” Európai Unió, vagyis az EU irányítását leginkább meghatározó nyugat-európai kormányzatok lehetséges reakciója a Kína–KKE-együttműködéssel kapcsolatban. A 16+1 formátumot erősen bírálták az EU intézményei és az EU egyik legmeghatározóbb állama, Németország is. Egyesek feltételezik, hogy Peking az Európai Unió megosztására törekszik, illetve igyekszik az EU-n belül egy pro-Kína-lobbit létrehozni. Egy másik potenciális fenyegetés Kína 16+1 stratégiájára nézve, hogy az EU egésze vagy az erős tagországok egyike blokkolja a kezdeményezéseket. Mindenesetre az EU Kína-stratégiája, amely 2016-ban került kiadásra, csak a kooperáció szükségességét említi.⁴

Végezetül a 16+1 együttműködést érintő kihívások kapcsán figyelembe kell venni a KKE-régió belső együttműködési hajlandóságát, illetőleg ennek korlátozott mértékét is. Az államoknak problémái vannak a saját Kína-politikájuk összehangolásával, és nem tudják kijelölni egyiküket sem egyfajta vezető vagy közvetítő szerep ellátására.

1.6. A 16+1 formátum továbbfejlesztésének kilátásai

Kína és a kelet-közép-európai államok eddig viszonylag kevés figyelmet fordítottak a 16+1 együttműködési forma továbbfejlesztésének kérdéskörére. Ehhez nagyon fontos lenne a régió jelenlegi álláspontjának felülvizsgálata, és az utóbbi években szerzett tapasztalatok felhasználása.

⁴ COUNCIL CONCLUSIONS. EU STRATEGY ON CHINA 2016: 2–8.

A lehetőségek kiaknázásához részletesebb együttműködésre van szükség Kína és a KKE-országok között, amelynek előfeltételeként Kína különálló együttműködési platformokat kíván létrehozni bizonyos (szak)politikákhoz kapcsolódóan. Ez azonban szükségszerűen olyan politikai koordinációt igényel, amelyet nehéz megvalósítani. Ezt figyelembe véve – egyelőre – nagyobb hangsúlyt kapnak a kereskedelem és a beruházások terén tett intézkedések.

Az eredményes együttműködés érdekében szintén szükség van a két fél lakossága közötti kölcsönös megértés előmozdítására. A KKE-régió kulturális, társadalmi és politikai jellemzőinek ismerete megkönnyíti a kínai cégeknek is a közös gazdasági kezdeményezések megvalósítását, és növeli a kínai vállalatok sikerességét. Hasonlóképpen a kínai kultúrának a kelet-közép-európai társadalmakban való elmélyültebb megismerése szintén az együttműködés fejlődését eredményezheti.

A jogrendszer mélyreható szakmai ismerete az együttműködés fejlesztésének kulcsfontosságú eleme. Szakértői csoportok felállítása szükséges a befektetési kockázat csökkentésére, megvalósíthatósági tanulmányok készítésére és a helyi szabályozások elemzésére. A kockázat csökkentésében hasonló szerepet játszhatnak a kétoldalú együttműködés előmozdítására létrehozott *think tankek*, melyek információkkal szolgálhatnak a jelenlegi jogalkotási és piaci változásokról.

Egyetértés mutatkozik abban, hogy Pekingnek nem kellene kijelölnie „előnyben részesített államokat”, mert ez negatív hatást gyakorolhat Kína és a kelet-közép-európai kapcsolatok fejlődésére, illetőleg egyes országok „Kína-képére”. Ehelyett jobb lenne egyenlő hangsúlyt helyezni a nagy és rangos államok és a kisebbek támogatására. Ez különösen fontos a tőkebefektetések összefüggésében. Kínának továbbá el kell kerülnie, hogy egységes szabványokat alkalmazzanak minden államra és egyetlen együttműködési modell mentén hajtsák végre a projekteket.

Kína a retorikájában világosan utal az Európai Unióval való konfliktus elkerülésének szükségességére, mondván, hogy Kína tevékenysége a KKE-országokban nem akadályozza Brüsszelt vagy a meghatározó európai fővárosokat, továbbá, hogy a 16+1 együttműködés kiegészíti és megerősíti a *EU-Kína 2020* stratégiai együttműködési program tervét.⁵

1.7. A 16+1 együttműködés: a kínai kísérlet

Egyelőre Pekingnek nem sikerült elérnie a kezdeményezés kapcsán az egyik fő célkitűzését: régiós gazdasági jelenlétének jelentős növelését, amely az EU piacán fokozódó nyomást hozott volna létre, és Kína befolyását a KKE-országokon keresztül kiterjesztette volna az EU-ra. A nehézségek ellenére Peking folytatja a 16+1 együttműködést.

Lehetséges, hogy Kína ezt a „regionális modell” kezdeményezést olyan kísérletként kezeli, amely nem a hosszú távú, többoldalú kapcsolatok kiépítésére irányuló stratégián alapul. A jelenlegi tapasztalatok szerint a pekingi tevékenységek középpontjában a kelet-közép-európai kapcsolatok pragmatikus fejlesztése áll. A „lehetőség ablakát” meglátva a kínai diplomaták létrehoztak egy fórumot a kétoldalú, illetve multilaterális együttműködések koordinálásához. Ez a fórum nagyban megkönnyíti a kínai műveleteket egy erősen heterogén régióban. A számos kis állam

⁵ KONG 2015.

vezetőinek részvételével zajló rendszeres csúcstalálkozók egyszerűbbé teszik a kétoldalú együttműködések folytatását. Kína egy multilaterális fórumot használ fel annak érdekében, hogy hosszú távon javítsa kétoldalú kapcsolatait a régió kiválasztott országaival. Ezt a megállapítást például az elmúlt években lezajlott 16+1 csúcstalálkozók következményei támasztják alá: főként a csúcstalálkozók fogadó országaival javultak számottevő mértékben Kína kapcsolatai.

A 16+1 együttműködési keret és az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés (vagy gyakorta használt angol rövidítésével, illetőleg megnevezésével: BRI – *Belt and Road Initiative*) összefűzése kecsegtet a legnagyobb potenciállal. A KKE-régió eleve az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés révén kiépülő együttműködési hálózat európai „csomópontja”, és a kérdés az, hogy az egyes országok miként tudnak részt venni ebben.

További fejlesztése során a 16+1 együttműködési formát is jelentősebb mértékben felhasználhatja Kína az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés – vagy ahogyan szintén hivatkozni szoktak rá: az Új Selyemút program – megvalósításának megkönnyítésére. A két kezdeményezés, vagyis a 16+1 és az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés keretében meghatározott célok nagyjából konvergensek, mivel egyesítik a konkrét gazdasági érdekek követését a multilaterális nyilvános diplomáciai eszközök használatával. A 16+1 formátum használható az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés határokon átnyúló projektjeinek összehangolására a KKE-régióban. Ennek egyik példája a 16+1 találkozó felhasználása a Kína által támogatott, Belgrád és Budapest között megvalósítandó vasúti fejlesztés ügyének előmozdítására.⁶

2. BILATERÁLIS GAZDASÁGI KAPCSOLATOK

Az alábbi fejezetekben néhány kiragadott gazdasági példán keresztül kívánjuk szemléltetni az egyes országok gazdasági kapcsolatait Kínával a 16+1 együttműködés keretei között – olyan példák által, melyek jól reprezentálják a kínai jelenlétet és annak sajátosságait.

2.1. Albánia

Görögország, Macedónia, Szerbia és Magyarország az Európát délről megközelítő kínai szállítmányozási útvonalon helyezkedik el, de hasonlóképpen más balkáni országok is, mint például Albánia, aktívan megkezdtek a kínai felekkel az együttműködések építését, és szeretnék kiaknázni a kínai befektetések révén elérhető előnyöket.

2015-ben Albánia és Montenegró együtt írta alá a China Pacific Construction Group kínai vállalattal azt a memorandumot, amely a kínai cég részére lehetőséget teremt az ún. Kék Folyosó autópálya-projekt építésében való részvételre. A Kék Folyosó vagy más néven az Adriai–Jón-tengeri autópálya az Adriai- és a Jón-tenger keleti partján húzódik majd: az olaszországi Trieszttől Szlovénián, Horvátországon, Montenegrón és Albánián át Görögorszáig. Az útvonalat mind Albánia, mind Montenegró nemzeti jelentőségűnek tekinti.⁷

⁶ KACZMARSKI 2015; STANZEL 2016.

⁷ DHIMOLEA 2017.

2016-ban az albán kormány bejelentette, hogy készen áll a China State Construction Engineering Co., Ltd. részére megbízást adni az Arber autótűt körülbelűl 25 km-es szakaszának építésére, amely keletre, Macedónia felé bővítene az ország közűti összeköttetését. A projekt értéke 200 millió euró.

Nem sokkal a fenti autótűt-fejlesztés bejelentése után 2016 nyarán Albánia Közlekedési és Infrastrukturális Minisztériuma megállapodást írt alá kínai partnerekkel az albán Shengjin kikötő- és üdűlőváros jachtkikötőjének kivitelezéséről. A beruházás értéke hozzávetőlegesen 7 millió USD. Ezen észak-albán kikötő fejlesztésén több éve dolgoznak kínai partnerek, az új beruházás révén még korszerűbbé válhat. Az új kikötőrész kapacitása 200 jacht lesz, amely a turizmust és a foglalkoztatást is fellendítheti a régióban.⁸

2016-ban a China Everbright Limited (és a Friedmann Pacific Asset Management) bejelentette az albán főváros repűlőterét űzemeltető Tirana International Airport SHPK felvásárlását. Az akvizíció révén az új tulajdonos, a China Everbright Limited 2025-ig átveszi a repűlőter működtetését (az albán kormány jóváhagyásával ez az időtartam további két évvel meghosszabbítható lesz). A China Everbright Limited vezetőjének nyilatkozata alapján látszik, hogy a beruházás nem kizárólag egy pénzügyi-befektetési tranzakció. „Az akvizíció egy proaktív vállalati megközelítés a jó infrastrukturális befektetési lehetőségek azonosítására, összhangban a kínai Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezéssel. Emellett – a jelenleg létrehozás alatt álló – China Everbright Tengerentűli Infrastruktúra Alap első eredménye is egyben.” – mondta Chen Shuang, a China Everbright Limited űgyvezető igazgatója és vezérigazgatója.⁹

Szintén még ez év során a Geo-Jade Petroleum Corporation felvásárolta Albánia egyik legnagyobb külföldi befektetőjét, a kanadai Banker's Petroleum Ltd.-t, s ezzel megszerezte a céghez tartozó feltárási és fűrási jogokat is az albán partok mellett.¹⁰

A fenti projektek másodlagos kínai beszállítóknak is megnyitják az utat, hiszen pl. a repűlőter megvásárlása utáni további fejlesztésekhez már elsősorban kínai beszállító cégeket kívánnak igénybe venni: pl. a kínai Sinotruk (China National Heavy Duty Truck Group Co., Ltd.) kamion- és buszgyártó óriásvállalat szállíthatja a repűlőter területére a személyszállító buszokat és az űzemanyagszállító tartályautókat.

Albánia 2017 májusában írta alá Kínával az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezéshez kapcsolódó megállapodást Horvátországgal, Montenegróval, Bosznia-Hercegovinával közösen.¹¹

2016-ban az exportadatok szerint Kína megelőzte Albánia tradicionális kereskedelmi partnereit, mint például Görögországot vagy Törökországot, és a 2. helyre ugrott.

⁸ MECULE 2016.

⁹ KURANI 2016.

¹⁰ DHIMOLEA 2017.

¹¹ RAPOZA 2016.

2.2. Bosznia-Hercegovina

A Kínával való együttműködés szempontjából kiemelt területek az infrastruktúra fejlesztése, az építőanyagipar, az energia / energetika, a kultúra és az oktatás.

Bosznia 2016-ban írta alá a Banja Luka–Mlinista autópálya-szakasz építéséről szóló szerződést a kínai Sinohydro Corporation vállalattal. A beruházás összértéke hozzávetőlegesen 600 millió euró.¹²

Az energiatermelés területén Kína és Bosznia között több együttműködés is elindult: aláírták a tuzlai lignitalapú hőerőmű új egységének megépítésére vonatkozó szerződéseket (összesen 786 millió eurós beruházás), a 350 MW-os Banovici Hőerőművet érintő 400 millió eurós beruházást, valamint a 300 MW-os Stanari Hőerőmű létrehozásáról szólót (350 millió eurós összköltséggel), amelyet 2016 szeptemberében már meg is nyitottak.¹³

Bosznia-Hercegovina 2017 májusában írta alá Kínával az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezéshez kapcsolódó megállapodást a többi balkáni állammal közösen.

2.3. Horvátország

2012-ben még arról szóltak a hírek, hogy a kínai hajózási óriás, a China Ocean Shipping Company (a továbbiakban: COSCO) érdeklődik a rijekai fő adriai kikötőbe való befektetés iránt. A COSCO elnöke, Wei Jiafu elmondta: „Érdekes számunkra a rijekai kikötő üzemeltetésének koncessziós joga, az északi-adriai tengeri kikötővel kapcsolatban”.¹⁴ A megállapodásból végül semmi sem lett, mivel a COSCO 2016-ban a görögországi Pireusz kikötőjében szerzett 51%-os tulajdonrészt. Horvátország a kikötői verseny egyik vesztese, mivel Rijeka kikötője ideális mélytengeri kikötő, azonban korszerűtlen. A késői EU-csatlakozás miatt Szlovénia, a másik volt jugoszláv tagköztársaság kikötője, Koper majd egy évtizeddel megelőzte a horvát kikötőt, és az EU-támogatásokból nagyszerű infrastruktúrát fejlesztett. Igaz, a koperi kikötő mélysége továbbra sem megfelelő a mélytengeri hajók kikötéséhez, így a Máltán átrakodott konténereket kisebb hajókon szállítják Koperbe.

Horvátország és Kína 2015-ben ünnepelték a két ország közötti stratégiai partnerség létrehozásának tizedik évfordulóját. A nyilatkozatok alapján Kína a kétoldalú kapcsolatok fejlesztését tekintve a vasúti hálózat kiépítésére, a felsőoktatásra és a tudományos kutatásra, a kikötők felújítására és az ipari parkok építésére fókuszál. Horvátország pedig számos lehetséges együttműködési projektjavaslatot mutatott be a kínai partnerek számára egyebek mellett infrastruktúrafejlesztési vagy éppen energetikai területen. (Korábbi példa, de megemlítendő, hogy 2014-ben Horvátország szerződést írt alá a CMBM Chinese Company vállalattal az ország déli részén lévő terminál kikötő modernizálásával kapcsolatban.)¹⁵ A kikötőkben és a kikötői ipari parkokban folytatott együttműködésről szóló egyetértési nyilatkozat alapján Horvátország még nagyobb beruházásokat vár.

¹² GARACA 2016.

¹³ DHIMOLEA 2017.

¹⁴ COSCO EYES INVESTMENT IN CROATIAN PORT OF RIJEKA 2012.

¹⁵ DHIMOLEA 2017.

A kínai–horvát együttműködés egyik sikeres területe a turizmus, ugyanis Horvátországban 2017-ben a kínai turisták száma jelentősen megnövekedett, 2018-ban már több mint 200 000 embert várnak.¹⁶ 2018-ban valószínűleg Dubrovnik rendezheti meg a 16+1-es turisztikai miniszterek találkozóját. A Horvát Kereskedelmi és Iparkamara 2017 novemberében sanghaji irodát nyitott, amely újabb lehetőséget jelent a kétoldalú kereskedelmi kapcsolatok további fejlesztésére.

Kína 30 millió eurós befektetést hajtott végre a Krapinske Toplice gyógyfürdőben, míg a kínai Camel cég, mely elektronikus autókhoz gyárt akkumulátorokat, azt tervezi, hogy befektetne a Rimac Automobili társaságba.¹⁷

Az állami tulajdonban lévő China Road and Bridge Corporation vezette kínai konzorcium nyerte meg a horvátországi Pelješac hídjának építésével kapcsolatos ajánlatot, amelynek célja Dubrovnik városának az ország többi részével történő összekapcsolása. A Hrvatske Ceste (Horvát Közútkezelő) 2018 elején jelentette be a döntést. A kínai volt a három ajánlat közül a legolcsóbb. A 340 millió dolláros Pelješac híd az első Európai Unió által 85%-ban finanszírozott infrastrukturális projekt, amelyet egy kínai vállalat fog megvalósítani.¹⁸

2.4. Macedónia

Azon balkáni országokhoz hasonlóan, amelyek még nem tagjai az EU-nak, Macedónia kapcsán is Kína nagyobb „rugalmasságot” érezhet az együttműködések területén. Kína stratégiája az, hogy a Tengeri Selyemút egyik folytatását a Balkánon – és így át Macedónia területén is – kialakítsa. Ebben az egyik stratégiai partnere Görögország, területén a pireuszi kikötővel, ahol a COSCO már 2009 óta használati jogot szerzett, majd 2016-ban meg is vásárolta koncessziós jogokat 80 évre. Macedónia a Görögországból Közép-Európa felé induló vasúti és közúti szállítás első szomszédos országa, állomása, ahol számos lehetőség kínálkozik még az infrastruktúra fejlesztésére.¹⁹

Macedóniában a legnagyobb kínai projekt a 2012-ben megkezdett Kicevo–Ohrid és Miladinovci–Stip szakaszokból álló, összesen 110 km-es autópálya építése. A projektet elsősorban az Export–Import Bank of China (a továbbiakban: China Exim Bank) által nyújtott kölcsön finanszírozta, és az állami tulajdonú Sinohydro Corporation hajtotta végre. A beruházás kapcsán a Nemzetközi Valutaalap már a kezdetekkor felhívta a figyelmet elsősorban arra, hogy a hitelalapú megállapodás fenyegeti a költségvetési stabilitást. A kivitelezés lezárására még nem került sor, mivel a macedón kormány és a Sinohydro képviselői feltételezhetően a szokásos jogi eljárásokon túlmenően is együttműködtek, végül pedig jelentős, 140 millió euró árkülönbség keletkezett a megbízási szerződés és a valós költségek között, amelyet a macedón államnak kell fizetnie. Az eset kapcsán jelenleg Macedónia Különleges Ügyészségének vizsgálata van folyamatban a volt miniszterelnök ellen, de ezen túlmenően különböző nemzetközi szervezetek is jelezték, hogy az egyébként sem stabil balkáni kormányműködésbe rövid távon beszálló kínai fejlesztések tovább súlyosbítják a korrupciós helyzetet. Ezenkívül az egyik jelentés rámutat arra, hogy a Sinohydro Corporationot a Világbank, az Afrikai Fejlesztési Bank és az EBRD is feketelistázta.²⁰

¹⁶ CROATIAWEEK 2017.

¹⁷ GOVERNMENT OF THE REPUBLIC OF CROATIA 2017.

¹⁸ SUOKAS 2018.

¹⁹ VANGELI 2015.

²⁰ DHIMOLEA 2017.

További potenciális kínai projekt lehet még vízerőművek építése a Vardar folyón.²¹

Macedónia 2015-ben írta alá Kínával az egyetértési nyilatkozatot a Selyemút Gazdasági Övezet közös fejlesztéséről.

2.5. Montenegró

A 16+1-es együttműködési platform keretében Montenegró a Podgorica–Kolasin autópályára (809,6 millió euró összköltség), a montenegrói hajóflotta felújítására (100 millió euró), valamint a Bar–Boljare autópálya építésére (összköltség 689 millió euró) kapott kínai tőkét a China Exim Banktól.²²

A Kék Folyosó autópálya (más néven az Adriai–Jón-tengeri autópálya), mint fentebb említettük, az Adriai- és a Jón-tenger keleti partján húzódik majd, az olaszországi Trieszttől Szlovénián, Horvátországon, Montenegrón és Albánián át Görögországig. Kína bekapcsolódása a finanszírozásba és az építésbe előre lendíthetné a stratégiai fontosságú útvonal fejlesztését, amelyet mind Montenegró, mind Albánia nemzeti jelentőségűnek tekint, azonban a kölcsönös érdekek mellett a projektek konkretizálódása még várat magára.

Az energetika területén a China Poly Group Corporation, a China North Industries Group Corporation (rövid néven: Norinco) és a Sinohydro Corporation is érdekelt lehet például a Moraca és a Komarnica folyókon vízerőművek építésében. Szintén több kínai cég érdeklődik a pljevljai hőerőmű fejlesztése iránt. A China Machinery Engineering Corporation egyike volt azon két vállalatnak, amelyek ajánlatot tettek, de sikertelenül.²³

2.6. Szerbia

Kínának a balkáni országok mindegyikével korábban is jó kapcsolatai voltak, elsősorban az 1989 előtti jugoszláv időkből, azonban az utódállamok hasonló fejlettsége ellenére a régióban Szerbiával kötik össze a legszorosabb szálak. A két ország arra törekszik, hogy stratégiai partnerségét új szintre emelje. A 16+1-es együttműködési kezdeményezés keretében a balkáni országok közül Szerbiát választották a 2014-es csúcstalálkozó fogadó országának. A csúcstalálkozó idején Li Keqiang kínai miniszterelnök hivatalos látogatást tett Szerbiában. Ekkor, 2014-ben átadásra került a belgrádi Mihajlo Pupin híd is: ez volt Európában az első befejezett nagy kínai infrastrukturális projekt.²⁴

Szerbia 2015 novemberében írta alá Kínával az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés együttes megvalósításáról szóló szándéknyilatkozatot, Lengyelországgal, Bulgáriával, a Cseh Köztársasággal és Szlovákiával közösen.

2015-ben hivatalosan létrejött a kínai, magyar, szerb, macedón és görög vámhatóságok között a China–Europe Land-Sea Express Line vámkezelési együttműködési mechanizmus.²⁵

²¹ SERBIAENERGY 2016.

²² BIBIC 2016.

²³ LEVITIN – MILATOVICS – PETER 2016.

²⁴ QIN – ZHAO 2014.

²⁵ HU 2017b.

2016-ban újra magas rangú kínai látogató érkezett Szerbiába, Xi Jinping (Hszi Csin-ping) elnök személyében. Szerbia ekkor írta alá a háromoldalú megállapodást a magyar–szerb gyorsvasút szerbiai szakaszának megépítéséről (800 milliárd euró a beruházási érték Szerbiában, a teljes költségvetés 1,5 milliárd euró). A közös vasúti fejlesztésről a felek 2014-ben, a belgrádi csúcson állapodtak meg. 2016-ban a szerb és a kínai felek között egyebek mellett megkötésre került a nyugat-szerbiai E763-as autópálya (900 millió eurós teljes költség) építésére vonatkozó szerződés, valamint egy új belgrádi Duna-híd megépítéséről szóló szerződés (170 millió euró összértékben). Az energetikai együttműködés terén kiemelendő, hogy kínai vállalatok vesznek részt a Kostolac Erőmű és a Kolubara „A” Erőmű újjáépítésében, s a jelzett szándékok alapján a jövőben Kína részt kíván venni a Kolubara „B” Erőmű építésében is.²⁶

2016-ban a szendrői Smederevo acélipari üzemet – amelyet 1913-ban alapítottak – hivatalosan is átvette a kínai Hesteel Group, összesen 46 millió euró összértékű befektetéssel. Ez utóbbi befektetés Szerbiának azért is igen fontos, mert az acélmű 5000 főt foglalkoztat, és a befektető az üzem termelési kapacitását háromszorosára növelné.²⁷

2016 júniusában a kínai központi bank (PBOC – *People's Bank of China*) kétoldalú devizaátváltási megállapodást írt alá a Szerb Nemzeti Bankkal. 2017 elején Szerbiában nyitotta meg a Bank of China első balkáni fiókját.²⁸

Szerbia kiemelkedik a kínai partnerekkel zajló együttműködésekkel szemben a balkáni országok közül, hiszen erős kapcsolatot épített ki Kínával, több beruházás, befektetés is elindult. A Sinohydro Corporation is itt, Szerbiában hozta létre európai cégközpontját. További fontos lépés lehet a Budapest–Belgrád vasúti fejlesztés, amelyről – a magyar vonatkozások kapcsán – külön is írunk majd.

2.7. Szlovénia

A 16+1 együttműködésnek köszönhetően Szlovénia Európán kívüli legnagyobb kereskedelmi partnere Kína lett. A Szlovéniába látogató kínai turisták száma közel 20 százalékkal nőtt 2016-ban.²⁹

Szlovénia logisztikai szempontból kiemelt jelentőségű a Közép-Európa és Kína közötti együttműködésben, hiszen kikötője a régió egyik fontos központja, jó infrastruktúrával. Koper kikötőjén keresztül vezet a legrövidebb tengeri szállítási út Közép-Európa és Ázsia között: az áru hét nappal előbb érkezik Koperbe, mint Észak-Európa kikötőibe. Ez nemcsak lerövidíti a szállítási idejét, hanem csökkenti az üzemanyag-fogyasztást és a káros környezeti hatásokat is.

A beruházások részeként a Koper kikötőjéhez vezető vasúti összeköttetést a vasúton szállított áruk arányának növelése érdekében továbbfejlesztik. Az áruk 60%-át vasúton szállítják ki a kikötőből. A vasúti fejlesztés eredményeként a napi kapacitás 90-ről 222 vonatra növekszik majd – ez 43,4 millió tonna rakomány szállítását jelenti évente.³⁰

²⁶ DHIMOLEA 2017.

²⁷ SEKULARAC – PRODHAN 2016.

²⁸ MILOŠEVIĆ 2017.

²⁹ SLOVENIAN PM SPEAKS HIGHLY OF 16+1 COOPERATION 2017.

³⁰ MINISTER PROMOTES SLOVENIA AS REGIONAL LOGISTICS HUB AT 16+1 MEET 2017.

Korábban pedig szerződés született az ultrakönnyű Pipistrel repülőgép know-how-jának átadásáról a kínai Sino GA Group Co. felé, valamint közös elektromosrepülőgép-gyártó üzem létesítéséről.³¹

A szlovén méz exportjával kapcsolatban szintén született megállapodás Kína és Szlovénia között (a korszerű méhészet megalapozója az a szlovén Anton Janša, akinek május 20-i születésnapja a méhek világnapja).

Szlovénia különösen felelős szerepet játszik a 16+1 kezdeményezésben az agrár- és erdészeti ágazatban, mivel az erdészeti ágazatban folytatott együttműködés összehangolásának vezetője lett.

A 2017 novemberében Budapesten rendezett csúcstalálkozón Szlovénia hivatalosan is csatlakozott az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezéshez, a közép-európai országok közül utolsóként.³²

A 16+1 együttműködés keretében létrehozott China-CEE Fund 2016 végén tulajdonrészt vásárolt a közvilágítási és jelző megoldások tervezésében és kivitelezésében piacvezető Javna Razsvetljava szlovén vállalatban, mely energiahatékonyság-alapú szerződéseket kötve energetikai szolgáltató társaságként (ESCO – *Energy Service Company*) is működik immár.³³

2.8. Bulgária

A bolgár–kínai gazdasági kapcsolatok jelentősen fejlődtek az elmúlt évtizedben, a bolgár export pedig több mint hatszorosára nőtt a 2006–2016 közötti időszakban, 480 millió dollárra. Az ország 2016-ban több mint 1,1 milliárd dollár értékű árut importált Kínából. A bolgár Nemzeti Statisztikai Intézet szerint Kína volt Bulgária második legfontosabb exportpiaca az EU-n kívül és a harmadik legnagyobb nem uniós importőr 2016-ban.³⁴

A nagyobb várható befektetések közül kiemelkedik a Saint Sofia projekt, amely egy hatalmas, csúcstechnológiai szórakoztató, kiskereskedelmi, szállodai és irodakomplexum, és a kínai tőke támogatásával várhatóan Bulgária fővárosának közelében épül fel három év alatt. A 2014-ben bejelentett nagyszabású fejlesztés elsőbbségi beruházási projekt minősítést kapott, és számos állami támogatásban részesül. A Bulgarian Development Holdings Limited májusban bejelentette, hogy csatlakozott a projekthez a ZTE vezető kínai távközlési vállalat is, egyik leányvállalata révén.³⁵

A 16+1 együttműködés keretében létrehozott China-CEE Fund 2015-ben a bolgár Walltopia cégben vásárolt tulajdonrészt. A Walltopia, amelyet 1998-ban alapítottak, világelső mászófalak tervezésében és gyártásában.³⁶

Továbbá a Great Wall Motors Company kínai autógyár a bolgár Litex Motorssal közösen indított el autóösszeszerelést Bulgáriában, azonban közel ötéves együttműködés után 2017-ben csődbe ment a bolgár cég.

Bulgária 2015 novemberében írta alá Kínával az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés együttes megvalósításáról szóló szándéknyilatkozatot.

³¹ SLOVENIA COMMITTED TO STRENGTHENING COOPERATION WITHIN 16+1 INITIATIVE 2016.

³² GOVERNMENT OF THE REPUBLIC OF SLOVENIA 2017.

³³ CHINA-CEEC 2017.

³⁴ BULGARIA–CHINA BUSINESS FORUM HELD IN SOFIA 2017.

³⁵ CHERESHEVA 2017.

³⁶ CEE EQUITY PARTNERS.

2.9. Románia

A romániai Konstanza kikötője a Fekete-tenger felől kitűnő lehetőséget kínál a kínai cégek számára Európa eléréséhez, azonban a Közép-Európa felé, és így Nyugat-Európa irányába vezető közlekedési hálózat mind közúton, mind vasúton lassú.

2014-ben Kína aláírta Romániával és a Cseh Köztársasággal az atomenergia békés célú felhasználására vonatkozó együttműködési dokumentumokat. Ide kapcsolódik az egyik első kiemelendő projekt: a román állami tulajdonban lévő Nuclearelectrica és a kínai China General Nuclear Power Group (nevének hivatalos rövidítésével: CGN) egyetértési megállapodást írt alá a Cernavoda Atomerőmű 3. és 4. blokkjának fejlesztésével, kivitelezésével, működtetésével és leszerelésével kapcsolatos feladatokról. A román atomenergetikai vállalat célja egy közös projekt létrehozása, amelyben a CGN tulajdonában van a részvények legalább 51%-a.³⁷

A vízi erőművek építése kapcsán 2015-ben úgy tűnt, hogy Románia kínai cégekkel és vélhetően részben kínai tőkéből épített fel egy erőművet, hiszen 3 kínai cég is bekerült a legjobb ajánlatadók közé, azonban 2016-ra a teljes projektet törölték.

Románia 2015-ben Kínával aláírta az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés egyetértési nyilatkozatot a Selyemút Gazdasági Övezet közös fejlesztéséről. 2016 októberében Bukarestben hozták létre az energetikai projektekkel kapcsolatos Kína–KKE együttműködési központot. 2016-ban törvényerőre emelkedett a Románia és a Kínai Népköztársaság közötti, a kettős adóztatás megszüntetéséről szóló megállapodás. Románia részéről jelentősen megkésett megállapodásról van szó, hiszen más közép-európai országok már évtizedekkel korábban megkötötték hasonló egyezményeiket Kínával.³⁸

Az egyik legnagyobb kínai beruházást 2017 nyarán jelentették be: a KazMunayGas International (a továbbiakban: KMGI) részére a román hatóságok engedélyt adtak arra, hogy KMGI román eszközeit az országban eladják a kínai CEFC China Energy Company Limited részére. A KMGI és a CEFC közötti megállapodás szerint a kínai vállalat számos kötelezettséget és beruházást vállal új projektek keretében Romániában, az Európai Unióban és az Új Selyemút program mentén fekvő országokban. (A KMGI tulajdonában van a Rompetrol töltőállomáslánc, két olajfinomítót üzemeltet Romániában: Petromidia Navodari és Vega Ploiești, továbbá töltőállomásai vannak Moldáviában, Bulgáriában és Franciaországban.)³⁹

A Huawei Technologies Co. Bukarestben 10 millió euró befektetéssel globális szolgáltatóközpont létrehozását jelentette be szintén 2017-ben.

Autópálya-fejlesztés kapcsán is megjelentek lehetséges kínai résztvevők, azonban végül nem nyertek ezen ajánlattevők.

A világ legnagyobb sertéshús szállítója, a kínai WH Group 2017. szeptemberben bejelentette, hogy leányvállalata a Smithfield Foods Inc. két csomagolthús-gyártó vállalatot vásárolna Romániában, tovább bővítve a kínai csoport európai műveleteit. (2017-ben ezt megelőzően a WH Group – ugyancsak a Smithfielden keresztül – már

³⁷ ROMANIA AND CHINA SEAL CERNAVODA AGREEMENT 2015.

³⁸ KPMG 2017.

³⁹ BANILA 2017.

megszerezte a Pini Polskát, a Hamburger Pinit és a Royal Chickent Lengyelországban.) Az így megvásárolt Elit és a Vericom cégek három csomagolthús-gyártó létesítményt és öt elosztó központot működtetnek Romániában. Évente mintegy 25 ezer tonna csomagolt húst értékesítenek országos hálózaton keresztül 12 ezer ügyfél számára.⁴⁰

Összességében tehát elmondható, hogy bár felmerültek jelentősebb kínai befektetési tervek Románia esetében is, főként a 16+1 együttműködéshez kapcsolódó retorikával, de az áttörés itt sem történt meg.

2.10. Csehország

A Cseh Köztársaság és Kína 21. századi kapcsolata a század elején viharos volt, azonban ez az utóbbi években jelentősen változott. 2012 előtt Csehország Kína talán legerősebb kritikusa volt egész Európában. Azóta a Kína-politika szinte teljes fordulatot vett, a Kínával fenntartott diplomáciai kapcsolat kiemelkedően jó. Csehország geográfiai elhelyezkedése kitűnő, valóban Nyugat-Európa és a poszt szocialista kelet határán helyezkedik el, Németországgal közvetlenül határos, ipara jelentős, ami a kínai cégek szempontjából jelentős pozitívumként értékelhető. 2013-ban Csehország jelentős diplomatacsoportot küldött Kínába az együttműködési lehetőségek felkutatására. A befektetési ügynökség élénken nyomon követte a kínai befektetéseket, és megkezdte a kínai kommunikációt. Az eredmények nem maradtak el: 2015-ben a CEFC China Energy Company Limited, amely a hatodik legnagyobb kínai magánvállalkozás, bejelentette, hogy többségi tulajdont szerzett Csehország 5. legnagyobb sörgyárában a Lobkowitzban, valamint a Slavia Praha Futball Klubban, két nagyobb prágai belvárosi ingatlant vásárolt, és kisebbségi tulajdonrészt szerzett az utazásszervező Travel Service Airlines cégben (amely a Smartwings tulajdonosa), valamint hamarosan a MÉDEA Group és az Empresa Media tulajdonosa lesz. Ezenkívül Kína és a Cseh Köztársaság összesen 1 milliárd eurót fektet a Duna, az Odera és az Elba folyók összekötésére szolgáló Y-alakú csatorna kialakításába.⁴¹

A China-CEE Fund 2015-ben felvásárolta a cseh Energy 21 vállalatot, amely a KKE-régió legnagyobb független fotovoltikus energiatermelője (összesen 33 szolárpark működtetője, 61 MW beépített kapacitással).⁴²

A Cseh Köztársaság 2015 novemberében írta alá Kínával az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés keretében zajló együttműködésről szóló szándéknyilatkozatot.

2.11. Magyarország

Talán nem túlzás a magyar–kínai kapcsolatokról a 16+1 együttműködésre vonatkoztatva kijelenteni, hogy Magyarország szerepe a kezdeményezésben meghatározó és kiemelkedő. Magyarország viszonylag korán megkezdte a „keleti nyitást”, a KKE-régióon belül Magyarországra érkezett a legtöbb kínai közvetlen tőkebefektetés

⁴⁰ KWOK 2017.

⁴¹ CEFC CHINA ENERGY COMPANY LIMITED 2015; TURCSANYI 2015; TURCSANYI 2017.

⁴² CEE EQUITY PARTNERS.

(FDI – *Foreign Direct Investment*), és a térségben itt él az egyik legnépesebb kínai közösség (diaszpóra) is.⁴³ A kelet-közép-európai régió szempontjából fontos lépés volt, hogy 2009-ben Xi Jinping a Kínai Népköztársaság akkori alelnöke – jelenlegi elnöke – Magyarországra látogatott. Már akkor visszhangozta a média, hogy Xi európai útjával Kína KKE-stratégiája új szintre lépett.⁴⁴ 2011-ben Dai Bingguo kínai államtanácsos magyarországi előkészítő látogatásával, majd ugyanebben az évben Wen Jiabao miniszterelnök budapesti látogatásával folytatódott a fontos találkozók sora, és ez utóbbi látogatás alkalmával Magyarországon megrendezésre került a Kína–Kelet-Közép-Európa Gazdasági és Kereskedelmi Fórum, amely rendezvény, visszatekintve tulajdonképp a 16+1 együttműködés előszobájának tekinthető. A kínai miniszterelnök Budapesten bejelentette egy 1 milliárd dolláros befektetési alap létrehozását, kijelentette, hogy Kína megfontolja a magyar államadósság finanszírozásában való részvételt, és a két fél ambiciózus célokat tűzött ki a kétoldalú kereskedelem fejlesztését illetően. A nemzetközi és kínai szakirodalom is 2012-től datálja a Kína–Kelet-Közép-Európa együttműködés hivatalos elindulását, de egyértelműen kijelenthető, hogy ennek alapjait a 2011-es budapesti kínai miniszterelnöki látogatás fektette le.

Magyarország és Kína együttműködése számos területen fejlődött tovább az elmúlt években.

Az elmúlt évtized magyar-kínai kapcsolatrendszerének egyik kiemelkedő jelentőségű állomása volt az, amikor 2011-ben a kínai Wanhua Industrial Group cégcsoport megszerezte a BorsodChem Zrt. részvényeit. A felvásárlás és az azután elindított 200 millió euró értékű beruházás révén már 1,5 milliárd euró volt a befektetés összértéke. Majd a Wanhua további 1,6 milliárd euró értékű fejlesztést hajtott végre 2013–2014-ben a cég kazincbarcikai telephelyén. A maga nemében ez volt a legnagyobb volumenű kínai beruházás Kelet-Közép-Európában.⁴⁵

2013-ban Magyarország, Kína és Szerbia részvételével megállapodás született a Budapestet Belgráddal összekötő vasútvonal fejlesztéséről.⁴⁶ A Budapest–Belgrád vasútvonal beruházás magyarországi szakaszának fejlesztéséhez kapcsolódóan 2016-ban megalakult a Kínai–Magyar Vasúti Nonprofit Zrt. – tulajdonosai: a China Railway International Corporation és a China Railway International Group (összesen 85%-os tulajdonrészsel), valamint magyar oldalról a MÁV Zrt. (15%-os tulajdonrész birtokolva).⁴⁷ A Soroksár és Kelebia közötti, 152 km hosszú vonalszakaszra vonatkozó, tervezés-kivitelezés tárgyú beszerzési eljárás részvételi felhívása a 2017. évi budapesti 16+1 csúcstalálkozó napján jelent meg hivatalosan.⁴⁸

Fontos külpolitikai-külgazdasági eredmény volt az is, hogy 2013-ban Budapesten jött létre a Kínai Népköztársaság Engedélyezési és Felügyeleti Csoportja (China Certification & Inspection Group Co., Ltd.) által alapított CCIC Kelet-Európai Engedélyezési és Felügyeleti Csoport Kft., amely tizenhét kelet-közép-európai országot lát el Budapestről. A CCIC független tanúsítási és ellenőrző szervezet, amely ellenőrzési, hitelesítési, tanúsítási és tesztelési szolgáltatásokat nyújt a Kínába exportáló cégeknek, elsősorban az élelmiszeripar területén.⁴⁹

⁴³ TURCSÁNYI 2017.

⁴⁴ WEN 2011.

⁴⁵ NEMZETGAZDASÁGI MINISZTERIUM 2012.

⁴⁶ MINISZTERELNÖKSÉG 2013.

⁴⁷ BARROW 2017.

⁴⁸ KÍNAI–MAGYAR VASÚTI NONPROFIT ZRT. 2017.

⁴⁹ CCIC KELET-EURÓPAI ENGEDÉLYEZÉSI ÉS FELÜGYELETI CSOPORT KFT.

2014-ben a China-CEE Fund megvásárolta a budapesti Metropolitan Egyetemet (az akvizíció előtti nevén: Budapesti Kommunikációs és Üzleti Főiskola). Az egyetem 2000-ben alakult állami akkreditációval, mára a legnagyobb magánegyetem Magyarországon.⁵⁰

2015-ben Székesfehérváron jött létre a Himile Europe Kft. gumipari szerszámgyártó cég, melynek célja a kínai anyavállalat, a Himile Group európai ügyfeleinek (nemzetközi járműipari gumibroncs-gyártó cégeknek, pl. Hankook, Bridgestone vagy Pirelli) kiszolgálása.⁵¹

Szintén 2015-ben jelentették be a NASDAQ-on jegyzett IT-szolgáltató, az AsiaInfo, cégalapítását – a Telenor Magyarország Zrt.-vel együttműködésben.⁵²

Magyarországon tovább bővítette tevékenységét a Bank of China, amely a régióban elsőként Magyarországon nyitott bankfiókot. A két ország a magyar forint és kínai yuan közötti közvetlen átváltást lehetővé tévő devizacsere megállapodást kötött, Budapesten 2015-ben RMB (CNY) klíringközpont jött létre, majd pedig sor került magyar államkötvények CNY-ben történő kibocsátására is.⁵³

Vámügyi együttműködés hivatott elősegíteni a déli Pireusz kikötőjéből érkező kínai áruk európai szállítását: így a macedón, a szerb és a magyar vámhatóságok – magyar részről a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV) – vesznek részt benne.

2017-ben a China-CEE Fund további felvásárlást hajtott végre Magyarországon: az Invitel Zrt.-t vásárolta meg, amely telekommunikációs szolgáltatóként lakossági és kis- és középvállalati ügyfeleknek kínál telefonos, internetes és televíziós-szolgáltatásokat, míg az Invitech Solutions széles körű kommunikációs és informatikai szolgáltatásokat kínál nagyvállalatok és intézmények részére. Az Invitel több mint 20 éves tapasztalattal rendelkezik a magyar piacon, közel 500 000 lakossági, valamint kis és középvállalati ügyfelet, továbbá 6000 egyéb vállalati és intézményi ügyfelet, illetőleg 250 nagykereskedelmi partnert szolgál ki.⁵⁴

A pénzügyi és egyéb megállapodásokat, amelyeket Magyarország Kínával kötött, lásd a tanulmányhoz csatolt *Függelékben*.

2.12. Lengyelország

Kína Lengyelország legnagyobb ázsiai kereskedelmi partnere, míg Lengyelország Kína legnagyobb kereskedelmi partnere a kelet-közép-európai régióban. 2016-ban a két ország közötti kereskedelem összvolumene közel 26 milliárd dollár volt, ami 2015-höz képest 4,8 százalékos növekedést jelentett. Lengyelország ugyanakkor célul tűzte ki, hogy jelentősen mérsékelje a kínai relációban realizált külkereskedelmi deficitet.

Az egyik legnagyobb és legrégebbi KKE-régióbeli kínai kereskedelmi központ a Varsó közelében fekvő Wólka Kosowskában található GD kínai kereskedelmi központ (GD Chińskie Centrum Handlowe). A kereskedelmi központ

⁵⁰ CEE EQUITY PARTNERS; BUDAPEST METROPOLITAN UNIVERSITY.

⁵¹ HIMILE EUROPE KFT.

⁵² PAVLOVIC 2015.

⁵³ BUDAPEST RMB KEZDEMÉNYEZÉS.

⁵⁴ INVITEL.

létrejöttében fontos tényező az ország elhelyezkedése és a méretgazdaságosság, hiszen Lengyelország lakosság-száma a legmagasabb a KKE-régió országai közül, gazdasági háttere erős, továbbá Németországgal és Oroszországgal is határos.⁵⁵

A lengyel kiviteli struktúrát Kína irányába alapvetően egy vállalat dominálja, az állami tulajdonban lévő fémipari óriás, a KGHM Polska Miedź, mely 2016-ban közel 700 millió dollár nettó exporttal járult hozzá az összes export-hoz. A többi exporttermék kivitele is emelkedik: tejtermékek, sertéshús, bútorok és gumitermékek. A tendencia folyamatos, Kína növeli exportját Lengyelországba, miközben Lengyelország azzal küszködik, hogy növelje a Kínába irányuló exportját. Ezt elsősorban a nem tarifális kínai akadályok nehezítik: a rendkívül szigorú piaci szabályok és a bürokrácia. Egy másik probléma a kínai nyelvet beszélő diplomaták és üzleti tanácsadók hiánya. A lengyel vállalatok nem ismerik a kínai környezetet, és komoly nehézséget jelent számukra a piacra kerülés.⁵⁶

Lengyelország 2011-ben stratégiai partnerséget létesített Kínával, és a 16+1 együttműködésben gyakran vezető szerepet tölt be.

A következő évből származó befektetési példa: a Guangxi Liu Gong Group 2012-ben 49 millió USD befektetéssel megvásárolta a Huta Stalowa Wola (HSW) lengyel nehézipari gyártó cég egy szegmensét, az építőipari gépeket gyártó Dressta divíziót.⁵⁷

Lengyelország 2015 novemberében írta alá Kínával az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés keretében történő együttműködésről szóló szándéknyilatkozatot.

A China-CEE Fund a Bioton S.A. biotechnológiai és gyógyszergyártó cégben a részvények 13,2% át szerezte meg. Kiemelhetők továbbá a China-CEE Fund energetikai befektetési is: így például a wróblewi 36 MW-os szél-erőmű parkhoz kapcsolódó befektetés 2014 szeptemberében (amelyet 2015. januárban exit követett), valamint a korynci 82,5 MW kapacitású szél-erőmű parkhoz kapcsolódó befektetés 2015-ben (utóbbi Lengyelország legnagyobb szélenergia-termelő létesítménye, mely a fővárost, Varsót látja el). A Zopowyan található, ún. Déli szél-erőmű-park mintegy 30 MW kapacitással rendelkezik, itt a kínai befektetés 2015-ben történt meg. Az Electronic Control Systems S.A. telekommunikációs hálózat-tervezéssel és építéssel foglalkozó lengyel vállalat, amely ugyancsak 2015-ben került a kínai alap tulajdonába. A Polenergia S.A. a lengyel energetikai piac meghatározó független áramszolgáltató cége, amelyet a Varsói Tőzsdén is jegyeznek; a cégcsoport tagjai hagyományos és megújuló energiatermelésben tevékenykedő vállalatok, valamint villamosenergia-elosztási és -értékesítési cégek. A cég 369 MW beépített kapacitással rendelkezik, ebből 245 MW a szél-erőműparkból származik. A Polenergia S.A. vállalatot érintő kínai befektetés a 2014-es esztendőhöz kötődött.⁵⁸

A tervek szerint Łódź térségében megépülő új lengyel központi reptér kapcsán a varsói kormány az Ázsiai Infrastrukturális Beruházási Bankkal (AIIB – *Asian Infrastructure Investment Bank*) folytatott tárgyalásokat a projekt finanszírozásáról. A varsói Chopin Reptér lassan kevésnek bizonyuló kapacitásai miatt lényeges ezen új szállítási és logisztikai központ létrehozása Lengyelország számára. Magának a reptérnek a beruházási költsége körülbelül 4,7 milliárd

⁵⁵ MCNEICE 2017.

⁵⁶ KUO 2017.

⁵⁷ XINHUA 2017.

⁵⁸ CEE EQUITY PARTNERS 2018.

euró, melyet jócskán tovább növelnek még a kapcsolódó logisztikai, illetőleg vasúti infrastrukturális fejlesztések. Megjegyzendő, hogy Franciaország és Németország számára konkurenciát támaszt egy ilyen repülőtér, mert esetleg utat nyit a kelet-közép-európai országok számára, hogy több terméket és szolgáltatást exportáljanak Kínába, ami veszélyezteti a fent említett országok jelenlegi vezető pozícióját az EU és Kína közötti együttműködés területén.⁵⁹

Egy másik fontos probléma, hogy az EU fejlesztési célú strukturális alapjai 2020-ban leállnak, és Lengyelországnak alternatív befektetési eszközöket kell keresnie a GDP növekedésének támogatására. Az infrastruktúrában még mindig óriási beruházásokra van szükség (különösen a vasútvonalak terén és az energiaszektorban). Ezért Lengyelországnak hosszú távú politikai stratégiára van szüksége Kínával és a BRI-vel összefüggésben, hogy megnyerje a versenyt olyan országokkal szemben, mint Magyarország és a Cseh Köztársaság, és biztosítsa központi helyét a BRI térképén.⁶⁰

Végül, de nem utolsó sorban, amint azt már a korábbiakban is jeleztük, a kínai WH Group (a Smithfielden keresztül) 2017-ben megszerezte a Pini Polskát, a Hamburger Pini és a Royal Chicken baromfifeldolgozó cégeket Lengyelországban, az európai bővítésre irányuló erőfeszítései részeként.⁶¹

Összességében elmondhatjuk, hogy Lengyelországban viszonylag sok befektetés zajlott le, de értékében még egyelőre messze elmarad a magyarországi összesített adatoktól.

2.13. Szlovákia

A közelmúltig Szlovákia volt az a közép-európai ország, amely talán a legkevésbé érdeklődött a kínai kooperáció iránt. Szlovákiához képest a Visegrádi Csoport (V4) másik három tagja sokkal aktívabb volt a Kínával fenntartott kapcsolatok fejlesztésében. Ma azonban már rendelkezik határozott „Kína-stratégiával”, és hamarosan jelentős kínai beruházások érkehetnek az országba. Ugyanakkor az ország miniszterelnöke egyike volt azon kevés államvezetőknek, aki nem vett részt a 2016-ban Suzhouban megtartott 16+1-es csúcstalálkozón. Szlovákia 2017-ben sem küldött magas szintű küldöttséget az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés pekingi csúcstalálkozójára. 2016-ban közel egy évig nem volt delegált nagykövete sem Pekingben. Továbbá amikor a szlovák elnök a közelmúltban találkozott a Dalai Lámával, az eseményt – az ilyen esetekben szokásos – éles kínai kritika követte. Mindent egybevetve Szlovákia viszonylagos passzivitást mutatott a Kína-politika területén. Szlovákia kapcsán a kínai relációt tekintve fontos érték, hogy eurót használ, kedvezőek a gazdasági mutatói (pl. gazdasági növekedés, beérkező külföldi működőtőke mértéke), illetőleg hogy alacsony a külkereskedelmi deficitje.⁶²

2017-ben azonban Szlovákia Kínához való hozzáállása kezdett megváltozni. Áprilisban az ország kormánya jóváhagyta a 2017–2020-as időszakra szóló, a Szlovák Köztársaság és a Kínai Népköztársaság közötti gazdasági kapcsolatok fejlesztésére irányuló átfogó koncepciót (stratégiát). A stratégiához tartozó *Cselekvési terv* jelenleg tár-

⁵⁹ RADIO POLAND 2017.

⁶⁰ KUO 2017.

⁶¹ KWOK 2017.

⁶² TURCSÁNYI 2017.

gyalás alatt áll, és hamarosan jóváhagyásra kerülhet. A dokumentumok egyik fő gondolata, hogy Szlovákiának erősítenie kell gazdasági kapcsolatait Kínával. Ennek érdekében számos konkrét intézkedést is megfogalmazznak, így például: Szlovák Házak nyitása Kína különböző területein szlovák befektetési, turisztikai és egyéb gazdasági együttműködési lehetőségek propagálása céljával, a Kínában szolgálatot teljesítő szlovák diplomáciai állomány megerősítése, fejlesztése, illetőleg a másik oldalon a szlovák gazdasági környezet megfelelő felkészítése a kínai befektetések fogadására.⁶³

„A fenti dokumentumok tartalma nem forradalmi, de az a pusztán tény, hogy az ország készített és jóváhagyott egy nyilvános Kína-stratégiát, egyedülállóvá teszi a térségben. Miközben Lengyelország, Magyarország és a Cseh Köztársaság rendkívül aktív a Kínával fenntartott kapcsolatok fejlesztésében, nincs hasonló, kifejezetten Kínára vonatkozó nyilvános stratégiai dokumentumuk.”⁶⁴

Szlovákiába hamarosan jelentős kínai befektetések érkehetnek. Eddig az ország nem vonzott figyelemre méltó volumenű kínai tőkét, ezen a területen messze elmaradt szomszédaitól. Néhány tárgyalás alatt álló projekt ugyanakkor teljesen megváltoztathatja az eddigi helyzetet. A kínai Hesteel Group – a világ második legnagyobb acélgyártója – egyes források szerint közel áll ahhoz, hogy megszerezze Szlovákia egyik legnagyobb vállalatát, az amerikai U.S. Steel kezében lévő kassai acélművet. Az üzlet várhatóan 2018 márciusa után valósulhat meg, mert akkor jár le a szlovák kormány és az amerikai acélipari cég közötti öt éves memorandum, és az amerikai társaság azután már szabadon értékesítheti eszközeit. A felvásárlás értékét 1,4 milliárd dollárra becsülik, de további jelentős fejlesztésekkel, beruházásokkal is számolnia kell a kínai félnek. Ha az ügylet valóban megtörténik, akkor a magyarországi BorsodChem Zrt. 2011-es kínai felvásárlása óta ez lesz a legnagyobb kínai beruházás a kelet-közép-európai országokban.⁶⁵

Szintén lényeges kapcsolódási pont, hogy Szlovákiában sokan azt remélik, az ország kiemelkedő jelentőségű vasúti összekötő ponttá válhat Kína és Európa között. Napjainkban szinte az összes Kínából Európába érkező vonat Oroszországon, Fehéroroszországon és Lengyelországon halad keresztül. Szlovákia ugyanakkor alternatív és versenyképes vasúti összeköttetést kínálhat a szállítmányozók számára. Elhelyezkedésének és meglévő infrastruktúrájának köszönhetően Szlovákiából a vonatok az EU nyugati, déli vagy északi területei felé egyaránt továbbhaladhatnak. A széles nyomtávú vasút Oroszországból és Ukrajnából érkezik Kelet-Szlovákiába, ahol a meglévő intermodális terminálok átvihetik az árut európai méretű pályára. Közlekedési szempontból Kassa szerepét is érdemes kiemelni, hiszen ez a város jó adottságokkal rendelkezik (autópálya-kapcsolódások, nemzetközi reptér). Amennyiben a forgalom növekedni fog ezen csatornákon keresztül, akkor további fejlesztések válhatnak szükségessé, azonban egyelőre az Oroszország és Ukrajna közötti (geo)politikai feszültség komolyabb korlátot és kockázatot jelent.⁶⁶

⁶³ KIRONSKÁ – TURCSÁNYI 2017.

⁶⁴ TURCSÁNYI 2017.

⁶⁵ THE SLOVAK SPECTATOR 2017.

⁶⁶ TURCSÁNYI 2017.

2.14. Lettország

Lettország földrajzi elhelyezkedése a vasúti és tengeri kombinált szállítás szempontjából kivételes, hiszen a Kína felől érkező vasúti szállítmányokat a rigai kikötőben hajóra rakva lehetséges a Balti-tenger országai felé továbbszállítani. A 16+1 kezdeményezés tehát Lettország mint a Baltikum egyik legattraktívabb logisztikai központja számára új lehetőségeket jelent. Annak érdekében azonban, hogy Lettország fejlesztési sikertörténet legyen, az országnak érdekesnek kell lennie a skandináv piacon. Rendszeres rakományszállítás Lettország és Kína között csak akkor lesz lehetséges, ha világos együttműködési modellje van az északi országok piacával, és Kína felé is zajlik a rakományok szállítása. Vitathatatlan előnyei ellenére úgy tűnik, hogy Lettország egyelőre nem tudott Kína számára egységes tranzitfolyosó-ajánlatot adni a 16+1-es kezdeményezésen belül.⁶⁷

Lettország 2016 novemberében írta alá Kínával az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés keretében történő együttműködésről szóló egyetértési nyilatkozatot.

Kína Lettország 13. legnagyobb külkereskedelmi partnere, a kétoldalú kereskedelem volumene folyamatosan növekszik. Kína egyre növekvő mértékben fektet be Lettországban, míg 2013-ig a kínai befektetések marginálisak voltak, később jelentősen növekedtek, tipikusan az építőipar területén.⁶⁸

Lettország kis mérete és elhelyezkedése dacára az EU 5. legnagyobb vasúti forgalmát bonyolító országa. 2016. november 5. fontos mérföldkő volt a lett–kínai logisztikai kapcsolatok történetében, ekkor érkezett első alkalommal a Csendes-óceán partjáról a Balti-tenger partjához a Yiwu–Riga konténerszállító vonat, amely 12 nap alatt tette meg a 11 000 kilométeres utat. A közvetlen vasúti összeköttetések létrehozása mellett Lettország a légi árufuvarozási együttműködést is fejleszti. A Lett Posta kooperációt kezdett a kínai SF Express-szel a csomagküldések területén, reagálva a Kínából Európába irányuló, egyre intenzívebbé váló e-kereskedelem miatt megnövekvő igényekre. A bilaterális együttműködés mellett Lettország háromoldalú együttműködési mechanizmusokat is létre kíván hozni Kínával és a szomszédos, szárazfölddel zárt Fehéroroszországgal.⁶⁹

2.15. Litvánia

Mint a Balti-államok mindegyike, Litvánia is részt vesz abban a versenyben, melynek tárgya, hogy mely ország tud minél nagyobb szeletet kiharítani a Kínából érkező és a Kína felé tartó áruk vasúti szállításából. A kelet-kínai Jiangsu-tartomány Wuxi városából 2017 júniusában érkezett Litvániába az első közvetlen rakományvonat, amely továbbhaladt Németországba és Franciaországba. Litvánia problémája viszont az, hogy nincs mivel megtölteni a Kína felé visszamenő vonatokat. 2015-ben a litván–kínai kereskedelmi relációban Litvánia importja több mint hétszeresen haladta meg a Kínába irányuló exportot, az import közel 9 százalékkal, 725 millió euróra nőtt, míg az export mindösszesen 0,2 százalékkal, 102 millió euróra nőtt. 2016-ban a behozatal mennyisége 2 százalékkal,

⁶⁷ BATL: LATVIA FAILED TO PRESENT A UNIFIED TRANSIT CORRIDOR OFFER AT 16+1 SUMMIT 2016; ANTANE: WE STILL NEED RUSSIA IN ORDER TO WORK WITH CHINA 2016.

⁶⁸ ANDŽANS – BĒRZIŅA-ČERENKOVA 2017.

⁶⁹ KOLS 2017.

708 millió euróra csökkent, az összes export pedig 20 százalékkal, 123 millió euróra emelkedett, de a behozatal továbbra is közel hatszorosa az exportnak.⁷⁰

Litvánia más országokhoz viszonyítva meglehetősen későn, 2017. november 29-én csatlakozott az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezéshez.

Litvániában hét olyan gazdasági övezet található, amely adózási ösztönzőket és más kedvező politikákat kínál a vállalkozásoknak, azonban ez idáig egyetlen kínai vállalat sem indított üzleti tevékenységet ezeken a területeken.⁷¹

2.16. Észtország

Észtország a többi balti államhoz hasonlóan az Észak-Európával való kitűnő kapcsolata és kereskedelme miatt érdekes a kínai fél számára, így elsősorban az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezésen belül számíthat Kínával együttműködésre.

Az országban a kínai jelenlét mind a befektetések, mind a kereskedelem tekintetében egyelőre nem túlzottan látványos. Észtország 2017. november 27-én három megállapodást kötött Kínával a budapesti Kína–KKE (16+1) fórumon. Az első megállapodás, az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés területén történő együttműködésről szóló memorandum, amelyet más kelet-közép-európai országokhoz képest Észtország viszonylag későn írt alá. A másik a Digitális Selyemútról szóló megállapodás, amely megerősíti a két ország közötti együttműködést az informatikai területen. Ez többek között az e-kereskedelmi rendszerek és digitális szolgáltatások fejlesztését, a technikai információk cseréjét, valamint a logisztikai és kereskedelmi információáramlás összekapcsolásának megkönnyítését tartalmazza. Az e-kereskedelmi megállapodás középpontjában a kétoldalú kereskedelem és együttműködés előmozdítása áll, és támogatja a kereskedelmi kapcsolatokat. A harmadik megállapodás célja, hogy közös eljárási kereteket teremtsen az elektronikus kereskedelem területén, együttműködésre ösztönözve a vállalkozókat e téren és támogatva, hogy különféle üzleti kapcsolataikban is igyekezzenek kiaknázni az elektronikus kereskedelem nyújtotta lehetőségeket.⁷²

A svéd IKEA nagy részben Ázsiában gyártatja bútorait és lakberendezési tárgyait, amelyeket jelenleg konténerszállító hajóval szállítat Európába. Az észt EVR társasággal együttműködve a svéd csoport hamarosan a jelenleginél háromszor gyorsabb megoldást alkalmaz: vonaton keresztül szállítja majd áruit Kínából Kazahsztánon át Paldiskibe, és onnan hajóval a svéd Kapellskär kikötőbe.⁷³

⁷⁰ TAN 2017.

⁷¹ MINISTRY OF COMMERCE 2016.

⁷² VAHTLA 2017.

⁷³ INVEST IN ESTONIA 2017.

2.17. Az egyes országcsoportok kínai kapcsolatainak karakterisztikája

A 16+1 együttműködésben részt vevő országokat három főbb csoportba sorolhatjuk:

1. Balkáni országok

Tipikusan infrastruktúrafejlesztési igények vannak és valósulnak meg, úgymint autópálya- és vízerőmű építés, kikötői és vasúti korszerűsítés (a kínai Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés célkitűzései jelentős mértékben összhangban vannak a régió országainak célkitűzéseivel). Jellemzőek a kínai finanszírozásból, kínai cégek által megvalósított projektek.

2. Baltikum

Egyelőre kevés kapcsolat, elsősorban logisztikai együttműködések a geográfiai előnyökből fakadóan, amelyeket az Oroszországhoz fűződő viszony határozhat meg. Digitális Selyemút, e-kereskedelem és vasúti szállítmányozási-elosztó központok jöhetnek itt létre Nyugat- és Észak-Európa kereskedelmi igényeinek kiszolgálására.

3. Közép-európai országok

Magas szintű megállapodások a kormányzati pénzügyek területén (államkötvények, swap-megállapodás és klíring), élénk kínai befektetői jelenlét a legkülönbözőbb területeken, elsősorban energetikai téren és különféle cégfelvásárlások megvalósítása. A meglévő logisztikai lehetőségeket az országok még nem aknázták ki, elsősorban a balkáni infrastruktúra fejletlensége miatt. Élénk a verseny Magyarország, Csehország és Lengyelország között, amelybe Szlovákia – mint az euróövezet tagja – még szintén beleszólhat.

3. KONKLÚZIÓK, AJÁNLÁSOK

A Kína–Kelet-Közép-Európa együttműködéssel (16+1) kapcsolatban az alábbi javaslatokat fogalmazhatjuk meg.

Javasolt gyarapítani a magyar társadalom különböző csoportjainak Kínával kapcsolatos ismereteit, ügyelve arra, hogy a magyar társadalom minél részletesebb és reális képet kapjon Kínáról, az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezésről, a 16+1 együttműködésről, illetve a Kínával történő együttműködés kihívásairól és a benne rejlő lehetőségekről. Az oktatási és a tudományos szféra, a közszolgálati szféra, illetve a média egyaránt fontos szerepet játszhat ebben. Ezért különösen lényeges, hogy a fent említett területeken tevékenykedők naprakész, pontos és reális információkkal rendelkezzenek a témakört illetően.

Mindebből fakadóan rendkívül hasznosak az olyan elemzések, amelyek feltárják az együttműködésben rejlő reális lehetőségeket, illetve a kezelendő potenciális problémákat. A közszolgálat, az üzleti élet és a logisztikai ágazat különböző területein tevékenykedők számára javasolt a saját területet érintő Kína-stratégia és azzal összefüggő cselekvési terv készítése.

Fontos látni, hogy Kína 16+1 stratégiája, valamint az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezése egy prioritásokat megjelölő stratégiai keret, amelyet az egyes együttműködő partnerek tölthetnek meg tartalommal, amennyiben kezdeményezésük találkozik a kínai érdekekkel. Kína „elgurította a golyót”, és várja, hogy kit és hogyan talál el. Érdemes átfogóan felmérni, hogy milyen projektek esetében találkoznak a magyar és a kínai törekvések, milyen projektek esetében van reális lehetőség a megvalósulásra.

Magyarországnak célszerű arra törekednie, hogy az Európába áramló nagy mennyiségű kínai áru szállításában, átcsomagolásában, vagy épp a Kínából alapanyagként beszerzett áruk további feldolgozásában, minél intenzívebben részt vegyen.

Fontos, hogy az együttműködés valamennyi területén minél gyorsabban gyarapodjon a Kínához értő, a kínai viszonyokat jól ismerő szakemberek száma. Érdemes ezt figyelembe venni mind a felsőoktatási képzések, mind a továbbképzések esetében.

Szükséges a folyamatos kommunikáció a kínai féllel a releváns szakmai területeken. Ez elősegíti a lehetőségek és kihívások feltárását, a retorika mögötti valódi szándékok feltérképezését.

Fontos továbbá figyelmet fordítani arra, hogy Kína lehetőleg ne tudja kijátszani egymás ellen a hasonló háttérű, hasonló együttműködési célokkal rendelkező országokat (pl. a széles nyomtávú vasút belépése az EU-ba a szlovák Kisdobránál vagy 8 km-rel lejjebb a magyar Záhonynál történjen-e meg).

FÜGGELÉK

Főbb megállapodások és események a 16+1 együttműködés keretében Magyarország és Kína között⁷⁴

- 2013. november: Budapesti székhellyel Kína–KKE Turisztikai Regionális Koordinációs Központ létrehozása, amely 2014 májusában kezdte meg működését.
- 2014. június: Kína, Magyarország és Szerbia közös infrastrukturális együttműködési munkacsoportjának első ülése Pekingben.
- 2014. december: Kína, Magyarország, Macedónia és Szerbia vámügyi képviselői keretmegállapodást írtak alá a vámügyintézés megkönnyítéséről.
- 2014. december: Kína, Magyarország és Szerbia egyetértési megállapodást írt alá a Budapest–Belgrád-vasútvonal fejlesztésével kapcsolatos együttműködésről.
- 2014. december: a Bank of China új fióktelepet hozott létre Budapesten.
- 2015. január: Belgrádban sor került az Infrastrukturális Együttműködés Kína–Magyarország–Szerbia Közös Munkacsoportjának második ülésére.
- 2015. május: Budapest–Peking rendszeres repülőjáratot indított az Air China légitársaság.
- 2015. május: Magyarország egyetértési megállapodást írt alá Kínával az atomenergia területén történő együttműködésről.
- 2015. június: Magyarország – az európai országok közül elsőként – aláírta Kínával az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés keretében történő együttműködésről szóló egyetértési nyilatkozatot.
- 2015. június: A Bank of China magyarországi fióktelepe az RMB üzletág első klíringbankja lett a kelet-közép-európai régióban.
- 2015. november: Kína és Magyarország megállapodást írt alá a Budapest–Belgrád-vasútvonal magyarországi szakaszának fejlesztéséről, építéséről és finanszírozásáról.
- 2015. november: A Magyar Nemzeti Bank belépett a kínai bankközi devizapiacra.
- 2016. április: A Bank of China 1 milliárd RMB értékű, ún. „dim sum” kötvényt bocsátott ki a magyar kormány nevében.
- 2016. november: Magyarország és Kína megállapodást írt alá közös vállalat létrehozásáról a Budapest–Belgrád-vasútvonal fejlesztése céljából, a két fél továbbá egyetértési nyilatkozatot írt alá az építés finanszírozásával kapcsolatban.
- 2016. december: A magyar forint és a lengyel zloty közvetlenül váltható valuta lett a kínai bankközi devizapiacon.
- 2017. január: A China UnionPay és a Bank of China Hungary Branch kiállította a kínai RMB és a magyar forint kettős valuta betéti kártyát.
- 2017. május: A Sanghaji Aranytőzsde tőzsdei megállapodást írt alá a Budapesti Értéktőzsdével.
- 2017. június: Magyarország az Ázsiai Infrastrukturális Beruházási Bank hivatalos tagjává vált.
- 2017. július: Magyarország 1 milliárd RMB értékű Panda Kötvényt bocsátott ki hároméves futamidővel a kínai bankközi kötvénypiacon.

⁷⁴ MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS 2017b.

- 2017. október: Az OTP Bank képviseleti irodát hozott létre Pekingben.
- 2017. november: Budapesten tartották meg a Kína–Kelet-Közép-Európai Országok Együttműködés 6. csúcstalálkozóját.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ACTION PLAN ON THE BELT AND ROAD INITIATIVE. 2015. In: http://english.gov.cn/archive/publications/2015/03/30/content_281475080249035.htm
- ANDŽĀNS, MĀRIS – BĒRZIŅA-ČERENKOVA, UNA ALEKSANDRA. 2017. *Assessing (the Lack of) Chinese Investment in Latvia*. Latvian Institute of International Affairs. December 2017.
- ANTANE: WE STILL NEED RUSSIA IN ORDER TO WORK WITH CHINA. 2016. In: *Baltic News Network*. 27 October 2016. (<http://bnn-news.com/antane-we-still-need-russia-in-order-to-work-with-china-153619>)
- BANILA, NICOLETA. 2017. „Romania approves sale of KMG’s assets to CEFC China Energy.” In: *SeeNews*. 27 July 2017. (<https://seenews.com/news/romania-approves-sale-of-kmgis-assets-to-cefc-china-energy-577607>)
- BARROW, KEITH. 2017. „Tendering begins for Budapest – Belgrade upgrade.” In: *International Railway Journal*. 30 November 2017. (<https://www.railjournal.com/regions/europe/tendering-begins-for-budapest-belgrade-reconstruction/>)
- BATL: LATVIA FAILED TO PRESENT A UNIFIED TRANSIT CORRIDOR OFFER AT 16+1 SUMMIT. 2016. In: *Baltic News Network*. 8 November 2016. (<http://bnn-news.com/batl-latvia-failed-to-present-a-unified-transit-corridor-offer-at-16-1-summit-154410>)
- BIBIC, BILSANA. 2016. „Chinese Investment Developments in the Balkans 2016: Focus on Montenegro.” In: *Balkananalysis.com*. 9 August 2016. (<http://www.balkananalysis.com/blog/2016/08/09/chinese-investment-developments-in-the-balkans-2016-focus-on-montenegro/>)
- BUDAPEST METROPOLITAN UNIVERSITY. In: <https://www.metropolitan.hu>
- BUDAPEST RMB KEZDEMÉNYEZÉS. In: <https://hu-rmbbudapest.mnb.hu>
- BULGARIA–CHINA BUSINESS FORUM HELD IN SOFIA. 2017. In: *China Daily*. 20 September 2017. (http://www.chinadaily.com.cn/business/2017-09/20/content_32235161.htm)
- CEE EQUITY PARTNERS. 2018. *The second phase of the China-CEE Fund announced*. 10 April 2018. In: <http://cee-equity.com/the-second-phase-of-the-china-cee-fund-announced/>
- CEE-EQUITY PARTNERS. *Investments*. In: <http://cee-equity.com/investments/>
- CEFC CHINA ENERGY COMPANY LIMITED. 2015. *CEFC China’s Buying Spree in Czech Republic*. In: <http://en.cefc.co/detail/news/624?lang=cn>
- CHERESHEVA, MARIYA. 2017. „Bulgaria Backs New Chinese ‘Smart City’ Near Sofia.” In: *BalkanInsight*. 9 August 2017. (<http://www.balkaninsight.com/en/article/bulgaria-extends-support-for-chinese-smart-city-near-sofia-08-08-2017>)
- CHINA-CEEC = COOPERATION BETWEEN CHINA AND CENTRAL AND EASTERN EUROPEAN COUNTRIES. 2017. *Slovenia, China want more cooperation under Belt and Road, „16+1 mechanism”*. 18 September 2017. In: http://www.china-ceec.org/eng/sbhz_1/t1493921.htm
- CCIC KELET-EURÓPAI ENGEDÉLYEZÉSI ÉS FELÜGYELETI CSOPORT Kft. In: <http://www.ccic-east-europe.com/Hun/About.asp>
- COSCO EYES INVESTMENT IN CROATIAN PORT OF RIJEKA. 2012. In: *World Maritime News*. 25 April 2012. (<https://worldmaritime-news.com/archives/53140/shipping-giant-cosco-eyes-investment-in-croatian-port-of-rijeka/>)

- COUNCIL CONCLUSIONS. EU STRATEGY ON CHINA. 2016. In: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11252-2016-INIT/en/pdf>
- CROATIAWEEK. 2017. „Police Officers From China to Serve in Croatia in Summer.” In: *CroatiaWeek*. 12 September 2017. (<https://www.croatiaweek.com/police-officers-from-china-to-serve-in-croatia-in-summer/>)
- DHIMOLEA, ANTONELA. 2017. „Chinese Economic Cooperation in the Balkans: Challenges and Future Expectations.” In: *Balkananalysis.com*. 11 May 2017. (<http://www.balkananalysis.com/blog/2017/05/11/chinese-economic-cooperation-in-the-balkans-challenges-and-future-expectations/>)
- ESZTERHAI VIKTOR. 2017. *The Geopolitical Significance of One Belt, One Road from a Historical Perspective*. In: <http://beltandroadcenter.org/2017/10/23/the-geopolitical-significance-of-one-belt-one-road-from-a-historical-perspective/>
- GARACA, MAJA. 2016. „Bosnia’s Autoputevi RS signs deal with Chinese firm for building 62 km motorway section.” In: *Seenews.com*. 7 November 2016. (<https://seenews.com/news/bosnias-autoputevi-rs-signs-deal-with-chinese-firm-for-building-62-km-motorway-section-545873>)
- GARCÍA-HERRERO, ALICIA – KWOK, K. C. – LIU XIANGDONG – SUMMERS, TIM – ZHANG YANSHENG. 2017. *EU–China Economic Relations to 2025 – Building a Common Future*. (Joint Report by Bruegel, Chatham House, China Center for International Economic Exchanges and The Chinese University of Hong Kong.) In: http://bruegel.org/wp-content/uploads/2017/09/CHHJ5627_China_EU_Report_170913_WEB.pdf
- GOVERNMENT OF THE REPUBLIC OF CROATIA. 2017. *PM Plenkovic: Croatia–Hungary relations shouldn’t be reduced to INA–MOL relations*. 27 November 2017. In: <https://vlada.gov.hr/news/pm-plenkovic-croatia-hungary-relations-shouldn-t-be-reduced-to-ina-mol-relations/22930>
- GOVERNMENT OF THE REPUBLIC OF SLOVENIA. 2017. *PM Cerar in Budapest at summit of Central and Eastern European countries and China*. 19 November 2017. In: http://www.vlada.si/en/media_room/news_from_slovenia/news_from_slovenia/article/pm_at_summit_of_central_and_eastern_european_countries_and_china_60672/
- HIMILE EUROPE KFT. In: <http://himile.eu/hu/>
- HU YONGQI. 2017a. „3 final CEE countries align with Belt, Road Initiative.” In: *China Daily*. 29 November 2017. (http://www.chinadaily.com.cn/world/cn_eu/2017-11/29/content_35117825.htm)
- HU YONGQI. 2017b. „Vice Foreign Minister calls to expand trade with CEE nations.” In: *China Daily*. 18 December 2017. (<http://www.chinadaily.com.cn/a/201712/18/WS5a3782bda3108bc8c6735685.html>)
- INVEST IN ESTONIA. 2017. *EVR Cargo’s trains to transport IKEA’s products from China*. In: <https://investinestonia.com/evr-cargos-trains-to-transport-ikeas-products-from-china/>
- INVITEL. In: <https://www.invitel.hu/vallalat/>
- IZSÁK NORBERT. 2013. „Felénk szőhetik az új selyemutat. Interjú – Paul Lacourbe.” In: *Figyelő*. 2013/15. 2013. április 11. 30–32.
- KACZMARSKI, MARCIN. 2015. *China on Central-Eastern Europe: ‘16+1’ as seen from Beijing*. Centre for Eastern Studies (OSW). In: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2015-04-14/china-central-eastern-europe-161-seen-beijing>
- KIROŇSKÁ, KRISTINA – TURCSÁNYI, RICHARD Q. 2017. *Slovak policy towards China in the age of Belt and Road Initiative and 16+1 Format*. Kína–KKE Intézet Nonprofit Kft. 11 December 2017. (https://china-cee.eu/wp-content/uploads/2018/02/Work_paper201702.pdf)
- KÍNAI–MAGYAR VASÚTI NONPROFIT ZRT. 2017. *Menetidő-csökkenés, korszerűbb utazási és bővülő áruszállítási lehetőségek – a beszerzési eljárás közzétételével elkezdődtek a Budapest–Belgrád vasútvonal magyarországi szakaszának felújí-*

- tására vonatkozó előkészületek (Közlemény). 2017. november 27. In: <https://www.mavcsoport.hu/bbproject/kozlemenyek>
- KOLS, HELMUTS. 2017. „China’s Belt and Road Initiative from Latvia’s perspective.” In: *China Daily*. 31 May 2017. (http://www.chinadaily.com.cn/opinion/2017beltandroad/2017-05/31/content_29562231.htm)
- KONG TIANPING. 2015. *The 16+1 Framework and Economic Relations between China and the Central and Eastern European Countries*. 14 December 2015. In: <http://councilforeuropeanstudies.org/critcom/161-framework-and-economic-relations-between-china-and-ceec>
- KPMG. 2017. „Tax Treaty between Romania and China ratified by Romania.” In: *KPMG Tax Newsflash*. Issue 359. May 2017. (<https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/xx/pdf/2017/05/tnf-romania-may17-2017.pdf>)
- KUO, MERCY A. 2017. „China in Eastern Europe: Poland’s Perspective. Insights from Marcin Jaskuła.” In: *The Diplomat*. 19 December 2017. (<https://thediplomat.com/2017/12/china-in-eastern-europe-polands-perspective/>)
- KURANI, EDISON. 2016. „The Chinese acquire all the shares of Tirana International Airport.” In: *Independent Balkan News Agency*. 8 October 2016. (<https://www.balkaneu.com/chinese-acquire-shares-tirana-international-airport/>)
- KUTASI GÁBOR. 2012. „Az ipari parkok szerepe a kínai–magyar gazdasági kapcsolatok fejlesztésében.” In: *Vezetéstudomány*. XLIII. Évf., 2012 különszám.
- KWOK, DONNY. 2017. „China’s WH Group to buy Romanian meat producers in Europe push.” In: *Reuters*. 26 September 2017. (<https://www.reuters.com/article/us-wh-group-romania-acquisitions/chinas-wh-group-to-buy-romanian-meat-producers-in-europe-push-idUSKCN1C102A>)
- LEVITIN, OLEG – MILATOVICS, JAKOV – SANFEY, PETER. 2016. *China and South-Eastern Europe: Infrastructure, trade and investment links*. Department of Economics, Policy and Governance, European Bank for Reconstruction and Development. July 2016.
- LIU ZUOKUI. 2017. *Europe and the Belt and Road Initiative*. China – CEEC Think Tank Book Series. Beijing, China Social Sciences Press.
- MARÁCSI FANNI. 2017. *The Geopolitical Significance of Piraeus Port to China*. Belt & Road Center, Hungary. 23 October 2017. In: <http://beltandroadcenter.org/2017/10/23/the-geopolitical-significance-of-piraeus-port-to-china/>
- MAYER, MAXIMILIAN (ed.) 2018. *Rethinking the Silk Road – China’s Belt and Road Initiative and Emerging Eurasian Relations*. Palgrave Macmillan. (e-book)
- MCNEICE, ANGUS. 2017. „China comes to Central Europe.” In: *China Daily USA*. 5 May 2017. (<http://global.chinadaily.com.cn/a/201705/05/WS5a31c775a3108bc8c673242b.html>)
- MECULE, BLERINA. 2016. „Chinese Investment Developments in the Balkans 2016: Focus on Albania.” In: *Balkananalysis.com*. 24 June 2016. (<http://www.balkananalysis.com/blog/2016/06/24/chinese-investment-developments-in-the-balkans-2016-focus-on-albania/>)
- MILOŠEVIĆ, ŽIKICA. 2017. „Bank Of China Opened in Serbia.” In: *Diplomacy & Commerce*. 24 January 2017. (<http://www.diplomacyandcommerce.rs/bank-of-china-opened-in-serbia/>)
- MINISTER PROMOTES SLOVENIA AS REGIONAL LOGISTICS HUB AT 16+1 MEET. 2017. In: *The Slovenia Times*. (<http://www.sloveniatimes.com/minister-promotes-slovenia-as-regional-logistics-hub-at-16-1-meet>)
- MINISTRY OF COMMERCE (THE PEOPLE’S REPUBLIC OF CHINA). 2016. *Number of Latvian sectors are interested in cooperation with China – Aseradens*. 9 September 2016. In: <http://english.mofcom.gov.cn/article/newsrelease/counseloroffice/bilateralexchanges/201609/20160901388940.shtml>

- MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS (THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA). 2012. *China's Twelve Measures for Promoting Friendly Cooperation with Central and Eastern European Countries*. In: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/wjbispg_665714/t928567.shtml
- MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS (THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA). 2014a. *China's Policy Paper on the EU: Deepen the China–EU Comprehensive Strategic Partnership for Mutual Benefit and Win-win Cooperation*. In: http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/wjzcs/t1143406.shtml
- MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS (THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA). 2014b. *The Belgrade Guidelines for Cooperation between China and Central and Eastern European Countries*. 17 December 2014. In: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1224905.shtml
- MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS (THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA). 2015a. *The Medium-Term Agenda for Cooperation between China and Central and Eastern European Countries*. 24 November 2015. In: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1318038.shtml
- MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS (THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA). 2015b. *The Suzhou Guidelines for Cooperation between China and Central and Eastern European Countries*. 24 November 2015. In: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1318039.shtml
- MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS (THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA). 2017a. *The Budapest Guidelines for Cooperation between China and Central and Eastern European Countries*. 28 November 2017. In: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/t1514534.shtml
- MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS (THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA). 2017b. *Five-year Outcome List of Cooperation Between China and Central and Eastern European Countries*. In: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/t1514538.shtml
- MINISZTERELNÖKSÉG. 2013. *Magyar-szerb-kínai megállapodás a Budapest-Belgrád vasútvonal korszerűsítéséről*. 2013. november 25. In: <https://2010-2014.kormany.hu/hu/miniszterelnokseg/hirek/magyar-szerb-kinai-megallapodas-a-budapest-belgrad-vasutvonal-korszerusiteserol>
- NEMZETI FEJLESZTÉSI MINISZTERIUM. 2016. *Vasúton éledhet újjá az ókori Borostyánút*. Közlekedéspolitikáért Felelős Államtitkárság. In: <http://www.kormany.hu/hu/nemzeti-fejlesztési-miniszterium/infrastrukturaert-felelos-allamtitkarsag/hirek/vasuton-eledhet-ujja-az-okori-borostyanut>
- NEMZETI FEJLESZTÉSI MINISZTERIUM. 2017a. *Elindultak az első exportvonatok Budapestről Kínába*. Közlekedéspolitikáért Felelős Államtitkárság. 2017. november 28. In: <http://www.kormany.hu/hu/nemzeti-fejlesztési-miniszterium/infrastrukturaert-felelos-allamtitkarsag/fotok/elindultak-az-első-exportvonatok-budapestrol-kinaba>
- NEMZETI FEJLESZTÉSI MINISZTERIUM. 2017b. *Zöld lámpát kapott a vasúti Borostyánút*. In: <http://www.kormany.hu/hu/nemzeti-fejlesztési-miniszterium/hirek/zold-lampat-kapott-a-vasuti-borostyanut>
- NEMZETGAZDASÁGI MINISZTERIUM. 2012. *Több, mint másfél milliárd euro értékű beruházás valósul meg*. 2012. december 19. In: <https://2010-2014.kormany.hu/hu/nemzetgazdasagi-miniszterium/hirek/tobb-mint-masfel-milliard-euro-erteku-beruhazas-valosul-meg>
- PAVLOVIC JOVAN. 2015. „Hazánkban nyit támogatóközpontot az AsialInfo.” In: *Computerworld*. 2015 január 19. (<https://computerworld.hu/tech/hazankban-nyit-tamogatokozpontot-az-asiainfo-157939.html>)
- QIN JIZE – ZHAO YINAN. 2014. „Li forges new link in Serbian relations.” In: *China Daily*. 19 December 2014. (http://www.chinadaily.com.cn/world/2014livisitkst/2014-12/19/content_19121305.htm)
- RADIO POLAND. 2017. *AiIB to co-fund 'priority' central Polish airport*. 27 April 2017. In: <http://archiwum.thenews.pl/1/12/Artykul/304498>

- RAPOZA, KENNETH. 2016. „Albania Becomes Latest China Magnet.” In: *Forbes*. 13 June 2016. (<https://www.forbes.com/sites/kenrapoza/2016/06/13/albania-becomes-latest-china-magnet/#77cf734b2490>)
- ROMANIA AND CHINA SEAL CERNAVODA AGREEMENT. 2015. In: *World Nuclear News*. 10 November 2015. (<http://www.world-nuclear-news.org/NN-Romania-and-China-seal-Cernavoda-agreement-10111501.html>)
- ROMANIAN GOVERNMENT. 2013. *The Bucharest Guidelines for Cooperation between China and Central and Eastern European Countries*. 27 November 2013. In: <http://gov.ro/en/news/the-bucharest-guidelines-for-cooperation-between-china-and-central-and-eastern-european-countries#null>
- SEKULARAC, IVANA – PRODHAN, GEORGINA. 2016. „Hesteel to spend \$120 mln in 2017 on Serbian steel plant upgrade.” In: *Reuters*. 15 December 2016. (<https://www.reuters.com/article/serbia-china-steel/hesteel-to-spend-120-mln-in-2017-on-serbian-steel-plant-upgrade-idUSL5N1E95SZ>)
- SERBIAENERGY 2016. *Macedonia: Soon the construction of 12 hydro power plants on the River Vardar*. 7 June 2016. In: <https://serbia-energy.eu/macedonia-soon-construction-12-hydro-power-plants-river-varadar/>
- SLOVENIA COMMITTED TO STRENGTHENING COOPERATION WITHIN 16+1 INITIATIVE. 2016. In: *The Slovenia Times*. 5 November 2016. (<http://www.sloveniatimes.com/slovenia-committed-to-strengthening-cooperation-within-16-1-initiative>)
- SLOVENIAN PM SPEAKS HIGHLY OF 16+1 COOPERATION. 2017. In: *Xinhua*. 28 November 2017. (http://www.xinhuanet.com/english/2017-11/28/c_136784990.htm)
- STANZEL, ANGELA. 2016. *China's Investment in Influence: the Future of 16+1 Cooperation*. European Council on Foreign Relations. December 2016. In: www.ecfr.eu/page/-/China_Analysis_Sixteen_Plus_One.pdf
- STATE COUNCIL (THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA). 2015. *China unveils action plan on Belt and Road Initiative*. Mar 28, 2015. In: http://english.gov.cn/news/top_news/2015/03/28/content_281475079055789.htm
- STATE COUNCIL (THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA). 2016. *The Riga Guidelines for Cooperation between China and Central and Eastern European Countries*. 6 November 2016. In: http://english.gov.cn/news/international_exchanges/2016/11/06/content_281475484363051.htm
- SUOKAS, JANNE. 2018. „China to build EU-funded bridge project in Croatia.” In: *GBTimes*. 15 January 2018. (<https://gb-times.com/china-to-build-eu-funded-bridge-project-in-croatia>)
- TAN XINYU. 2017. „Minister: Lithuania hopes to expand economic cooperation with China.” In: *China Daily*. 18 September 2017. (http://www.chinadaily.com.cn/business/2017-09/18/content_32157059.htm)
- THE SLOVAK SPECTATOR. 2017. *Chinese are closer to taking over Košice steelworks*. 26 September 2017. In: <https://spectator.sme.sk/c/20658123/chinese-are-closer-to-taking-over-kosice-steelworks.html>
- TURCSANYI, RICHARD Q. 2015. „Is the Czech Republic China's New 'Bridge to Europe'?” In: *The Diplomat*. 12 September 2015. (<https://thediplomat.com/2015/09/is-the-czech-republic-chinas-new-bridge-to-europe/>)
- TURCSANYI, RICHARD Q. 2017. „Slovakia's Overdue China Strategy.” In: *The Diplomat*. 3 November 2017. (<https://thediplomat.com/2017/11/slovakias-overdue-china-strategy/>)
- VAHTLA, AILI. 2017. „Estonia signs three economic treaties with China.” In: *Eesti Rahvusringhääling*. 27 November 2017. (<https://news.err.ee/645200/estonia-signs-three-economic-treaties-with-china>)
- VAN DER PUTTEN, FRANS-PAUL – SEAMAN, JOHN – HUOTARI, MIKKO – EKMAN, ALICE – OTERO-IGLESIAS, MIGUEL (eds.) 2016. *Europe and China's New Silk Roads. A Report by the European Think-tank Network on China (ETNC)*. December 2016. In: www.clingendael.org/publication/europe-and-chinas-new-silk-roads
- VANGELI, ANASTAS. 2015. *Macedonia's Crisis: A Challenge for the New Silk Road?* 14 December 2015. In: <http://councilforeuropeanstudies.org/critcom/macedonias-crisis-a-challenge-for-the-new-silk-road/>

- WEN JIABAO. 2011. *Strengthen Traditional Friendship and Promote Common Development. Speech at China-Central and Eastern European Countries Economic and Trade Forum*. 25 June 2011. Budapest. In: http://www.china-ceec.org/eng/msc_1/dsj/t1410558.htm
- XI JINPING. 2017a. *Secure a Decisive Victory in Building a Moderately Prosperous Society in All Respects and Strive for the Great Success of Socialism with Chinese Characteristics for a New Era*. (Xi Jinping's Report at 19th CPC National Congress: Beijing.) In: http://www.chinadaily.com.cn/china/19thcpcnationalcongress/2017-11/04/content_34115212.htm
- XI JINPING. 2017b. *Speech at the Opening Plenary of World Economic Forum, Davos*. 17 January 2017. In: <https://www.weforum.org/agenda/2017/01/full-text-of-xi-jinping-keynote-at-the-world-economic-forum>
- XINHUA. 2017. *Chinese investment serves as long-awaited rain in drought for Polish company*. 16 October 2017. In: <http://www.chinadaily.com.cn/a/201710/16/WS5a0c07ada31061a738406530.html>

A KÍNAI EGY ÖVEZET, EGY ÚT KEZDEMÉNYEZÉSÉBEN REJLŐ MAGYAR LOGISZTIKAI LEHETŐSÉGEK

Takács Zsolt

1. AZ EGY ÖVEZET, EGY ÚT KEZDEMÉNYEZÉS¹

1.1. Keletkezése és jelentősége

A 2013-ban útjára indított Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezést (*yidai yilu* 一帶一路) a történelmi Selyemútra vezetik vissza. A tervek kapcsán először a Selyemút Gazdasági Övezetről, majd a 21. Századi Tengeri Selyemútról volt szó, míg 2015-re *Selyemút gazdasági övezet és 21. századi tengeri Selyemút* (Sichou zhi lu jingjidai he 21 shiji haishang sichou zhi lu 丝绸之路经济带和21世纪海上丝绸之路) címen Kína hivatalosan is politikai kezdeményezéssé nyilvánította ezt.² A nemzetközi irodalom először az „Egy Övezet, Egy Út” kifejezés angol megfelelője (One Belt, One Road) alapján röviden OBOR néven, majd pedig – követve a kínai kormányzati ajánlásokat – (a „Belt and Road Initiative” rövidítése alapján) BRI néven hivatkozott e kezdeményezésre. A kezdeményezést a Selyemúttal analógiába állítani találó, azonban jelentős különbség, hogy míg az évszázadokkal korábbi Selyemút elsősorban európai–közép-ázsiai kereskedelmi igények, kereslet alapján alakult ki, addig a mai kezdeményezés inkább kínálati indíttatású, amelynek keretrendszerében Kína megpróbálja termelési kapacitásait, termékeit értékesíteni, valamint befolyást szerezni a számára fontos piacokon. Kétségtelen azonban, hogy az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés nem csak egyirányú folyamatokat tesz lehetővé, hiszen a kínai fizetőképes kereslet növekedése, de leginkább az élelmiszerek és luxustermékek iránti igény, keresleti piacot is teremt, így az Európába érkező konténerek remélhetőleg visszafelé sem üresen mennek majd.

Az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés történetének eddigi főbb állomásai az alábbiak voltak:³

2013. szeptember: A Selyemút Gazdasági Övezet koncepcióját Xi Jinping (Hszi Csin-ping), a Kínai Népköztársaság elnöke Kazahsztánban tett látogatása során vetette fel, és azt javasolta, hogy Kína és Közép-Ázsia ennek keretében működjön együtt az infrastruktúra fejlesztésében.

2013. október: Xi Jinping Kína–ASEAN együttműködést javasolt a 21. Századi Tengeri Selyemút létrehozása érdekében.

2014. november: Xi bejelentette, hogy Kína 40 milliárd amerikai dollárral járul hozzá a Selyemút Alap létrehozásához, amely az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezéshez tartozó projektek finanszírozására szolgálna.

¹ A kézirat lezárásának dátuma: 2018. augusztus.

² McBRIDE 2015.

³ TIAN 2016.

2015. február: Kína kijelölte az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés prioritásait, melyek elsősorban a közlekedési infrastruktúra fejlesztése, a kereskedelem és a beruházások könnyítése, a pénzügyi együttműködés és a kulturális együttműködés.

2015. március: Kína cselekvési tervet jelentetett meg a Selyemút Gazdasági Övezet és 21. Századi Tengeri Selyemút kezdeményezés alapelveiről, kereteiről, az együttműködés prioritásairól és mechanizmusairól. A nagyvilág számára tulajdonképpen ez volt az első hivatalos összefoglalás az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés koncepciójáról, és a kívülállónak úgy tűnhet, hogy a kínai kommunikáció visszamenőlegesen is alátámasztja a projekt előkészítését, alapelveit és folyamatosságát. A hivatalos bejelentés a Nemzeti Fejlesztési és Reformbizottság honlapján jelent meg.⁴

2015. május: Kína és Oroszország vezetője megállapodott Moszkvában a Selyemút Gazdasági Övezet, valamint Oroszország eurázsiai integrációs terveinek összehangolásáról, ezáltal is támogatva a két ország eurázsiai kereskedelmi és infrastrukturális együttműködését.

2015. június 6.: Szijjártó Péter magyar külgazdasági és külügyminiszter és Wang Yi kínai külügyminiszter Budapesten aláírta a Selyemút Gazdasági Övezet és a 21. Századi Tengeri Selyemút kezdeményezés keretében történő együttműködésről szóló egyetértési nyilatkozatot.⁵

2016. január: Kína, Szaúd-Arábia, Egyiptom és Irán megállapodnak abban, hogy kiterjesztik együttműködésüket az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés keretei között.

2016. június: Kína Szerbiával, Lengyelországgal és Üzbegisztánnal állapodott meg az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezésben való együttműködésről.

2017. június 20.: A kínai kormányzat kiadta *A tengeri együttműködés víziója az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés keretében* című dokumentumot, amellyel kiegészítette a 2015-ös hivatalos koncepciót.⁶

Mára az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés behálózta a világot és lehetőségeket nyújt korábban fejletlen, elzárt országoknak a nemzetközi vérkeringésbe kapcsolódásához. Az infrastruktúra fejlesztések nyilvánvalóan kínai igényeket szolgálnak, de természetesen az adott ország is élvezzi az előnyeit.

Az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés koncepciójához kapcsolódik a 2015-ben létrehozott Ázsiai Infrastrukturális Beruházási Bank (AIIB – *Asian Infrastructure Investment Bank*) is. Ez a kínai kezdeményezésű multilaterális bank 2016-ban kezdte meg működését. E bankhoz – némi alapításkori hezitálás után – végül Magyarország is csatlakozott 2017-ben. Ez a bank finanszírozza az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés keretében megvalósuló nagyobb fejlesztési projekteket.

⁴ NDRC–MFA–MC 2015.

⁵ KÜLGAZDASÁGI ÉS KÜLÜGYMINISZTERIUM 2015.

⁶ STATE COUNCIL 2017.

2. MAGYARORSZÁG ADOTTSÁGAI LOGISZTIKAI SZEMPONTBÓL

2.1. A kelet-közép-európai régió jelentősége és infrastruktúrája

A kelet-közép-európai (a továbbiakban: KKE) régió sok szempontból Kelet és Nyugat valódi határa. Logisztikai szempontból a vasúti széles nyomtávú sínpárról az európai keskeny nyomtávú vasútra ezekben az országokban rakják át a vagonokat. Ez azért fontos, mert Kínában is az európaival megegyező keskeny nyomtávú vasúti sínpár fut. Lényeges kapcsolódási pontokat képviselnek a következő területek: Fehéroroszország (Breszt) – Lengyelország (Malaszewice), Ukrajna (Csap), Szlovákia (Ágcsernyő), Magyarország (Záhony), valamint a balti országok, amelyek összekötik az eurázsiai kontinenst a Balti-tengerrel.

Az 1990-es években a KKE-régió jelentősége elsősorban abban volt tetten érhető, hogy nem csak földrajzilag, hanem kulturálisan is közel állt már Nyugat-Európához: a nyugat-európai cégek keleti nyitásának célállomása volt, és így nyugati gyártási, értékesítési és szolgáltató központok, regionális központok (ún. hub-ok) költöztek ide. Fontosak voltak az itt már meglévő és az újonnan létrejövő üzleti kapcsolatok.

A 2000-es évekre mindez olyan értelemben is továbbfejlődött, hogy a KKE-régió a távol-keleti cégek nyugati piacra lépésének lehet egy belépőpontja: hiszen az európai uniós (röviden: EU-) tagság szabad áru mozgással is jár, továbbá a KKE-országok egy része tagja a schengeni térségnek is, így a megszerzett vízum az egész EU-ban szabad mozgást biztosít. A keleti cégeknek ugyanakkor könnyebb a piacra lépés itt, mint Nyugaton és a vállalkozás indítása is egyszerűbb lehet, miközben az ide behozott áru kvázi azonnal az EU piacára kerül.

Gazdasági szempontból a KKE-régió jelentős importőre a kínai használati cikkeknek a ruházati termékektől az e-kereskedelemben kapható elektronikai termékeken át a különféle műszaki berendezésekig.

Ugyanakkor nem szabad elfelejteni azt sem, hogy a KKE-országok az Európai Unió legkeletibb és legkésőbb csatlakozott országai. Infrastrukturális szempontból a KKE-országok még le vannak maradva a nyugatiakól, igénylik az EU-támogatásokat, területükön még infrastrukturális fejlesztések szükségesek, amelyek azonban megfelelő kínai nagyvállalatok számára akár piacot is jelenthetnek.

Az biztosan elmondható, hogy a kínai állami vállalatok mellett a nagyobb kínai magánvállalatok erősödő jelenléte az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés idejének – is – köszönhető volt, ámde fontos megjegyezni, hogy nem minden azóta megvalósuló kínai közvetlen külföldi tőkebefektetés (FDI – *Foreign Direct Investment*) ügyletre igaz, hogy az az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés részeként jött létre, vagy annak hatására.

A China Ocean Shipping Company (a továbbiakban: COSCO) által megvásárolt pireuszi kikötő talán az egyik legkézzelfoghatóbb ilyen beruházás, illetőleg a kínai State Grid Corporation – a világ legnagyobb villamosenergia-szolgáltató vállalata – befektetése az ADMIE görög áramszolgáltatóba. Kína, szokásától eltérően, proaktívan vett részt egy kötelező privatizációs eljárásban, aminek az eredménye, hogy a második legnagyobb befektetést hajtotta végre egy évtizeden belül Görögországban. Az is látszik, hogy Pireusz egy horog volt a kínai befektetési láncban, amit bizonyít, hogy olyan cégek is érdeklődnek a görögországi lehetőségek iránt, amelyek már nem a logisztikai vagy az energiaszektorhoz tartoznak, ilyen például a Dalian Wanda Group Co. vagy a Greenland Holdings Corporation. Görögország jelen tanulmány lezárásakor nem része a 16+1-nek, sem a nyugat-balkáni célországoknak: Görögország Kína számára program.

Ha nem is tekintünk minden térségi új kínai beruházást, befektetést az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés részének, azért az sem véletlen, hogy legalább kisebbségi részben kínai kézben van – ha nem is kínai irányítás alatt – négy jelentős európai nemzetközi repülőtér: Heathrow, Manchester, Parma és Toulouse (amelyek közül

az utóbbi az Airbus székhelye is egyben). A repülőtereken túl legalább hét európai kikötő is részben kínai tulajdonú: Antwerpen, Le Havre, Barcelona, Rotterdam, Marsaxlokk, Pireusz, Algeciras és végül Tanger – amely bár nem az Európai Unió része, de itt is megemlítendő, hiszen híd az európai kontinens és Afrika között.

A szállítmányozást segítő beruházások másik fő területe a szárazföldi hálózatok fejlesztése. Pireuszból és a többi kikötőből kivezető vasúti és közúti úthálózat fejlesztése az árutovábbítás sarkalatos pontja.

2.2. Magyarország jelentősége

Magyarország jelentőségét kínai szempontból csak komplex módon értékelhetjük. A közép-európai országok hasonló adottságokkal rendelkeznek, de néhány kisebb, ún. „puha” előny kínai szempontból mégis sokat jelenthet hazánk megítélésekor.

Kulturális, gazdasági, politikai környezet

„Puha” előnyök:

- történelmi párhuzamok miatt könnyebben megérthetjük a kínai folyamatokat a nyugat-európaiakhoz képest, a kínai lakosság idősebb generációja pedig – melynek képviselői a vezetésben nagy számban vannak jelen – számos ismerettel rendelkezik Magyarországról;
- ázsiai származásunk kapcsolódási pontot jelent, nyelvünk kellemes a kínai fülnek;
- az egyik első ország voltunk, amely 1949-es megalapítása után hivatalosan is elismerte a Kínai Népköztársaságot;
- Magyarország liberális volt 1989 után a kínaiak vízummentes beutazásával kapcsolatban, és nyitott, befogadó volt az idetelepülők irányába, ebből kifolyólag viszonylag nagy számú kínai kisebbség (diaszpóra) él Magyarországon;
- közvetítő szerep lehetősége a nyugat-európai országok felé (főleg diplomáciai és politikai vonatkozásban).

„Kemény” előnyök:

- stratégiai geográfiai elhelyezkedésünk: 5 fő európai közlekedési folyosó metszi egymást Budapesten;
- a vasúti szállítmányok átrakási lehetősége az Oroszország és volt szovjet tagköztársaságok felől érkező széles nyomtávról a nyugat-európai keskeny nyomtávra: Magyarországon található az egyik átrakóállomás (Záhony és térsége);
- fejlett közlekedési és egyéb infrastruktúra;
- Magyarország EU-tagország;
- Magyarország a schengeni övezetbe tartozó tagország (szemben Romániával vagy Bulgáriával);
- jól képzett munkaerő;
- értjük a „nyugati kultúrát”, ideértve az üzleti és a munkakultúrát is;
- kedvező munkabérszint és megélhetési költségek;
- igény az alacsony árú tömegtermékekre;
- további lehetőségek vannak a piaci fejlődésre.

A fentiekkel szemben csak néhány hátrányt említhetünk:

- Magyarország nem használ eurót (bár az EU-tól függetlenül így egyedi lehet a HUF és CNY, valamint CNH árfolyama);
- kis kereskedelmi felvevőpiac, az ország viszonylag kis méretének és ehhez képest viszonylagosan fejlett infrastruktúrájának köszönhetően a kínai befektetők és bankok számára kevés a nagyméretű fejlesztési projekt;
- nyugati cégek dominanciája a nagyobb fejlesztési projektekben;
- EU-támogatások dominanciája, amelyben a kínai finanszírozás egyelőre csak másodlagos lehet (ide kapcsolódóan érdemes megemlíteni Szerbiát, amely nem EU-tagországgént jelentős kínai kivitelezésekre adott lehetőségeket: Duna-híd épült Belgrádnál, és több országos autópályaépítési projekt valósult meg).

Geográfiai adottságok

A Kárpát-medencében a mai Magyarország területe geográfiai szempontból mindig is kitűnő átvonulási terület volt Kelet és Nyugat között, a 9–10. századi honfoglaló és kalandozó magyaroktól a tatárokon át az ottománokig vonultak itt hadseregek, holott akkor még nem létezett a mai értelemben vett logisztika. Később, a 19. században az infrastrukturális fejlesztéseknek is kedvezett a megfelelő geográfiai környezet, így fejlett vasúti, majd később közúti közlekedési hálózat alakulhatott ki.

Magyarország közvetlenül 7 országgal határos, amely regionális ellátó központok létrehozásánál előnyös. Hátrány, hogy tengerrel közvetlenül nem rendelkezünk, azonban a közúti és vasúti közlekedés az elosztás szempontjából fejlett.

Közlekedési infrastruktúra – regionális logisztikai központ

A közlekedési infrastruktúra értékelésekor az 1990-es években kijelölt páneurópai közlekedési folyosók (más néven az ún. Helsink-folyosók), illetőleg maga a transzeurópai közlekedési hálózat (TEN-T – *Trans-European Transport Network*) szolgálhat kiindulópontként. Ezen meglévő, illetve fejlesztés alatt álló hálózatokkal kapcsolatban cél a biztonságosabb, hatékonyabb és a gazdaság versenyképességét szolgáló közlekedési rendszer kialakítása.

Magyarországon – Budapesten – egyedülálló módon 5 fő közlekedési folyosó (korridor) halad át:

IV. Drezda/Nürnberg–Isztambul,

V. Velence–Kijev – ezen belül két alfolyosó is kapcsolódik Budapesthez:

az V/B, vagyis a Fiume–Zágráb–Budapest útvonal (az M7-es autópálya érintésével),

valamint az V/C, vagyis a Ploče–Szarajevó–Eszék–Budapest útvonal (az M6-os autópálya érintésével),

VII. Duna folyó,

X. Salzburg–Szaloniki.

A korridorok közötti, vasúti és folyami közlekedési útvonalakat együttesen jelentenek.

Magyarország számára a korridorok metszése olyan egyedülálló lehetőséget jelent, amelyet az előző évtizedekben nyugati multinacionális cégek logisztikai beruházásai révén sikerült is kihasználnia. Nem csak logisztikai szolgáltató cégek, hanem gyártó cégek regionális elosztó központjai is nagy számban Magyarországra települtek (pl. Flextronics és Foxconn, amelyek a kínai Huawei európai összeszerelői és szervízcégei).

Az ország északkeleti régiójában található Záhony pedig a vasúti szállítmányozás szempontjából fontos átrakóhelyek egyike Kelet-Közép-Európában: a záhonyi átrakócentrumnál találkozik a volt szovjet, illetőleg a FÁK államok

irányából érkező széles nyomtávú vágányhálózat és az európai keskeny (normál) nyomtávú vágányhálózat. A magyar kormány 2008 és 2011 között jelentős fejlesztést hajtott végre a régióban, azonban a kapacitások jelentős része még szabad, mivel az ukrán-válság miatt a lengyel és a szlovákiai átrakót használják. Az Európai Unió Duna Régió Stratégiájának része a terület további fejlesztése, egyelőre kevés konkrét határidővel.

Infrastrukturális fejlesztési projektek az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezéshez kapcsolódóan

A 2011-es budapesti magyar–kínai miniszterelnöki találkozó és a 2012-es varsói 16+1-es találkozó hatására a magyar kormány több infrastruktúra-fejlesztési projektjavaslatot adott a kínai félnek, amelyek sajnálatos módon végül nem valósultak meg sem kínai finanszírozásból, sem más forrásból. Az alábbi négy pontban rövid áttekintést adunk ezekről.

1.) V0-s vasúti közlekedési gyűrű Budapest körül

Figyelembe véve a magyarországi Budapestre centralizált pókhálószerű vasúti nyomvonalakat, a projekt jelentősége logisztikai-szállítványozási szempontból óriási lenne, hiszen tulajdonképpen Budapesten kívül legközelebb kizárólag Bajánál kelhetnek át vasúti szerelvények a Dunán. Az átkelési pont mind a Bécs–(Budapest)–Belgrád-, mind a Bécs–Budapest–Kijev–(Moszkva)-vonal szempontjából rendkívül fontos páneurópai korridor része.

A jelenlegi egyetlen teherforgalmat kiszolgáló híd a Duna magyarországi szakaszán a Ferencváros és Kelenföld pályaudvarok közötti Déli vasúti összekötő híd, amely Budapest belterületén található és a Duna egyik legforgalmasabb vasúti hídja. Személyforgalmi vonatok elsősorban napközben használják (a Keleti és a Nyugati pályaudvarról érkező szerelvények), valamint az országon áthaladó vonatok és tulajdonképpen az összes teherszerelvény ezen a hídon halad át, elsősorban éjjel. Napközben a tehervonatoknak várakozniuk kell, akár 12 órát is. Nemzetbiztonsági okból a hidat fegyveres őrség védi.

A V0-s elkerülő vasúti híd Budapesttől délre, az M0-s autópályához hasonlóan, kerülte volna el a fővárost, de úgy tűnik, teljesen lekerült a beruházási napirendről, annak ellenére, hogy páneurópai közlekedési korridorok között is összeköttetést biztosított volna.

2017-ben a Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztő Zrt. elindította a Déli összekötő vasúti híd új átépítésének és bővítésének tervezését, amely így harmadik vágánnyal bővülne. Ez gyakorlatilag egy kapacitásbővítő beruházás, de nem oldja meg azt a problémát, hogy a tehervonatok Budapest belterületén haladnak át (akkor is, ha Szegedről vagy éppen Záhonyból érkeznek).

2.) Repülőtéri gyorsvasút – Ferihegy Express

A magyar kormány 2012-ben a Varsóban bejelentetett, a KKE-régióknak szánt kínai hitelkeretből kívánta volna megvalósítani Budapest környékének egyik fontos infrastrukturális beruházását.

Bécshez és a világ sok nagyvárosához hasonlóan indokolt lenne egy korszerű, kulturált, közvetlen vasúti összeköttetés kiépítése a Liszt Ferenc Repülőtérrel. Jelenleg a gyorsforgalmi út mellett halad el a vágánypár, az utasoknak a korábbi Ferihegy 1-es terminál fogadóépület magasságában kell leszállniuk, és onnan busszal továbbmenniük a reptérre.

A MÁV Zrt. 2012-ben jelentkezett a projekttel és 2013-ban prezentálta a kínai félnek.

A V0-s és a Ferihegy Express kivitelezésére bejelentkezett a China Railway Construction Corporation 2012–2013-ban, ebből is látszik, hogy folytak tárgyalások ezen nagy infrastrukturális projektekkel összefüggésben, azonban végül egyik projekt sem valósult meg.

3.) A széles nyomtávú vasútvonal meghosszabbítása Záhonytól Budapestig

Az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés igényeit figyelembe véve – állami nagyprojektek és Kína piacbővítési érdekei Nyugat-Európa felé – logikus projektnak tűnt.

Záhony egy évtizeddel ezelőtti felújítása és kiemelt fejlesztési régióvá emelése, illetőleg a vasútvonal további kiépítése Budapest irányába magyar szempontból egyáltalán nem indokolja a széles nyomtávú vasút továbbvitelét. Hiszen ha Nyugatról nézzük: egész Nyugat-Európa, s hozzá kapcsolódóan Magyarország is, keskeny nyomtávú vasútvonalat használ és a nyomvonal továbbvitelével egy már meglévő beruházást ítélnénk halálra, valamint duplikálnánk a kapcsolódó költségeket, nem is beszélve a kivitelezés idejéből adódó használatbavételi késedelemről. Bár kétségtelen, hogy kínai szempontból volna értelme az áruk célpiachoz közelebb juttatásának, valamint a kínai kormányzat is egy újabb potenciális projektet láthatna, amelyre esetleg tőkét biztosíthatna és kivitelező vállalatokat küldhetne (ez értelmezhető a piac építéseként).

4.) Cargo repülőtér projektek

A személyforgalom mellett régi kérdés, miként lehetne Magyarországon fejleszteni a légi teherforgalmat. Több próbálkozás is volt korábban magyar repülőterek értékesítésére fejlesztési céllal, pl. Tököl, Pápa, Győr-Pér, Sármellék, Taszár, Mezőkövesd vagy Debrecen kapcsán, valamint itt említhető a legtöbbet hivatkozott, Szombathelyhez közeli Porpác kínai cargo reptere is, azonban csak néhány fejlesztés zárult eredményesen, a teherforgalom viszont elmaradt.

Magyarország kapcsolódási lehetőségei a nemzetközi áruforgalomba

Mint láttuk korábban, Magyarországnak – a közvetlen tengeri kapcsolat kivételével – kitűnő geográfiai adottságai vannak a nemzetközi logisztikai forgalomba történő kapcsolódáshoz. Azonban elsősorban a vasúti infrastrukturális fejlesztések bizonyos pontokon szűk keresztmetszetet jelentenek (Déli vasúti összekötő híd) vagy éppen megrekedtek (vasúti szállítás kiszervezése), holott Kínának ez fontos prioritás lenne.

Szállítási módok

Kínai–európai viszonylatban három fő szállítási mód kínálkozik: a tengeri hajós szállítás (20 000 km és 32-40 nap közötti átfutási idő), a vasúti szállítás (11 000 km és 18-20 nap közötti átfutási idő), valamint a repülőn történő szállítás (hőzavetőleg 9000 km és gyakorlatilag 1 nap átfutási idő kalkulálható). Természetesen a szállítási módokat közúti szállítással kombinálják, azonban hajó és vasút kombinációra kitűnő példa a COSCO Kína–Pireuszi kikötő–Budapest szállítási útvonala, de tulajdonképpen a Hamburg–Budapest- és a Koper–Budapest-vonalak is hasonlóak.

A szállítási költségek azonban a különféle szállítási módozatoknál eltérnek. A tengeri szállítás a legnépszerűbb és legnagyobb kapacitású szállítási módozat, ehhez képest a vasúti szállítás konténerenkénti költsége a tengeri fuvarozási költségnek mintegy harmada – a légi szállításé viszont körülbelül háromszorosa.

Közúti szállítási lehetőségek

A közúti szállítás általában az áruszállítás utolsó és egyben legrugalmasabb lépése. Magyarország autópálya-ellátottsága kitűnő, mintegy 1400 km gyorsforgalmi úthálózattal rendelkezik, a városok többsége autópályán is jól megközelíthető.

A szomszédos országok távolsága, elérhetősége Budapestről: Belgrád (378 km) 4 óra alatt, Zágráb (343 km) 3 és fél óra alatt, míg Ljubljana (463 km) 4 és fél óra alatt érhető el.

Bécs és Pozsony 243 és 200 km távolságra található a fővárostól, 2-2 és fél óra alatt érhetőek el.

Bukarest Budapestről körülbelül 10 óra alatt érhető el (830 km távolságra fekszik), bár a román A1-es autópálya további szakaszainak építésével ez a közeljövőben várhatóan tovább fog javulni.

Fontos azonban megemlíteni, hogy az Észak–déli korridor nincs kiépítve, így például Lengyelországból Magyarországra az út csak kerülővel tehető meg. Varsó Csehországon keresztül 894 km távolságra található, az utazási idő kb. 8 óra 45 perc.

Két évtizede terv csupán a déli M9-es autópálya, amely a Budapest központú magyar közútrendszer kapacitását osztaná meg.

Légi szállítás

Az első közvetlen magyar–kínai légi szállítási lehetőség a Hainan Airlines, illetőleg a HNA Group 2004-ben indult Budapest–Peking járata volt, ami 2012-ben megszűnt. Kivonulásakor a cég tulajdonosát, a kínai HNA cégcsoportot a Malév Magyar Légiközlekedési Zrt. megmentésére indult akció részeként a kormányzat mellett magyar vállalkozók eltökélt csoportja (Magyar–Kínai Üzleti Tanács) próbálta meggyőzni 2012-ben, azonban a HNA végül nemet mondott.

A személyszállítást Budapest és Peking között 2015-ben az Air China indította újra, amely heti 2 járatot üzemeltet, és egyúttal teherszállítási feladatokat is ellát, kb. 15-18 tonna áru fér egy-egy gépbe az utasok poggyászaival mellett.

A kínai STO Express gépei 2017-ben indultak el heti járatokkal, amely kb. 200 tonna/hét kapacitást hozott létre a kínai teherszállítás területén.

Az e-kereskedelem növekedésének kiszolgálása, valamint az autóipar és elektronikai ipar szempontjából rendkívül fontos a légi cargo-kapacitás növelése, a „kínai légi HUB” stratégiai célként való kezelése.

Egyelőre úgy látszik, ezt a Budapest Airport komolyan is veszi, hiszen Budapest a cargo-forgalom nyertese a térségben. 2017-ben átadták a TNT új raktár- és iroda-létesítményét, és a másik nagy nemzetközi csomagküldő szolgálat, a DHL Express részére is új logisztikai létesítmény készül el, mintegy 400 új munkahely létesítésével.

2017-ben 127 000 tonna áru érkezett Budapestre, amely két év alatt 39,1%-os növekedés.⁷ A dedikált légi-áru-szállító társaságok részére a Budapest Airport megkezdte egy új, jelentős raktár- és irodakomplexum, a Cargo City megvalósításának előkészítését is, amellyel 2019-re akár 250 000 tonna kapacitás is elérhető.

Ezzel a fejlesztéssel Budapest megközelíti Bécs cargo-repterének kapacitását (2017-ben 287 000 tonna). A környező országok cargo-reptereinek forgalma egyelőre messze elmarad a budapestitől, így esély van arra, hogy Budapest vezető szerepét tovább erősítse.

Folyami szállítás és a tengeri kikötői összeköttetések

Magyarország ugyan tengeri kapcsolattal nem rendelkezik, de a Duna mentén a Fekete-tengerhez és az Északi-tengerhez is van hajózási útvonal. A Duna–Rajna-főcsatorna megnyitása 1992-ben lehetővé tette az export-import forgalmat a Rajnán és az északi-tengeri kikötőkből kiindulva, azonban Budapesttől délre még a meder mély-

⁷ BUDAPEST AIRPORT 2018

sége nem teszi lehetővé a nagyobb hajózási teherforgalmat. A Duna hajózhatóvá tétele Magyarország, Szerbia és Románia közös ügye, hosszabb ideje van folyamatban a meder mélyítése és a hajózható napok számának növelése is.

A dunai hajózás elsősorban az ömlesztett áruk (gabona, kavics, kő, homok, acélipari félkésztermékek és hulladékok) szállítása miatt fontos, de a mezőgazdasági nehézgépeket és nagyméretű transzformátorokat vagy akár a személygépkocsikat is szállíthatják hajóval.

Nagyobb közforgalmú kikötők a Duna magyarországi szakaszán (és a kapcsolódó főbb létesítmények, tevékenységek):

- Győr-Gönyű (ThyssenKrupp és Wuppermann acélipari üzemek),
- Budapest (Arcelor Mittal, acél, MOL, Ferroport, gabona, Ro-Ro terminál, MCC konténerterminál),
- Dunaújváros (Dunaferr, acélipari termékek),
- Baja (Ro-Ro terminál, gabona, fa, konténerek rakodása),
- Mohács (új áruforgalmi kikötő épül 2018-ban, amely konténerek és darabáru rakodására lesz alkalmas).

Az már az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezéshez köthető folyamat része, hogy az összes kínai beruházáshoz viszonyítva (Hongkonggal együtt) a szerbiai befektetések aránya 2015-ben 3,1% volt, ami 2016-ban 9,2 %-ra emelkedett.⁸ Ez a jelentős növekedés elsősorban a kínai Hesteel Group fémipari beruházásának köszönhető, amivel a Zelezara Smederevo tulajdonosa lett (46 millió euró összegű akvizíció).⁹ Ennek megemlézése azért fontos e helyütt, mert várható, hogy az itt gyártott acélipari termékek is a Dunán lépnek be az EU-ba.

A folyami szállítás kínai logisztikai szempontból nézve több okból is fontos lehet tehát: nagyméretű gépek, berendezések importja-exportja, üres konténerek visszahajóztatása a fekete-tengeri kikötőkbe, acélipari félkész termékek szállítása, amelyek közúton nagy tömegük miatt nem szállíthatók gazdaságosan.

A kikötők vasúti átrakóhelyekkel is rendelkeznek, így egy-egy kikötő trimodális vagy intermodális átrakóállomás lehet.

Fentiek miatt létfontosságúak a tengeri kikötőkkel meglévő közúti és vasúti infrastrukturális kapcsolatok is.

A budapesti MCC terminál (Csepel) kikötői irányvonatai:

- Budapest–Bremerhaven,
- Budapest–Koper,
- Budapest–Trieszt,
- Budapest–Rijeka,
- Budapest–Bécs (csatlakozási lehetőséggel Wels, Ludwigshafen, Duisburg, Rotterdam, Antwerpen és Hamburg felé),
- Budapest–Köln,

⁸ BASTIAN 2017.

⁹ GARACA 2016.

- Budapest–Herne,
- Budapest–Kína via Malaszewicze (PL), Dobra (SK).

Egyéb terminálok irányvonalai:

- a Metrans önálló terminál irányvonata Budapest (Csepel)–Hamburg-vonalon,
- a Rail Cargo Terminal Budapest (Soroksár)–Pireusz-vonala.

A fenti viszonylatok alapján látható, hogy a főbb kikötők irányába kiépült logisztikai kapcsolataink vannak, amelyek megalapozzák a közép-európai elosztóközpont (HUB) további promócióját a kínai vállalatok felé is.

Vasúti szállítás délről, a pireuszi kikötő felől

A Budapest–Belgrád vasúti projektet hivatalosan a 2015-ös 16+1 találkozó alkalmával jelentették be Belgrádban. A Budapest–Belgrád-vonalon jelenleg is van jelentős áruforgalom, köszönhetően annak, hogy a COSCO a pireuszi kikötőt megvásárolta, így nyitva jelentős új vasúti szállítmányozási utat dél felől Európába. A vasútvonal tervezett fejlesztésével a meglévő vágány felújítása mellett egy újat is építenének, így lehetővé válna a párhuzamos közlekedés. A vasúti teherfuvarozás jelenlegi menetideje 2-3 nap. Pireuszon keresztül kb. 26 nap alatt ér Kínából egy-egy konténer Budapestre, ami 4-6 napos időmegtakarítás az észak-európai kikötőkhöz képest.

Pireusz gyorsasága abban rejlik, hogy nem kell a mélytengeri hajókról kisebb bárkába rakodni a konténereket Máltán, amelyek utána az adriai kikötők felé hajóznak tovább, vagy megvárni amíg a nagyhajók felúsznak a nyugati és észak-európai kikötőkbe, hanem a hajóról közvetlenül vasútra rakják a konténereket. A vasút fejlesztése a Budapest–Belgrád- és a Belgrád–Macedónia–Pireusz-vonalon tovább csökkentené a szállítási időt.

2016-ban megalakult a Kínai–Magyar Vasúti Nonprofit Zrt., tulajdonosai a China Railway International Corporation és a China Railway International Group (összesen 85%-os tulajdonrész birtokolva), valamint a MÁV Zrt. (15%-os tulajdonrészrel). Az elmúlt években több közbeszerzési eljárás is elindult a projekttel kapcsolatban.¹⁰

CRRC Urban Traffic Europe Co. Kft. 2016-ban jött létre, a legnagyobb kínai vasúti szerelvénygyártó leányvállalataként, amely vasúti motorvonatokat, vagonokat és gyorsvasúti személyszállító vonatokat és rendszereket is értékesít. A cég ezenkívül a világ egyik legnagyobb szuperkondenzátor energiatároló egységeket gyártó vállalata is.

A Pireusz- (Belgrád-) vonal tulajdonképpen a Budapesti Intermodális Logisztikai Központba (BILK) vagy a Csepeli Szabadkikötőben működő Mahart Container Center Kft. (MCC) termináljára és az ugyancsak csepeli Metrans terminálra történő beszállításra lenne alkalmas, ahonnan közúti közlekedésben történhet meg a továbbszállítás.

A Déli összekötő vasúti híd fejlesztéséig szűk keresztmetszet marad az átbocsátási képesség, amely miatt akár 10-12 órás lehet Budapesten a várakozási idő, míg a konténerek teherautóra történő átrakásával azonnal továbbszállítható az áru.

A vasúti szállítmányozás legköltségesebb részét, az infrastruktúrát a magyar állam a Magyar Államvasutak Zrt.-n (MÁV) keresztül biztosítja, azonban a vasúti áruszállítási üzletágat korábban az osztrák Österreichische Bundesbahnen Rail Cargo leányvállalata, a Rail Cargo Hungaria Zrt. részére 100%-ban értékesítették. A MÁV-START Zrt. a személyszállítást és eszközeivel a vasúti tehervontatásokat biztosítja alvállalkozóként.

¹⁰ BARROW 2017; HARASZTI – GYÜRE 2017.

Fentiek alapján a déli vasúti-közúti teherszállítás fejlesztésének kérdésében Magyarországnak a szállítmányozó partnerek bevonásával kell lépéseket tennie.

A legnagyobb konténerterminálok együttműködése ugyancsak fontos, hiszen Magyarország legnagyobb forgalmú konténerterminálja, az MCC ugyan állami tulajdonú vállalat, azonban a BILK és Metrans nem.

Vasúti szállítás Oroszország és Ukrajna felől

Fontos megjegyeznünk, hogy a keleti irányból érkező, kínai árut szállító vonatok átrakása Záhonyban több tényező miatt korlátozott:

1. A legnagyobb orosz konténeres szállítmányozó cég, a Transcontainer 2008-ban 15 éves szerződést kötött a szlovákiai Dobra konténertermináljának használatára, így nem a záhonyi térséget használja a vasúti kocsik átrakására.
2. A másik fontos tényező pedig Oroszország Ukrajnával kapcsolatos azon gazdaságpolitikai intézkedése, mely az orosz vonatok Ukrajnán történő keresztülhaladását korlátozza.

Fentiek miatt a vasúti szállítmányok Magyarországra elsősorban a fehérorosz Breszt – lengyelországi Malaszewice vonalon érkeznek dobrai megállóval.

Természetesen a politikai változások hozhatják a feltételek javulását, azonban rövidtávon változás nem várható.

Budapest–Kolozsvár és Budapest–(Brno)–Varsó gyorsvasúti összeköttetés

Szijjártó Péter 2017 októberében jelentette be a Budapest–Kolozsvár-gyorsvasút építésének tervét. 2018 januárjában már jóvá is hagyták a tervtanulmányokra fordítandó költségvetést. A Bukarest–Kolozsvár gyorsvasúti terveket a román kormány is megerősítette, így a Budapest–Bukarest vasúti összeköttetés közös erővel javulna.

Ugyanilyen tervek merültek fel Varsó és Budapest összekötésére is, amelynek neve Borostyán vasúti árufuvarozási folyosó.¹¹

A tervek megvalósulása sok időbe telhet, mindenesetre az elképzelések azt mutatják, hogy a KKE-régióból több ország is fontolgatja a jelentős infrastrukturális fejlesztéseket, s ezek kapóra jöhetnek a kínai cégeknek. Természetesen a megvalósult összeköttetések jelentősen segíthetik, erősíthetik a környező országokkal is kereskedelmi kapcsolatainkat.

Magyarország lépései az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés keretrendszerében

A rendszeres 16+1, illetőleg az Egy Övezet, Egy Út találkozók retorikája minden esetben pozitív hangvételű, együttműködésre és a win-win szituáció elérésre buzdítanak.

Magyarország láthatóan nem kritizálja Kínát és politikáját, sőt, gesztusokat is tesz. 2018 áprilisában az EU-s nagykövetek az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezéssel kapcsolatban a következő aggályokat fogalmazták meg egy levélben Kína felé: átláthatatlan a terv, ellentmond az EU kereskedelmi érdekeinek, tisztességtelenül erősítheti a kínai cégek pozícióját, Pekingből próbálják megosztani az EU-t. Magyarország nem írta alá a dokumentumot.¹²

¹¹ LENGYEL INFRASTRUKTURÁLIS MINISZTERIUM 2018.

¹² HEIDE – HOPPE – SCHEUER – STRATMANN 2018.

2015. június 6-án Magyarország a KKE-térségből elsőként írta alá Kínával az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezéshez kapcsolódó megállapodást. Ilyen típusú megállapodást mára több mint 70 ország írt alá Kínával. Ugyanezen a találkozón került aláírásra megállapodás egy Kína–Lengyelország közvetlen vasúti járat indításáról, a Budapest–Peking közvetlen repülőjárat újraindításáról (az Air China által), valamint a Budapest–Belgrád vasúti fejlesztésről.

A Budapest–Belgrád-vasútvonal fejlesztésének kérdését korábban már tárgyaltuk. Itt azt kívánjuk ezzel kapcsolatban megjegyezni, hogy a vasútfejlesztési projekt Kína számára rendkívül fontos, mert a kínai finanszírozással megvalósuló projekt során kínai vállalatok kaphatnak megbízást (referenciát) EU-tagállam területén munkálatokra. Kína láthatóan meg is tesz mindent a projekt sikeréért, például kedvező finanszírozási ajánlatot adott a magyar kormánynak.

A Digitális Selyemút fejlesztésének előmozdításáról a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium és a kínai Nemzeti Fejlesztési és Reformbizottság 2017-ben Budapesten írt alá megállapodást más együttműködési megállapodásokkal együtt. Tekintettel a kínai e-kereskedelem rendkívül gyors fejlődésére, indokolt a megállapodásra építve a kínálkozó lehetőségeket minél jobb időzítéssel és minél teljesebb mértékben kihasználni és „felugrani” a kínai e-kereskedelem száguldó gyorsvonatára.

3. LOGISZTIKAI LEHETŐSÉGEK

Az alábbiakban – összefoglalva a tanulmány keretében feltárt összefüggéseket – SWOT-elemzés segítségével címszavakban, a legfontosabb gondolatokat kiemelve áttekintjük a magyar–kínai relációra fókuszálva a magyarországi logisztikai iparág erősségeit, gyengeségeit, veszélyeit és lehetőségeit.

Erősségek

A fentiekben láttuk, hogy Magyarország alapvető erősségei e téren: földrajzi elhelyezkedése, a szomszédos országokkal való kapcsolatai és a közlekedési infrastruktúra fejlettsége.

Az intermodális fejlesztések tovább szilárdítják Magyarország pozícióját: Csepeli Szabadkikötő, Metrans új terminál, az elkészült és a folyamatban lévő kikötőfejlesztések: Csepel, Győr-Gönyű, Komárom, Baja és Mohács térségében.

A repülőtérei cargo elindított fejlesztései, amelyek összhangban állnak a kínai Digitális Selyemút (praktikusan: a kínai e-kereskedelem) térségi fejlődésével. Már jelenleg is jók a légi szállítmányozás alapjai, hiszen regionálisan is kiemelkedő a forgalom. Kérdés az, hogy a kormányzat milyen ajánlatokkal és eszközökkel segítheti, bírhatja rá a kínai szállítmányozókat, befektetőket a betelepülésre, az infrastruktúra és a szolgáltatások használatára.

Magas szintű logisztikai szolgáltató-rendszer épült ki az utóbbi évtizedekben, amelynek cégei ki tudják szolgálni a multinacionális cégeket, a folyamatok és a szakemberek is rendelkezésre állnak ehhez.

Exportunk Kína felé jelentősen megnövekedett az utóbbi években, köszönhetően részben a mezőgazdasági megállapodásoknak és a kínai fogyasztás erősödésének. A mutatót javítja a magyarországi autóipari és elektronikai multinacionális cégek exportnövekedése is.

Nagyszámú kínai közösség (diaszpóra) él Magyarországon. Kapcsolataik segítségével bizonyos mértékig népszerűsíthetjük magunkat Kínában. Ehhez viszont a felnövekvő generációikat – akik itt jártak iskolába és itt tanulták a magyar nyelvet – Magyarországon kellene tartani.

Gyengeségek

A Duna medrének mélysége egyelőre nem teszi lehetővé a folyami szállítás látványos növekedését.

Vasúti infrastruktúránk szűk keresztmetszeteit mielőbb fel kellene oldani, ami földrajzi elhelyezkedésünk okán is indokolt lenne (a Déli vasúti összekötő híd tulajdonképpen az egyetlen vasúti átjáró több száz kilométeres körzetben).

Magyarországon Kína egyelőre érdemi infrastrukturális fejlesztéseket, beruházásokat nem valósított meg sem a 16+1 együttműködés, sem az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés keretében.

Záhony használatára nincs jó megoldás rövid távon, az egyik lehetőség az orosz félnél való lobbizás, másrészt reménykedni lehet a geopolitikai helyzet változásában (az oroszok által Ukrajna vonatkozásában bevezetett korlátozások feloldása érdekében), amelyre Magyarországnak nincs ráhatása.

Kockázatok, veszélyek

Óvatosságra int, hogy a normál külgazdasági fejlődés mellett a 16+1 és az Egy Övezet, Egy Út együttműködések kapcsán hozott kormányzati intézkedések ellenére sem nőtt hazánkban a kínai tőkebefektetések száma, bár Kína irányába az exportunk jelentősen emelkedett az elmúlt időszakban.

Regionális vasúti fejlesztések északi, keleti és déli irányban is elindultak, de hiányzik a V0-s vasúti körgyűrű, valamint – a Déli vasúti összekötő híd felújítása és bővítése mellett – más dunai átjárók biztosítása, hogy a szűk keresztmetszet megszűnjön.

A környező országokkal való versengést Kína ki tudja használni a saját javára, és ez minden kelet-közép-európai országot gyengít. 2012–2016 között, úgy tűnik, a környező országok gyorsabb fejlődést tudtak felmutatni a kínai infrastrukturális tőkebefektetések területén. Szlovákia Ausztria felé a szélesnyomtávú vasút meghosszabbításának tervével, Csehország, Lengyelország, Románia pedig az egyre gyorsuló befektetési ütemével jár előttünk. Külön meg kell említeni Szerbiát, amely az infrastruktúra kínaiak által történő fejlesztése terén könnyelhetett el számottevő eredményeket.

Tranzitországgként előfordulhat az is, hogy a kínai szállítmányok csak áthaladnak Magyarországon, érdemi logisztikai vagy termelési feldolgozás, vámolás nélkül.

Az EU bizonyos mértékig szabályozza a külföldi beruházók, így a kínaiak mozgásterét is.

Lehetőségek

Logisztikai, alacsonyabb és magasabb hozzáadott értékű árufeldolgozó központok létesítése, elsősorban az e-kereskedelem területén.

A vámfolyamatok további egyszerűsítése és főleg a vámérték meghatározás átláthatóvá tétele.

Magyarország kelet-közép-európai logisztikai HUB irányba történő további fejlesztése (akár a németországi logisztikai központok, az ún. Güterverkehrszentren példáját követve).

E-kereskedelmi elosztó központ cím népszerűsítése: egyelőre a reptéri cargo kapacitás és forgalom növekedése nem csábított nyugati e-kereskedelmi szereplőket Magyarországra (Amazon, Zeelando stb.). A szolgáltatók, mint a TNT és a DHL Express, viszont fejlesztettek. Potenciális piac lehet az elektronikai vagy autóipari alkatrészellátás, javító központok, termék customisation központok létrehozása.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BARROW, KEITH. 2017. „Tendering begins for Budapest – Belgrade upgrade.” In: *International Railway Journal*. 30 November 2017. (<https://www.railjournal.com/regions/europe/tendering-begins-for-budapest-belgrade-reconstruction/>)
- BASTIAN, JENS. 2017. *The potential for growth through Chinese infrastructure investments in Central and South-Eastern Europe along the “Balkan Silk Road”*. Report for the European Bank for Reconstruction and Development. July 2017. Athens – London.
- BUDAPEST AIRPORT. 2018. *Rekord ütemben nő a légi teheráru szállítás*. 2018. március 12. In: <https://www.bud.hu/news/show/186>
- GARACA, MAJA. 2016. „China’s He Steel Group gets regulatory nod for Serbian steel mill takeover.” In: *Seenews*. 27 May 2016. (<https://seenews.com/news/chinas-he-steel-group-gets-regulatory-nod-for-serbian-steel-mill-takeover-526509>)
- HARASZTI KATALIN – GYÜRE JÓZSEF: „Végig kirakatban leszünk” – Interjú dr. Pafféri Zoltánnal.” In: *Vasutas Magazin*. 67. évfolyam. 2017. január. 4–6. (https://www.mavcsoport.hu/sites/default/files/2017_vm_jan_webre.pdf)
- HEIDE, DANA – HOPPE, TILL – SCHEUER, STEPHAN – STRATMANN, KLAUS. 2018. „EU ambassadors band together against Silk Road.” In: *Handelsblatt*. 17 April 2018. (<https://www.handelsblatt.com/today/politics/china-first-eu-ambassadors-band-together-against-silk-road/23581860.html?ticket=ST-1881128-9H4fKVUciBmmOrt0sYYs-ap4>)
- KÜLGAZDASÁGI ÉS KÜLÜGYMINISZTERIUM. 2015. *Még soha nem volt olyan jó Magyarország és Kína együttműködése, mint most*. 2015. június 6. In: <https://www.kormany.hu/hu/kulgaszdasagi-es-kulugyminiszterium/hirek/meg-soha-nem-volt-olyan-jo-magyarorszag-es-kina-egyuttmukodese-mint-most>
- LENGYEL INFRASTRUKTURÁLIS MINISZTERIUM. 2018. *Négy óra alatt vonattal Varsóból Budapestre*. 2018. február 10. In: <http://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/v4Komunikat.xsp?documentId=6BDC3AF7ABC5BF2CC12582330032132C&lang=HU>
- MCBRIDE, JAMES. 2015. *Building the New Silk Road*. Council on Foreign Region. The New Geopolitics of China, India, and Pakistan Project. 22 May 2015. In: <https://www.cfr.org/background/building-new-silk-road>
- NDRC–MFA–MC = NATIONAL DEVELOPMENT AND REFORM COMMISSION – MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS – MINISTRY OF COMMERCE (THE PEOPLE’S REPUBLIC OF CHINA). 2015. *Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road*. March 2015. (First edition). In: http://en.ndrc.gov.cn/newsrelease/201503/t20150330_669367.html
- STATE COUNCIL (THE PEOPLE’S REPUBLIC OF CHINA). 2017. *Full text of the Vision for Maritime Cooperation under the Belt and Road Initiative*. 20 June 2017. In: http://english.gov.cn/archive/publications/2017/06/20/content_281475691873460.htm
- TIAN SHAOHUI. 2016. „Chronology of China’s Belt and Road Initiative.” In: *Xinhuanet*. 24 June 2016. (http://www.xinhuanet.com/english/2016-06/24/c_135464233.htm)

A KELET-KÖZÉP-EURÓPÁBA ÉS MAGYARORSZÁGRA ÉRKEZŐ KÍNAI BEFEKTETÉSEK – GAZDASÁGPOLITIKAI LEHETŐSÉGEK ÉS KIHÍVÁSOK

Takács Zsolt

1. A KÖZÉP- ÉS KELET-EURÓPAI RÉGIÓ JELENTŐSÉGE¹

A tanulmányban a kelet-közép-európai (a továbbiakban: KKE) országok mint régió és Kína viszonyát vizsgáljuk a Kínából érkező tőkebefektetések szempontjából elsősorban szakirodalmi források és saját adatok alapján – arra keresve a választ, hogy kínai cégek milyen céllal, intenzitással és milyen iparágakba fektetnek be a régióban. Áttekintjük a tervezett befektetési projekteket az állami és privátszférában, valamint a sikertényezőket, sőt, a kudarcok okait is igyekszünk feltárni. Összegezzük, milyen tényezők és gazdaságpolitikai intézkedések segítik elő a kínaiakkal való együttműködést és ösztönözhetik a kínai befektetések növekedését.

Nem célunk a tételes felsorolás és a sorba rendezés, sem a részletes statisztikai adatok szolgáltatása, elsősorban tendenciákat és irányokat kívánunk feltárni a beruházások elemzésével.

2. KÍNAI CÉGEK KÜLFÖLDI BEFEKTETÉSEI

2.1. Kínai cégek külföldi befektetési engedélye

Az általános információkkal ellentétben Kínából tőkét külföldre kihelyezni csak engedéllyel lehetséges, mivel a yuan nem konvertibilis. A vállalkozások számára az engedélyezésnek két fő útja lehetséges:

- a) Hongkongi Különleges Közigazgatási Terület (SAR – *Special Administrative Region*) befektetési engedély: amelynek birtokában pl. leányvállalat alapítható, ahonnan világszerte szabadon lehet már pénzügyi tranzakciókat végrehajtani. Ez a szokásos megoldás, hiszen a hongkongi befektetési engedély könnyebben megszerezhető a kínai cégek számára.
- b) Kínából más országba történő befektetések engedélye.

Jelentősége abban rejlik, hogy a szárazföldi Kína mint anyaország befektetői RMB-t fektethetnek be külföldön, amely sokszor politikai támogatást és beágyazódást is jelent stratégiai jelentőségű iparágakban.

Az egyéb különleges lehetőségeket (állami, katonai stb.) itt nem tárgyaljuk.

¹ A kézirat lezárásának dátuma: 2018. augusztus.

A külföldi befektetési engedély megszerzésének folyamata:

1. Vállalkozás székhelye szerinti helyi Fejlesztési és Reformbizottság hozzájárulása.

Ez az első lépés, melynek során a vállalkozásnak be kell mutatnia, és megfelelően alá kell támasztania külföldi terveit. Bürokratikus folyamat, ugyanakkor gyakorlatilag üzleti tervet kell készíteni, amely illeszkedik a helyi ötéves tervekbe (ezáltal a regionális és országos ötéves tervekbe is), továbbá szövegesen és számszakilag is tartalmazza a pénzügyi tervet. A bírálathoz 3-12 hónap közé tehető.

2. Tartományi Fejlesztési és Reformbizottság hozzájárulása.

Amennyiben a helyi Fejlesztési és Reformbizottság támogatja a projektet, úgy tartományi szintre kerül, ahol esetlegesen további adatokat kérnek be a cégtől a bírálathoz. Általában nincsenek iparáganként előre megszabott számú engedélyek, de csak az léphet tovább, akinek minden tekintetben megfelelő a külpiazi tervezete.

3. A Nemzeti Fejlesztési és Reformbizottság engedélye (*Guojia Fazhan he Gaige Weiyuanhui* 国家发展和改革委员会; NDRC – *National Development and Reform Commission*).²

A Kínai Népköztársaság Nemzeti Fejlesztési és Reformbizottsága, a korábbi Állami Tervező Bizottságból és az Állami Fejlesztési Tervezési Bizottságból jött létre, tevékenységét tekintve egy makrogazdasági irányító hivatal a Kínai Államtanács alatt, amely széles körű adminisztratív és tervezési ellenőrzést gyakorol a kínai gazdaság felett. Az NDRC miniszteri rangú elnökének személyére vonatkozó javaslatot a Kínai Népköztársaság miniszterelnöke adja meg és az Országos Népi Képviselői Nagygyűlés hagyja jóvá.

Az NDRC feladata a gazdasági és társadalmi fejlődés politikájának tanulmányozása és megfogalmazása, a gazdasági fejlődés egyensúlyának fenntartása és a kínai gazdasági rendszer szerkezetátalakításának irányítása.

4. Az Állami Devizahatóság (*Guojia Waihui Guanli Ju* 国家外汇管理局; SAFE – *State Administration of Foreign Exchange*) engedélye.

A hatóság közvetlenül a Kínai Népi Bank alá rendelt szervezet, amely előkészíti a devizamozgásokkal kapcsolatos szabályokat, kezeli a devizataralékokat, irányítja és felügyeli a devizamozgásokat, és természetesen kontrollálja a pénz kiáramlását az országból. Ez a hatóság az NDRC javaslata alapján adja meg a cégnek a tőke kiviteli engedélyt, CNY-egységben.

A külföldi befektetés a nem konvertibilis yuan utalás miatt csak engedélyezett kínai bankokon vagy azok helyi partnerbankjain keresztül mehet végbe. Európában az Industrial and Commercial Bank of China (a továbbiakban: ICBC), vagy esetleg – mint Magyarországon, ahol az ICBC nincs közvetlenül jelen – a Bank of China bonyolítja le.

A kínai pénz egysége: a CNY (Chinese yuan), illetve CNH (offshore Chinese yuan). A kínai nemzeti valuta működésének megértése bonyolult lehet, hiszen hivatalosan renminbinek (人民币) hívják (rövidítve: RMB; jelentése: „a nép pénze”), amelynek az elszámolási egysége a kínai yuan (元).

A CNH offshore yuannel szabadon kereskedhetnek a devizapiacokon, de a kínai központi bank (PBOC – *People's Bank of China*) szorosan ellenőrzi a CNY onshore yuankereskedést. Valójában a renminbit Kínában (CNY) más árfolyamon jegyzik, mint a Kínán kívül (CNH), mindkettőnek megvannak a maga saját vételi, eladási és piaci középárfolyamai.

² A szervezettel kapcsolatban lásd: P. SZABÓ 2011: 153–157. A szervezet honlapja: <http://en.ndrc.gov.cn/>

5. A Kereskedelmi Minisztérium és a Pénzügyminisztérium ellenőrzése.

A külföldön befektető cégeket a kínai állam részéről a Kereskedelmi Minisztérium³ (MOFCOM – *Ministry of Commerce of the People's Republic of China*) és a Pénzügyminisztérium később auditálhatja. A befektetésre váróknak célszerű a fenti folyamatok végeredményét igazoló okiratok meglétét ellenőrizni a *due diligence* folyamat során.

2.2. Kínai befektetők típusai

A kínai befektetők hátterük és működésük alapján öt főbb csoportba sorolhatók.

1. Állami cégek – például: Bank of China, China National Chemical Corporation (rövid nevén: ChemChina). Állami felügyelet alatt működnek: a State-owned Assets Supervision and Administration Commission (a továbbiakban: SASAC) felügyelete alatt, a kínai kormányzat által kinevezett vezetővel. A magánszektor cégeivel versenyeznek, de nem piaci körülmények között. Céljaikat a kínai kormányzat határozza meg.
2. Tőzsdei cégek – például: ZTE Corporation (többségi SASAC-részvényvel, de nem a SASAC irányítása alatt), Wanhua Industrial Group (a magyarországi BorsodChem Zrt. tulajdonosa), Zhejiang Geely Holding Group (rövid nevén: Geely, mely egyebek mellett Volvo-, London Taxi-, illetve Lotus-befektető). Iparági piacvezető multinacionális cégek.
3. Nemzetközi privát cégek és részpiaci szereplők – például: Huawei Technologies, számos szolártechnológiai cég, Hainan Airlines, Lenovo Group (Lenovo). Organikusan felnövekvő világcégek a saját piacukon. Sokan közülük korábban elsősorban gyártók voltak, majd technológiafejlesztőkké váltak.
4. Egyéni és családi vállalatok – egy-egy iparági területre koncentráló, elsősorban kereskedelmi cégek. Például az olaszországi Firenze melletti Prato környékén élő kínaiak szinte teljesen átvették a hagyományos helyi textilipart, amely az európai textilgyártás központja volt a 12. század óta.
5. Pénzügyi befektetők, befektetési alapok – például: China–Central and Eastern Europe Investment Co-operation Fund (a továbbiakban: China-CEE Fund), mely az Export–Import Bank of China (a továbbiakban: China Exim Bank) által alapított, többségében kínai állami tőkéből működő alap, térségi intézményi befektetőkkel kiegészülve, Fosun befektetési alapok (a Fosun International cégcsoport privát tőkealapjai).

2.3. Kínai befektetések világszerte

A kínai külföldi tőkebefektetések (ODI – *Outward Direct Investment*) mértéke 2017-ben 120,08 milliárd USD volt, amely 29,4%-os csökkenés a 2016-os csúcshoz képest.⁴

A befektetések főbb mozgatórugói a következők: iparági stratégiai szereplők bekebelezése (például a bányászat vagy a robotika területén), kooperáció lehetősége, előny biztosítása Kínának (például repterek, kereskedelem,

³ A szervezettel kapcsolatban lásd: P. SZABÓ 2011: 157–160.

⁴ MINISTRY OF COMMERCE 2018.

logisztika és turizmus területén).

A kínai külföldi tőkebefektetések motivációja állami és magánvállalatok esetén sorrendben a következők szerint alakul:

1. A tengerentúli értékesítési csatornák feltárása.
2. Saját márkaimázs javítása.
3. A versenyképesség növelése a hazai piacon.
4. Értéklánc kiterjesztése.
5. Új technológiák és irányítási know-how megszerzése.
6. A befektetések magasabb megtérülése.
7. Az 1990-es években meghirdetett *Go(ing) Global* kormányzati politika követése.

Jellemző a gyorsaság: a projektek a hosszabb előkészítés után viszonylag gyorsan mennek végbe.

A befektetések mértéke jellemzően 50 millió USD feletti, iparági stratégiai méretű.

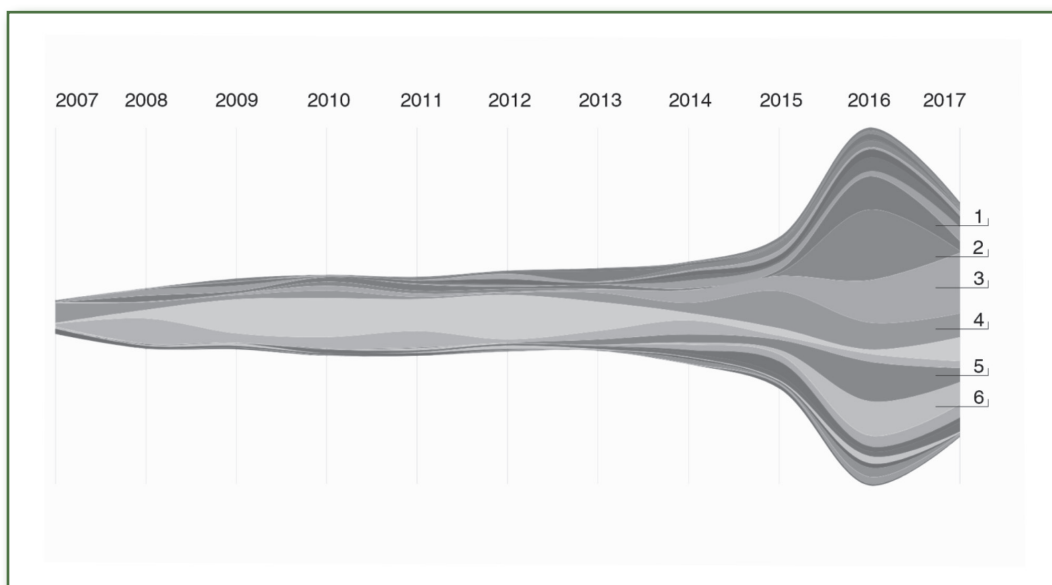
Iparági arányok: az ún. régi és új gazdaság területein ugyan változó arányok voltak megfigyelhetőek, de több elemzés szerint az új gazdaság aránya jelentősen emelkedik.

A jövedelmezőséget és taktikai szempontokat figyelembe véve nem csak a befektetés valósulhat meg gyorsan, hanem a kínai befektetők akár gyorsan tovább is adhatják befektetéseiket, például úgy, mint a China-CEE Fund, amely 2015-ben tovább értékesített egy 2014-ben megszerzett lengyel szélenergiaiparkot.

A következő főbb trendek azonosíthatóak a kínai külföldi befektetések terén:⁵

- stratégiai befektetések megvalósítása (pl. a Kuka Robotics, a Krauss Maffei, a Syngenta vállalatok kapcsán – a robotika, a gépgyártás vagy éppen a vegyipar területén);
- két lábon állás: cél, hogy a stratégiai befektetés megvalósítása mellett a terméket „haza” is lehessen vinni a kínai piacra;
- erőteljesen növekszik a különféle szolgáltató cégekbe történő befektetések aránya (példaként említhető a Thames Water Utilities, a Heathrow Airport Holding, a Hilton Worldwide Holdings);
- megjelent a befektetési célterületek között a szórakoztatóipar is (pl. mozi, sport);
- a kínai külföldi tőkebefektetések 70%-a Ázsiába megy, Latin-Amerika 11%-ot, míg Európa csak 8%-ot tud kihasítani, azonban fontos megjegyeznünk, hogy az értékek évről évre változnak;
- az M&A-ügyletek mértéke 50% az összes befektetésből;
- a magáncégek mintegy 50%-át teszik ki a befektetőknek, az állami cégek aránya 10 év alatt 80%-ról 50%-ra csökkent;
- a pénzügyi befektető cégek (alapok) egyre aktívabbak.

⁵ YUE – BENHAMOU – SCENT – HOFFMAN – BROWNING – SAM – LEUNG – LEUNG 2017; TARTAR – ROJANASAKUL – DIAMOND 2018.

1. ábra: Kínai cégek tőkebefektetései világszerte 2007–2017⁶

Magyarázat az ábrához: 1 – közszolgáltatók, 2 – vegyipar, 3 – ingatlan-befektetések, 4 – pénzügyi szolgáltatók, 5 – IT/szoftver, 6 – logisztika.

Az ábrából látható, hogy 2015/2016-ban a kínai külföldi tőkebefektetések minden korábbi többszörösére duzzadtak, és széles körben diverzifikálódtak a befektetési területek.

2013 előtt főleg állami cégek voltak a befektetők, amelyek például vasércbányákat vásároltak Ausztráliában, energiacéget Kanadában, rézbányákat Afrikában, az összes befektetés 50%-át alapanyag készletekre és energiaipari beruházásokra fordították.

Jelenleg a kínai magánvállalatok például olasz futballcsapatot, turisztikai cégeket, amerikai filmstúdiókat és francia divatházat vásárolnak, míg az állami tulajdonú vállalatok chipgyártókat és egyéb csúcstechnológiával foglalkozó vállalatokat, vegyipari cégeket és gabonaipari technológiai cégeket vásárolnak.

Illusztrációként következzen néhány kínai befektetés – és a megszerzett részesedések mértéke: Heathrow Airport Holding – 10%, Thames Water Utilities – 8,68%, Deutsche Bank – 7,9%, NH Hotel Group – 29,5%, Hilton Worldwide Holdings – 26%, Rio Tinto – 12%, Antwerp Port, vagyis az antwerpeni kikötő – 20%, Club Med – 100%, City Football Group (mely a Manchester City futball klub tulajdonosa) – 13%, AC Milan futball klub 100%, Slavia Prague futball klub – 100%.

Fontos megjegyezni, hogy a világszintű óriási növekedés ellenére a KKE-régió és így a magyarországi befektetések üteme és mértéke az elmúlt néhány évben szinte egyáltalán nem emelkedett.

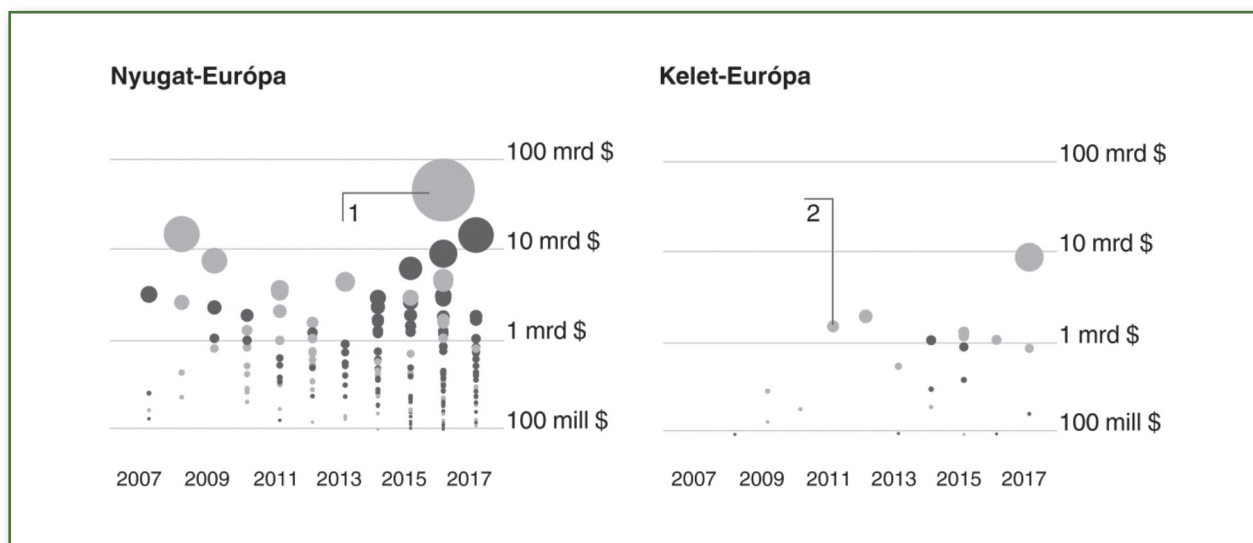
⁶ YUE – BENHAMOU – SCENT – HOFFMAN – BROWNING – SAM – LEUNG – LEUNG 2017.

2.4. Kínai befektetések az EU-ban

A nyugat-európai és a KKE-régió belüli befektetések aránya

Többször említettük, hogy a világszinthez és az európai általános kínai befektetési szinthez képest a KKE-régió egyelőre lemarad(t).

A Bloomberg adatbázisa alapján a tranzakciók darabszámát és az egyes tranzakciók értékét tekintve jól látszik, hogy Nyugat-Európa – a KKE-régióhoz képest – ezidáig többszörös célpontja volt a kínai befektetéseknek.

2. ábra: Nyugat- és kelet-európai kínai befektetések 2007 és 2017 között⁷

Magyarázat az ábrához: 1 – Syngenta, 2 – Wanhua.

2.5. Kínai befektetések a KKE-régióban

Mint korábban láttuk, a kínai tőkebefektetések szempontjából a KKE-régió globálisan is fontos szerepet játszik (lásd: 16+1 együttműködés), azonban a befektetések jelentős részét világszinten a nagyvállalatok végzik, célpontjaik pedig jellemzően világmárkák, stratégiai fontosságú cégek. S még ha a tőkebefektetések mértéke tipikusan 50 millió USD, illetőleg afeletti nagyságrendű is, a kínai fél mégis kisebbségi tulajdonos lesz. A KKE-régió azonban nem bővelkedik ilyen célpontokban, hiszen az állami vállalatok (energiaipar, bányászat, feldolgozóipar) jó részét a korábbi privatizáció során már értékesítették.

⁷ TARTAR – ROJANASAKUL – DIAMOND 2018.

A kínai befektetések időbelisége szempontjából az alábbi öt szakaszt azonosíthatjuk.

I. 1951–1989: Szocialista együttműködés.

Néhány termelési együttműködés és agrár csereprogram mindössze, amiről tudunk. Magyar–kínai együttműködési példák ebből az időből: Videoton félkész televíziók exportja és kínai összeszerelése, Ikarus buszok exportja.

II. 1990–2001: Nyitás és fejlődés.

Az 1989 és 1992 között hatályban lévő vízumlehetőséget kihasználva Magyarországon nagyszámú kínai betelepülő család indított kisvállalkozást; főleg ruházati cikkek, kiegészítők, játékok, elektronikai cikkek kereskedelme területén. A kínai családi vállalkozásokat üzemeltető kiskereskedők márkákat is létrehoztak, pl. Goldenland, Dromedar, Alfio Raldo, Wink, Aolite, amelyeket később már Nyugat-Európába is exportáltak. Működési területük főleg Magyarország, azon belül is Budapest (az ún. Józsefvárosi piac, Monori center, Kőbányai út környéke), de ebben az időben jött létre a lengyel GD nagykereskedelmi központ és kisebb kínai piacok kezdték meg működésüket Belgrádban és Bukarestben is. A Magyarországon működő, Kínában gyártató családi vállalkozások például cipőket szállítottak a Deichmann és Humanic franchise cégek számára Európa-szerte.

III. 2002–2010: Kezdeti nagyvállalati beruházási lépések Magyarországon, illetve a régióban.

Ebben az időben érkezett Magyarországra például a Hisense LCD TV-gyára (2002), a Xoxeco és TCL LCD TV-k bérgyártása (2004), a Bank Of China bankfiókja (2003), valamint létrejött Csehországban a Changhong LCD TV-gyára (2006), Lengyelországban a TCL épített LCD TV-gyárat (2002), valamint a biztonsági röntgen átvilágító berendezéseket gyártó Nuctech hozott létre irodát és üzemet (2004–2005). Romániában a China Tobacco International Dohánygyár jött létre (2007).

A fenti cégek Kínában már ekkor jó nevű vállalkozások voltak és Európába is komoly szándékkal érkeztek, azonban az otthoni óriási piactól és fejlődési lehetőségektől eltérően Európában szegmentált 8-10 milliós országokkal, kialakult (felosztott) piaccal és márkahűséggel találták szembe magukat. Marketing és értékesítési tevékenységük gyenge volt, szinte azt lehet mondani, hogy ismertségük a következő évtizedben sem változott. Érdekes összevetni ezt az 1990-es és 2000-es évek koreai brandépítésével, amelynek során a Samsung, az LG, a Kia és a Hyundai is sikeres és elfogadott márkává vált.

Magyarországon a piaci nagykereskedelem is fellendült, és elindultak olyan beruházások, mint az Asia Center és a Budapest China Mart kínai kereskedelmi központ.

2008–2009-ben a pénzügyi világválság során a KKE-régióbeli imént említett kínai cégek jó része bezárt vagy leállt, ugyanakkor Kína nagybevásárlást csinált világszerte az elértéktelenedett multinacionális cégek részvényeiből. Ebből a pénzből azonban a KKE-régióba és Magyarországra nem sok jutott, talán amiatt, hogy nem is igen volt mit felvásárolni, mert a szocialista rendszer széthullása utáni jelentősebb privatizációk már megtörténtek, illetőleg a nagyobb nyugat-európai cégek már létrehozták termelőbázisaikat a beszállítók és a munkaerő foglalkoztatása mellett. Másik oka lehet, hogy a KKE-régió cégei világszinten nem vagy csak korlátozottan ismertek, és a kínai cégek célpontjai ennél tipikusan nagyságrendileg nagyobbak voltak.

Érdekeség, hogy ebben az időszakban láthatóan ötletbörzét tartottak a KKE-országok Kínával, hiszen rengeteg infrastrukturális bejelentés történt, amelyek azóta lekerültek a tárgyalóasztalról, és mind a mai napig nem valósultak meg.

Ilyen projektkezdeményezés volt például a 2010-es évek elején az Oroszországból Bécsbe vezető széles nyomtávú vasúti pálya kiépítése Magyarországon keresztül, amikor az aktuális szlovák kormány visszautasította az Orosz-

országi Vasutak (nevének hivatalos orosz rövidítésével: RZSD) ajánlatát, de láthatóan azóta is váltakozó, hogy melyik ország építhetné meg a vasutat. A híradások 2011-ben még arról szóltak, hogy az orosz vasút a szerződés 2012-es megkötésére számít Szlovákiával, a választások után újra hivatalba került Robert Fico miniszterelnök előző ciklusa idején írták alá ugyanis a kormányközi szándéknyilatkozatot a Kassa–Pozsony–Bécs széles nyomtávú vasútvonal megépítéséről. A szakértői vizsgálat 2011-ben elkészült, a vasútvonal építési költsége hatmilliárd eurónál többbe kerülne, és ebben nem szerepel a terminálok építése, valamint az egyéb logisztikai beruházások sem. Az előzetes számítások szerint ezen a vasútvonalon évente 20-30 millió tonna áru juthatna Nyugat-Európába, a negyven napig tartó tengeri fuvar helyett mindössze 15 nap alatt.

2018. február 28-án írt alá megállapodást az osztrák Österreichische Bundesbahnen – a MÁV-ból kivált vasúti teherszállítási cég, a Rail Cargo Hungaria Zrt. tulajdonosa – és az Oroszországi Vasutak a vasúti szállítás fejlesztéséről a teherfuvarozás területén, amelyben az is szerepel, hogy 6,5 milliárd euró befektetéssel épülne meg a vasútvonal 2024–2033 között.

IV. 2011–2014: A válság utáni első évek.

2011-ben a Wanhua Industrial Group felvásárolta a Budapesti Értéktőzsdén jegyzett BorsodChem Zrt. vegyipari céget, amely máig a KKE-régió legnagyobb kínai befektetése. Fontos hangsúlyozni, hogy tőzsdei és egyúttal stratégiai szakmai felvásárlásról volt szó a piaccal együtt, hiszen a BorsodChem Zrt. Európa egyik legnagyobb autóiipari és építőipari szigetelőanyag ellátására szakosodott vegyipari cége, a Wanhua pedig a világon a legnagyobb.

Lényeges viszont látni azt, hogy ebben az időszakban kínai cégek világszerte felvásárlásokat hajtottak végre (a nyugat-európai példákat az előzőekben már jeleztük), azonban az érzékelhető, hogy számukra továbbra sem volt szimpatikus a KKE-régió, illetőleg nem voltak vonzó befektetési célpontok az itteni cégek.

Néhány kivétel: a Wanhua említett BorsodChem-felvásárlása Magyarországon vagy a Guangxi Liu Gong Group Co. kínai nehézgépgyártó befektetése a lengyel Huta Stalowa Wola (HSW) cég egyik divíziója kapcsán.

V. 2015-től napjainkig.

2016-ban a kínai cégek világszinten óriási felvásárlásokat hajtottak végre, csak Németországban a 2015-ös kínai beruházási szint közel kétszeresét jelentették be. Ebben az időszakban került sor a svájci Syngenta felvásárlására (2016) és Pirelli megvételére (2015).

Ebből a felvásárlási lázból már a KKE-régióba is jutott, legfőképpen a China Exim Bank által létrehozott China-CEE Fund révén és más pénzügyi befektetőkön keresztül. Mára a China-CEE Fund lett a KKE-régió egyik legnagyobb kínai pénzügyi befektetője. 2018 áprilisában elindult ezen befektetési alap II. fázisa; 20-100 millió USD nagyságrendben keresnek befektetési célokat 1 milliárd USD befektetési célú tőkével.⁸

Fontos kiemelni, hogy látszólag időszakos volt a befektetési láz, amely úgy tűnik, lassul, hiszen Kína központi intézkedéseket vezetett be a tőke kivitel blokkolására bizonyos területeken: 2017-ben a külföldi ingatlanbefektetések és népszerű sportklubok közvetlen felvásárlását korlátozták, ugyanakkor a technológiai és szolgáltatócégek, valamint a bányák irányába történő tőke kivitel egyelőre nem került korlátozásra.

⁸ CEE EQUITY PARTNERS 2018.

A tanulmánykötet egyik korábbi „A Kína–Kelet-Közép-Európa együttműködés (16+1 együttműködés) és a benne rejlő magyar gazdasági lehetőségek” című tanulmányában részletesen foglalkoztunk a KKE-országokba érkező fontosabb kínai befektetésekkel. Ezért e helyütt visszautalunk az ott rögzített adatokra. (Azon tanulmány lezárásához képest új információ még, hogy 2018 júniusában a kínai Hisense Co. megvásárolta a térség vezető háztartási gépgyártóját, a Gorenjét.⁹)

2.6. Kínai befektetések Magyarországon

A KKE-régióban kétségtelenül Magyarország tudhatja magáénak a legnagyobb összértékű kínai befektetést statisztikailag, azonban ez a mutató torz, hiszen csak a Wanhua Industrial Group BorsodChem Zrt.-t érintő befektetése önmagában 1,8 milliárd USD értékű. Összehasonlításként: Magyarországra a legtöbb befektetés Németországból érkezett: 21,4 milliárd euró, míg az összes kínai befektetés értéke 2 milliárd euró.¹⁰

A Mercator Institute for China Studies (a továbbiakban: MERICS) adatai alapján 2016-ban az Európába érkező kínai tőkének csak 3%-a irányult Kelet-Közép-Európába.¹¹

A befektetések fellendüléséről pedig szinte kizárólag csak a többi KKE-régióbeli országban is tevékenykedő China-CEE Fund tekintetében beszélhetünk.

2014 decemberében a China-CEE Fund megvásárolta a Metropolitan Egyetemet (rövid nevén: MetU, az akvizíció előtti nevén Budapesti Kommunikációs és Üzleti Főiskola). Az egyetem 2000-ben alakult állami akkreditációval, mára a legnagyobb magánegyetem Magyarországon.¹²

2017 márciusában jelentették be, hogy a China-CEE Fund további felvásárlást hajtott végre Magyarországon: az Invitel Zrt.-t vásárolta meg, amely telekommunikációs szolgáltatóként lakossági, valamint kis- és középvállalati ügyfeleknek kínál telefonos, internetes és televíziós szolgáltatásokat, míg az Invitech Solutions sokrétű kommunikációs és informatikai szolgáltatásokat ajánl nagyvállalatok és közintézmények részére. A telekommunikációs és üzleti internetszolgáltatások piacának 4. legnagyobb magyarországi szereplője az Invitel – két évtizedes hazai piaci tapasztalattal.¹³ 2017 júliusában az alap az Invitel Csoport egyik tagját, az Invitel Távközlési Zrt.-t továbbadta a Digi Távközlési Zrt.-nek, amelyet a Gazdasági Versenyhivatal 2018-ban hagyott jóvá.¹⁴

⁹ GORENJE GROUP 2018.

¹⁰ MAGYAR NEMZETI BANK 2016.

¹¹ MERCATOR INSTITUTE FOR CHINA STUDIES – RHODIUM GROUP 2016.

¹² CEE EQUITY PARTNERS; BUDAPEST METROPOLITAN UNIVERSITY.

¹³ INVITEL.

¹⁴ GAZDASÁGI VERSENYHIVATAL 2017.

Nagyvállalatok

A már korábban említett Wanhua Industrial Group BorsodChem Zrt.-be történt befektetése mellett további lépés a céghez tartozó kazincbarcikai Wanhua Ipari Park fejlesztése, amely a kínai Kereskedelmi Minisztériumtól a különleges gazdasági övezet (SEZ – *Special Economic Zone*) címet is megkapta, azonban az ipari parkba eddig kínai cég még nem települt be. Korábban szóltak hírek a RZBC Group Co. kazincbarcikai citromsavgyár építéséről, ez azonban a mai napig nem valósult meg. Egy hasonló, de Szolnokon tervezett befektetésről később lesz még röviden szó.

A Huawei Technologies Co. lengyelországi regionális központtal rendelkezik, valamint Romániában található a cég KKE-régióbeli pénzügyi központja, Magyarországon kereskedelmi leányvállalata működik, amely alá egy európai összeszerelő központ (Europe Supply Center) és egy, az európai, valamint az EMEA-régiót (Europe, Middle East, Africa) is kiszolgáló logisztikai központ tartozik. Az értékesítés mellett a Huawei Magyarországon termeltet beszállítóival. Ezen beszállítók az 1990-es években települtek a kedvező feltételek miatt hazánkba és a világ vezető ún. Original Equipment Manufacturer (OEM) gyártó cégei: a Flextronics és a tajvani Hon Hai Precision Industry Co. – vagy ismertebb rövid nevén: a Foxconn. Egyszerű indoka van a termelés megosztásának: a termelési biztonság megteremtése, az pedig véletlen, hogy mindkét cégnek Magyarországon van regionális gyártóközpontja. Továbbá Pécsen jött létre a Huawei európai szervízközpontja.

A másik jelentős kínai telekommunikációs cég, a ZTE 2007 óta kereskedelmi irodát működtet Budapesten, és az európai rendszer szolgáltató központját is itt hozta létre.

A korábban már jelzett másik, szolnoki telephelyű citromsavgyár építését kilátásba helyező vegyesvállalat, a BBKA Szolnok Biochemical Zrt. létrejött, de az üzem még nem épült meg. A cégben a kínai BBKA Biochemical Co. mellett tulajdonos a Magyar Fejlesztési Bank is (az MFB Invest Zrt.-n keresztül). A társaság megalakulását (2011) követően az alapkötetelre ugyan sor került, azonban a valós beruházás még nem kezdődött el.

A CEZ Közép-európai Kft. az egyetlen olyan Kínán kívüli vállalat, amelynek a Kínai Népköztársaság Kereskedelmi Minisztériuma megadta a Kereskedelmi és Logisztikai Különleges Gazdasági Övezet minősítést. Főbb befektetései: The Experience Center Kereskedelmi Központ (korábbi nevén: Budapest China Mart), valamint logisztikai cégek Magyarországon és Németországban.

A CRRC Urban Traffic Europe Co. Kft. 2016-ban jött létre, a legnagyobb kínai vasúti szerelvénygyártó leányvállalataként, amely vasúti motorvonatokat, vagonokat és gyorsvasúti személyszállító vonatokat és rendszereket is értékesít. A cég ezenkívül a világ egyik legnagyobb szuperkondenzátor energiatároló egységeket gyártó vállalata is.

A BYD Electric Bus and Truck Hungary Kft. elektromos buszgyárát 2017-ben avatták fel Komáromban, amely az európai piacra fog szállítani.

Magyarországon 2003-ban kezdte meg működését a Bank Of China, amely az első kínai pénzintézet volt a régióban. Szerepe inkább formális, hiszen elsősorban a nagyvállalatokat (például: Wanhua, MOL) és az állami szereplőket célozza meg szolgáltatásaival. Itt működik az egyik első regionális RMB klíring központ is.

2016-ban megalakult a Kínai–Magyar Vasúti Nonprofit Zrt., amelyben a MÁV Magyar Államvasutak Zrt. 15%-os, a China Railway International Corporation és a China Railway International Group pedig összesen 85%-os tulajdonrészt birtokol.¹⁵

¹⁵ HARASZTI – GYÜRE 2017.

A Himile Europe Kft. gumiiipari szerszámgyártó cég, amely 2015-ben jött létre Székesfehérváron. Célja a Magyarországon, illetőleg az európai térségben működő nemzetközi járműipari gumiabroncs-gyártók kiszolgálása: ide értve pl. a Hankook, Bridgestone vagy Pirelli üzemeit (utóbbi márka egyébként szintén kínai rész tulajdonban van).

2015-ben jelentették be, hogy Kína egyik vezető távközlési informatikai szoftverfejlesztője, az AsialInfo – partnerségben a Telenor Magyarország Zrt.-vel – Magyarországra telepíti európai szoftverfejlesztő támogatóközpontját.

A CCIC Kelet-Európai Engedélyezési és Felügyeleti Csoport Kft. 2013 szeptemberében jött létre – a Kínai Népköztársaság Engedélyezési és Felügyeleti Csoportja (China Certification & Inspection Group Co., Ltd.) által alapított leányvállalatként. Független, de kizárólagos tanúsítvány kibocsátó és felügyeleti szerv. Minőségellenőrzési szolgáltatásokat nyújt Kínába exportálók számára, például előzetes ellenőrzéseket biztosítva bizonyos termékcsoportokban (élelmiszerek, elektronikai termékek, újrahasznosítandó hulladékok stb. kapcsán).

A 2009-ben alakult GreenSolar Equipment Manufacturing Kft. a Beijing Sevenstar Science & Technology Co. leányvállalata. A kínai gazdaság fejlődések egyik új, fontos és izgalmas szegmensét képviselik a napenergia hasznosításával foglalkozó vállalkozások. Ez a magyar cég magas hatékonyságú fotovoltikus cellák előállításához kapcsolódó berendezések, továbbá elektronikus alkatrészek előállítására alkalmas berendezések gyártásával és kereskedelmével, valamint egyedi géptervezésekkel és naperőmű befektetésekkel foglalkozik.

A Kínai Kereskedelmi Minisztérium, valamint a magyarországi Kínai Nagykövetség támogatásával működik a Kínai Vállalatok Magyarországi Egyesülete (ACEH – *Association of Chinese Enterprises in Hungary*),¹⁶ amely rendszeresen szervez találkozót. Az előzőekben bemutatott kínai beruházások, illetőleg vállalatok többsége tagja ezen Magyarországon bejegyzett egyesületnek.

A kínai befektetések speciális esete, amikor államkötvényekbe történik befektetés. Ennek legkézenfekvőbb feltétele, hogy yuan devizanemben legyenek a kötvények kibocsátva. Magyarország 2016-ban a kínai piacon bocsátott ki devizakötvényt, több mint kétszeres túljegyzés mellett 1 milliárd yuan, vagyis körülbelül 136,8 millió euró értékben.

Családi vállalkozások

Az alábbiakban a korai kínai befektetési időszakban Magyarországra települt néhány családi vállalatot sorolunk fel, jelezve alaptervekenységüket / főbb tevékenységeiket is:

- Oriental Herbs Kft. – gyógyhatású termékek gyártása és forgalmazása;
- Bailong Kft. – számvitel, vám- és adótanácsadás, ingatlanügyek és utazásszervezés;
- Wink Kft. – cipőgyártás és kereskedelem: sportcipők és 2017-től felső kategóriás bőrcipők forgalmazása;
- Aolite Kft.– cipőgyártás és kereskedelem;
- Goldenland Kft. – elegáns férfi ruházat gyártása és kereskedelme;
- Meetrix Kft. – élelmiszeripari termékek és ruházati kiegészítők forgalmazása;
- Celeb Kft. – Novelle márkanévvel fémjelzett férfi ruházati termékek forgalmazása.

¹⁶ A szervezet honlapja: www.aceh.hu

Léteznek továbbá Magyarországon áttételes, vagyis nem közvetlen kínai befektetések is.

Az oroszországi Wescast Hungary Autóipari Zrt. a Bohong Group leányvállalata. A kanadai Wescast cégcsoportot 2016-ban vásárolta fel a kínai cég.

A német Bosch Csoport 2017-ben kínai befektetőknek értékesítette autóipari indítómotor üzletágát, amely érintette a cég miskolci üzemegységét is.

A kínai Midea háztartási gépeket gyártó cég váratlanul felvásárolta 2016-ban a világ egyik vezető robottechnikai cégét, a Kuka Robotics anyavállalatát, ezáltal a magyar leányvállalatok és telephelyek is kínai kézbe kerültek. A Kuka Hungária Kft. Budapesten szoftverfejlesztő központtal rendelkezik, gyártóüzemei Taksonyban és Füzesgyarmaton vannak, valamint a romániai Temesváron oktató- és szervízközpontot működtet.

Kínai tulajdonú (részben) a Pápán működő és különféle autóipari beltéri egységeket gyártó Yanfeng Hungary Automotive Interior Systems Kft., mely a Yanfeng Automotive Interiors cégcsoport tagja, s a cégcsoport pedig 2015 óta a Yanfeng Automotive Trim Systems Co. és a Johnson Controls közös vállalkozása. Maga a gyártóüzem 2004 óta működik Magyarországon, a Seton Grouptól 2010-ben vette át azt a Johnson Controls.¹⁷

2.7. Tervek, amelyek nem valósultak meg

A kínai üzletemberek rengeteg együttműködési szándéknyilatkozatot (MoU – *Memorandum of Understanding*) írnak alá a saját pozíciójuk erősítése, a nyilvánosság elérése érdekében. Ezek a szándéknyilatkozatok sokszor valós üzleti megállapodások és partnerek nélkül, vagy valós szándékok nélkül kerülnek az események napirendjébe és a média híradásaiba, elsősorban amiatt, mert a kínai kormányzat és közép-európai országok képviselői, magas rangú vezetői előtt írják alá. Ezzel a kínai üzletemberek elsősorban azt remélik elérni, hogy a projekt nagyobb visszhangot kap, netán a sajtómegjelenés üzletet indukál, további befektetők, esetleg a kormányzat is felkapja a fejét a projekt hallatán.

A kudarcok tipikus okai:

- nem megfelelően előkészített projektek;
- szakmaiság hiánya: ez főleg vállalkozásoknál jelent kockázatot, amikor csak a vállalkozói érdeklődés van meg, szakmai háttér nélkül;
- valódi érdeklődés hiánya valamelyik fél részéről;
- a tárgyaló felek nincsenek felruházva döntési jogkörrel, esetleg döntés-előkészítési jogkörrel sem;
- a bejelentéskor a projekt pénzügyileg önállóan nem állna meg a lábán, a nyilvánosság elsősorban a projekt fejlesztését, a figyelemfelhívást, a potenciális befektetők bevonását célozza.

¹⁷ YANFENG AUTOMOTIVE INTERIORS.

3. GAZDASÁGPOLITIKAI LEHETŐSÉGEK

3.1. Iparági lehetőségek

Általánosságban elmondható, hogy – a méretgazdaságosság elvét követve – az üzemek létrehozása minél nagyobb piac kiszolgálása esetén versenyképes. A kínai befektetések további nyugat-európai vagy akár világpiaci lehetőségeket is hozhatnak Magyarországra, amelyeket önállóan a magyar cégek és a magyar gazdaságpolitika nem tud elérni.

A kínai befektetések nagyságrendje a több tízmillió euró értéktől indul, így a nagyprojektek megvalósítása kerül előtérbe.

A hagyományos gazdaság mellett a kínai befektetésekben egyre nagyobb mértékű az ún. új gazdasághoz tartozó tevékenységi körök, vállalatok aránya, így érdemes lenne ezt a területet feltárni és tudatosan fejleszteni, támogatni: az oktatástól az exportképes cégekig bezárólag, amelyek azután a kínai felek partnereivé válhatnak.

De megválaszolandó az a kérdés is: miért is gyárt(ana) egy kínai cég Magyarországon? Válaszok – indokok – lehetnek az alábbiak:

- az európai piac könnyebb és gyorsabb elérése;
- a termék európai származásának biztosítása;
- a piacra lépés idejének lerövidítése – azonban a logisztika fejlődésével ennek jelentősége akár csökkenhet is;
- kedvező munkabér;
- kedvező befektetési környezet;
- támogatások.

Természetesen a fentiek önmagukban nem elegendők a sikerhez, ha a kínai cég termékei nem eléggé (el)ismertek a piacon, illetőleg ha nem fordít kellő figyelmet a termékek és a márkanév promóciójára.

A fenti tényezők figyelembevételével azonosítható néhány iparági lehetőség Magyarország számára. Az alábbiakban ezeket tekintjük át röviden.

Agrárium és élelmiszeripar

Magyarország hagyományos agrár- és élelmiszeripari termelő országgént mind az oktatás, mind a technológia, mind pedig a végtermékek szempontjából kiváló lehetőségeket rejt. Érdemes lenne a kínai cégek érdeklődését felkelteni ezeken a területeken, hiszen a népesség növekedésével egy folyamatosan növekvő piacnak kell szállítani. Ennek eredményeként feldolgozóüzemek, exportra gyártó üzemek jöhetnek létre, a meglévő agrárpiaci szereplők bővíthetnének, erősödhetnének. (Kapcsolódó példa lehet a japán Nissin Foods élelmiszerüzeme.)

Gépipar, autóipar

Ezen a területen Magyarország az önálló termelő vállalatok irányából a beszállítóipari cégek irányába mozdult el az utóbbi évtizedekben, ezért javasolt a kínai gépipari beszállító cégek invitálása. Példaként szolgálhatnak a Yan-feng pápai vagy a Wescast oroszlányi üzei, de mindkettőre igaz, hogy később kerültek kínai kézbe, az anyavállalatok értékesítése során. Új üzem ezen a területen nem jött létre.

Elektronikai ipar

Az utóbbi évtizedben folyamatosan visszaszorult ez Magyarországról (Sony 2006, Hisense 2008, Philips 2010), kivételt csak néhány multinacionális vállalat üzemé képez. A kínai elektronikai üzemek elsősorban Lengyelországba kerültek át a gazdasági világválságot követően. Az egyre magasabb fokú automatizálás miatt, illetőleg az alkatrészek, félvezetők rendelkezésre állása okán ennek az iparnak önállóan elsősorban az ázsiai régióban lehet jövője, így európai fejlődés nem várható.

Szolgáltatóipar

Lehetségként azonosítható a szolgáltatóközpontok létrehozása elsősorban informatikai és telekommunikációs cégek részére (Magyarország regionálisan kiemelkedő a szolgáltatóközpontok számát tekintve). Megvalósult példa is van már: a ZTE hálózati operatív központja vagy a Huawei szervízközpontja hazánkban.

További irány lehet a fejlesztőközpontok létrehozása: elektronika, informatika, telekommunikáció, biotechnológia, autóipar stb. területén. (Design területen vannak már példák, ahol kínaiak dolgoztatnak: Koreában, Japánban, illetőleg Európán belül Londonban, Torinóban. De itt utalhatunk vissza a biotechnológiai tevékenységhez kapcsolódó csehországi példára is.)

Fontos látni, hogy a multinacionális vállalatok regionális fejlesztőközpontokba tömörítik a szaktudást, ahol pl. egyes szakterületekre fókuszálnak, vagy éppen annak van jelentősége, hogy helyi (európai) mérnökök az adott (európai) piacra szánt termékeket fejlesszenek (lásd ennek kapcsán a Bosch vagy a Knorr-Bremse magyar K+F központjainak működését).

Informatikai területen például az AsiaInfo referenciaként szolgálhat.

Ezen központok egyidejűleg az európai–kínai szabványok egységesítésében is részt vehetnek, segíthetnek.

Logisztikai központok

Az utóbbi időben óriási fejlődésen ment keresztül a logisztikai ipar. A gyorsaság és megbízhatóság, a kicsomagok kezelése mellett a gyártási folyamatok egy része is a logisztika feladatává vált. További lényeges teendő az Ázsiában nagy tömegben gyártott telefonok és egyéb elektronikai cikkek szoftvereinek feltöltése, az ún. testreszabás (*customisation*), amikor is a standardizált termékeket a vevő cég logójával és szoftverével látják el, esetleg az adott piac esetében szükséges használati útmutató, promóciós csomagolás, kellékek kerülnek a termékhez. Mindez a piacra lépés gyorsaságát növeli, hiszen akár az is előfordulhat, hogy egy termék szoftvere még nincs kifejlesztve, amikor már el kell indulnia fizikailag a célpiacok felé (tengeri szállítás 30-40 nap, vasúti szállítás 14-18 nap). A szállítás közben viszont 10-30 munkanapnyi idő áll rendelkezésre a végleges szoftverek lefejlesztésére.

4. KONKLÚZIÓK

Magyarország, akárcsak a KKE-régió országainak többsége, nem lett vonzóbb a kínai tőke számára az utóbbi években, mint bármikor előtte. Ha a BorsodChem Zrt. vegyipari vállalat kínai felvásárlásától eltekintünk, hazánk nem tudott felmutatni ugrásszerű fejlődést a kínai működőtőke beáramlása tekintetében. Az utóbbi évek főbb kínai befektetései a 16+1 kezdeményezéshez kapcsolódó China-CEE Fund létrehozását követően indultak meg – ennek kapcsán akár az az érzésünk is lehet, hogy Kína így szeretné fellendíteni a piacot, és egyben buzdítani a kínai cégeket a további beruházásokra.

A KKE-régió attraktivitása nem kérdéses, hiszen világszinten is jelentős GDP-vel és népességgel rendelkező régióról van szó, ahol a fogyasztás is folyamatosan növekszik. Mégis, a széttöredezett, kis méretű piacok nem kedveznek a kínai befektetőknek, amelyek a méretgazdaságosság miatt a több tízmilliós üzleteket és világcégekbe történő befektetések lehetőségét keresik.

A régió országainak figyelemmel kell lennie arra, hogy 2020-tól jelentősen csökkenni fognak az Európai Unió támogatások, és ez gátat szabhat a további fejlődésnek, vagy legalábbis visszavetheti a fejlődés sebességét. Újabb forrásokat, gazdasági növekedési és finanszírozási potenciált kell keresni, és e tekintetben Kína is nyújthat bizonyos opciókat. A kínai kezdeményezésű infrastrukturális fejlesztési projektek valódi lehetőséget teremtenek a KKE-régió országainak arra is, hogy egymáshoz közelebb kerüljenek és szorosabbá váljon együttműködésük (pl. az észak–déli vasúti összeköttetés, a Varsó–Budapest–Belgrád-tengely kapcsán). Ehhez azonban a kínai közeledés újszerű megközelítése szükséges, amely akár a KKE-országok versengése helyett egy összehangolt lépésekből álló stratégiát is eredményezhetne a kölcsönös előnyök alapján.

Az egyes iparágak területén érdemes kidolgozni Kína-stratégiát, ahhoz kapcsolódó rövid és hosszú távú intézkedéseket, és javasolt törekedni a tervek megvalósításához szükséges erőforrások biztosítására. Ennek egyik eleme a Kína-ismerettel rendelkező szakértők képzése különböző szinteken és területeken. Javasolt Kína-szakértőket bevonni az egyes iparági stratégiák kidolgozásába és megvalósításába.

Emellett érdemes figyelmet fordítani az alábbi kérdéskörökre:

- Miként lehetséges a tőkebefektetéseket irányító kínai hatóságokkal való szorosabb együttműködés a potenciális befektetők monitoringozása céljából.
- Kínai tőkebevonást elősegítő iparág-specifikus akciótervek kidolgozása és végrehajtása az adott iparági szereplők széles körű bevonásával. Javasolt megtalálni és kijelölni azt a hivatali szervezetet (akár szakterületenként külön-külön), amely képes a nyomon követésre és az akciók folyamatos finomhangolására.
- Érdemes megvizsgálni, vannak-e olyan területek, ahol kialakítható bizonyos fokú együttműködés más KKE-országokkal (például a visegrádi csoporthoz tartozó ún. V4-országokkal) a kínai befektetések közös ösztönzése céljából. Fontos figyelmet fordítani arra is, hogy Kína lehetőleg ne tudja kijátszani egymás ellen a KKE-országokat.
- Tőkebefektetési célként az attraktivitásunkat növelő tényezők listázása, elemzése, rangsorolása, kommunikációja.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BUDAPEST METROPOLITAN UNIVERSITY. In: <https://www.metropolitan.hu>
- CEE EQUITY PARTNERS. 2018. *The second phase of the China-CEE Fund announced*. 10 April 2018. In: <http://cee-equity.com/the-second-phase-of-the-china-cee-fund-announced/>
- CEE EQUITY PARTNERS. *Investments*. In: <http://cee-equity.com/investments/>
- GAZDASÁGI VERSENYHIVATAL. 2017. *Versenyhivatali döntések: Vj-43/2017/227*. 2018. május 10. In: http://gvh.hu/dontesek/versenyhivatali_dontesek/dontesek_2017/vj_43_2017_227.html
- GORENJE GROUP. 2018. *After a successful takeover bid, Hisense will own 95-percent of Gorenje*. 28 June 2018. In: <https://www.gorenjegroup.com/en/media/news/2018/06/8565-After-a-successful-takeover-bid-Hisense-will-own-95-percent-of-Gorenje>
- HARASZTI KATALIN – GYÜRE JÓZSEF: „Végig kirakatban leszünk” – Interjú dr. Pafféri Zoltánnal.” In: *Vasutas Magazin*. 67. évfolyam. 2017. január. 4–6. (https://www.mavcsoport.hu/sites/default/files/2017_vm_jan_webre.pdf)
- INVITEL. In: <https://www.invitel.hu/vallalat/>
- MAGYAR NEMZETI BANK. 2016. *A külföldiek magyarországi közvetlentőke-befektetés állományának végső befektetők szerinti bontása*. 2016. szeptember 23. Budapest. In: <https://www.mnb.hu/letoltes/a-kozvetlentoke-befektetes-allomany-vegso-befektetore-allokallasa-honlapra.pdf>
- MERCATOR INSTITUTE FOR CHINA STUDIES – RHODIUM GROUP. 2016. *China Flash: Report by MERICS and Rhodium Group – A New Record Year for Chinese Outbound Investment in Europe*. 16 February 2016. In: <https://www.merics.org/en/china-flash/report-merics-and-rhodium-group>
- MINISTRY OF COMMERCE (THE PEOPLE’S REPUBLIC OF CHINA). 2018. *MOFCOM Department of Outward Investment and Economic Cooperation Comments on China’s Outward Investment Cooperation in 2017*. 18 January 2018. In: <http://english.mofcom.gov.cn/article/newsrelease/policyreleasing/201801/20180102706193.shtml>
- P. SZABÓ SÁNDOR. 2011. „A ‘pekingi konszenzus’ – Közigazgatás és gazdaságirányítás a Kínai Népköztársaságban.” In: *Pro Publico Bono*. 2011/2. 149–162.
- TARTAR, ANDRE – ROJANASAKUL, MIRA – DIAMOND, JEREMY SCOTT. 2018. „How China Is Buying Its Way Into Europe.” In: *Bloomberg*. 23 April 2018. (<https://www.bloomberg.com/graphics/2018-china-business-in-europe/>)
- YANFENG AUTOMOTIVE INTERIORS. In: <https://www.yfai.com>
- YUE QIU – BENHAMOU, MATHIEU – SCENT, BEN – HOFFMAN, CYNTHIA – BROWNING, JONATHAN – SAM, CEDRIC – LEUNG, PARKER – LEUNG, ADRIAN. 2017. „China Deal Watch.” In: *Bloomberg*. (<https://www.bloomberg.com/graphics/2016-china-deals/>)

MAGYAR VÁLLALATOK KÍNAI PIACRA LÉPÉSE – LEHETŐSÉGEK ÉS KIHÍVÁSOK A MAGYAR GAZDASÁGPOLITIKA SZÁMÁRA

Takács Zsolt

1. A KÍNAI PIAC EGYES SAJÁTOSSÁGAI¹

E tanulmány készítésekor a Nemzetközi Valutaalap (IMF – *International Monetary Fund*) adatai alapján Kína a világ második legnagyobb gazdasága a nominális GDP-adatok alapján. Vásárlóerő-paritáson nézve pedig a legnagyobb gazdaság, megelőzve az Egyesült Államokat. 2017-re Kína megduplázta a 2010-es GDP-jét, valamint az elmúlt harminc évben átlagosan évi 10% körüli gazdasági növekedést produkálva a legdinamikusabban fejlődő gazdasági nagyhatalommá vált.²

Ez a nagyhatalmi szerep jellemző az import és export tekintetében is. Kína a harmadik legtöbbet importáló gazdaság az EU és az USA után.³

Természetes, hogy a legnagyobb lakossággal rendelkező országok egyikeként a legtöbb aktív dolgozóval rendelkező ország Kína.⁴ A foglalkoztatottak 70%-a a gyártásban és a szolgáltatóiparban dolgozik. Az exportigényeket kielégíteni kívánó vállalkozásokban dolgozók bére átlagosan havi 424 USD,⁵ ami a jelenlegi magyar minimálbérnek felel meg. Ez csaknem 29%-os növekedés 7-10 éves távlatban. Bár ez európai szemmel egyáltalán nem tűnik vonzó bérezésnek, de így is több mint a kétszerese a vietnámi és több mint a négyszerese a bangladesi gyári munkások fizetésének. Az ilyen ütemben fejlődő jövedelmek miatt a fogyasztási kedv növekedése Kínában, valamint a minőségi termékek, luxuscikkek és szolgáltatások iránti kereslet a kínai, de a világgpiaci trendeket is nagyban befolyásolja.

¹ A kézirat lezárásának dátuma: 2018. augusztus.

² INTERNATIONAL MONETARY FUND; NATIONAL BUREAU OF STATISTICS OF CHINA.

³ CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY A.

⁴ CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY B.

⁵ SCHUMAN 2016.

2. LEHETŐSÉGEK, MÍTOSZOK ÉS KIHÍVÁSOK

Kína a következő évtizedekben ugrásszerű növekedést fog az import oldalon is produkálni: a belső urbanizációs folyamatok és az iparosodás, valamint a bérek emelkedése egyre nagyobb keresletet teremtenek, nemcsak az élelmiszerek, de a tartós fogyasztási cikkek és a luxusermékek piacán is. Ha nem is 2020-ra, de 2049-re biztosan egy fejlett, és minden vetületében nagyigényű társadalommá fejlődik Kína.

A „kínai álom”, illetőleg a „kettős centenáriumi” meghirdetett programjai közül egy – a 2010-es egy főre jutó GDP megduplázása – már biztosan teljesül(t), így a továbbiakban csak a többire kell koncentrálni. Az internetes kereskedelem tekintetében Kína, ha csak a számokat nézzük, a saját piacán már egyeduralgoló. Az internetes kereskedelem a piac fontos motorja, az országon belüli fejlesztések több százmilliós azonos nyelvű felhasználótáborral rendelkeznek, online szolgáltatásaik teljesen átalakítják a fogyasztói szokásokat.⁶

Kína az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezéssel meg is teremti az infrastrukturális feltételeit, hogy ne csak exportországgént tekintsenek rá, hanem a legnagyobb importőr is legyen. Jelenleg a kínai exportcikkeket szállító hajók és vonatok üres konténerek millióival térnek vissza Kínába. Ennek megváltoztatása szinte a legnagyobb kihívásként jelentkezik az exportra termelő országban.⁷

A magyar állam kereskedőházai kézzelfogható platformot jelentettek, szinte kulcsrakész bemutatkozási lehetőséget biztosítottak a magyar vállalkozásoknak, azonban a 2018 júniusában bejelentett változások jövőbeli iránya egyelőre (e tanulmány írásakor) még nem ismert.⁸

2.1. Kitörési pontok

Általánosságban a kínai piacra lépés kapcsán elmondható, hogy Kína több szempontból is vonzó, sőt kecsegtető a külföldi exportőrök és befektetők számára. A folyamatosan 6-10%-ot javuló gazdasági mutatói, a hatalmas területe, valamint a több mint egymilliárd, azonos nyelvet beszélő potenciális fogyasztó bármilyen vállalkozást arra sarkall, hogy elsődleges külkereskedelmi piacként gondoljon Kínára.

Kína gazdasági tervei, kommunikációja, a kínai diaszpórák jelenléte, a kereskedelemben lévő árumennyiség olyan hatást fejtenek ki, hogy a hasonló paraméterekkel rendelkező országokat teljesen elhomályosítja. A „soft power” konkrét megvalósulásaként is értékelhető ez, ami miatt Kína mindig az első ötlet és cél, ha piaci térhódításra adja a fejét egy külföldi, például magyar kis- vagy középvállalkozás.

A piacra lépés alapvető kérdései a következők: milyen jogi vagy gazdasági keretben, mekkora és milyen minőségű tőkével és milyen távon tervezzük termékünk, szolgáltatásunk piaci bevezetését? Kína tárt karokkal várja a magas minőségű termékek importőreit. Maga a miniszterelnök, Li Keqiang nyilatkozta Weihaiban: „Az árukereskedelem meghatározó országaként Kína kiegyensúlyozott külkereskedelmet akar, ahelyett, hogy szándékosan ke-

⁶ ZIPSER – CHEN – GONG 2016.

⁷ RODRIGUE 2017.

⁸ CÉGKÖZLÖNY 2018.

reszkedelmi többletet produkálna.”⁹ Li továbbá elmondta, hogy az országnak ki kell terjesztenie az exportot, valamint a csúcstechnológiai termékek és más kiváló minőségű áruk behozatalát, amelyek több választási lehetőséget biztosítanak a fogyasztóknak. Ezzel összhangban Kínában a kormányzat ösztönzi a hazai vállalatokat is, hogy jobb termékeket állítsanak elő és jobb szolgáltatásokat nyújtsanak. Az idézett gondolatok példát mutatnak a kínai ketősségre is egyben: üzennek kifelé, de ugyanakkor direktívát adnak befelé is.

A kínai fogyasztók egyre inkább a tömegtermékektől a prémiumtermékek felé fordulnak. Felmérések alapján kijelenthető, hogy a kínai fogyasztók fele a jobb és drágább kínálatot keresi, amely jelentős növekedést jelent a korábbi évekhez képest. Nem meglepő, hogy a prémiumszegmensek növekedése meghaladja a tömeg- és értékszegmenseket, és a külföldi márkák továbbra is vezető pozíciót töltenek be a prémiumpiacon. Ráadásul a kínai fogyasztók növekvő aránya néhány márkára összpontosít, és általánosságban igaz az, hogy a vásárlók hűségesek a választott márkákhoz. Viszont nőtt a nyitottság az újdonságok felé, annak ellenére is, hogy az importtermékek drágának számítanak.¹⁰ Közel három év alatt 10 százalékkal többen próbáltak ki új márkákat a jól beváltak helyett.¹¹

A kínai vásárlók bizalmát több tényező is építi, elősegíti. A legkorábban megjelenő márkákkal kapcsolatban kialakult egy pozitív kép, jobb reputáció, amit a fogyasztói társadalom migrált a többi importtermékre. Szinte minden külföldi márka, amelyiknek megfelelő a marketingaktivitása, pozitív vásárlói magatartást vált ki. Ugyanakkor a kínai emberek is tudatos vásárlók. A kínai közösségi médiában gyorsan és viszonylag pontosan kaphat visszajelzést a fogyasztó az általa kiválasztott termékről.¹² Szinte minden termék, szolgáltatás történetét, PR-ját tetten lehet érni a kínai világhálón.¹³

A fentiekben a piacra lépés kapcsán elmondott általános, átfogó szempontok után következzen a főbb kínai szektorok, iparágak – vagy más nézőpontból: a lehetséges külpiazi tevékenységi körök – specifikus elemzése.

E-commerce – ICT

Az egyik legdinamikusabban fejlődő iparág az internetes, elektronikus vagy online kereskedelem (a továbbiakban: e-kereskedelem), ami import- és exportlehetőségek egész arzenáljával rendelkezik. Fejlődési ütemét meghatározza, hogy jóval több iparágat kapcsol össze és működtet, mint korábban más iparágazatok. Azonban a logisztikai szolgáltatók, a pénzügyi szolgáltatók, az informatikai szolgáltatók, az elektronikai vállalatok, gyárak és a kereskedők nem működnének Kínában az e-kereskedelem jelenlegi szintjén megfelelő banki, illetőleg elektronikus fizetési szolgáltatások, valamint aktív marketingtevékenység és – természetesen – a vásárlók nélkül. Kína ebben is saját útját járja, sőt, máris globális vezetőserepet tölt be az e-kereskedelem mellett a digitális fizetési megoldások területén: megjegyzendő például, hogy a világ piacvezető digitális fizetési szolgáltatóinak (ún. „unikornisainak”) egyharmadát is itt találjuk.¹⁴ Tény, hogy a világ e-kereskedelmi tranzakcióinak 42%-a Kínában bonyolódik, amivel megelőzi a 33% részesedéssel bíró Amerikai Egyesült Államokat.¹⁵

⁹ Hu 2017.

¹⁰ CHANDLER 2013.

¹¹ ZIPSER – CHEN – GONG 2016.

¹² 5 REASONS WHY CHINESE LIKE TO BUY IMPORTED BRANDS 2016; MARKET CHINA 2016.

¹³ GENTLEMEN MARKETING AGENCY 2018.

¹⁴ FAN 2016; KWOK 2018.

¹⁵ WOETZEL – SEONG – WANG – MANYIKA – CHUI – WONG 2017.

Egy ilyen piacra önállóan belépni életveszélyes, de egy jó projekttel és megfelelő Kína-ismerettel komoly sikereket hozhat.

Az informatikai piac, amely csupán kis szelete ennek a hatalmas iparágak, önmagában is sok lehetőséggel bír. Számos speciális terület azonosítható, könnyű a piac szegmentációja, és bár hatalmas ráfordítással érhető ez el, de az IT-, ICT-területen mindig nyitottság mutatkozik az új fejlesztések iránt. Nemcsak az e-kereskedelmet kiszolgáló ipari szegmensre érdemes koncentrálni. Felhőalapú szolgáltatások, biztonságtechnikai megoldások, mérnöki, üzemeltetési szoftverek, marketing eszközök/tartalom gyártása és szolgáltatása lehet kitörési pont Kína kapcsán a magyar ICT-szektor szereplőinek. Olyan kényes és gazdaságpolitikailag még jelen tanulmány lezárásakor igazán komolyan nem vehető iparágról pedig, mint a kriptovalutákhoz¹⁶ köthető informatikai megoldások, érdemben nem lehet beszélni, hiszen napjainkban ez még jórészt tiltott Kínában, és bár várhatóan a jövőben Kína lesz ebben is a legnagyobb szolgáltató, egyelőre a keretrendszert dolgozza ki hozzá.¹⁷

Berendezések, elektronikai eszközök, orvosi műszerek kereskedelme

2017 során Kína több mint 450 milliárd USD-ért vásárolt elektromos gépeket, berendezéseket (integrált áramkörök/mikrochipek, telefonrendszer eszközök, beleértve az okostelefonokat is, napenergia-diódák/félvezetők, alacsonyabb feszültségű kapcsolók, biztosítékok, TV-, rádió-, radarkészülék alkatrészei, nyomtatott áramkörök, elektromos átalakítók/teljesítményegységek, elektromos kondenzátorok, szigetelt vezetékek/kábelek, nem rögzített hanganyagok etc.).

Továbbá Kína közel 170 milliárd USD értékben szerzett be egyéb berendezéseket, gépeket, számítástechnikai eszközöket (számítógépek, optikai olvasók, félvezetők gyártására szolgáló gépek, számítógép-alkatrészek, kiegészítők, egyéb gépek, csapok, szelepek és hasonló készülékek, nyomdaipari gépek, turbófúvókák, hajtóműtengelyek, fogaskerekek, tengelykapcsolók, lég- vagy vákuumszivattyúk, folyadékszivattyúk és felvonók), valamint közel 100 milliárd USD-ért orvosi műszereket, berendezéseket. Ez a három terület a teljes importjának közel a 40%-át adja. Érdekes, hogy közel 70 milliárd USD-t költött műanyag eszközökre, termékekre és közel 60 milliárdot természetes kemikáliákra.¹⁸

A külkereskedelmi adatok azt mutatják, hogy Kína importra szoruló olaj és olajszármazékok, érc és réz terén is.

A magyar gyártású gépek, berendezések Kínába történő exportja tekintetében eddig is voltak próbálkozások és sikeres magyar kezdeményezések, üzletek.¹⁹ Az orvosi műszerek tekintetében pedig külön is kiemelendő, hogy Kína igénye és a magyar külkereskedelmi szaktárca ajánlása összhangban van egymással.

Élelmiszerek, nyers és félkész termékek, gyógyszerek, luxuscikkek

Kína világszerte a mezőgazdasági termelés bruttó értékében; rizs, búza, burgonya, kukorica, dohány, mogyoró, tea, alma, gyapot, sertés, juh, tojás; hal, rák stb. termesztésében, illetőleg tenyésztésében, mégis teljes éves importjának 2,5 százalékát – majd 45 milliárd USD-t – olajos magvak importjára költi.

¹⁶ GREENBERG 2011.

¹⁷ LI – MARCHI 2017; JENNINGS 2018.

¹⁸ WORKMAN 2018.

¹⁹ HORVÁTHNÉ 2012: 57–59.

Magyar viszonylatban az együttműködés előremutató, az elmúlt öt évben a magyar agrárexport mértéke megtízszereződött, és a 2016-os eredményeket 25%-kal növeltük 2017-ben, ehhez „jelentősen hozzájárul, hogy Közép- és Kelet-Európa országai közül ma Magyarország rendelkezik a legtöbb termékcsoporthoz (sertés-, liba-, kacs-, marha-, és nyúlhús, tejtermékek, élő ló, búza, tej) vonatkozó kiviteli engedéllyel Kínába”.²⁰

A szociális elosztórendszer fejlesztési szándékával Kína kinyitotta kapuit a gyógyszerek, gyógyhatású készítmények piaca előtt is. 2018 júliusától például az inzulin és a penicillin készítmények vámmentességet kaptak, de 1500 más terméknek is csökkentette Kína a vámtarifáját – persze, ez inkább az USA-val folytatott kereskedelmi háborúnak a következménye,²¹ mint tervezett intézkedés, de kiváló lehetőség a magyar gyártóknak.

Környezetvédelem, gazdálkodás, technológiatranszfer

Kína környezetvédelmi tervei és a fosszilis energiahordozók visszaszorítására tett intézkedései befektetői oldalról is érdekessé teszik ezt az ágazatot.

A kínai kormányzati intézkedések három irányt határoznak meg: a vizek, a levegő és a termőföld tisztaságának elősegítését és megtartását.

Az Államtanács 2018 júliusában Kék Ég Program címmel hároméves cselekvési tervet vezetett be. A dokumentum meghatározza az átfogó stratégiát, az alapvető célokat, a kulcsfontosságú feladatokat és a légszennyezés elleni küzdelemre vonatkozó támogató intézkedéseket és ütemtervet, valamint felhívja a figyelmet a légszennyezés elleni hatékony védekezésre. Meghatározza például, hogy a levegő kén-dioxid, nitrogén-dioxid koncentrációját 2020-ig a 2015-ös szint 85%-a alá kell csökkenteni, a finom por koncentrációját pedig a korábbi érték 82%-a alá.²²

A kínai vízminőség hasonlóan kedvezőtlen állapotban van, mint a levegő minősége. Gyakori, hogy a mezőgazdaságban használt szürkevíz nincs megfelelően kezelve, így gyakorlatilag szennyvízzel gazdálkodnak. A tavalyi évben a szennyvíztisztító iparág 42 milliárd USD forgalmat ért el. A BCC Research²³ által készített tanulmány szerint 2022-ig az iparág közel 60 milliárdossá nő, ami ezzel párhuzamosan bővülő piaci lehetőségeket jelent a szennyvíztisztító vállalatok, a technológiai licenctulajdonosok, a vegyipari beszállítók, a szivattyú- és szelepgyártók, a műanyagcsőgyártók és a gyantagyártók számára egyaránt. Ugyanakkor vannak arra utaló jelek, az átfogó növekedési tendencia ellenére, hogy a szennyvízpiac ipari szegmense várhatóan valamilyen mértékben csökkenni is fog az új technológiákból adódó csökkent vízfogyasztás miatt. A lakossági és kereskedelmi szektorban lesz a legnagyobb növekedés tapasztalható, ez a szektor fog a legjobban erősödni: a növekvő igények, a növekvő mennyiségű beruházások és a vízkezelési normák javítása miatt.²⁴

²⁰ MAGYAR TÁVIRATI IRODA 2017.

²¹ VILÁGGAZDASÁG 2018.

²² MINISTRY OF ECOLOGY AND ENVIRONMENT 2018.

²³ WELLESLEY 2018.

²⁴ CHINESE WASTEWATER TREATMENT MARKET GROWING 2018.

2.2. Mítoszok

„A meggyőződések börtönök” (Friedrich Nietzsche). Kínával kapcsolatban is élnek olyan rögzült feltételezések, amiket érdemes lebontani, mielőtt a tárgyalóasztalhoz ülünk. Az alábbiakban néhány ilyen tipikus, Kínával kapcsolatban rögzült feltételezéssel foglalkozunk.

1. A piacgazdaság pesszimista fele hajlamos úgy értékelni a kínai gazdaságot, hogy az bármikor összedőlhet, és tonnás betontömbjei maguk alá temethetik a világgazdaságot. Tény, hogy Kína más úton jár, mint a monetáris alapú, liberális eszmerendszerű nyugati gazdaságok, és ebből a nézőpontból rátekintve, irracionálisnak tűnhet a működése.
2. Kínát gyakran éri az a vád, hogy hamisít, nem tartja tiszteletben a szellemi tulajdonjogokat. Vagy másként fogalmazva: Kína nem rendelkezik olyan fejlett jogrendszerrel, amellyel a megfelelő védelmet és garanciákat biztosítaná a magántulajdonnak. Ha elfogadjuk ezt az állítást, akkor is kijelenthető: viszont erre hamarosan rákényszerül, hiszen az állami tulajdonú vállalatok szerepe egyre csökken az ipari termelésben, 35 év alatt 78%-ról 26% csökkent.²⁵
3. Kína nem erős a fejlesztésekben – inkább más területeken rendelkezik versenyelőnyvel. Ennek a gyakorta hangoztatott véleménynek ellentmondhat az, hogy Kína komoly összegeket fordít K+F+I-célokra, és ma már a fejlett kínai városokban külön városrészek alakulnak, ahol a nemzetközi vegyesvállalatok fejlesztik a legújabb szoftvereket, gépeket, berendezéseket.²⁶ A K+F+I fent említett támogatása, és a világgazdaságot meghatározó kínai technológiai óriások (Alibaba, Huawei, Tencent, Xiaomi stb.) léte is cáfolják ezt a mítoszt.
4. Annyira rosszak a környezeti hatások, hogy életveszélyes hosszabb ideig Kínában tartózkodni. Ennek az állításnak van alapja, tanulmányok igazolták, hogy a magas légszennyezettség közvetlenül is vezethet halál esetekhez. Illúziókat nem érdemes kergetni, de Kína törekszik tenni a környezetszennyezés ellen. Egyedi példaként említhető, hogy a pekingi olimpia idején drasztikus korrekciós intézkedéseket hoztak. Az ötéves tervek pedig fokozatosan ösztönzik a gazdaságot a helyzet megváltoztatására. Kína csökkenti a széndominanciát, 277 milliárd dollárt különített el a legsúlyosabban érintett területek támogatására, és ezzel párhuzamosan folyamatosan szigorítanak a környezetvédelmi szabályokon.
5. A felduzzasztott mamutberuházások növelik Kína adósságállományát, aminek következtében hamarosan összeomlik a kínai gazdaság. Bár az ország hitelállományának növekedése aggodalomra adhat okot, de a kínai kormány rengeteg pénzügyi képességgel rendelkezik a válság elkerülésére. Az MGI kutatásai²⁷ szerint az államadósság a GDP mindössze 55%-át teszi ki, ami lényegesen alacsonyabb, mint a nyugati gazdaságok nagy részében.
6. A társadalmi egyenlőtlenségek és a tisztességtelen üzleti magatartás, vagy a kínai részről időnként tapasztalható xenofób jelenségek, nem nyújtanak megfelelő feltételrendszert a külföldi vállalkozások számára. A külföldiektől idegenkedő kínai emberek ugyanakkor a tradicionális világkép sajátosságait mutatják. Ezt pedig például a tárgyalások, az együttműködés és a kölcsönös kommunikáció által meg lehet változtatni.²⁸

²⁵ WOETZEL 2015.

²⁶ LIM 2018.

²⁷ DOBBS – LUND – WOETZEL – MUTAFCHIEVA 2015.

²⁸ HORVÁTHNÉ 2012: 54.

7. A szociális ellátórendszerhez nem mindenki fér hozzá egyenlően, a társadalmi különbségek egyre mélyülnek, hiszen itt gyorsabban alakult ki egy gazdag réteg, amely egyre gazdagabb, ugyanakkor valójában nincs erős érdekvédelem, hiányzik a társadalomból egy szélesebb középső, polgárosodott réteg. Bár ezen állítás számos pontja helytálló lehet, de pont ezeket a nehézségeket igyekszik mérsékelni – „elegyengetni” – a 13. ötéves terv és a „kínai álom” koncepciója.

Milyen tipikus meggyőződések, rögzült feltételezések élnek a kínai üzleti élettel kapcsolatban?²⁹ Az alábbiakban ezek közül tekintünk át néhány lényeges kérdéskört.

A kínai társadalmat alapvetően kollektivistá társadalomként szokták leírni, de vajon az üzleti döntésekben is igaz ez? Kína gazdaságpolitikáját központosított apparátus vezérli,³⁰ és a kínai vállalati kultúra is nagyobb egységben gondolkozik, a döntéshozatali módszereket nem is említve. Ugyanakkor az „egy gyermek” politika hozta magával azon személyiségtípus kialakulását is, amely miatt mára Kína az erős individuumok kollektíváját jelenti.³¹ A munkavállalók viselkedésében vagy az üzleti tárgyalások során az „egykek” társadalmának személyiségjegyei markánsan megmutatkoznak.

Hosszú döntési folyamat – mint tipikusan megemlített sajátosság. Tény, hogy a tárgyalási és előkészítési folyamatok hosszabbnak, költségesebbnek hatnak a kínai üzleti életben, mint például az európai közegben megszokott. Ezt a körülményt napjainkban már relativizálja az online kereskedelem fejlődése, gyorsulása. Ugyanakkor az viszont szintén egy fontos kínai sajátosság, hogy a megfelelő időben akar a kínai fél dönteni, addig pedig – kulturális háttere okán – „lebegtet”.

Végezetül kiemelendő a kockázatkerülés kérdésköre, ami kapcsolatban áll az előbb említett döntési idő hosszával is. Valójában a kínai üzletemberek kockázattűrő képessége ugyanakkora, mint bármely más gazdaságból jövő vállalkozónak, ha nem nagyobb – gondoljunk csak arra, milyen jelentős változásokon ment keresztül a kínai gazdaság az elmúlt évtizedekben, jelenleg is 6,5% körüli a GDP-növekedés –, csupán a magatartási és a kommunikációs formák másnyelven Kínában.³²

2.3. Kihívások a vállalkozások oldaláról

A magyar gazdaságpolitika a kereskedőház-rendszerrel mérsékelheti vagy akár eliminálhatja mindazokat a nehézségeket, amelyeket egy külföldi piacra lépés során a cégek – már ha elég tőkeerősek ehhez – saját bőrükön tapasztalnak meg, míg el nem jutnak a vásárlóikhoz, és profitot nem képesek termelni. Azonban, ahogy a fejezet elején jeleztük, a jövőben a Nemzeti Kereskedőházak szerepe megváltozhat.

A piacra lépés számos kihívás elé állítja a vállalkozásokat.

²⁹ MEYER – SHEN 2010.

³⁰ P. SZABÓ 2011.

³¹ CHEN.

³² HORVÁTHNÉ 2012: 54.

Ahogy Raimondo Montecuccoli századokkal ezelőtt mondta: „A háborúhoz három dolog kell: pénz, pénz, pénz.” Hasonló állítás fogalmazható meg a Kínában történő piacra lépés kapcsán is. A vállalkozásnak fel kell mérnie, képes-e finanszírozni a kiutazásokat, a tolmácsokat és a tanácsadókat, az áruszállítást és a vámkezelést, a forgóeszköz-szükségletet, a marketinget, az operatív munkát stb. A legköltségesebb a megfelelő helyismeret megszerzése, a kapcsolati tőke kialakítása, építése. (Megjegyzendő, hogy Kínában a kapcsolati tőke tipikusan erősíthető a kínai partnerekkel közös ebédek, vacsorák, éttermi találkozók által is.)

A marketing mix megfelelő előkészítése ugyancsak kritikus a piacra lépés során. A piachoz sok termék esetében online jelenlét szükséges, ami nem csak cég- és termékismertető weblapot jelent, hanem kínai nyelvű weboldalt, esetleg webshopot is, kínai nyelven és kínai dizájn szerint, továbbá minőségi katalógusokat és prezentációkat, jól megszervezett termékbemutatókat és nem utolsósorban szükség lesz jó előadói képességre is. A kínai cégek már sokszor nem is rendelkeznek weblappal, hanem WeChat oldaluk van, mint ahogy a pénzügyeket is főleg ott intézik. A magyar cégeknek, ha sikeresen szeretnének Kínában működni, használniuk kell tudni ezt az online alkalmazást, vagyis előzetesen fel kell készülniük erre a nem jelentéktelen informatikai feladatra is.

A sikeres piacra lépéshez a fentiekén túlmenően fontos a termék forgalomba hozatali engedélye, az élelmiszeripari termékek előzetes vizsgálata, címkeengedélye, az elektronikai termékek és berendezések CCC (*China Compulsory Certificate*) tanúsítványa, és nem utolsósorban a potenciális vevő jogosultsága a termék importjára és disztribúciójára (amelyet részletesebben a *due diligence* részben fejtünk ki).

A Kínába történő értékesítés széles körű exportismereteket feltételez: a szállítási és fizetési módokkal, a paritásokkal, a vámkezeléssel, a kockázatokkal és a jogi kérdésekkel kapcsolatos ismeretek és gyakorlat elengedhetetlen.

Továbbá kiemelendő, hogy sok negatív eredménnyel zárult ügylethez vezettek már az interkulturális és az ázsiai menedzsmenttel összefüggő nehézségek, általánosságban megfogalmazva: az ezekre vonatkozó ismeretek hiánya. Fontos tehát például, hogy rendelkezésre álljon magas szintű nyelvismerettel rendelkező tolmács, olyan, aki nem egyszerűen tükörfordítást végez, hanem képes érzékelni és közvetíteni számunkra a partner explicite ki nem mondott gondolatait, jelzéseit is.

A megfelelő tőkével, támogatással exportáló cégek kínai piacra lépési hibáit három fogalom köré lehet csoportosítani.³³

1. Célpiac és elhelyezkedés. Gyakori hiba az exportáló cégek részéről, hogy Kínára egy egységként tekintenek. Bár a vállalat termékének több mint egymilliárd potenciális fogyasztója is lehet, mégis sikertelenséggel fog szembesülni a hazai vállalkozó, míg meg nem fogalmazza magának és meg nem ismeri a valódi célcsoportját. Hasonló a célcsoport hibás felméréséhez, de a következő hibalehetőség elkerülése még komplexebb kutatást igényel: sokszor gondolja azt az exportáló cég, hogy elég a kikötőig elvinnie az árut, és onnan majd megveszi valaki. Kína, bár óriási exportigénnyel bír, de a nagyságából következik az is, hogy heterogén regulációs és engedélyezési, forgalomba helyezési rutinnal rendelkezik, ráadásul a megfelelő szállítmányozót, vámügyintéző céget megtalálni akár több évig is eltarthat.
2. Kulturális különbségek. A kínai tradicionális üzletszerzés sok esetben nem riad vissza – európai ízléssel mérve – erkölcsileg vagy akár jogilag is aggályos megoldásoktól sem. Gyakran találkozunk olyan termékekkel,

³³ BREEMEN 2013.

amelyek kísértetiesen hasonlítanak világmárkák termékeire vagy hasonló márkanev alatt futnak. A másolás, plagizálás, a szellemi tulajdonjogok sérelme gyakori jelenség.³⁴ Ugyanakkor a másik oldalon is vannak rossz beidegződések. A „mi ezt otthon így csináljuk” mentalitás sok esetben vezet negatív eredményhez a kínai piacokon. Még a nemzetközi vállalatok is gyakorta indulnak neki ezzel a szemlélettel a kínai piac meghódításának, nem törődve a kínai viszonyok sajátosságaival.³⁵

Gyakori hiba, hogy a befektető nem megfelelő tanácsadókkal, tolmácsokkal dolgozik. A HR-munkát itt sem érdemes mellőzni, nem szabad ezen spórolni. De még akár gondosan kiválasztott tanácsadók, ügynökségek sem mindig tudják megfelelően képviselni a megbízó érdekeit, nagy márkák esetében pedig különösen látványos és példaértékű lehet egy-egy ilyen hiba.³⁶

3. Mennyiség és „milyenség”. Ez vonatkozhat a tőkére, és természetesen az igényekre is. Általános jelenség, hogy az első kínai kereskedő egy kiállításon rögtön több konténernyi áru importjáról kezdeményez tárgyalást úgy, hogy csak egyszer látta a mintaterméket. Valószínű, hogy csak a mennyiségi kedvezmények érdeklik, de az sem kizárt, hogy ez az a mennyiség, amit gyorsan képes értékesíteni saját kapcsolati hálójában. Gyakorta előfordul az is, hogy az első szállítmány után úgy megnőnek az igények, hogy a gyártó képtelen kiszolgálni, a kínai partner pedig továbblép.

Az e-kereskedelem fejlettsége okán itthon, Európában szinte bármit kipróbálhatunk – és vevőként gyakran ki is próbálunk –, ami jól van pozicionálva és megfelelőnek tűnik számunkra. Ez igaz a kínai fogyasztók esetében is. Mégis, sok esetben hiába van egy remek élelmiszeripari termékünk, ami jól fogy a KKE-régióban, Kínában nem keletkezik iránta kereslet. Ennek egyik oka, hogy a helyi ízléssel nem párosul a termék ízvilága. Kozmetikumok terén is előfordulhat az, hogy a színe, állaga, illatanyagai egyáltalán nem találkoznak a potenciális kínai fogyasztók vágyaival, igényeivel.

- + 1. Végezetül egy további lehetséges hibaforrásként azonosítható az, amikor az exportáló azt feltételezi, hogy nem szükséges kialakítani a tényleges kínai jelenlétet, mert majd a nagykereskedő, viszonteladó, partneriroda képviseli őket. Ezt általában már akkor sem gondolhatjuk, ha az Európai Unión belül készülünk expanzióra. A kínai piac jelenlét nélkül csupán egy olyan vevő, aki mindig akkor jön be az ajtón, mikor nyári árleszállítást hirdet a kirakat. Természetesen nem kell, hogy az első lépés már a közvetlen tőkebefektetés (FDI – *Foreign Direct Investment*) legyen, de stratégiánkat annak megfelelően kell alakítani, hogy erre előbb-utóbb sort kell keríteni.

³⁴ JANOKICS 2011.

³⁵ WALL 2013.

³⁶ PRONK 2016.

3. A KÍNAI PIACRALÉPÉS

3.1. Stratégia

Mielőtt üzleti tervet készítünk, az elsődleges teendők a tájékozódás, felmérés, piackutatás. Vizsgáljuk meg hány és milyen minőséget képviselő versenytársunk van, milyen módszerek és jelenlét jellemzi a piaci szereplőket, mit nyújtanak az árak és a szolgáltatások terén, s hogyan kommunikálnak. Vizsgáljuk meg az üzleti területünkhöz, termékünkhöz, szolgáltatásunkhoz vertikálisan kapcsolódó piaci szereplőket, továbbá azt, hogy milyen kapcsolódó iparágakban tudunk stratégiai partnerekre lelteni, kik lesznek, lehetnek akár az „ajánlóink” vevőink felé.

Állapítsunk meg egy optimális értéket, amit el kívánunk érni, annak a szegmensnek megfelelően, amiben dolgozunk. Határozzuk el a potenciális fogyasztók számát, ha nem ez az első kereskedelmi tervezésünk, akkor alapozhatunk a fent elmondottakkal összevetve a meglévő tapasztalatainkra. Határozzuk el melyik kínai országrész melyik városában indítjuk útjára vállalkozásunkat. A regionális különbségek egyben lehetőségeket is hordoznak. Határozzuk meg az együttműködési formát. Például el lehet dönteni, hogy egyszerű exportcéggént viszonteladói hálózattal dolgozunk, vagy jogi személyként, valódi jogi, szervezeti formában lép vállalkozásunk a kínai piacra.³⁷

Alapvető elfogadni azt, hogy az üzleti életben egyszer nyerünk, egyszer veszítünk. A cégek nagy része egy veszteség után feladja, nem folytatja már tovább a kínai felekkel való együttműködést, üzleti tevékenységet. Azonban fontos tudni, hogy ha nincs meg a fedezet és a befogadóképesség egy veszteségre, akkor nem szabad a kínai piacra lépésbe belekezdeni sem.

A következőkben néhány további, stratégiai jelentőségű szemponttal foglalkozunk röviden.

Partnerkiválasztás: e téren igen lényeges a *due diligence*, a partnerek professzionális átvilágítása. Nem hangsúlyozható eléggé a fontossága, ugyanakkor Kínában ennek kivitelezéséhez ügyvédi irodára vagy nemzetközi cég-információval foglalkozó cégre van szükség, mert a nyilvános adatok egy-egy cégről korlátozottak, és csak kínai nyelven érhetőek el hivatalos formában, beleértve még a cég nevét is.

Személyek, akik az üzletet menedzselik: sok magyar vállalkozás egyszemélyes vezetésű (pl. családi vállalkozások esetében egyetlen tulajdonos-vezető szakember áll a cég élén). Azonban a kínai piacra lépés teljes embert kíván, így kérdéses, miként tud egy egyetlen személy által irányított magyar vállalkozás vezetője Kínára is kellő mértékben összpontosítani.

Regionalitás, városklaszterek: Kínában ún. városklaszterek alakultak ki, ahol több tíz millió ember érhető el néhány órányi közelségben. Ilyenek pl. Peking, Tianjin (Tiencsin), a Bohai-öböl, Sanghaj (a Jangce folyó deltavidéke), Kanton (Gyöngy-folyó deltavidéke), Chongqing (Csungking) és még sorolhatnánk. A piacra lépés előtt természetesen döntést kell hozni arról is, hogy földrajzilag hol kívánunk megjelenni a termékeinkkel.

Online jelenlét: termékenként és iparáganként eltérő, hogy milyen online jelenlétre van szükség, azonban azt mindenképpen érdemes szem előtt tartani, hogy Kínában a weblaptól a WeChat oldaltól nagyon sok lehetőség van a megjelenésre, és a kínai üzletemberek nem is igen használnak mást, mint a Kínában elérhető és elterjedt platformokat (például a Facebookot nem használják). Sok vállalkozó számára ez a kérdéskör is nehezen „megugorható” kihívást jelent – a hazai piaci jelenlét már megszokott online támogatásához képest.

³⁷ BAQUERO – BESSLER – XU 2010.

Raktározás, ellátási lánc (*Supply Chain*) menedzsment: a hazánkban tipikusan alkalmazott megoldásoktól jelentősen különbözik, különbözhet ez is Kínában, pl. a hűtött ellátási lánc biztosítása, a raktári és árukezelési körülmények, a minőségi előírások és követelmények kapcsán (a doboz sérülése nem fontos, azonban mi a termékeink egy részét a csomagolódobozban kínáljuk a polcon). Továbbá Kínában a nagy távolságok akár több ezer km-es szállítást is megkövetelnek az országon belül.

A piacra lépési akciótervben a költséghatékonyság általában az irányadó elv. Természetes, hogy a pénzügyi tervezés során alapvetően a már ismert költségekből fogunk építkezni, de a kínai léptékekben érdemes más modelleket is alkalmazni. A megalapozott információk alapján is lehet pénzügyi tervezést végezni úgy, hogy a termék vagy vállalkozás által nyújtott szolgáltatás, érték felől közelítjük a kívánt célt, hiszen arra nem lehetünk befolyással, ha például az üzlethelyiségünk bérleti ára felmegy vagy megnőnek a reklámozási költségeink. Azt viszont a kutatásunk alapján meg tudjuk határozni, hogy milyen szolgáltatással tudunk gyorsabban növekedni versenyhelyzetben, ami Kínában nagyobb, „gyorsabb”, mint a megszokott európai.

Érdemes több modellt is felvázolni kapcsolódó csomópontokkal, hogy alkalmasint legyen hová visszalépni, álljon rendelkezésre „B” terv is mindig.

3.2. A piacra lépés főbb jogi formái

1. A kereskedelmi szerződés keretében történő értékesítés, export.

A cégek többségét érintő eljárás keretében árut, szolgáltatást vagy technológiai megoldást értékesítenek. Egy jó kereskedelmi szerződés megfelelő biztonságérzetet nyújthat, azonban fontos tudni, hogy a kínai vállalkozások a szóbeli (maximum e-mailben történő) megállapodásokat részesítik előnyben. Jogi szempontból egy árajánlat és a megrendelés szerződésnek minősül.

2. A külföldi befektetők által létrehozható vállalati formák:

- Chinese–Foreign Equity Joint Venture (kínai–külföldi vegyes vállalat),
- Chinese–Foreign Contractual Joint Venture (kínai–külföldi szerződéses vegyes vállalat),
- Wholly Foreign-Owned Enterprise (100%-ban külföldi tulajdonban lévő vállalat),
- Share-holding Companies with Foreign Investment (külföldi tőkével működő részvénytársaságok),
- Foreign Invested Holding Company (külföldi tőkével működő holding),
- Venture Capital Company (kockázati tőke társaság, főként high-tech vállalatok esetében),
- Joint Exploitation (kitermelési vegyesvállalat, főleg a nyersanyagok és energiahordozók kitermelésére irányuló tevékenységgel),
- BOT (Build Operator Transfer típusú vállalatok, az infrastrukturális projektek kivitelezésére).

Nem gazdasági társaság, de a az ún. Representative Office, vagyis a képviseleti iroda is egy lehetséges működési forma Kínában.

Korlátolt felelősségű vállalat alapításához általában legalább 30 000 RMB (kb. 3600 EUR) összegű alaptőke szükséges, míg a részvénytársasági formában működő vállalatok minimális alaptőke igénye 5 millió RMB (kb. 600 000 EUR).

A minimális alaptőke iparáganként a tevékenységi kör, illetve a beruházás összegének függvényében változik. A termelő ágazatokban, valamint az áru-nagykereskedő cégek esetében a minimális alaptőke 500 000 RMB (kb. 60 000 EUR). A kiskereskedő cégeknél 300 000 RMB (kb. 36 000 EUR), a technológiai fejlesztő, tanácsadó, valamint szolgáltató vállalatoknál 100 000 RMB (kb. 12 000 EUR).

3.3. A piacra lépést elősegítő EU-szervezetek

Szakmai szervezetek, országos és regionális kamarák, valamint bilaterális szervezetek programjai mellett az utóbbi években az Európai Unió támogatásával olyan programok valósultak meg elsősorban az ázsiai országok irányába történő külgazdasági kompetencia fejlesztés területén, amelyek a valós szakmai kompetenciák fejlesztését gyakorlatorientált szemlélet mellett biztosítják. Ilyen szervezetek például az alábbiak:

1. CHINA SME Centre,
2. EU–Japan Centre for Industrial Cooperation,
3. China IPR SME Helpdesk,
4. The European ASEAN Business Centre (EABC),
5. EU–CHINA Business Manager Exchange Training Programme (METP; 2006-ban lezárult).

4. KONKLÚZIÓ

A magyar vállalkozások számára a jelenlegi Kína legtöbbször még mindig megugorhatatlan akadályt jelent.

Kína bizonyos értelemben és bizonyos területeken nyílt lapokkal játszik, hiszen az ötéves tervek, illetőleg a „kínai álmom” direktívái, a 16+1 együttműködés és az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés keretei viszonylag pontos képet adnak arról, mely irányokhoz vár és lát szívesen társakat Kína. A 13. ötéves terv főbb feladatai közé tartoznak: a belső fogyasztás növelése, a környezetvédelmi törekvések megvalósítása, az RMB konvertibilissá tétele, az urbanizációs célok elérése – a tervezett kapcsolódó infrastrukturális fejlesztések akár tenderkiírásokként is értelmezhetők.

Kína kihívás, hiszen óriási méretei és gazdaságilag diverzifikált országrészei miatt időigényes az üzleti modell megalkotása. Kihívás a félig nyitott, félig zárt kultúrája miatt, és kihívás az elvárások különbözősége, sajátosságai miatt is.

Kína veszélyes, de nem természeténél fogva, sokkal inkább a habitusunk okán. Az üzlet az üzlet, és ezt a mély kulturális különbségek sem mutatják más szögből. Onnantól múlik el a veszélyérzetünk, ha megtanuljuk, Kína hogyan gondolkodik.

Az összegyűjtött ismeretek alapján kijelenthető, hogy Kína folyamatosan változik, amelyet figyelemmel kell kísérni és a lehetőségeket és egyben kihívásokat láthatóvá, értelmezhetővé kell tenni a vállalkozások számára. A jogi, engedélyeztetési eljárások a magyar gazdasági társaságok számára naprakész információk és támogatás nélkül útvesztővé válnak.

Van potenciális piacra lépési lehetőség és elérhető gazdasági előnyszerzés olyan ágazatokban, amikben van magyar vállalkozói kedv, magas hozzáadott érték, tudástranszferre lehetőség, aminek – Magyarország méretéből fakadóan – szüksége van egy erős lobbira és PR-ra kormányzati oldalról.

Amit viszont a magyar vállalkozások és más gazdasági szereplők nem spórolhatnak meg, az a tervezés, azoknak az ismereteknek a birtokában, amit csak termék- / szolgáltatásspecifikusan maguk az érintett cégek képesek elvégezni, egy kvázi ernyőszervezet (mint például egy kereskedőház) nem, illetve nem olyan formában.

Tehát, mint a fentiekből kitűnik, a magyar közszolgálati szféra szereplői elsősorban a tájékoztatás, az információnyújtás, a tanácsadás, a mentorálás, a szakmai fórumokon való megjelenés elősegítése, a potenciális kínai partnerekkel való kapcsolatfelvétel támogatása, a partnerek átvilágításában való segítségnyújtás, a releváns kínai hivatalokkal, közszolgálati szereplőkkel való kapcsolattartás, a fókusziparágakra koncentrált PR szervezése, támogatása révén segíthetik a magyar vállalatok kínai piacra lépését. Egy kormányzati szervnek ugyanakkor nem csak a bemutatótermi és egyfajta ügynöki szolgáltatást kell biztosítania. Az üzletfejlesztés a fókusziparágakban több aktivitást és több PR-eseményt kell, hogy jelentsen. Elsősorban a szakmai fórumok, a kinti iparági képviselők szisztematikus felmérése, elérése és informálása is feladat lehet.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 5 REASONS WHY CHINESE LIKE TO BUY IMPORTED BRANDS. 2016. Marketing to China Agency. 11 October 2016. In: <https://www.marketingtochina.com/5-reasons-chinese-like-buy-imported-brands/>
- BAQUERO, JOSE GREGORIO – BESSLER, JONI – XU, ADAM. 2010. *Going to Market in China*. Booz & Company. In: https://www.strategyand.pwc.com/media/file/Going_to_Market_in_China.pdf
- BREEMEN, DUOCO VAN, 2013. *5 Things Foreign Companies Need To Avoid When Entering China*. Launch Factory. 5 November 2013. In: <http://www.launchfactory88.com/5-things-foreign-companies-need-to-avoid-when-entering-china/>
- CÉGKÖZLÖNY. 2018. MNKH Magyar Kereskedelem-fejlesztési és Promóciós Korlátolt Felelősségű Társaság. 2017. július 12. In: <http://www.cegkozlony.hu/kozlemeny/12287976>
- CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY a. *The World Factbook: Country Comparison – Import*. In: <https://www.cia.gov/library/Publications/the-world-factbook/rankorder/2087rank.html>
- CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY b. *The World Factbook: Country Comparison – Labor force*. In: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2095rank.html>
- CHANDLER, MARC. 2013. „Foreign Goods Are Really Expensive In China.” In: *Business Insider*. 10 February 2013. (<https://www.businessinsider.com/great-graphic-high-costs-of-consumption-in-china-2013-2>)
- CHEN XUEFENG. „The Social Impact Of China’s One-Child Policy.” In: *Harvard Asia Pacific Review*. (http://web.mit.edu/lipoff/www/hapr/summer03_security/CHEN.pdf)
- CHINESE WASTEWATER TREATMENT MARKET GROWING. 2018. In: *Water and Wastes Digest*. 9 March 2018. (<https://www.wwdmag.com/wastewater-treatment/chinese-wastewater-treatment-market-growing>)
- DOBBS, RICHARD – LUND, SUSAN – WOETZEL, JONATHAN – MUTAFCHIEVA, MINA. 2015. *Debt and (not much) deleveraging*. McKinsey Global Institute. February 2015. In: <https://www.mckinsey.com/featured-insights/employment-and-growth/debt-and-not-much-deleveraging>
- FAN, JENNIFER S. 2016. „Regulating Unicorns: Disclosure and the New Private Economy.” In: *Boston College Law Review*. Vol. 57. No. 2. 31 March 2016. 583–642. (<https://lawdigitalcommons.bc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3493&context=bclr>)
- GENTLEMEN MARKETING AGENCY. 2018. *Public Relation in China, the Same but Different*. 2 March 2018. In: <http://fashionchinaagency.com/public-relation-china-same-different/>
- GREENBERG, ANDY. 2011. „Crypto Currency.” In: *Forbes*. 20 April 2011. <https://www.forbes.com/forbes/2011/0509/technology-psilocybin-bitcoins-gavin-andresen-crypto-currency.html>
- HORVÁTHNÉ VARGA POLYÁK, CSILLA. 2012. *Magyar tulajdonú vállalatok versenyképessége kínai piacokon*. (TM 13. sz. műhelytanulmány.) Budapesti Corvinus Egyetem. In: http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/829/1/TM13_Horvathne.pdf
- HU YONGQI. 2017. „Li: High-quality imports needed to address the trade imbalance.” In: *China Daily*. 21 April 2017. (<http://english.mofcom.gov.cn/article/counselorsreport/asiareport/201704/20170402565156.shtml>)
- INTERNATIONAL MONETARY FUND. *Report for Selected Countries and Subjects*. In: <https://www.imf.org/external/index.htm>
- JANOKICS SOMA. 2011. „Túljárni a másik eszén dicsőség» – nehéz terep Kína a magyar vállalkozásoknak.” In: *Üzletrész*. 2011. május 7. (<http://www.uzletrész.hu/vallalkozas/20110506-tuljarni-a-masik-eszen-dicoseg-nehez-terep-kina-a.html>)
- JENNINGS, RALPHS. 2018. „China Is Tightening Its Grip On Cryptocurrency To Promote Rather Than Purge It.” In: *Forbes*. 26 April 2018. (<https://www.forbes.com/sites/ralphjennings/2018/04/26/china-is-tightening-its-grip-on-cryptocurrency-to-promote-rather-than-purge-it/#22e4b4e05482>)

- KWOK BEN. 2018. „Three is the lucky number for Chinese unicorns.” In: *Asia Times*. 18 April 2018. (<http://www.atimes.com/article/three-lucky-number-chinese-unicorns/>)
- LI CAO – MARCHI, GIULIA. 2017. „In China’s Hinterlands, Workers Mine Bitcoin for a Digital Fortune.” In: *The New York Times*. 13 September 2017. (<https://www.nytimes.com/2017/09/13/business/bitcoin-mine-china.html>)
- LIM SERENE. 2018. „How Shenzhen is taking on Silicon Valley at innovation.” In: *Real Views*. 18 May 2018. (<https://www.jllrealviews.com/places/asia-pacific/china/shenzhen-taking-silicon-valley-innovation/>)
- MAGYAR TÁVIRATI IRODA. 2017. *A Földművelésügyi Minisztérium közleménye: 2017. november 27.* In: http://os.mti.hu/nyomtatobarat_valtozat/120856/os-a_foldmuvelesugyi_miniszterium_kozlemenye-2_resz
- MARKET CHINA. 2016. „Cosmetics Marketing tips in China.” In: *Market China Blog*. 14 September 2016. (<http://china-market-research.blogspot.com/2016/09/cosmetics-marketing-tips-in-china.html>)
- MEYER, ERIN – SHEN, YI ELISABETH. 2010. „China Myths, China Facts.” In: *Harvard Business Review*. January–February 2010. (<https://hbr.org/2010/01/china-myths-china-facts>)
- MINISTRY OF ECOLOGY AND ENVIRONMENT (THE PEOPLE’S REPUBLIC OF CHINA). 2018. *The State Council rolls out a three-year action plan for clean air.* 13 July 2018. In: http://english.mee.gov.cn/News_service/news_release/201807/t20180713_446624.shtml
- NATIONAL BUREAU OF STATISTICS OF CHINA. *National Data*. In: <http://data.stats.gov.cn/english/>
- P. SZABÓ SÁNDOR. 2011. „A ‘pekingi konszenzus’ – Közigazgatás és gazdaságirányítás a Kínai Népköztársaságban.” In: *Pro Publico Bono*. 2011/2. 149–162.
- PRONK, MICHAEL. 2016. *Famous Failures in China* 1421. Consulting Group. 2 February 2016. In: <https://www.1421.consulting/2016/02/famous-failures-in-china/>
- RODRIGUE, JEAN-PAUL. 2017. *The Repositioning of Empty Containers*. In: https://transportgeography.org/?page_id=9481
- SCHUMAN, MICHAEL. 2016. „Is China Stealing Jobs? It May Be Losing Them, Instead.” In: *The New York Times*. 22 July 2016. (<https://www.nytimes.com/2016/07/23/business/international/china-jobs-donald-trump.html>)
- VILÁGGAZDASÁG. 2018. *Ezeröttszáz fogyasztási cikk importvámját csökkenti Kína.* In: <https://www.vg.hu/gazdasag/gazdasagpolitika/ezerotszaz-fogyasztasi-cikk-importvamjat-csokkenti-kina-929860/>
- WALL, KIM. 2013. „Ikea at last cracks China market, but success has meant adapting to local ways.” In: *South China Morning Post*. 1 September 2013. (<https://www.scmp.com/news/china/article/1300942/ikea-last-cracks-china-market-success-has-meant-adapting-local-ways>)
- WELLESLEY, MASS. 2018. „Chinese Market for Wastewater Treatment on Upswing.” BCC Research. In: *GlobeNewswire / West*. 8 March 2018. (<http://www.globenewswire.com/news-release/2018/03/08/1418359/0/en/Chinese-Market-for-Wastewater-Treatment-on-Upswing.html>)
- WOETZEL, JONATHAN – SEONG, JEONGMIN – WANG, KEVIN WEI – MANYIKA, JAMES – CHUI, MICHAEL – WONG, WENDY. 2017. *China’s digital economy: A leading global force.* (McKinsey Global Institute. August 2017.) In: <https://www.mckinsey.com/featured-insights/china/chinas-digital-economy-a-leading-global-force>
- WOETZEL, JONATHAN. 2015. „Five myths about the Chinese economy.” In: *McKinsey Quarterly*. November 2015. (<https://www.mckinsey.com/featured-insights/china/five-myths-about-the-chinese-economy>)
- WORKMAN, DANIEL. 2018. *China’s Top 10 Imports*. In: <http://www.worldstopexports.com/chinas-top-10-imports/>
- ZIPSER, DANIEL – CHEN YOUANGANG – GONG FANG. 2016. *Here comes the modern Chinese consumer.* March 2016. In: <https://www.mckinsey.com/industries/retail/our-insights/here-comes-the-modern-chinese-consumer>

KÍNAI ÜZLETI ÉS DIPLOMÁCIAI PROTOKOLL

Horváthné Varga Polyák Csilla

1. BEVEZÉS¹

Jelen tanulmány a „Lehetőségek és kihívások a magyar–kínai politikai és gazdasági kapcsolatok területén” című kutatási projekt keretében készült. A kínai üzleti és diplomáciai protokoll mint témaválasztás, illetőleg ennek kutatása, valamint a kutatási eredmények tanulmány keretében történő összegzése és publikálása összhangban áll a kutatási célokkal, hiszen a magyar–kínai interakciókat kritikus pontokon és eredményesen képes támogatni, miközben a vonatkozó hazai szakirodalomban hiánypótló szerepet tölthet be.

Témakörünk vizsgálata kapcsán először érdemes röviden kitérni néhány alapfogalom értelmezésére, majd, ezekre is támaszkodva, a kutatás szemléletének, megközelítésének bemutatására. A szakterület egyik alapvető kiindulópontjaként az illem(szabályok) fogalma szolgál, mely a jó, helyes, elfogadható és elvárt viselkedést (a dolgok illetén elvégzését) jelenti a társadalmi közegben. Az etikett szabályok és szokások olyan rendszereként határozhatjuk meg, melyek kijelölik az elfogadott viselkedési normákat különböző társadalmi csoportok vagy szituációk esetén. Az üzleti, illetőleg diplomáciai etikett fogalma ennek megfelelően olyan szabályrendszerként értelmezhető, mely a különféle üzleti, illetve diplomáciai helyzetekben való helyes viselkedés megértését szolgálja. A protokoll pedig – témakörünk vonatkozásában – szabályok, illetőleg a különböző hivatalos rendezvényeken, alkalmakon helyes viselkedés érvényes, alkalmazott szabályrendszere.² (A fentiek és további kapcsolódó fogalmak értelmezését segítő szakirodalmi forrásokra a későbbiekben még kitérünk.)

A kutatás szemlélete szerint a kínai üzleti és diplomáciai protokollra nem csupán mint gyakorlati kérdéskörre tekint, ennek megfelelően nem csak egy ajánlásgyűjteményt kíván prezentálni az olvasók számára, hanem áttekinti és bemutatja azon tudományterületek legfontosabb eredményeit is, melyek segítenek valóban megérteni a kínai, illetőleg a magyar–kínai interakciókban megjelenő viselkedéskultúra alapvetéseit, s erre építve támogatja a gyakorlati szabályok értő alkalmazását. A tudományos alapok lefektetése során elsődlegesen a kultúra vizsgálatával foglalkozó tudományterületekre koncentrálunk, ideértve a célzottan a kínai kultúrával, valamint a kultúráközi elemzésekkel foglalkozó szakirodalmi forrásokat, elméleteket és eredményeket egyaránt. A kulturális megközelítés létjogosultsága esetünkben több szempontból is indokolt. Egyrészt a kultúra mint fogalom tartalma alapján (lásd egyebek mellett Kroeber és Kluckhohn definícióit,³ azon belül is kiemelten a magatartást, cselekedeteket meghatározó keretrendszerként való értelmezést, nem feledve ezek visszahatását sem). Másrészt azért, mert Kína történelmi fejlődése, pályája okán évezredek kulturális kontinuitással rendelkezik, ugyanakkor hangsúlyozandó a kínai kultúra belső differenciáltsága és fejlődésének dinamizmusa is.⁴

¹ A kézirat lezárásának dátuma: 2018. február.

² CAMBRIDGE DICTIONARY 2018a; CAMBRIDGE DICTIONARY 2018b; CAMBRIDGE DICTIONARY 2018c.

³ KROEBER – KLUCKHOHN 1952: 181.

⁴ FAURE – FANG 2008.

A kínai kultúra mellett a kínai üzleti és diplomáciai protokoll szervezeti és tágabb értelemben vett társadalmi, gazdasági környezetének számos további releváns dimenziója, szegmense vizsgálható és figyelembe veendő kutatásunk szempontjából. Ezek közül e helyütt a kínai üzleti környezet, illetőleg az üzleti rendszer, az intézmények, a közigazgatás és a tágabb értelemben vett közszolgálati szféra, valamint a modernizációs folyamat legfontosabb sajátosságaira utalunk.⁵ A modernizációs folyamat kapcsán megjegyzendő még, hogy természetesen a kínai civilizáció átfogó története, történelme is lényeges pillérként szolgált a kutatás szakmaisága, megközelítése szempontjából.⁶

Módszertanilag a kínai üzleti és diplomáciai protokoll kutatása, jelen tanulmány összeállítása a következők szerint történt meg:

A kutatás megalapozását széles körű szakirodalom-elemzés biztosította. A kiindulópontot a viselkedéskultúra, az etikett és a protokoll rendszerek alapjai, általános alpművei adták. Fontos szakmai bázist jelentettek a tanulmány vonatkozásában a kapcsolódó kultúraközi kutatások (kínai irányultságú cross-cultural, intercultural kutatások), továbbá a kutatás szempontjából releváns globális és transzkulturális vezetői feladatokkal, szervezeti működéssel kapcsolatos anyagok. A szakirodalom jelen kutatáshoz legközvetlenebbül kapcsolódó területét a célzottan kínai protokollt vizsgáló szakkönyvek és egyéb publikációk adták.

Emellett számos szakértői interjú segítette egyrészt a tanulmány fókuszpontjainak kijelölését (a hazai közszolgálati, közigazgatási szakemberek számára leginkább releváns, kritikus kérdéskörök meghatározását), másrészt a magyar–kínai reláció protokoll szempontú értelmezését, valamint a gyakorlati tapasztalatok becsatornázását, a felvázolt kérdésekre adandó válaszok megfogalmazását. Kiemelten is köszönettel tartozom e téren Simon Adriennek, aki a kínai kultúra és protokoll kapcsán iránymutatásaival, sokrétű és rendkívül gazdag tapasztalatainak megosztásával nagyban segítette jelen tanulmány elkészítését.

Végül, de korántsem utolsósorban a tanulmány elkészítésében segítséget jelentettek – s ezért köszönettel tartozom – a „Lehetőségek és kihívások a magyar–kínai politikai és gazdasági kapcsolatok területén” című átfogó kutatási projekt szervezeti keretét adó Ludovika Kutatócsoport ülései, a szakmai kérdéskörökről ezeken folytatott megbeszélések és viták, valamint a kutatásvezető, Dr. P. Szabó Sándor iránymutatásai és javaslatjai a szakirodalomfeldolgozás, valamint a szakértői interjúk kapcsán.

A tanulmány először átfogó képet nyújt a szakirodalmi háttérrel, majd áttekinti a kínai kultúra főbb jellemzőit, melyek hatással voltak és vannak az etikett, a protokoll rendszerére, ezután pedig részletesen tárgyalja a kínai üzleti és diplomáciai protokoll kiemelt témaköreit, így egyebek mellett a kapcsolatfelvétel, delegációk kezelése, hivatalos megbeszélések és egyéb programok lebonyolítása, az általános beszélgetési témák vagy éppen az ajándékozási kérdésköreit. Jelen kutatás és az eredményeként születő tanulmány a kínai üzleti és diplomáciai protokoll legfontosabb kérdéskörei mentén érzékletes, informatív és részletgazdag információs bázist kíván nyújtani az olvasók számára. Továbbá egyes speciális kérdésköröknél (pl. alterületi/szakterületi protokoll sajátosságok, nyilvános/közdiplomáciai, illetőleg egyéb társadalmi/társadalomtudományi kapcsolódások esetén) a további vizsgálati irányok, valamint kiemelt forrásanyagok jelzésével biztosítja a mind teljesebb körű kutatási munka elvégzését – figyelembe véve a kutatás időbeni és a tanulmány terjedelmi korlátait is.

⁵ REDDING – WITT 2010; WHITLEY 2007; NEE – OPPER 2012; WANG 2016; BERMAN – MOON – CHOI 2010; NAUGHTON 2007; P. SZABÓ 2011.

⁶ GERNET 2005.

2. A SZAKIRODALMI HÁTTÉR ÁTFOGÓ ÖSSZEGZÉSE

Kutatásunk fókuszában a kínai üzleti és diplomáciai protokoll áll, de a szakirodalmi háttér komplex feltárásához számos tudományos, illetőleg szakmai terület áttekintése szükséges. Idesorolhatóak elsőként a viselkedéskultúra alapfogalmait tisztázó (illem, etikett, protokoll, diplomácia stb.), valamint az üzleti és diplomáciai protokoll alapelveivel, történeti fejlődésével, aktuális trendjeivel, átfogó és általános rendszerével, vizsgálatával kapcsolatos szakmai források. Ezek segítenek a szakmai háttér megalapozásában, valamint a témakör kulcskérdéseinek azonosításában és rendszerezésében.⁷

A fentiek további értelmezéséhez, kibontásához, valamint a kapcsolódó fogalmak (pl. személyiség, hiedelmek, értékek, attitűdök, normák, nézetek, társadalmi csoportok, szervezetek, szocializáció) további elemzéséhez egyebek mellett a szociálpszichológia, az antropológia, a kulturális pszichológia, a magatartástudomány, valamint a szervezet- és vezetélmélet ad támpontokat.

Bár az etikett és a protokoll témaköre bizonyos szintig értelmezhető egy nemzet, illetőleg egy kultúra keretei között is, jelen kutatás – jellegéből adódóan – egyértelműen igényli a nemzetközi, multikulturális, illetőleg globális megközelítések alkalmazását.⁸

Idekapcsolható, további lényeges szakmai bázist jelentenek a transzkulturális, illetve globális vezetői (leaderi) feladatokkal, kihívásokkal és válaszokkal foglalkozó művek, hiszen az üzleti és diplomáciai események jelentős része – egy más nézőpontból tekintve – megfelelően ellátott vezetői feladatokról, szerepekről szól: tárgyalások, döntéshozatal, csoportok irányítása, kommunikáció, konfliktuskezelés vagy éppen a motiváció kapcsán. Ezért a nemzetközi menedzsment szakirodalma fontos pillér a jelen kutatási terület esetében is.⁹

A kínai üzleti és diplomáciai protokoll vizsgálatánál is értelmezhetőek a kultúrakutatások alapvető megközelítései: az étikus és az émikus, valamint a jellemzően dinamikus, interakciókra koncentráltó interkulturális és az inkább statikus, összehasonlításokat megfogalmazó komparatív megközelítés.¹⁰

A kínai üzleti és diplomáciai protokoll értékrendi, társadalmi háttere, gyakorlati szabályai, megvalósulása, valamint kutatási területei és módszerei kapcsán gazdag információforrásként szolgálnak a cross-cultural/intercultural menedzsment, pszichológia és kommunikáció kapcsolódó eredményei.¹¹ A legfontosabb, leggyakrabban idézett nagymintás cross-cultural kutatások kínai kultúrára vonatkozó eredményeiből idézünk a tanulmány későbbi részeiben. A kínai kultúra, azon belül is az üzleti és a diplomáciai interakciók tekintetében releváns kulturális elemek vizsgálata jelen kutatás szempontjából alapvető jelentőségű. A kínai kultúra kapcsán elsődlegesen az alábbi fogalmak értelmezése jelenik meg a szakirodalomban: arc, kapcsolatok, szülőtisztelet, emberség, kötelességtudás,

⁷ SILLE 2015; OTTLIK 2004; BOWMAN 2009; CHANEY – MARTIN 2007.

⁸ DRESSER 2005; MARTIN – CHANEY 2006.

⁹ BROWN 2007; ADEKOLA – SERGI 2007; STEERS – SÁNCHEZ-RUNDE – NARDON 2010; MEYER 2014; MEAD – ANDREWS 2009.

¹⁰ KOEN 2005; PRIMECZ 2006.

¹¹ GANNON – NEWMAN 2002; BERRY – POORTINGA – BREUGELMANS – CHASLOTIS – SAM 2011; NISBETT 2004; MARTIN – NAKAYAMA 2010; PATEL – LI – SOOKNANAN 2011; HIDASI 2008.

harmóniára törekvés, csoporthoz tartozás, hierarchia, pénz és hatalom fontossága.¹² Ezen fogalmak (és továbbiak) bemutatására a tanulmány későbbi fejezeteiben tételesen sor kerül.

A fenti átfogó kultúráközi kutatások után a célzottan kínai irányultságú vizsgálatokat végző szakirodalmakat kell kiemelni, ideértve a kínai értékrenddel, kultúrával, világnézettel, tágan értelmezett intézményi rendszerrel, üzleti környezettel, szervezeti működéssel és irányítással foglalkozó kutatásokat – jelezve ugyanakkor, hogy számos, a fentiekben hivatkozott mű is tartalmaz már kínai vonatkozású információkat. A kínai intézményi háttérrel, üzleti rendszerről, gazdasági környezetről és sajátosságokról, valamint a közigazgatás és a vállalati szféra szervezeteiről Kutatócsoportunk számos további tanulmánya nyújt részletes és naprakész áttekintést.

A kínai üzleti és diplomáciai protokoll szakmai hátterének részletes feldolgozása jellemzően az alábbi konkrét kérdéskörök mentén történik meg:

- külföldiekhez való viszonyulás;
- kapcsolatfelvétel;
- nevek és rangok, tiszteletadás;
- bemutatkozás, ismerkedés;
- kapcsolatok ápolása;
- delegációk;
- tárgyalások;
- egyéb beszélgetések;
- nonverbális kommunikáció;
- étkezések;
- ültetési rend;
- ajándékozás;
- öltözködés.¹³

A fenti listában szereplő szakmai kérdések tárgyalásánál lényeges jelezni, hogy számos esetben két összefüggő, de ugyanakkor elkülönülő irányról kell beszélni, így pl. kínai delegáció érkezése Magyarországra, valamint magyar delegáció utazása Kínába.

A fenti kérdéskörök mellett fontos kapcsolódó kutatási, szakmai szegmensek még:

- a szakterületek/alterületek (pl. biztonságpolitikai, katonai, vallási, tudományos vagy akár sport diplomáciához kapcsolódó protokoll);¹⁴
- a kínai közdiplomácia/nyilvános diplomácia, „soft power” hatása;¹⁵

¹² SELIGMAN 1999; P. SZABÓ 2003; MAROSI 2003; NGUYEN LUU – FÜLÖP 2006.

¹³ SELIGMAN 1999; DE MENTE 1994; DE MENTE 2008; BUCKNALL 2002, valamint további, a részletes kidolgozásnál jelzett források.

¹⁴ HOSSÓ 2015.

¹⁵ WANG 2011.

- további szociológiai, kulturális témakörök, pl. az udvariasság fogalmának értelmezése;¹⁶
- filozófiai vonatkozások: az etikett, az etika, az esztétika, az értékrend kapcsolata;¹⁷
- az ún. „kulturális sokk” jelensége, megértése, kezelése;¹⁸
- nyelvi, nyelvészeti sajátosságok és fordítási/tolmácsolási vonatkozások.

A kínai üzleti és diplomáciai protokoll vizsgálata kapcsán figyelembe kell venni, hogy a tipikus kínai viselkedés-kultúrához képest eltéréseket mutathatnak egyes speciális területek, pl. Hongkong vagy Tajvan, másrészt a kontinentális Kína különböző tájegységei, urbanizációs szintjei, harmadrészt pedig a kínai diaszpórához Ázsiában vagy más kontinenseken tartozók. Szintén lényeges szakmai felvetés, hogy mennyiben beszélhetünk ázsiai viselkedés-kultúráról, közös gyökerekről és szabályokról, illetőleg hol és miért vannak az illemben, etikettben és protokollban különbözőségek – „törésvonalak” – a kontinens főbb országai között, illetve a kínai kultúrkörön belül.¹⁹

Végül, de nem utolsósorban a kínai gazdaság- és a diplomáciatörténet korábbi eseményei, tanulságos epizódjai, valamint a gazdasági és diplomáciai élet aktuális fejleményei gyakorlati példákkal, tapasztalatokkal szolgálnak, de akár mint komplex esettanulmányok is képesek érzékeltetni és árnyalni az üzleti és diplomáciai etikettel, protokollal, tárgyalásokkal kapcsolatos ismereteket.²⁰

3. A KÍNAI KULTURÁLIS HÁTTÉR FŐBB SAJÁTÓSÁGAI

A kínai kulturális háttér jellemzését az alábbiak szerint végezzük el:

1. egyrészt áttekintjük a legfontosabb nemzetközi összehasonlító kultúrakutatások által a kínai kultúrára meghatározott jellemvonásokat;
2. másrészt bemutatjuk azon jellemzőket, fogalmakat, melyeket a releváns szakirodalomban a kínai kultúra alapvető sajátosságaiként határoztak meg a kutatók.

Az összehasonlító kultúrakutatások kapcsán a szakirodalomban leggyakrabban Geert Hofstede, Fons Trompenaars és Charles Hampden-Turner, Shalom H. Schwartz kutatásait, valamint a GLOBE kutatási program eredményeit szokták megemlíteni. Tanulmányunkban Geert Hofstede kultúrakutatásának eredményeit mutatjuk be, egyrészt szakmai elismertsége és nemzetközi súlya, másrészt a kínai mellett a megfelelő magyar adatok rendelkezésre állása, harmadrészt pedig a hozzá kapcsolódó, kínai vonatkozású ún. Chinese Value Survey, valamint a kínai nemzeti kultúra értelmezésére fókuszáló további elemzései okán.

A kínai kultúrára vonatkozó információk közlése előtt néhány mondatban felvázoljuk Hofstede kutatásának módszertani sajátosságait. Hofstede *A kultúra következményei* című könyve 1980-ban jelent meg. Ebben egy nagy-

¹⁶ KÁDÁR – MILLS 2011.

¹⁷ SCAPP – SEITZ 2007.

¹⁸ WARD – BOCHNER – FURNHAM 2008.

¹⁹ SCHWEITZER – ALEXANDER 2015.

²⁰ KISSINGER 2008; KERR – HARRIS – QIN 2008; BLACK 2010; KISSINGER 2014.

mintás, több mint 50 országot lefedő (az IBM leányvállalatainál dolgozók körében elvégzett) empirikus felmérés alapján azt vizsgálta, hogy miben, mennyiben és vajon miért különböznek a nemzeti értékrendszerek, kultúrák. A kutatás erőssége – a professzionális statisztikai kiértékelés és szakmai elemzés mellett – a robusztus adatállomány volt, valamint az, hogy a nemzeti különbségétől eltekintve lényegében azonos/kellő mértékben hasonló országos minták álltak rendelkezésre a vizsgálatokhoz. A kutatás eredményeként (faktoranalízissel) Hofstede ún. kulturális dimenziókat azonosított, melyek – mint tématerületek – mentén a különböző nemzeti kultúrák mérhetőek és összevethetőek voltak. A Hofstede által meghatározott kulturális dimenziók több esetben összhangban álltak korábbi kutatások szakmai eredményeivel, várakozásaival, valamint a későbbiekben más összehasonlító kultúrakutatások, illetőleg az IBM-kutatás megismétlései is gyakorta azonos vagy hasonló dimenziókat tártak fel. Hofstede nagy jelentőségű kutatásai az összehasonlító kultúrakutatások tudományterületén meghatározónak bizonyultak, viszonyítási ponttá váltak. Ugyanakkor jelezni kell azt is, hogy Hofstede munkájának egyes alapvetéseit, megállapításait illetően (pl. a kultúra „hagyma-modellje”, a kultúrák változatlanlansága, egyes nemzetek dimenziós adatai kapcsán) szakmai viták is kibontakoztak a következő évtizedekben. Továbbá – alternatívaként – az émikus, illetőleg interkulturális kutatások más paradigmák talapzatáról, másfajta kutatói szemlélettel és módszertani megközelítéssel nyitottak új utakat a kultúrák megismeréséhez.²¹

A következőkben bemutatjuk Hofstede egyes kulturális dimenzióinak definícióját, majd Kína, illetőleg Magyarország helyzetét az egyes dimenziók mentén, továbbá néhány gondolattal érzékeltetjük, hogy jellemzően milyen kulturális sajátosságokkal, hatásokkal járnak a dimenziók mint skálák mentén elért értékek. A dimenziók mentén olyan kulturális sajátosságokat emelünk ki, melyek témakörünk, a kínai üzleti és diplomáciai protokoll szempontjából tanulságosak, figyelemre méltóak. De fontos jelezni, hogy Hofstede kutatási eredményei között dimenzióként számos további kérdéskör vizsgálata is helyet kap, pl. az oktatási rendszerek, a filozófiai/vallási irányzatok vagy éppen az állam működésének értelmezése kapcsán.

Az adatok elemzése kapcsán fel kell hívni a figyelmet az adatfelvétel időpontjától lezajlott kulturális változások eshetőségére mind Kína, mind Magyarországon esetében. Hofstede megközelítése szerint a kultúrák magját képező értékek hosszú távon is stabilak, s inkább az ún. gyakorlatok (a kultúrákhoz tartozó rítusok, hősök és szimbólumok) változhatnak.²² A protokoll vizsgálatánál ezen kettősség – amennyiben elfogadjuk Hofstede állítását – fontos következményekkel bír: az alapvetések stabilitása, ugyanakkor a megjelenési formák, a viselkedési szabályok átalakulása tekintetében.

Végül, de nem utolsósorban, jelezzük az ún. ökológiai tévedés elkerülésének fontosságát (vagyis azt, hogy a kultúrakutatási adatokból egyének viselkedésére vonatkozóan ne vonjunk le általánosító, egyszerűsítő, homogénizáló, hibás következtetéseket).²³

²¹ PRIMECZ 2006; FANG 2005.

²² HOFSTEDE – HOFSTEDE 2008.

²³ NGUYEN LUU – FÜLÖP 2006.

Hofstede eredeti kutatása az alábbi négy alapvető kulturális dimenziót azonosította:

1. Hatalmi távköz: ez azt fejezi ki, hogy „milyen mértékben várják el, és fogadják el egy ország intézményeinek és szervezeteinek kevesebb hatalommal rendelkező tagjai a hatalom egyenlőtlen elosztását”.²⁴ Kína esetében a hatalmi távolság magas.
2. Individualizmus vs. kollektívizmus: e dimenzió két ellentétes pólusa mentén értelmezhető. „Az individualizmus olyan társadalmak jellegzetessége, amelyekben az egyének közötti kötelékek lazák: mindenkitől elvárják, hogy gondoskodjon magáról és közvetlen családjáról”. Ezzel szemben a másik pólus „a kollektívizmus, ami az olyan társadalmakat jellemzi, amelyekben az emberek születésüktől fogva erős, összetartó, zárt csoportba illeszkednek, ami feltétlen hűségükért cserébe egész életük során védelmet nyújt számukra”.²⁵ Kínát kollektívizmus jellemzi.
3. Maszkulin vs. feminin társadalmak: a maszkulin társadalmakban „a nemek érzelmi szerepei világosan elkülönültek: a férfiaktól elvárják, hogy magabiztosak, kemények legyenek, és az anyagi siker érdekében fáradozzanak, a nők pedig szerények és gyengédek legyenek, és az élet minőségével törődjenek.” A feminin társadalmak esetében „a nemek érzelmi szerepei között átfedés van: a férfakkal és a nőkkel szemben is elvárás az, hogy szerények, gyengédek legyenek, és az élet minőségével törődjenek.”²⁶ Az adatok alapján Kína maszkulin társadalom.
4. Bizonytalanságkerülés: mely annak a mértéke, hogy „az adott kultúra tagjai mennyire tekintik fenyegetésnek a kétes vagy ismeretlen helyzeteket”.²⁷ Kína, illetőleg a kínai kultúra az első felmérések alapján nagy fokú bizonytalanságtűrést jelzett vissza a kutatók számára.

Az 1980-as évek végén Hofstede kutatása egy fontos új iránnyal gazdagodott: Michael H. Bond, hongkongi kutató irányításával létrejött az ún. Kínai Értékelmérés (CVS – Chinese Value Survey), melyet a Rokeach Értékelmérés alapján állítottak össze, de tekintettel az ázsiai környezetre, értékrendszerre. A CVS adatai alapján sikerült empirikusan megerősíteni Hofstede első három dimenzióját, de a bizonytalanságtűrés (illetőleg ennek kerülménye) nem volt kimutatható. Megjelent viszont egy újabb kulturális dimenzió, melyet tartalma alapján hosszú és rövid távú időorientációként írtak le.

5. Hosszú vs. rövid távú időorientáció: ezek jellemzése (sorrendben) így adható meg: „az olyan erények – elsősorban a kitartás és a takarékoság – ápolása, amelyek majd a jövőben hozzák meg a gyümölcsüket”, illetve „az olyan erények ápolása, amelyek a múlttal és a jelennel kapcsolatosak – elsősorban a hagyomány tisztelete, az „arc” megőrzése és a társadalmi kötelezettségek teljesítése”.²⁸ A kutatás szerint Kína egyértelműen hosszú távú időorientációval jellemezhető, hasonlóan ehhez Hongkong, Tajvan, Japán és Dél-Korea is.²⁹

²⁴ HOFSTEDE – HOFSTEDE 2008: 81.

²⁵ HOFSTEDE – HOFSTEDE 2008: 115.

²⁶ HOFSTEDE – HOFSTEDE 2008: 166.

²⁷ HOFSTEDE – HOFSTEDE 2008: 216.

²⁸ HOFSTEDE – HOFSTEDE 2008: 263.

²⁹ Fontos jelezni, hogy az időorientáció mindkét végpontján kimutathatóak voltak a kutatás során konfucianus értékek: pl. takarékoság, szegényérzet, illetve hagyományok tisztelete, „arc” megőrzése, miközben egyes lényeges konfucianus értékek pedig egyik pólusnál sem voltak beazonosíthatóak az értékvizsgálatban, pl. a szülőtisztelet. HOFSTEDE – HOFSTEDE 2008: 265–266.

6. Engedékenység vs. korlátozás: Hofstede legújabb kutatásai egy további dimenziót is feltártak a nemzeti kultúrák kapcsán, mely értékeli, hogy mennyiben engedi meg egy társadalom tagjai számára, hogy vágyaik szerint éljenek, élvezzék életüket és örömet találjanak benne, vagy mennyiben korlátozza ezeket és tartja – a gyermekkorban neveléssel átadott társadalmi normák révén – kontroll alatt az impulzivitást, az emberi vágyakat. Kína az eredmények alapján az utóbbi kategóriába tartozik.³⁰

Magyarország esete sajátos és érdekes Hofstede kulturális értékelései kapcsán, mivel más adatok szerepelnek a Hofstede Insights hivatalos országösszehasonlító adatbázisában, mint a kutatási eredményeket összegző hazai szakönyvben (Kultúrák és szervezetek. Az elme szoftvere). Ennek magyarázatát (az eltérő adatforrások létét és kezelését) Varga Károly megadja a hivatkozott könyv bevezetőjében. Ezt elfogadva Magyarország alacsony hatalmi távközzel, kollektívizmussal, feminin jelleggel, alacsony bizonytalanságtűrővel és inkább hosszabb távra szóló időorientációval bíró társadalomként (volt) jellemezhető – nem kizárva az ettől eltérő értelmezéseket sem.³¹ Az engedékenység vs. korlátozás vonatkozásában pedig Magyarország is a korlátozó társadalmi renddel bíró országok közé tartozik a kutatási adatok alapján.³²

A fentiekből látható, hogy a magyar–kínai interakciók két, egymástól több kulturális dimenzióban különböző nemzet, illetőleg képviselőik találkozását jelentik. Az alábbiakban egyrészt kiemelünk olyan jellemzéseket, melyeket Hofstede dimenziói mentén a kínai kultúrára érvényesnek találtak, másrészt további szakirodalmi forrásokra támaszkodva bemutatjuk az alapvető kínai értékeket, a kínai világszemlélet alapjait.

Kína meghatározó szellemi irányzata, a konfucianizmus az alábbi társadalmi kereteket jelöli és a következő értékek tiszteletét és követését fogalmazza meg.

A kínai társadalom alapvető egysége a család, alapvető értéke a szülőtisztelet – illetőleg ennek relációs párjaként a gyermekekről való gondoskodás.³³

Az állam vagy egy szervezet élén álló vezető szerepe hasonlatos a családban az apa szerepéhez. Hatalma kiterjedt, de felelőssége is. A klasszikus „égi megbízatás” elméletének analógiájára: vezetői pozícióját addig birtokolhatja, míg teljesíti kötelezettségeit és megfelelően gondoskodik az irányítása alá rendelt emberekről. A vezető felelőssége, hogy kellően bölcs munkatársakat (minisztereket, középvezetőket stb.) válasszon ki saját munkájának támogatására.³⁴

A legfontosabb kihívás és feladat: az emberek közötti harmónia – tágabb értelemben a kozmikus rend – megteremtése és fenntartása, megőrzése. Ennek megfelelően kerülendőek a nyílt konfliktusok, az „arc”, a megbecsülés elvesztése.

A sikeres kormányzás záloga az erényes, arra hivatott vezető, s nem pedig (vagy csak jóval kisebb mértékben) a törvényi szabályozás. Miként a kínai közmondás is tartja: „Vannak rendteremtésre képes emberek, de nincs rendteremtésre képes törvény.”³⁵

³⁰ HOFSTEDE INSIGHTS 2018a.

³¹ Az idézett szakkönyv még nem tartalmaz a későbbiekben feltárt, 6. dimenzióval kapcsolatos adatokat.

³² HOFSTEDE INSIGHTS 2018b.

³³ P. SZABÓ 2003.

³⁴ GERNET 2005.

³⁵ P. SZABÓ 2012: 7.

Mindenkinek megvan a maga helye a társadalomban, a családban, az egyéb kapcsolatokban, s akkor biztosított a rend és a fejlődés, ha mindenki pozíciójával, státuszával („nevével”) összhangban, erényesen él.³⁶

A személyes kapcsolatok (a kapcsolat kínaiul: *guanxi* 关系) sűrű és komplex hálózata szövi át a kínai társadalmat. Az egyén különböző viszonyrendszerekben él egy időben (pl. egyszerre apa, idősebb báty, fiú, cégvezető, adott iskola végzett hallgatója, adott város szülőtte). A kapcsolatok jelentős része hierarchikus szemléletű (pl. szülő–gyermek, idősebb testvér–fiatalabb testvér, férj–feleség, vezető–beosztott). De akár alá-fölé rendeltségi, akár mellérendelt viszonyról beszélünk (pl. barátok között), jellemző a kölcsönösség (adott pozícióval jog és felelősség egyszerre jár), illetőleg az adott és kapott szívességek belátható időtávon belül való kiegyenlítésének elvárása.³⁷

A csoportérdekek prioritást élveznek az egyéni vágyakkal, érdekekkel szemben, lényeges a csoporthoz való tartozás, a csoportnak adott és attól kapott gondoskodás. Mivel a csoporton kívüliekhez nem fűződik közvetlen viszony (pl. nem családtagok, nem a vállalathoz tartozók, nem kínaiak), így a kínai emberek jellemzően ezen „külső” személyekkel addig kevésbé törődnek, míg valamilyen módon nem válnak „ismerőssé”, valamely közös csoport tagjává. (Ez a szemlélet kihat az élet más területeire is, pl. kevésbé prioritás a közös használatú területek gondozása vagy az épületek közös használatú részeinek rendezése.)³⁸

További fontos értékek, erények: emberségesség, jószándék, türelem, kötelességtudás, holisztikus szemlélet, hagyománytisztelet, feljebbvalók, illetőleg a hierarchia tisztelete, (életélethosszig tartó) tanulás fontossága és a tudás mint érték is kiemelt szereppel bír. Jellemző még az ún. szégyen(kezés) kultúrája.³⁹

Lényegesek a „rítusok”, napjainkban elsődlegesen: a társadalmi normák, szabályok betartása. Fontosak az ünnepek. A művészet, a kultúra is meghatározó az erényes emberré válás folyamata során.

Kínában a magatartás megfelelését mindig az adott helyzetben, társadalmi viszonyrendszerben vizsgálják (vagyis kevésbé általános érvényű szabályok szerint ítélik meg). Klasszikus példa, hogy egy bűneset felfedezése esetén más az egyénnel szembeni elvárás, ha egy idegent gyanít elkövetőként, s megint más, ha pl. a saját apját...

A konfucianizmus kapcsán kiemelendő még, hogy egy hosszú fejlődési folyamaton keresztülment, számos aliránnyal, egymással bizonyos pontokon vitázó képviselőkkel bíró rendszer. Másrészt a kínai kultúra relációs jellege, illetve a konfucianizmus társadalmi viszonyokhoz való kötődése, illetve a mindennapi élethelyzetek komplexitása okán felfedezhetőek benne belső ellentmondások, paradoxonok, illetőleg adott esetben különböző értékekre hivatkozva egymástól eltérő ajánlások, útmutatások fogalmazhatóak meg – vagy különböző viselkedések is megindokolhatóak.

A konfucianizmus mellett számos további ideológia, vallási és filozófiai irányzat volt és van befolyással a kínai gondolkodásra, így pl. a legizmus, a taoizmus, a buddhizmus, a yin és yang, valamint az „öt elem” irányzata. Jelentős továbbá a kínai katonai stratégiai gondolkodás hagyománya.⁴⁰

³⁶ GERNET 2005.

³⁷ FANG 2005; FAURE – FANG 2008.

³⁸ HOFSTEDE – HOFSTEDE 2008.

³⁹ MAROSI 2003.

⁴⁰ GERNET 2005.

Ezek évszázadok alatt egymásra gyakorolt hatása, valamint együttes jelenléte a modern kori Kínában, kiegészítve az elmúlt évszázadban megjelent új ideológiákkal és rendszerekkel (kommunizmus, kapitalizmus, liberalizmus) sajátosan komplex kulturális közeget és egyéni pszichológiai hátteret teremt.⁴¹

Ezzel együtt, ha leválasztunk a cselekedetekről és a gondolkodásról minden fenti ideológiát, vagyis a követett és vallott értékek közötti különbözőségekre koncentrálunk, s egy pragmatikus, reálpolitikai képet keresünk, akkor azt találjuk, hogy centrális értéknek számít a hatalom (*quan* 权) és a pénz (*qian* 钱). Ezek egymással összefüggenek, konvertálhatóak és konvertálódnak. A gyakorlati életben ezek mellett, de önmagában kisebb súllyal, megbecsülést hozhat még a tudás birtoklása is.

A kínai kultúra, társadalom, gazdaság és államszervezet kapcsán két fontos sajátosságot emelnénk még ki.

Jelentősek a társadalmi különbségek, a jövedelmi egyenlőtlenségek. Jelentősek a különbségek az ország különböző területei, földrajzi régiói között (adottságok és fejlettség tekintetében), valamint a falvak és a városok között.

A Kínai Kommunista Párt meghatározó szerepet tölt be az állam irányításában. Valamennyi állami szervezet a párt irányítása alatt áll, s a pártszervezetek, illetőleg a Párt által felügyelt különféle egyéb szervezetek jelen vannak a kínai gazdaság és társadalom minden szegmensében és dimenziójában.⁴²

4. A KÍNAI ÜZLETI ÉS DIPLOMÁCIAI PROTOKOLL TERÜLETEI

A kínai üzleti és diplomáciai protokoll kapcsán az alábbi területeket, kérdésköröket vizsgáljuk meg részletesebben:

- külföldiekhez való viszonyulás;
- kapcsolatfelvétel;
- nevek és rangok, tiszteletadás;
- bemutatkozás, ismerkedés;
- kapcsolatok ápolása;
- delegációk;
- tárgyalások;
- egyéb beszélgetések;
- nonverbális kommunikáció;
- étkezések;
- ültetési rend;
- ajándékozás;
- öltözködés.

Jelen tanulmány feladata a kínai üzleti és diplomáciai protokoll főbb témaköreinek áttekintése. Nem lehet célunk és vállalásunk egy protokoll vagy tárgyalástechnikai szakkönyv részletezettségének megfelelő kiterjedtség-

⁴¹ NAUGHTON 2007; KISSINGER 2014.

⁴² NAUGHTON 2007; KISSINGER 2014.

ben és mélységig kibontani ezeket. Fontosnak tartjuk viszont, hogy felhívjuk a figyelmet azokra a legfontosabb sajátosságokra, melyek révén ezen szakterület alapvetései megismerhetők, továbbá melyek által érzékletesen láttatható, hogy az előzőekben bemutatott kulturális, társadalmi sajátosságok miként tükröződnek vissza ezen illemszabályokban, szokásokban.

A fenti témakörök kidolgozása egyrészt a magyar–kínai kapcsolatokban évtizedes gyakorlattal rendelkező, valamint a diplomáciai és/vagy az üzleti protokoll területén széles körű tapasztalatokkal bíró szakemberekkel készített interjúk, beszélgetések, másrészt szakirodalmi források felhasználásával történt meg.

Szintén a tanulmány szakmai fókuszja és terjedelmi korlátai okán nem foglalkozunk a szokások, szabályrendszerek Kínán belüli változatosságával (pl. földrajzi különbözőségek, egyes, az államalkotó han nemzetiségtől eltérő nemzetiségek sajátosságai), hanem a Kínai Népköztársaságban tipikusnak mondható viselkedési normákról, etiketről írunk. Hongkong mint speciális státuszú terület – történelmi pályája miatt – ehhez képest eltéréseket mutathat (értelemszerű következményekkel a nyugati diplomáciai és üzleti kultúrával való hosszabb és intenzív találkozásai okán). Nem része továbbá jelen publikációnak a különböző kontinenseken élő kínai diaszpórához tartozók szokásrendszereinek a kínai „standard” modelltől való eltéréseinek tárgyalása.

Egy külföldi számára nagy segítség lehet, hogy ha a kínai szokások, értékek (valamilyen szintű) ismeretével és ennek prezentálásával egyrészt pozitív légkört tud teremteni egy új üzleti vagy diplomáciai kapcsolat kialakítása, építése során, másrészt ismeretei révén jobban képes dekódolni, megérteni a kínai fél magatartását, egyes reakcióit. Ugyanakkor fontos tudatosítanunk, hogy mi elsősorban saját kultúránk, nemzetünk, szervezetünk, értékeink és céljaink képviselői vagyunk. Egyébiránt mivel a kínai diplomaták és üzletemberek is jóval nagyobb számosságban és komplexitásban találkoznak nyugati (amerikai, európai) partnerekkel, így egyre inkább és egyre megértőbben alkalmazkodnak a nyugati társadalmi normákhoz, protokollszabályokhoz. Főként a fiatalabb generációnál és az önerőből sikeres vállalkozók esetében gyakori, hogy néhány klasszikus kínai szokást már nem vagy kevésbé követnek szigorúan (pl. névjegyek átadása/átvétele kapcsán).

4.1. A külföldiekhez való viszonyulás

A kínai emberek számára a külföldiek akkortól válnak releváns személylé, ha valamilyen formában részévé válnak „köreiknek”, valamely csoportjuknak, s kialakul valamilyen személyes kapcsolat. Ugyanakkor rögzíthető, hogy általában véve a kínai emberek a külföldiekhez tisztelettel és vendégszeretettel közelednek.

A történelem korábbi évszázadaiban Kína volt a „Középső Birodalom”, s a császár minden „ég alatti” (a világ) ura. Más országok küldötteire mint hódolati követekre tekintettek. Akik nem a Kínai Birodalom kultúrköréhez tartoztak, azokat barbárnak tekintették vagy nem foglalkoztak egyáltalán velük. A 19. század második felében és a 20. század elején bekövetkezett a Kínai Birodalom hanyatlása és a gyarmatosító külföldiek térnyerése. Mao Zedong (Mao Ce-tung) kommunista diktatúráját követően a modernizáció időszakától, vagyis az 1980-as évektől Kína növekvő érdeklődéssel, elismeréssel és tanulási vágygal fordult a nyugatiak eredményei felé, de a kínai emberek közül sokan ekkor is fenntartották azon nézetüket, hogy morálisan, illetőleg civilizációs szempontból Kínát, illetve magukat továbbra is magasabb rendűnek értékelték. Napjainkra Kína globális nagyhatalommá vált, mely a világ kormányzásában úgy kíván felelős szerepet vállalni, hogy alternatív fejlődési utat és kormányzati modellt képvisel a nyugati demokráciákhoz képest. (Ez nem kevés konfliktust generál.)

Napjainkra a kínai vezetők mentalitása sokat változott, egyre nagyobb határozottsággal lépnek fel a nemzetközi szinten. Természetesen a kínai emberek fejében is élnek sztereotípiák, egyszerűsítő magyarázatok a Nyugatról érkező emberekkel kapcsolatban. Ezek egy része pozitív, más része nem. A Kínai Népköztársaság az elmúlt évtizedekben számos nemzetközi rendezvénynek adott otthont, ezek kapcsán kiemelten is figyelnek a sikeres lebonyolításra, s ennek keretében arra, hogy az érkező külföldiekről figyelmes vendéglátóként gondoskodjanak. A külföldiekre saját nyelvükön jellemzően pozitív konnotációjú szavakkal hivatkoznak: vendégként, illetve (rég) barátként.

A kínai emberek úgy tartják, hogy egy külföldi (éljen bár régóta Kínában vagy dolgozzon évtizedek óta kínai partnerekkel) sohasem lehet birtokában annak a tudásanyagnak – s így pl. protokollismeretnek –, amit egy született kínai birtokol, vagyis sohasem ismerheti olyan mélységig és pontosságig a szabályokat. Ezzel összhangban nem is várják el a kínai felek a külföldiektől ezen szabályok mélyreható ismeretét és a viselkedésben való megjelenítését. Ugyanakkor jellemzően nagyra értékelik, amennyiben egy külföldi erőfeszítéseket tesz a kínai kultúra, szokások, nyelv megismerésére és valamilyen szintű elsajátítására.

4.2. Kapcsolatfelvétel

Számos okból, formán és csatornán keresztül történhet a kínai partnerekkel való kapcsolatfelvétel. A célok elérését segítő módok meghatározása, a megfelelő kapcsolatépítési stratégia kiválasztása mindenkor a hazai és a kínai szervezet, az együttműködés tervezett jellege és céljai mentén határozható meg.

Általánosságban igaz, hogy a kínai szervezetek jellemzően nem (szívesen) működnek együtt olyan külföldi szervezetekkel, szakemberekkel, akiket még nem ismernek. S bár természetesen minden kapcsolat kiépítését el kell indítani valahol, de adott esetben közvetítő szervezetek (már kiépült kapcsolattal rendelkező hazai társszervezet, konzulátusi vezető, szakmai ernyőszervezet, közvetítő Kína-szakértő, kínai fogadószervezet) bevonása segíthet az indulás sikeressé tételében.

További sajátosság, hogy csak azon országokkal, illetőleg azon országok intézményeivel, vállalataival működnek együtt kínai partnerek, amely országokkal a Kínai Népköztársaságnak megfelelő politikai kapcsolatai állnak fent. Szerencsés módon Magyarország viszonya Kínával annak 1949-es megalapítása óta biztos alapokon nyugszik, s az utóbbi mintegy másfél évtizedben pedig további jelentős fejlődésen ment keresztül.

Mivel a kínai vezetők számára a bizalom megteremtése elsődleges a későbbi mélyebb diplomáciai vagy üzleti kapcsolatok kiépítéséhez, ezért a magyar felek számára ajánlható, hogy a kapcsolatfelvétel időszakában erre helyezze a fő hangsúlyt. A bizalom megteremtése vezetői személyes találkozások, a hazai szervezettel, annak a kínai partnert érintő céljaival, elképzeléseivel kapcsolatos információk megosztása révén történhet (az önérdék szem előtt tartásával).

4.3. Nevek és rangok, tiszteletadás

A kínai nyelvben – hasonlóan a magyarhoz – a vezetéknev áll elől. Zavart okozhat, ha pl. az angol nyelv szabályait használva „fordítva” használják a nevet. Kínában csak a családi és szoros baráti viszonyban szólítják egymást az emberek a „keresztnevükön”.

Mivel a gyakorlatban jellemzően a megszólítások, rangok, titulusok alkalmazása a tolmácsok, fordítók feladata, így e helyütt csak röviden térünk ki erre, a főbb szabályokat érzékeltetendő. Üzleti környezetben a vezetéknev + Uram, Asszonyom, Hölgyem vagy a beszélgetőtárs beosztásának kínai megnevezései használhatóak (pl. Li úr, Chen elnökhelyettes). Gyakran a vezetéknev elhagyásával csak a titulus megnevezését használják (pl. Miniszter úr). Már baráti viszonyt feltételez és kedves megszólítást takar, ha úgy hivatkozunk kínai beszélgetőtársunkra, amilyen családi viszonyban állnánk, ha egy családba születünk, pl. Wang bátyám vagy még inkább, ha már keresztnévvel használjuk ezt. Ez azonban csak szoros, bizalmi viszony esetén alkalmazható.

A kínai partnerek a külföldi személyt nem mint önmagában álló individuumot tekintik, hanem saját hierarchikus viszonyainak szereplőjeként – szervezetének valamilyen ranggal rendelkező képviselőjeként jelenik meg. Ezen rangjának megfelelően kezelik házastársát is. De ezt tartják szem előtt akár a hosszabb távú kapcsolatok esetén is.

Nem csak személyek, de szervezetek, intézmények (pl. az iskolák, a közintézmények) vagy akár maguk a családok is rendelkeznek „arc”-cal, megbecsültséggel. Ezek megfelelő kezelése, védelme és építése szintén lényeges eleme a kínai kultúrának, etikettnek. Általánosságban kijelenthető, hogy a kínai emberek igen sok időt töltenek az „arc” megőrzésével, építésével, az ezt érő veszélyek kezelésével vagy mások ilyenétén segítségével.

Általános alapelv a kínai viszonyrendszerben is a kölcsönös tisztelet megadása a felek között, ha viszont a magyar félhez képest idősebb vagy magasabb rangú a kínai partner, akkor kiemelten is fontos ezen – hierarchikusan szemlélt – relációban a tisztelet megadása és az ezzel szembenő magatartás kerülése.

4.4. Bemutatkozás, ismerkedés

Miként a kapcsolatfelvételre általában is igaz, a bemutatkozás során is preferálják a kínai partnerek egy közös ismerős „híd” szerepét. A bemutatkozásnál a kézfogás a szokásos köszöntési mód, a japánokra jellemző mély meghajlás nem. A névjegyek átadása klasszikusan két kézzel történik, s amennyiben van ilyen, a kínai nyelvű névjegyoldallal felfelé. A kapott névjegyet illik röviden átolvasni, ezzel is kifejezve a tiszteletet az átadó iránt.

Kínai sajátosság, hogy gyakorta kérdeznak a frissen megismert emberektől olyanokat, melyeket mi inkább személyes adatnak tekintünk (pl. életkor, családi állapot, gyermekek száma, jövedelemszint). Annak ismeretében, hogy ezek iránt tipikusan érdeklődhetnek a kínai partnerek, a válaszokkal is lehet előre készülni. Célszerű lehet olyan elemeket beépíteni a válaszokba, melyek a kínai értékrendben fontosak, pl. nem szégyen a jó anyagi helyzet, sőt, fontos érték a vagyonosodásra való törekvés, a család vonatkozásában érték a szülők iránti tisztelet és gondoskodás kifejezése. Másrészt nincs kötelezettség ezen kérdések tételes és pontos megválaszolására, akár udvarias háritással, akár rövid kitérő mondatokkal is, ha valamiért a válaszadó számára rosszul kezelhetőek, nem kíván beszélni erről (pl. személyes élethelyzet változása okán). Végül, de nem utolsósorban: a fenti főbb személyes adatok áttekintése nem jelent alapot a kínai beszélgetőtárral túlzottan baráti hangnemre vagy baráti jellegű témák kibeszélésére.

4.5. Kapcsolatok ápolása

A kínai emberek elsődlegesen személyek közötti kapcsolatrendszerben gondolkodnak. A személyes kapcsolatról, a *guanxi* hálózatról már volt korábban szó. Mivel a személyes kapcsolatok gyakorta a szívességek és ezek viszonzásainak csatornáit (melyek sokszor a pénznél is értékesebbek), ezért fontos rögzíteni, hogy a kínai fe-

lekkel való együttműködés során érdemes mindig szem előtt tartani, hogy egy kért/kapott szívességért cserébe később – értelmezése szerint jogosan – viszonzást várhat a másik fél.

A személyes kapcsolatok mellett természetesen az intézményi jellegű kapcsolatok is működnek, bár a szervezetek közötti kapcsolatokban is erős a személyes kötődések szerepe. A kínai közigazgatásban, üzleti rendszerben dolgozó vezetőkkel kialakított kapcsolatok így – helyzetük változásával, pl. új vállalat élére való továbblépésükkel vagy közigazgatási hatóságokhoz való bekerülésükkel – új lehetőségeket is megnyithatnak a magyar partnerek számára.

Célszerű és javasolt a magyar felek számára a kínai partnerekkel való kapcsolatok tudatos kezelése és ápolása, így pl. a közvetlen együttműködést követően is az időszakos kapcsolatfelvétel, érdeklődés vagy akár újévi jókívánások küldése. Szintén lényeges a kínai kapcsolatok tudatos, fentiekre tekintettel való kezelése akkor, ha egy kínai szervezettel való együttműködésbe új hazai szereplő lép be vagy esetleg átveszi egy korábbi magyar szervezettől a kínai kontakttal való közös munkát.

A kínai partnerek hosszabb távon is tisztelettel tekintenek a külföldi kollégákra, ezt azok akár hűvösebb, távolságtartóbb hozzáállásként is értékelhetik, viszont a lényege inkább abban áll, hogy még véletlenül se veszélyeztessek egy fontos kapcsolat fennállását, fejlődését.

4.6. Delegációk

A delegációk fogadása (és búcsúztatása) hagyományosan a delegáció vezetőjének rangja alapján, hasonlóan magas szintű vezető részvételével történik. Pl. ezt az elvet követve egy kínai polgármestert nem fogadhat egy magyar főosztályvezető a találkozó alkalmával, mert ez sértésnek számít, arcvesztést okoz a kínai fél oldalán.

Bár manapság e szabály szigorúsága csökken, s indokolt esetben elfogadják az ettől való (kis mértékű) eltérést, de a magas szintű fogadóbizottság tiszteletet és megbecsülést jelez, ami pozitívan megalapozhatja a következő napok tárgyalásainak hangulatát. A delegációk iránti megbecsülés további jelei lehetnek – hierarchiaszinttől függően – a virágok, a vörös szőnyeg stb., de akár a fogadóintézményre vagy annak halljában kifüggesztett, a tárgyalópartnereket köszöntő molinó is.

Mivel különösen a közigazgatás, közszolgálat intézményeinél egy kínai delegáció kijelölése sok szempont mérlegelése után, több (intézményi, pártbeli) döntéshozó bevonásával történik meg, így a delegációk tagjainak, tárgyalásainak meghatározása nehézkes lehet, illetőleg az utolsó pillanatban történik meg (elkerülendő a vezetői elköteleződés, döntés megmásítása miatti arcvesztést). Viszont ez a kínai szervezetek nemzetközi kapcsolatainak bővülésével, gyakorlatuk fejlődésével, illetőleg különösen az üzleti életben tendenciózusan javul.

A kínai delegáció tagjainak listája rendszerint egyértelműen megadja a közöttük fennálló rangsort. Célszerű hasonló módon eljárni a magyar partnerek listájának közlésénél (s pl. nem használni ábécérendet). A kínaiak a megkapott sorrendből fognak kiindulni pl. a közös étkezések ültetési rendje vagy az ajándékozás kapcsán is.

4.7. Tárgyalások

A tárgyalásoknál is nagy figyelmet fordítanak Kínában a vendégek fogadására. Kínai szokás szerint a delegáció legmagasabb rangú vezetője lép be először a tárgyalóhelyiségbe, majd rangban a következők. A fogadó fél vezetője már korábban a tárgyaló helyiségbe érkezik, maga köszönti ott az érkezőket és vezeti őket a tárgyalóasztalhoz. (Az épület előtt vagy az adott szinten egy alacsonyabb rangú képviselője várja a vendégeket.) A pontosság (nem előbb és nem később) nagy jelentőségű.

A kínai emberek nagyra értékelik a harmóniát, a kölcsönösen előnyös vagy legalább mindkét fél számára elfogadható konszenzusok megteremtését. Ezért a konfrontációt kerülendő a vezetők között zajló megbeszélések előtt gyakran alacsonyabb szervezeti szinteken részletes egyeztetések zajlanak a vitás álláspontok áttekintéséről és lehetséges kezeléséről.

Az elutasítás – és a kapcsolódó arcvesztés – elkerülése érdekében gyakorta fogalmazznak úgy, mint pl. „megfontoljuk”, „megvizsgáljuk”, „nehezen megoldhatónak tűnik”. Lehetséges, hogy nem a közvetlen kínai partner mond „nem”-et egy javaslatra, hanem más hivatalok akadályozzák majd meg a megvalósítást (a háttérben lezajló kínai belső közigazgatási koordináció eredményeként). Egyes esetekben akár a hazugságok is alkalmazhatóak a kínai fél részéről – más morális megítélés alá esnek, különösen akkor, ha ezzel a felettest vagy éppen a tárgyalópartnert védi meg az arcvesztéstől.

A tárgyalások lezárása után gyakran ajándékozásra kerül sor és közös fotó készítésére.

4.8. Egyéb beszélgetések

A személyes adatok iránti kínai érdeklődésről a „bemutatkozás, ismerkedés” kapcsán írunk. Ezekon túlmenően gyakorta érdeklődnek a kínaiak a külföldiektől arról, hogy mi a véleményük Kínáról, mennyi ideje tartózkodnak ott, hányszor jártak már ott, beszélnek-e a kínai nyelvet, hogyan tetszik nekik a kínai konyhaművészet stb. Ezen témák alkalmat adhatnak a Kínával kapcsolatos érdeklődés, tisztelet kifejezésére, ismereteink, erőfeszítéseink felmutatására.

Szintén gyakori beszélgetési téma Kína és a partnerország összevetése. Ezek kapcsán hangsúlyozandó, hogy nem szükséges leértékelően nyilatkozni arról, hogy egy Kínánál jóval kisebb méretű, lakosságszámú országból származunk. Számos művelt kínai ezt pontosan tudja, így saját megbecsültségünket inkább azáltal növelhetjük, hogy országaink történetének fontos találkozási pontjait (pl. 1949: a Kínai Népköztársaság megalakulása után az elsőként veszi fel Magyarország Kínával a diplomáciai kapcsolatokat), eredményeinket, innovációinkat vagy a kínai partnerrel közös jövőbeni céljainkat emeljük ki a beszélgetés során.

A beszélgetések kapcsán fontos alapvetés, hogy Kína vallja és megköveteli az „egy Kína” elv elismerését. Ennek értelmében Tajvan Kína része, a tajvani kérdés kínai belügy. Lényeges, hogy akár a látható világtérképek, a szóhasználat vagy a térségi elemzések vonatkozásában sem lehet megfélemlíteni a kínai partnereket ezen alapelvéről. További kényesnek tekintett kérdéskörök pl. Tibet vagy a xinjiangi Ujgur Autonóm Terület ügye, illetve pl. a Falun Gong szekta kérdése. Ezek említése vagy egyéb, sajátos kérdéskörök felvetése (pl. a Kínai Kommunista Párt szerepvállalása kapcsán) jellemzően a kínai felektől rövid vagy hosszú, a hivatalos állami álláspontot tükröző, személytelen nyilatkozatot eredményeznek. A szexuális tartalmú kijelentések kerülendők.

A kínai humor sajátosságos, különbözik az általunk megszokottól. Vicceink – a kulturális és nyelvi különbözőségekből adódóan – jellemzően nem fordíthatóak le érthető, szórakoztató módon, ezért nem érdemes erőltetni ezt. A kínai emberek számára az állatokkal kapcsolatos asszociációk is különböznek a mieinktől, így az állatokkal kapcsolatos példázatok alkalmazása sem ajánlott.

4.9. Nonverbális kommunikáció

Különböznek a magyartól a kínai nonverbális kommunikációs minták, pl. a kézjelek vagy a gesztusok (számok vagy az egyetértés mutatása, odaintés-odahívás), így ezek értelmezése nehézkes vagy akár ellentétes értelmű is lehet, így körültekintéssel alkalmazandók. Az „igen” és a „nem” jelzését (fejmozgást) megértik – bár az elutasítást a kínaiak nagy gondossággal kezelik, elkerülendő az arcvesztést.

A kínai emberek a beszélgetések során gyakran a nálunk megszokottól kisebb távolságot tartanak egymástól. A beszélgetések során gyakorta „igenel”-nek, bólogatnak vagy rövid szavakkal jelzik az elhangzottak figyelemmel követését, de ez nem jelent valódi egyetértést vagy elköteleződést részükről.

Kínában hagyományosan a különböző nemhez tartozók – értsd: (házas)párok – nyilvános helyeken kerültek a kézfogást, ölelkezést. Ez mára, főként a fiatal nagyvárosiak körében már megváltozott. Viszont továbbra is fennáll az a szokás, hogy az azonos nemhez tartozó barátok beszélgetés közben gyakrabban megérintik pl. egymás kezét, hátát vagy az utcán kézen fogva sétálnak. Azonban egy külföldi részéről egyértelműen tiszteletlen viselkedés egy ellentétes nemű, idősebb vagy magasabb rangú kínai partner megérintése.

Kínában jóval elterjedtebb és kevésbé korlátozott a dohányzás, mint Európában. Nem szokás megbeszéléseken vagy étkezések során korlátozni a kínai felet a dohányzásban, bár a hazai éttermek vonatkozó tiltásait természetesen a kínai partnerek is betartják.

A kínaiak viselkedését általánosságban jellemzi az érzelmi visszafogottság (úgy szocializálódnak, hogy az érzelmek kimutatása arcvesztéssel járhat, így kerülendő). Ugyanakkor a visszafogott nevetés sem feltétlenül örömet (vagy kárörömet) jelent, hanem egy bizonytalan, kellemetlen szituáció jelzését és kezelését.

Kínában tiszteletlenségnek számít a cipő talpának más felé fordítása (pl. megbeszélés, étkezés során).

4.10. Étkezések

Hasonlóan a névjegyekhez, tiszteletet fejez ki más tárgyak két kézzel történő átadása is pl. az étkezések során vagy az ajándékozás pillanataiban.

Általában igaz, hogy amennyiben nem érkezett még tea, üdítő vagy ital, célszerű várni, mert adott esetben a kérés jelzése bírálatként – és arcvesztésként – száll vissza arra, akinek feladata és felelőssége lett volna előkészíteni, behozni, odaadni stb. ezeket.

A kínai konyhaművészet – miként a kultúra számos más aspektusa – nagy hagyományokkal rendelkezik és változatos remekműveket kínálhat.

Javasolt dicsérni a feltálat fogásokat, különösen akkor, ha esetleg egy kínai család vendégszeretét élvezheti egy külföldi. Ez esetben illik ajándékot vinni a meghívónak. Ha a kínai házigazda leértékelő megjegyzéseket tesz

(pl. „Nem sikerült, sajnos, igazán jól ez a sült.”), akkor javasolt tiltakozni és még tovább dicsérni. A kínai partnerektől kapott meghívásokat célszerű – a képzeletbeli mérleg kiegyensúlyozása érdekében – megfelelően viszonzni.

A tipikus vendéglátási forma a közös éttermi étkezés. Ez esetben is fontos szabály a pontos érkezés. Amennyiben delegációt látnak vendégül, javasolt közösen érkezni. Hasonlóan a megbeszélésekhez, a vendéglátó legmagasabb szintű vezetője az éttermen belül várja az érkezőket, s kíséri őket ülőhelyükhöz, míg az étterem előtt egy alacsonyabb rangú képviselő fogadja előzetesen a vendégeket. Amennyiben Magyarországon zajlik a vendéglátás, javasolható a hasonló eljárásrend.

A hagyományos kínai étkezés során számos fogás kerül feltálalásra. A vendéglátók feladata annak biztosítása, hogy a vendégek jóllakottnak távoznak, ezért az étkezés során mindaddig szednek/ajánlanak a vendég számára újabb ételadagot, míg annak tányérja üressé válik. Étkezést úgy illik befejezni, hogy valamennyi ételt a tányéron hagyunk, jelezve, hogy jóllaktunk. A hagyományos pálcikákkal történő étkezés – vagy legalábbis ennek kísérlete – elismerést vált ki a kínai partnerekben. Szükség esetén villa kérhető, kést hagyományosan nem tartanak az asztalon (esetleg csak a gyümölcsök hámozásához adnak a végén). A fogásokat tartalmazó, közösen elhelyezett tányérokhoz szervírozó kanál/evőpálcika tartozhat. A rangban alacsonyabb szinten állók, különösen a vendéglátói oldalon csak a már megkezdett fogásokból szednek. A külföldiektől nem elvárt, de kedves gesztusként fogadott, ha igyekeznek viszonzni a kínai kínálást, házigazdai magatartást. Amennyiben nincs szervírozó pálcika, akkor a saját pálcák megfordításával is adagolható udvariasan másnak az étel. Szükség szerint az étel kézzel is megfogható, pl. csontos hússok esetében.

Udvariatlan dolog az evőpálcikákkal valamire/valakire rámutatni, illetőleg azokat a rizses tálkákba szúrni (a kínaiakat a halottaik tiszteletére gyújtott füstölőpálcikákra emlékezteti ez). Ha leesik a pálcika, a személyzetnek átadva gyorsan cserélik. Ha leesik étel, ott kell hagyni.

Egy kínai éttermi étkezés 10 feletti számosságú fogásból is állhat, így célszerű az elsőként feltálalt és kínált ételekből csak keveset fogyasztani. Számos kínai étel jól hangzó megnevezéssel bír, és a kínaiak szívesen mesélnek konyhaművészetükről.

Udvarias hozzáállás minden feltálalt ételt megköszölni, de ha alapvető ellenérzés van valamivel szemben, akkor lehet hivatkozni allergiára (pl. tenger gyümölcsei kapcsán), vagy udvariasan megköszönve visszautasítani (még extrémebb ételeknél), esetleg a tányérra elfogadni majd – a fogyasztás látszatát keltve – ott kisebb területre rendezni az adott étel darabjait. Az étkezések végén jellemzően gyümölcsöt és desszertet szolgálnak fel.

Az étkezések fontos része a pohárköszöntő, az első a vendéglátók legmagasabb rangú vezetője mondja, majd ezt a vendégek részéről a legmagasabb rangú vezető viszonzja. A tisztelet kimutatásának jele az idősebb, magasabb rangú fél poharához alulról való koccintás. A pohárköszöntő előtt nem illik alkoholt fogyasztani, s egyedül azután sem. A pohárköszöntőt követően további körökben tarthatnak köszöntőket és ihatnak röviditalokat vagy más szeszes italt az asztalnál ülők. Ha valaki el szeretné kerülni az alkohol nagyobb mennyiségű fogyasztását, akkor az étkezés elején célszerű jelezni ezt és következetesen kitartani emellett.

A vendéglátó szabja meg az étkezés végét, egy vacsora tipikus időtartam körülbelül 2 óra. Éttermi étkezés után, kisebb csoport esetén felajánlható a számla kifizetése, de az általános szabály az, hogy a vendéglátó (Kínában a kínai, Magyarországon a magyar) fél fizet.

Amennyiben Magyarországon látnak vendégül kínai vezetőket, delegációt, akkor kiemelten érdemes figyelni arra, hogy kínai emberek többsége küzd valamilyen mértékű laktózintoleranciával, kellemetlen tüneteket okoz számukra a különféle tejtermékek fogyasztása. Hasonlóképpen érdemes szem előtt tartani, hogy a kínai vendégek

között lehetnek olyanok, akik más ételekre, alapanyagokra allergiások, intoleránsak vagy éppen vallási előírásaik szerint nem ehetik. Pl. a buddhista vallást követők lehetnek vegetáriánusok, de ha nem azok, akkor is kerülhetik a fokhagyma és egyéb erős fűszerek vagy éppen nagyméretű állatok húsnak fogyasztását. A muszlim vallású hui és ujjur nemzetiségű kínaiak nem esznek disznóhúst. Kerülendők továbbá lehetőség szerint a nyugati típusú ételek közül a (félig) nyers húsokat, illetőleg nagy darab húsokat tartalmazó ételek, valamint a nyers zöldségekből álló saláták.

4.11. Ültetési rend

A klasszikus kínai étkezések asztala kör alakú, melyet körülbelül 10-12 ember ülhet körbe. Ennél nagyobb csoportok esetén további asztalokkal, a kínai és a magyar partnerek nemzetek és asztalok közötti arányos elosztásával számolnak. Több asztal esetén az ajtótól távol eső, az ajtóra – vagy ha van, pl. a színpadra – rálátást biztosító asztal lesz a legfontosabb vezetőké. A legmagasabb rangú vendéglátó jobbán ül a legmagasabb rangú vendég, ha szükséges: mellette a tolmács. A sorrendben második szinten álló vendéglátó és vendég az előzőekkel szemben, egymás mellett foglal helyet, vendég a vendéglátó jobbán, a tolmács pedig szintén mellette. Jellemzően figyelnek arra, hogy a vendégcsoport vezetői egymással szemkontaktust tudjanak tartani az étkezés során.

Amennyiben téglalap alakú egy (tárgyaló)asztal, az ültetésnél hasonló szabályokat követnek, azzal a kiegészítéssel, hogy a kiemelt hely(ek) a téglalap hosszabb oldalának közepén van(nak). Az ültetési – és ezáltal tiszteletadási – rendnek számos további aspektusa van (pl. meghívottak más intézményektől, házastársak, további tolmácsok és fordításban segédkezők), melyekről szükség szerint érdemes részletesen tájékozódni.

A protokoll szerinti ültetési rend – megfelelően a hierarchia és a tiszteletadás szabályainak – gyakorta kártyákkal (lehetőség szerint két nyelven írott kártyákkal) jelzett az asztalnál, illetve a vendéglátók is igyekeznek udvariasan jelezni a kijelölt helyeket.

4.12. Ajándékozás

Az ajándékok kiválasztásában vezérelv a reciprocitás teljesítése, vagyis a korábban kapott értékeknek megfelelő ajándékok prezentálása. (Családi, baráti viszonyok között a házasság vagy gyermekszületés kapcsán adott és kapott ajándékokról értéknnyilvántartást vezetnek.)

A hivatalos ajándékozás során leképezendőek a delegáción belüli hierarchikus viszonyok, vagyis a delegáció vezetőjétől indulva a tagoknak fokozatosan csökkenő (szakmai) értékű, megbecsülést kifejező ajándék(csomag)ok adhatóak. Egy-egy közigazgatási, közszolgálati szervezet esetén jellemzően inkább jelképes ajándékokban célszerű gondolkodni, pl. intézményi plakett vagy egyéb hasonló dísz tárgy megtisztelő felirattal, dedikált intézményi, történeti vagy szakterületi könyv, turisztikai (pl. Magyarországról vagy az adott városról szóló vonzó megjelenésű könyv) vagy egyéb intézményi kiadvány (pl. építészetről, működéséről). Ajándékozható még kiegészítésként a fentiekhez magas minőségű hazai bor vagy desszert is. Az egyedi, személyes ajándékok mellett adható egy nagyobb értékű ajándék is – szervezeti szinten. Ezt az ajándékot kapó szervezet legmagasabb rangú képviselője veszi át. Az ajándékok átadására tipikusan a találkozó végén vagy egy díszvacsora végén kerül sor.

A viszonzás elvárásának tudata, illetőleg az érvényes kínai államigazgatási szabályok miatt nem célszerű jelentékeny értékű ajándékokat adni a mindennapi üzleti vagy diplomáciai kapcsolatokban.

Nem illik órát (különösen faliórát) ajándékozni, kerülendő a vágott virág, valamint a domináns fehér szín. A csomagolásnál célszerű vörös vagy bordó színt (is) alkalmazni, és az ajándék saját dobozának minőségére is figyelni (egy neves hazai porcelán, mely sima, dísztelen papírdobozban ül, kevésbé vált ki elismerést egy kínai félből, mint ha ugyanezen porcelán saját doboza is díszesebb, pl. selyemmel bélelt, s arra kerül még kívülről a vörös vagy bordó díszcsomagolás). Az ajándékok átadását is célszerű két kézzel megtenni. A kapott hivatalos ajándékokat jellemzően nem bontják ki az átvétel után a kínai partnerek.

4.13. Öltözködés

Kínában napjainkban a diplomáciai és az üzleti öltözködés alapvetően megfelel a nyugati stílusnak.

Az általános viselet az öltöny és a kosztüm. A csoporthoz való tartozás megjelenhet a kínai partnerek öltözködésében is: szolid, nem kiütöző megjelenéssel. Nincsenek szigorú elveik a külföldiek megjelenésével kapcsolatban, de az eleganciát értékelik.

A hivatalos programokon túlmenően is jellemző – pl. egy kötetlenebb diplomáciai beszélgetésen –, hogy a kínai vezetők minőségi, márkás, de nem feltétlenül látványos darabokat viselnek.

Kína hatalmas földrajzi kiterjedése okán egyes területein a miénktől jócskán eltérő időjárási és/vagy infrastrukturális feltételek állhatnak fent, melyekről célszerű tájékozódni az utazás előtt (pl. a déli területeken számos intézményben nincs fűtés, s egy hidegebb téli időszakban ez többretegű öltözködést igényelhet).

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ADEKOLA, ABEL – SERGI, BRUNO S. 2007. *Global Business Management: A Cross-Cultural Perspective*. Innovative Business Textbooks. Aldershot (England) – Burlington (VT), Ashgate.
- BERMAN, EVAN M – MOON, M. JAE – CHOI, HEUNGSUK. 2010. *Public Administration in East Asia. Mainland China, Japan, South Korea, and Taiwan*. Boca Raton (FL), CRC Press.
- BERRY, JOHN W. – POORTINGA, YPE H. – BREUGELMANS, SEGER M. – CHASLOTIS, ATHANASIOS – SAM, DAVID L. (eds.) 2011. *Cross-Cultural Psychology: Research and Applications*. Cambridge – New York, Cambridge University Press.
- BLACK, JEREMY. 2010. *A History of Diplomacy*. London, Reaktion Books.
- BOWMAN, JUDITH. 2009. *Don't Take the Last Donut: New Rules of Business Etiquette*. Franklin Lakes (NJ), Career Press.
- BROWN, J. FRANK. 2007. *The Global Business Leader: Practical Advice for Success in a Transcultural Marketplace*. INSEAD Business Press Series. Basingstoke – Hampshire – New York, Palgrave Macmillan.
- BUCKNALL, KEVIN. 2002. *Chinese Business Etiquette and Culture*. C & M Online.
- CAMBRIDGE DICTIONARY. 2018a. *Decency – Definition*. Cambridge University Press. In: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/decency>
- CAMBRIDGE DICTIONARY. 2018b. *Etiquette – Definition*. Cambridge University Press. In: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/etiquette>
- CAMBRIDGE DICTIONARY. 2018c. *Protocol – Definition*. Cambridge University Press. In: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/protocol>
- CHANEY, LILLIAN H. – MARTIN, JEANETTE S. 2007. *The Essential Guide to Business Etiquette*. Westport (CT), Praeger.
- DE MENTE, BOYE. 1994. *Chinese Etiquette & Ethics in Business*. Lincolnwood (IL), NTC Business Books.
- DE MENTE, BOYE. 2008. *Etiquette Guide to China: Know the Rules That Make the Difference*. Tokyo – Rutland (VT), Tuttle Pub.
- DRESSER, NORINE. 2005. *Multicultural Manners: Essential Rules of Etiquette for the 21st Century*. Hoboken (NJ), John Wiley & Sons.
- FANG, TONY. 2005. "From 'Onion' to 'Ocean': Paradox and Change in National Cultures." In: *International Studies of Management & Organization*. Vol. 35. No. 4. Winter 2005–6. 71–90.
- FAURE, GUY OLIVIER – FANG, TONY. 2008. "Changing Chinese Values: Keeping up with Paradoxes." In: *International Business Review*. Vol. 17. No. 2 April 2008. 194–207.
- GANNON, MARTIN J. – NEWMAN, KAREN L. (eds.) 2002. *The Blackwell Handbook of Cross-Cultural Management*. Handbooks in Management. Oxford (UK) – Malden (MA), Blackwell Business.
- GERNET, JACQUES. 2005. *A kínai civilizáció története*. Budapest, Osiris Kiadó.
- HIDAS JUDIT. 2008. *Interkulturális kommunikáció*. Budapest, Scolar Kiadó.
- HOFSTEDE INSIGHTS. 2018a. *Country Comparison – China*. In: <https://www.hofstede-insights.com/country-comparison/china/>
- HOFSTEDE INSIGHTS. 2018b. *Country Comparison – Hungary*. In: <https://www.hofstede-insights.com/country-comparison/hungary/>
- HOFSTEDE, GEERT – HOFSTEDE, GERT JAN. 2008. *Kultúrák és szervezetek. Az elme szoftvere*. Pécs, VHE Kft.
- HOSSÓ NIKOLETTA. 2015. *Protokoll a diplomácia és a nemzetközi kapcsolatok háttérében – Állami, diplomáciai, katonai, sport- és vallásprotokoll kézikönyv*. Budapest, L'Harmattan.

- KÁDÁR, DÁNIEL Z. – MILLS, SARA (eds.) 2011. *Politeness in East Asia*. Cambridge – New York, Cambridge University Press.
- KERR, PAULINE – HARRIS, STUART – QIN YAQING (eds.) 2008. *China's "New" Diplomacy: Tactical or Fundamental Change?* New York, Palgrave Macmillan.
- KISSINGER, HENRY. 2008. *Diplomácia*. Budapest, Panem Kiadó.
- KISSINGER, HENRY. 2014. *Kínáról*. Budapest, Antall József Tudásközpont.
- KOEN, CARLA I. 2005. *Comparative International Management*. London, McGraw-Hill Education.
- KROEBER, ALFRED L. – KLUCKHOHN, CLYDE. 1952. *Culture. A Critical Review of Concepts and Definitions*. Cambridge (MA), Peabody Museum of Archaeology & Ethnology, Harvard University.
- MAROSI MIKLÓS. 2003. *Japán, koreai és kínai menedzsment*. Budapest, Aula Kiadó.
- MARTIN, JEANETTE S. – CHANEY, LILLIAN H. 2006. *Global Business Etiquette: A Guide to International Communication and Customs*. Westport (CT), Praeger.
- MARTIN, JUDITH N. – NAKAYAMA, THOMAS K. 2010. *Intercultural Communication in Contexts*. New York, McGraw-Hill Higher Education.
- MEAD, RICHARD – ANDREWS, TIM G. 2009. *International Management: Culture and Beyond*. Chichester (England) – Hoboken (NJ), John Wiley & Sons.
- MEYER, ERIN. 2014. *The Culture Map: Breaking Through the Invisible Boundaries of Global Business*. New York, Public Affairs.
- NAUGHTON, BARRY. 2007. *The Chinese Economy: Transitions and Growth*. Cambridge (MA), MIT Press.
- NEE, VICTOR – OPPER, SONJA. 2012. *Capitalism from below: Markets and Institutional Change in China*. Cambridge (MA), Harvard University Press.
- NGUYEN LUU LAN ANH – FÜLÖP MÁRTA. 2006. *Kultúra és pszichológia*. Budapest, Osiris Kiadó.
- NISBETT, RICHARD E. 2004. *The Geography of Thought: How Asians and Westerners Think Differently ... and Why*. New York, Free Press.
- OTTLIK KÁROLY. 2004. *Protokoll: viselkedéskultúra*. Budapest, Panoráma.
- P. SZABÓ SÁNDOR. 2003. *A kínai erkölcs és a szülők tisztelete*. Budapest, Kossuth Kiadó.
- P. SZABÓ SÁNDOR. 2011. „A 'pekingi konszenzus' – Közigazgatás és gazdaságirányítás a Kínai Népköztársaságban.” In: *Pro Publico Bono*. 2011/2. 149–162.
- P. SZABÓ SÁNDOR. 2012. „Alkotmányos berendezkedés és kormányzás Kínában.” In: P. SZABÓ SÁNDOR (szerk.) *A Sárkány közbelép – Kína nemzetközi kapcsolatai, gazdasága és közigazgatási rendszere a 21. században*. Budapest, Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Kínai Közigazgatás-, Gazdaság- és Társadalomkutató Központ. 7–34.
- PATEL, FAY – LI MINGSHENG – SOOKNANAN, PRAHALAD. 2011. *Intercultural Communication: Building a Global Community*. Thousand Oaks (CA), SAGE.
- PRIMECZ HENRIETT. 2006. „Étikus és émiikus kultúrakutatások.” In: *Vezetéstudomány*. 38. (Különszám). 4–13.
- REDDING, GORDON S. – WITT, MICHAEL A. 2010. *The Future of Chinese Capitalism: Choices and Chances*. Oxford, Oxford University Press.
- SCAPP, RON – SEITZ, BRIAN (eds.) 2007. *Etiquette: Reflections on Contemporary Comportment*. SUNY Series, Hot Topics. Albany, State University of New York Press.
- SCHWEITZER, SHARON – ALEXANDER, LIZ. 2015. *Access to Asia: Your Multicultural Guide to Building Trust, Inspiring Respect, and Creating Long-Lasting Business Relationships*. Hoboken (NJ), John Wiley & Sons.
- SELIGMAN, SCOTT D. 1999. *Chinese Business Etiquette: A Guide to Protocol, Manners, and Culture in the People's Republic of China*. New York, Warner Books.

SILLE ISTVÁN. 2015. *Illem, etikett, protokoll*. Budapest, Akadémiai Kiadó.

STEERS, RICHARD M. – SÁNCHEZ-RUNDE, CARLOS – NARDON, LUCIARA. 2010. *Management across Cultures: Challenges and Strategies*. Cambridge – New York, Cambridge University Press.

WANG JIAN (ed.) 2011. *Soft Power in China: Public Diplomacy through Communication*. Palgrave Macmillan Series in Global Public Diplomacy. New York, Palgrave Macmillan.

WANG PEIJIE. 2016. *China's Governance – Across Vertical and Horizontal Connexions*. New York (NY), Springer.

WARD, COLLEEN – BOCHNER, STEPHEN – FURNHAM, ADRIAN. 2008. *The Psychology of Culture Shock*. London, Routledge.

WHITLEY, RICHARD. 2007. *Business Systems and Organizational Capabilities: The Institutional Structuring of Competitive Competences*. Oxford – New York, Oxford University Press.

BESZÁMOLÓ A „LEHETŐSÉGEK ÉS KIHÍVÁSOK A MAGYAR–KÍNAI POLITIKAI ÉS GAZDASÁGI KAPCSOLATOK TERÜLETÉN” CÍMŰ KONFERENCIÁRÓL (2018. június 26–29.)

Horváthné Varga Polyák Csilla

1. BEVEZÉS¹

Jelen tanulmány célja, hogy átfogó összefoglalást nyújtson „Lehetőségek és kihívások a magyar–kínai politikai és gazdasági kapcsolatok területén” című KÖFOP kutatási projekt keretében megrendezett „Lehetőségek és kihívások a magyar–kínai politikai és gazdasági kapcsolatok területén” című tudományos konferencián résztvevő kínai vendégelőadók előadásairól. A kutatócsoport által szervezett tudományos konferenciára 2018. június 26. és 29. között, a Nemzeti Köszolgálati Egyetemen került sor.

A konferencián a kutatócsoport magyar tagjai mellett hét kínai vendégkutató vett részt és tartott előadást. 2018. június 26-án került sor a konferencia megnyitó kerekasztal-beszélgetésére. A rendezvény elején, a megnyitó gondolatok keretében Dr. P. Szabó Sándor kutatásvezetőként összefoglalta a kutatási projekt céljait, kutatási koncepcióját, az elért és a projekt lezárásáig várható eredményeit. Ezt követően a kerekasztal-beszélgetés során a konferencia szinte valamennyi témakörét külön-külön érintették az előadók, átfogó képet adva ezzel a projekt keretében zajló kutatásokról.

2018. június 27. és 29. között került sor a tudományos konferencia előadásaira. Ennek keretében a résztvevő kínai vendégprofesszorok a következő előadásokat tartották meg:

- Kína viszonya a nemzetközi rendszer meghatározó szereplőihöz (EU–Kína, USA–Kína, Oroszország–Kína kapcsolatok), Zhang Qingmin (tanszékvezető egyetemi tanár, Peking University)
- Kína Kelet-Közép-Európa-politikája, Chen Feng (kutató, Peking University)
- A kínai helyi kormányzatok strukturálódása és működése, Li Junqing (egyetemi tanár, dékán, Minzu University of China)
- A kínai vám- és adórendszer, Li Tao (egyetemi tanár, dékán, Minzu University of Guangxi)
- A kínai közbeszerzési piac – lehetőségek és kihívások, Yang Hongshan (intézetvezető egyetemi tanár, Renmin University of China)
- Az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezéssel összefüggő gazdaságpolitikai stratégiák és intézkedések, Gerald Z. Lan (egyetemi tanár, Tsinghua University)

¹ A kézirat lezárásának dátuma: 2018. augusztus.

- Reformok, szerkezetátalakítás, fejlődésmodell-váltás a kínai gazdaságban, Yang Lifan (egyetemi tanár, East China University of Political Science and Law)

A kínai vendégprofesszorok előadásait kínai nyelven tartották meg. Mindhárom konferencianapot, az előadásokat követően, mintegy egy órással „Kérdések és válaszok” blokk zárt, melynek keretében az adott napon megtartott kínai és magyar nyelvű előadásokhoz kapcsolódóan a kutatócsoporttagoktól, a kínai vendégelőadóktól vagy a hallgatóság tagjaitól érkező kérdésekről, felvetésekről beszélgettünk, vitáztunk.

Jelen tanulmány a kínai vendégkutatók előadásairól nyújt összefoglalót – azért csak ezen előadásokról, mivel a kutatócsoport magyar tagjai a kutatási projekt során maguk elkészítették a kutatási munkájukat, illetőleg előadásait összegző tanulmányaikat, melyek a *Lehetőségek és kihívások a magyar–kínai kapcsolatok területén* című tanulmánykötetben jelennek meg.

A tanulmányban szereplő ábrák forrása az adott kínai vendégelőadó előadásanyaga.

2. ZHANG QINGMIN: KÍNA VISZONYA A NEMZETKÖZI RENDSZER MEGHATÁROZÓ SZEREPLŐIHEZ (EU–KÍNA, USA–KÍNA, OROSZORSZÁG–KÍNA KAPCSOLATOK)

A Kínai Kommunista Párt XIX. országos kongresszusáról készült jelentésekben több alkalommal is előkerült a „nagy országokhoz fűződő kapcsolat” (*daguo guanxi* 大国关系) mint fogalom. Kína külpolitikájában, más országokkal való kapcsolatrendszerében fontos alapvetések, „a demokrácia építése a nemzetközi rendszerben”, egy adott ország nagyságától függetlenül annak egyenrangú elismerése, továbbá Kína lényegesnek tartja, hogy a nagy országok méltó felelősséget is viseljenek globálisan.

A pozicionálás kérdésköre kapcsán érzékelhető egyfajta kettősség: Kína a nagy országokkal kiegyensúlyozatlan kapcsolatot tart fenn. Az Amerikai Egyesült Államokkal például a gazdasági kapcsolatok minősége messze meghaladja a politikai kapcsolatokat, és ugyanez igaz a civil kapcsolatokra is. Mindez annak ellenére van így, hogy bár a hidegháború óta folyamatosan kereskedelmi súrlódásokkal terhelt a két ország viszonya, folyamatosan intenzív a gazdasági, kereskedelmi együttműködés.

A Kína–Oroszország viszonylatban a politikai kapcsolatok sokkal jobbak, mint a gazdasági kapcsolatok, és a kormánykapcsolatok a társadalmi kapcsolatoknál is kedvezőbben alakulnak. Összevetve ezt az USA relációjával, ellentétes irányú a fejlődés.

Egy további szemléletes példa a kapcsolatrendszerekről: sok kínai diák utazik az Egyesült Államokba minden évben, gyakori, hogy a tehetős kínai szülők az Egyesült Államokba küldik gyermekeiket tanulni, Oroszország irányába viszont alacsony a diákcsera mértéke. Ugyanakkor a kínai–amerikai viszonyban a legfelső szintű politikai vezetők közötti kapcsolattartás lényegesen kevésbé intenzív, mint az orosz–kínai viszonyban: a kínai és az orosz államfő rendszeresen találkozik egymással.

A fenti kapcsolatok kölcsönösen egymásra is hatással vannak: a Kína–USA kapcsolatok az orosz–kínai vagy akár az Európai Unió (a továbbiakban: EU) és Kína közötti viszonyrendszerre. Kína nagy országokkal való kapcsolatrendszerében a legfontosabb kapcsolat az USA-hoz fűződő: ez a „lényegen belüli lényeg”. Ha nem lenne ilyen kiélezett az USA–Kína kapcsolat, akkor más lenne az orosz–kínai viszony is, valószínűleg kevésbé lenne kiterjedt a partnerség. (A korábbi időszak történelme is alátámasztja ezt.)

Kína és az USA történetének elemzése a kiindulópont. Napjainkban több aktuális konkrét példa is jelzi a politikai viszony megromlását (pl. a kereskedelmi háború, a 2017-es amerikai Nemzetbiztonsági Stratégia, a tajvani kérdéskör).

A kínai–amerikai kapcsolatok változása hatással volt Kína észak-koreai vagy akár japán kapcsolatrendszerére is.

Korábban nem volt jellemző a japán–amerikai csúcstalálkozó, Trump hatalomra kerülése óta viszont összesen 7 alkalommal találkozott Japán miniszterelnöke és az USA elnöke. Trump elnök és Moon Jae-in között szintén több alkalommal volt találkozó.

Xi Jinping (Hszi Csin-ping) elnök hatalomra kerülésekor a kínai–dél-koreai kapcsolatok messze magasabb szinten álltak, mint a kínai–észak-koreai kapcsolatok. A Kína és Dél-Korea közötti kereskedelmi forgalom meghaladta a Dél-Korea és az Egyesült Államok, valamint a Dél-Korea és Japán közötti kereskedelmi forgalom összességét. Ezzel párhuzamosan ugyanakkor romlott, kedvezőtlen lett a kínai és dél-koreai politikai, katonai kapcsolat.

A koreai-félsziget nukleáris kérdése nagy kihívás és egyben vizsga a nagyhatalmak együttműködési képessége szempontjából. 2011 után a kínai és észak-koreai legfelsőbb vezetők sokáig egyáltalán nem találkoztak. De miután Trump elnök kezdeményezte az észak-koreai vezetővel való találkozást, rövidesen három kínai–észak-koreai csúcstalálkozó jött létre. Ha történelmi kontextusba helyezzük, még inkább kifejezetté válik a koreai-félsziget súlya a térségben (pl. 1894: japán–koreai háború, 1950–1953: koreai háború). A kínai–koreai kapcsolat, a nukleáris kérdés megoldása a kínai–amerikai kapcsolatok rendszerében értelmezhető.

Napjainkban a nemzetközi szintéren köröket láthatunk kialakulni: az egyikhez Kína, Oroszország és pl. Észak-Korea, a másikkhoz az USA, Japán és Dél-Korea tartozik. Egyfajta történelmi előkép sejlik fel: a koreai háború, s a hidegháború időszakának körei. Bár sokan és gyakorta mondják örömmel, hogy a hidegháború befejeződött, de fontos látni azt, hogy noha Európára ez igaz, Ázsiára nem. Vajon a mai Európa a holnap Ázsiája? Ha napjainkban megfigyeljük a változásokat, kijelenthető, a holnap Ázsiája bizonyosan nem a mai Európa képét fogja mutatni, és az ázsiai feszültségek, az ottani „hidegháború” befolyásolhatja Oroszország és Európa kapcsolatait is.

Vajon miért áll fenn az a jellemző eset, hogy Kína erős gazdasági kapcsolatokat épít ki egyes országokkal, illetve régiókkal, de ezt nem követi a politikai kapcsolatok megerősödése? Ez a kettősség nem korlátozódik csak a nagy országokkal való relációra, pl. a hongkongi vagy a tajvani területekhez fűződő viszonyra is igaz. Tajvannal folyamatosan nő a kereskedelmi forgalom összértéke. Kína számos előnyt biztosít a Tajvanról érkező tanulóknak, munkavállalóknak, vállalkozóknak, de a politikai kapcsolatok gyengülnek, feszültségek vannak (pl. kínai katonai demonstráció).

Ezek a jelenségek kihívás elé állítják a nyugati elméleteket, és a kínai vezetőket is. A nyugati elméletek szerint a gazdaság egységes volta leképeződik a politikai rendszerben, de ugyanez nem figyelhető meg Ázsiában: pl. Kína, Tajvan vagy Hongkong esetében.

Kína nagyon sikeres gazdasági reformot hajtott végre, de a kínai politikai rendszer reformja nem volt szinkronban ezzel, nem tudott hasonló ütemben megoldásokat találni a felmerülő kérdésekre. A kínai helyzet változása szöges ellentétben áll a külföldi várakozásokkal. A tudományos tapasztalatok alapján a kínai külpolitika a kínai belpolitikai meghosszabbított keze, a belső dolgok „kisugároznak” Kína külpolitikájába. Ezért számos külpolitikai feszültség enyhülését hozhatja az, ha Kína belpolitikai kihívásaira válaszokat talál (pl. Hongkong, Tajvan kapcsán).

Összegezve: a kínai és amerikai kapcsolatok „megérdemlik”, hogy a jövőben kedvezőbb irányba alakuljanak. Kapcsolatrendszerükhöz fontos történelmi események köthetők (pl. Kína részvétele a II. világháborúban, Kína ENSZ BT-tagsága, az 1970-es évek amerikai–kínai közeledése, a kínai reformok elindulása, az amerikai tőke és tech-

nológia megjelenése Kínában). Hozzávetőleg 3000 milliárd dolláros devizatartalékokat halmozott fel Kína, ebből több mint 1/3-ot arra használ fel, hogy az USA államadósságát finanszírozza. Ebből a szempontból a jövőben Kína érdeke a jó kínai–amerikai kapcsolatok fenntartása. A megoldás várhatóan nem passzív hozzáállásból fog megszületni, ezért Kínának saját bölcsességéből kell aktívan lépnie, alakítani a kínai–amerikai kapcsolatokat. S mivel a kínai–amerikai kapcsolatoknak bizonyos értelemben „mellékterméke” az, hogy Kína kapcsolatát több más országgal is kettősség jellemzi, ezért az ottani kedvező változások várhatóan pozitív hatásokat fognak más irányokban is kifejteni.

3. CHEN FENG: KÍNA KELET-KÖZÉP-EURÓPA-POLITIKÁJA

Az elemzés kiindulópontjaként Kína és Kelet-Közép-Európa (a továbbiakban: KKE) viszonya, ennek történelmi távlatai szolgálhatnak. Kína a KKE-régió országainak többségével az 1990-es években kezdte meg az együttműködések újraindítását. 2004 egy új korszak kezdete: az Európai Unió első KKE-i bővítésével Kína elkezdte egyre nagyobbra értékelni a KKE-országokkal való együttműködést. 2004-ben Hu Jintao (Hu Csin-tao) elnök Bukarestbe látogatott, majd az ott megfogalmazott „bukaresti elvek” alapján megkezdték a partnerségi megállapodások megkötését Kína és a KKE-országok között. 2012-től pedig egy új együttműködési szakasz következett.

Kína miért döntött az átfogó együttműködés kialakításáról a KKE-országokkal? A „reform és nyitás” 40 éves időszaka alatt Kína tőkeszegényből tőkegazdag országgá vált, s mára új területeket keres a felhalmozott tőketöbblet befektetésére. Kínában jelentős a termelési kapacitásfelesleg is (melyet a nagy infrastruktúra-fejlesztések sem tudtak „kezelni”). Ezek a problémák már akadályozták a kínai reformok sikeres továbbvitelét. Az egyik lehetséges megoldási irány Kelet-Közép-Európa felé mutat. A pénzügyi válság súlyosan érintette ezt a térséget, az ide beáramló közvetlen külföldi tőkebefektetés (FDI – *Foreign Direct Investment*) számottevően csökkent. Kelet-Közép-Európában nagy szükséglet mutatkozik infrastruktúra-fejlesztésre (pl. utak, hidak, vasúti infrastruktúra), s Kínában megvan a tőke- és kapacitásfelesleg ezek megvalósítására. Kína szemszögéből kedvező, hogy ezek az országok már átmenetek a rendszerváltás folyamatán; a gazdasági, társadalmi és politikai körülmények és a piacok stabilak; a törvényi szabályozás kidolgozott, számos közülük az EU, a schengeni övezet, illetőleg az euróövezet tagja. Mindez alacsony kockázatot jelent Kína számára, a befektetések megtérülésének várható valószínűsége pedig magas. (Ugyanakkor a KKE-országok között számos társadalmi, kulturális különbség is azonosítható.)

Az elindított átfogó új együttműködések keretrendszerei a 16+1 és az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés. A kínai statisztikai adatok szerint folyamatosan és jelentősen növekszik Kína és a KKE-országok kereskedelmi forgalma, különösen Magyarországgal, Lengyelországgal, Szlovéniával, Csehországgal és Albániával.

A KKE-országokkal való együttműködés napjainkra „mechanizmussá” vált. Több szintű az együttműködés: a legmagasabb szintű, kormányfői mellett az összehangolást szolgáló miniszteriális, szakterületi, illetőleg hivatali szintű értekezletek is vannak. Az együttműködést a kínai Külügyminisztérium irányítása alá tartozó, három vezetővel működő Titkárság támogatja. A Titkársághoz 24 szervezeti egység tartozik, melyek révén biztosított a kapcsolat a kínai államigazgatás számos szakminisztériumával, kiemelt bizottságával. A KKE-országok pedig ún. nemzeti koordinátorok kijelölésével segítik elő az intézményi kapcsolatok működését. A stratégia középpontjában a kölcsönös bizalom erősítése áll. A KKE-országok egyre szorosabb gazdasági, politikai és kulturális kapcsolatokat építenek ki Kínával. Ezek megalapozzák a kezdeményezések további fejlődését.

Hogyan hangolhatók össze a Kína–KKE-kapcsolatok az Európai Unióval? Az EU jelenleg nem ismeri el Kína piaci-gazdasági státuszát. Sokak véleménye szerint az EU-országok kínai kapcsolatai az Európai Unió felbomlásához vezethetnek. Ennek történelmi előképe, hogy a KKE-országok a hidegháború időszakában a szovjet érdekszférához tartoztak. Kína számára fontosak a KKE-országokkal való kapcsolatok, s úgy tekintenek rájuk, mint amelyek segítik az európai piacokkal való kapcsolatok építését is, gyakorlóterepet jelentenek a kínai cégek számára a nyugati piacokhoz, továbbá az esetlegesen Kína és az EU között felmerülő vitás kérdések megoldásában is segíthetnek. Kína szerint a gazdasági kapcsolatok nem jelentenek konkurenciát a nyugati országok számára: a kínai vállalatok infrastrukturális és logisztikai témákban szeretnének szerepet vállalni a térségben, ez nem sérti a nyugat-európai cégek érdekeit. A fentiekkel összhangban a 16+1 együttműködés megfigyelői státuszt ajánlott fel az EU-nak.

A 16+1 és az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés hasonló mechanizmusok. Melyik a fontosabb Kína számára, hogyan hangolják össze erőfeszítéseiket, milyen intézményeken keresztül működnek majd együtt? A 16+1 együttműködés Kína és a KKE-országok együttműködését érinti, s elsődlegesen gazdasági jellegű. Az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés jóval több országot érintő, jóval szélesebb körű együttműködés. A 16+1 konkrétabb és már eredményeket is felmutat. Az itt felhalmozódó tapasztalatok hasznosak lehetnek a másik platform számára is. De az összehangolásukat érintően számos megválaszolendő kérdés áll még előttünk.

4. LI JUNQING: A KÍNAI HELYI KORMÁNYZATOK STRUKTURÁLÓDÁSA ÉS MŰKÖDÉSE

Li Junqing professzor előadásában részletgazdag ismertetést adott a kínai helyi kormányzatok rendszeréről és sokszínű működéséről. Előadása jól érzékeltette a kínai helyi kormányzati rendszer komplexitását.

Kína államigazgatási rendszerének gerincét a tartományok adják, illetőleg a tartományokkal azonos igazgatási szintre sorolt tartományi jogú városok, autonóm területek, valamint a két különleges közigazgatási terület (Hongkong és Makaó).

A tartományi szintű államigazgatási rend áttekintését követően Li professzor előadásában bemutatta, hogy a helyi kormányzatok rendszerét miként szabályozza és alapozza meg Kína Alkotmánya. Kína 5 rétegű közigazgatási rendszerrel bír, ennek szintjei:

1. központi kormányzat,
2. tartományok/autonóm területek/tartományi rangú városok,
3. régiók/régió szintű városok/tartományi rangú városok kerületei,
4. járások/kerületek,
5. községi szintű egységek.

A reformfolyamatok a központi közigazgatást is érintették. A központi igazgatás kulcsintézményeinek aktuális (2018. évi) rendszere a következők szerint épül fel:

- a rendszer élén áll az Államtanács, és ezt követi
- az Államtanács 26 minisztériuma és minisztériumi szintű bizottsága,
- az egy, közvetlenül az Államtanácsához tartozó különleges státuszú szervezet (az Állami Vagyongazdálkodási Bizottság),

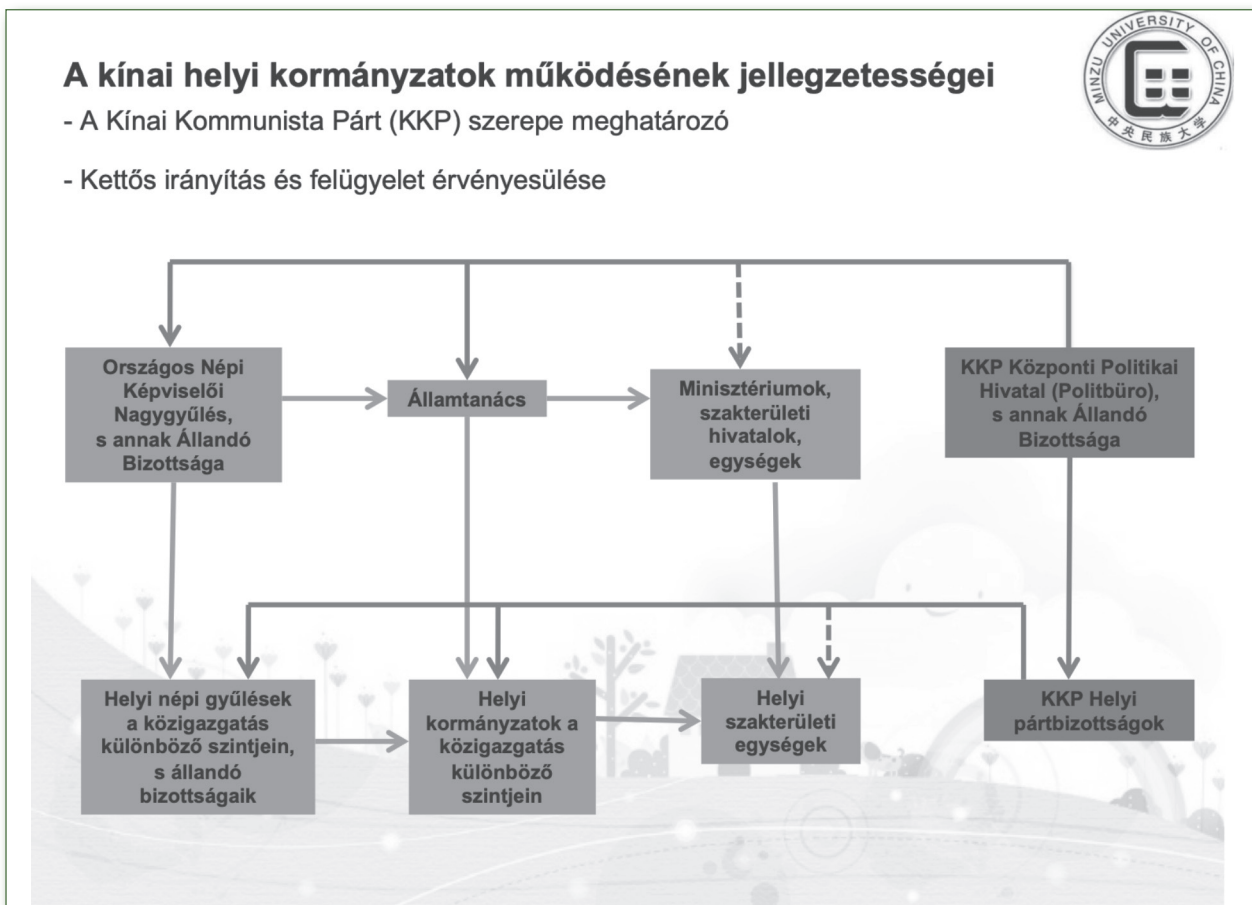
- tíz, közvetlenül az Államtanácshoz tartozó szervezet,
- az Államtanács két ügyviteli intézménye,
- valamint a további, kiemelt státuszú hivatalok és szervezetek.

A kínai közigazgatás működésével kapcsolatban rögzíthető alapvetések:

- A jog, a hatalom elsődleges forrása az Alkotmány, a törvények és egyéb jogszabályok, valamint a felhatalmazott közigazgatási szervek működése, eljárása.
- Minden népi kormányzati szinten helyi népi gyűlések működnek mint lokális szervek.
- A közigazgatásban a városok, illetőleg ezen belül a helyi kormányzatok, a népi gyűlések rendeletalkotási joggal rendelkeznek. Az így megszülető lokális jogszabályok nem bírnak törvényi erővel, s illeszkedniük kell a magasabb szintek szabályozásaihoz.
- A közigazgatás működését is jellemzi az ún. demokratikus centralizmus.
- Meghatározó a felsőbb szintekről érkező utasítások szerepe.
- Bár számos esetben működnek bizottságok a közigazgatásban, a felelősséget elsődlegesen a vezető viseli (nem a csoport).
- A helyi önkormányzatok gazdaság szabályozási, piacfelügyeleti, szociális menedzsment és közszolgáltatási funkciókkal rendelkeznek.
- A helyi kormányzatoknál a vezetői hatáskörrel rendelkezők kinevezéséről/visszahívásáról a döntést/jelölést a pártbizottság teszi meg, a jogszabályoknak megfelelően.

Sajátos, ahogyan Kínában a helyi közigazgatás különböző szintjein megjelenik a magasabb szintű kormányzati szervek funkcionális irányítása, ahogyan létrejön az ún. hármasszintű irányítási modell.

- Az Országos Népi Képviselői Nagygyűlés, illetőleg annak Állandó Bizottsága irányítja a helyi Népi Képviselői Nagygyűléseket.
- A szakpolitikák megvalósítása Kínában a szakági minisztériumtól kiindulva a hierarchikus szakági láncolaton keresztül „fut lefelé” (a helyi kormányzatok különböző szintű releváns hivatalai felé) a közigazgatásban. A szakminisztériumok irányítják a szakhivatalokat. Pl. az oktatási területet felügyelő minisztérium alatt oktatással foglalkozó helyi kormányzati hivatalok működnek, a legalsóbb szinteken pedig oktatási osztályok, oktatási referensek vannak. A központi kormányzati szervek decentralizált egységei jellemzően összevont hivatalok formájában működnek az alsóbb hierarchiaszinteken.
- Helyi szinten ugyanakkor a polgármester/kormányzó irányítása alá is tartozik az adott szakterület.
- A kínai kormányzatok vezetői a felettes, hasonló vezetők irányítása alá tartoznak, valamint a helyi népi gyűlés szervezeteinek is felelősek, továbbá a Kínai Kommunista Párt – mint kormányzó párt – megfelelő pártbizottságának irányítása alá is tartoznak.
- A Kínai Kommunista Párt szervezetei hatással vannak egyrészt horizontálisan a megfelelő közigazgatási szervekre, illetőleg lefelé: az alárendelt helyi pártbizottságokra, melyek a hierarchiaszinten hozzájuk tartozó helyi népi gyűlések és hivatalok kapcsán gyakorolnak irányítást.

1. ábra: A közigazgatási rendszer irányítási struktúrája

2017-ben a költségvetés bevételi oldala Kínában 17 257 milliárd yuan volt, figyelembe véve a különböző állami alapokat is: 18 271 milliárd yuan. A központi kormányzat által beszedett adók főbb típusai: vám, fogyasztási adók, jövedelemadó, további adófajták; helyi szinten: ingatlanadók, erőforrásokra kivetett adók, települési adófajták, iparüzési adónak megfeleltethető adók. A központi és a helyi kormányzatok közötti adómegosztás az alábbiak szerint alakult:

- ÁFA: 50–50%,
- személyi jövedelemadó: 60–40% (a központi kormányzat javára).

Kínában a központi kormányzat kiemelt feladata az ország egységes kormányzásának biztosítása, de a megfelelő működés érdekében pl. bizonyos engedélyezési, jóváhagyási jogköröket adnak át, delegálnak a helyi kormányzatoknak. 2013-tól számos engedélyezési jogkört delegáltak az alacsonyabb közigazgatási szintek, a helyi kormányzatok felé. Egy külföldi vállalkozás befektetési, beruházási engedélykérelmét különböző hatósági szintre kell benyújtani értékhatártól függően (pl. 30/50/100 millió dolláros szintek). A hatósági engedélykérelmeket befolyásolja a beruházás iparága is.

Folyamatosan változik a vámtarifaszámok rendszere, s ennek megfelelően változnak a kapcsolódó listák is (2018-ban 8549 tételt [kódszámot] tartalmaz, 2017-ben pedig 8547 tételes volt).

A 2018-tól hozott változtatások kvóta alapján érintenek bizonyos termékeket, különleges vámtarifák érvényesek ezekre.

A legnagyobb kedvezmény elve szerint kiszabott – viszonylag alacsony – vámtarifa 2018. január 1-től 948 importtermékre érvényes.

2018. július 1-től 289 innovatív, új technológiai termékre kerül(t) bevezetésre a legnagyobb kedvezmény elve szerinti vámtarifa – 3 lépcsőben.

Kína 26 országgal és régióval írt alá 16 szabadkereskedelmi megállapodást, illetőleg folytat kedvező kereskedelmi gyakorlatot.

Létezik ún. exportadó is, ez pl. magas energiaszükséglettel bíró/szennyező/erőforrásjellegű termékekre vonatkozik.

2018. január 15-én a Kínai Országos Vámhivatal több fejlődő országgal kötött a gyártás/termékek származási helyére, illetőleg a vámeljárással kapcsolatos – kedvezményes elbánást biztosító – megállapodásokat.

2018. május 1-től Kína vámcsökkenést hajtott végre a rákellenes gyógyszerek behozatala kapcsán.

Folyamatosan zajlik a kedvezményes vámtarifák kiterjesztése, illetőleg a vámeljárással egyszerűsítése.

Kína 2004-ben alkotta meg a határokon átvilágító elektronikus kereskedelmi tevékenységekhez kapcsolódó vámügylet átfogó törvényi szabályozását, ez azóta többször változott.

Kína 2001-ben (143. országgal) csatlakozott a Világkereskedelmi Szervezethez (WTO – *World Trade Organization*). A WTO-tagság a kínai termékek számára a nemzetközi piacra jutást akadálymentesebbé tette, s felgyorsította a kínai export bővülését. A csatlakozási folyamattal párhuzamosan a kormányzat árára gyakorolt befolyása csökkent.

A WTO szabályai szerint, ha egy ország csatlakozik a szervezethez, akkor 15 évvel később automatikusan elnyeri a piacgazdasági státuszt, Kína a mai napig sem nyerte el. További változtatásokat hajtanak végre ennek érdekében.

Kína és a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetségéhez (ASEAN – *Association of Southeast Asian Nations*) tartozó országok szabadkereskedelmi megállapodást kötöttek 2002-ben, melyet további megállapodások követtek (pl. szolgáltatások, befektetések kapcsán). 2010-ben hivatalosan is létrejött a Kína–ASEAN Szabadkereskedelmi Övezet. Kína az övezeten belüli országokkal szemben csökkentette a vámokat és mérsékelte a nem tarifális akadályokat.

6. YANG HONGSHAN: A KÍNAI KÖZBESZERZÉSI PIAC – LEHETŐSÉGEK ÉS KIHÍVÁSOK

A kínai közbeszerzési rendszer fejlődésének szakaszai:

1. Kezdeti szakasz (1980–1995): e szakaszhoz kapcsolhatóak a következő főbb események:
 - a „reform és nyitás” elindulását követően 1982-ben egy világbanki finanszírozású kínai vízügyi beruházáshoz gépiporra volt szükség, Kínában első alkalommal ezen projekt kapcsán alkalmazták a nemzetközi normáknak megfelelő ajánlatkérési és beszerzési eljárásokat;
 - 1985-ben létrejött az első gépipari és elektronikus berendezések (köz)beszerzését végző központ Kínában.
2. Közbeszerzési szakpolitikák kísérleti („pilot”) időszaka (1995–1999):
 - Sanghajban 1995-ben indítottak el egy kormányzati beszerzési pilotot (egy kórház építésénél szükséges gyógyászati berendezések beszerzése kapcsán);

- 1998-ban az Államtanács a Pénzügyminisztériumot jelölte ki a közbeszerzésekért felelős szakminisztériumként;
 - Shenzhen önkormányzata megalkotta a Különleges Gazdasági Övezetben érvényes kormányzati beszerzési szabályozást, mely az első helyi kormányzati szintű közbeszerzési szabályozás volt Kínában;
 - 1999-ben a Pénzügyminisztérium kiadta az első szakterületi (átmeneti jellegű) átfogó szabályozást a közbeszerzési eljárásokra vonatkozóan.
3. Teljes körű implementáció (2000–2002):
- 2000-ben a Pénzügyminisztérium felállította a közbeszerzésekért országos szinten felelős szakegységet, a helyi kormányzatok hasonló közbeszerzési hivatalokat, egységeket hoztak létre;
 - szintén 2000-ben és a Pénzügyminisztérium felügyeletével létrejött az ún. „Kínai Kormányzati Beszerzési Hálózat”, megkezdte működését a közbeszerzési intézményrendszert támogató információs rendszer;
 - 2002 óta a központi kormányzati egységek közbeszerzési költségvetést, terveket készítenek, a tervekben szereplő közbeszerzések terv szerinti megvalósítását ellenőrzik.
4. Kidolgozott jogrendi keretek szerinti működés (2002-től napjainkig):
- 2002 júniusában az Országos Népi Képviselői Nagygyűlés Állandó Bizottsága elfogadta a közbeszerzési (kormányzati beszerzési) törvényt Kínában;
 - a következő években, 2015-ig bezárólag kidolgozásra és kiadásra kerültek a közbeszerzési törvény végrehajtását szolgáló és egyéb (részletszabályokat rögzítő) jogszabályok;
 - 2007-től megkezdődtek a jogharmonizációs munkák az ún. Kormányzati Beszerzési Megállapodáshoz kapcsolódóan (a megállapodás angol rövidítése és megnevezése: GPA – *Agreement on Government Procurement*), a WTO-tagság további folyamánként.

A közbeszerzések szabályozásának kereteit a Pénzügyminisztérium, a Nemzeti Fejlesztési és Reformbizottság, valamint e két szervezet által, illetőleg más minisztériumokkal közösen kiadott jogszabályok (napjainkig több mint 60) határozzák meg. A rendszer evolúciójának fontos jellemzője volt, hogy Kína külföld felé történő nyitásánál, a világbanki források felhasználásánál szükség volt (a releváns nemzetközi normák szerinti) közbeszerzési szabályok alkalmazására. Mivel nem volt előzetes közbeszerzési szakmai ismeret, a közbeszerzési kísérleti pontok (államigazgatási szervek) visszajelzései alapján dolgoztak, s állították fel a kapcsolódó közigazgatási intézményeket, készítették el a vonatkozó szabályozásokat, s reagáltak az új kihívásokra. Személyes tapasztalatok alapján is gyűjtöttek információkat. Interakció zajlott a közbeszerzések kapcsán a „központ” és az „irányított hely” között, ennek lett eredménye a kiterjedt szabályozási rendszer. Shenzhen Hongkonghoz való közelsége is segítette azt, hogy sok ismeretet és tudást összegyűjthessenek.

A „reform és nyitás” nagy feladatot rótt a vezetőkre, alapvetése politikai direktíva volt, de a „hogyan” kérdéses volt – hitelességgel, bizalmat szerezve és nyitottsággal az új információkra lehetett előrelépni, s így megválaszolni a kihívásokat.

A közbeszerzések alapvető struktúrája, elemei:

- főhatóságként a Pénzügyminisztérium felügyeli,
- a végrehajtó a beszerzésre felállított szerv,
- továbbá a pártszervezetek és egyéb szervezetek vesznek benne részt.

A „nyílt” közbeszerzési eljárások aránya a kormányzati beszerzéseken belül – s ezzel párhuzamosan a rendszer átláthatósága – fokozatosan növekedett az elmúlt években (2003-ban: 57%, 2013-ban 83% volt a „nyílt” típusú tenderek részaránya). Egy másik fajta szegmentálás alapján elmondható, hogy a központosított beszerzések aránya 2016-ban az összes érték csaknem 73%-a volt a Pénzügyminisztérium adatai alapján.

A Pénzügyminisztérium adatai alapján a közbeszerzések összesített értéke is folyamatosan növekszik Kínában. 1998-ban 3,1 milliárd yuan, 2016-ban 2573 milliárd yuan volt ez az érték. A GDP-hez viszonyítva is növekedést mutatnak a számok: 1998-ban 0,04%, 2016-ban 3,46% volt a közbeszerzések mértéke. A költségvetés kiadásaival szembeállítva a közbeszerzések aránya 1998-ban 0,29%, 2016-ban pedig 13,7% volt.

Változások figyelhetőek meg, ha a közbeszerzések tárgykörét vizsgáljuk. A kezdetekben főként termékbeszerzések történtek, majd megnövekedett a műszaki beszerzések aránya. 2016-ban a műszaki jellegű közbeszerzések aránya 53% volt, termékekre 28,1%, szolgáltatásokra 18,9% jutott. Napjainkban azt tapasztaljuk, hogy egyre inkább bővül a szolgáltatások részaránya. 2003-ban 10,4 milliárd yuan volt e szegmens értéke, 2016-ban már 486,1 milliárd yuan.

Az előadó úgy összegezte: Kína 20 év alatt olyan hosszú utat tett meg a közbeszerzési rendszer fejlesztésében, mint a nyugati országok 200 év alatt. De vannak további teendők – így például fontos fejlesztési irány a közbeszerzési eljárások egyszerűsítése. Az előzőekben már láthattuk: Kínában a „nyílt” közbeszerzési eljárások a meghatározóak. 2016 óta a helyi kormányzatok egyszerűsítették közbeszerzési rendjüket, s a „nyílt” eljárásokhoz tartozó értékhatár is változott. Az elektronikus beszerzési rendszerek alkalmazása is jelentős változtatásokat hoz, csökkenti az árakat és hatékonyabbá teszi az eljárásokat.

Fontos kihívás, hogy a közbeszerzési szakterületet Kínában jelenleg két alapvető törvény szabályozza: a Pénzügyminisztérium által megalkotott Közbeszerzési törvény, valamint a Fejlesztési és Reformbizottság Pályázati törvénye. Két külön intézmény alkotta meg a törvényeket, s ellentmondások vannak közöttük bizonyos pontokon. Az áruk és szolgáltatások beszerzésére a *Közbeszerzési törvény*, a nagyobb beruházásokra pedig a *Pályázati törvény* érvényes. Problémás gyakorlati eset lehet, ha egy építkezésnél a betelepítendő légkondicionáló rendszert kell beszerezni. Még megfelelő igazgatás és szabályszerű beszerzés mellett is előfordulhat, hogy az eljárás végén a termék csatlakozói nem illeszkednek a beépítésnél. A két törvényt valamilyen módon integrálni kell(ene) a jövőben, nehézséget jelent a két hivatal különböző érdekrendszere.

Általánosan alkalmazandó alapelvek a közbeszerzéseknél Kínában is a következők: „zöld” iparágak, kis- és középvállalkozások, fogyatékkal élők, kevésbé fejlett kínai régiók támogatása, energiahatékonyság, környezetvédelem támogatása, prioritizálása. A tapasztalatok azt mutatják, hogy míg például a „zöld” elvek könnyebben érvényesíthetőek, számos más szempont nehezebben. (Az energiahatékonyság, a környezetvédelem vagy a kis- és középvállalkozások támogatását célzó szabályozásokat, jogszabályokat a Pénzügyminisztérium közösen adta ki a megfelelő társmisztériumokkal.)

A közbeszerzési rendszer fejlődésének történeténél már jeleztük, hogy a WTO-hoz való csatlakozás után Kína elindította csatlakozását a GPA-hoz. Ha Kína szeretne részt venni más országok kormányzati beszerzésein, akkor viszonyosság kell a külföldi vállalatok felé. Az előadó jelezte: Kína felkészül erre, dolgoznak a szükséges igazgatási rendszer kialakításán. Várható, hogy ennek importvetülete meg fogja haladni az export vetületet, s nagy konkurenciaharcot indukál a kínai közbeszerzési piacon. Ugyanakkor a kínai cégek csökkenő nyomással szembesülve vehetnek részt külföldön közbeszerzésekben, s a külföldi cégek hatására tovább tisztul, átláthatóbbá válik és fejlődik a kínai közbeszerzési piac is.

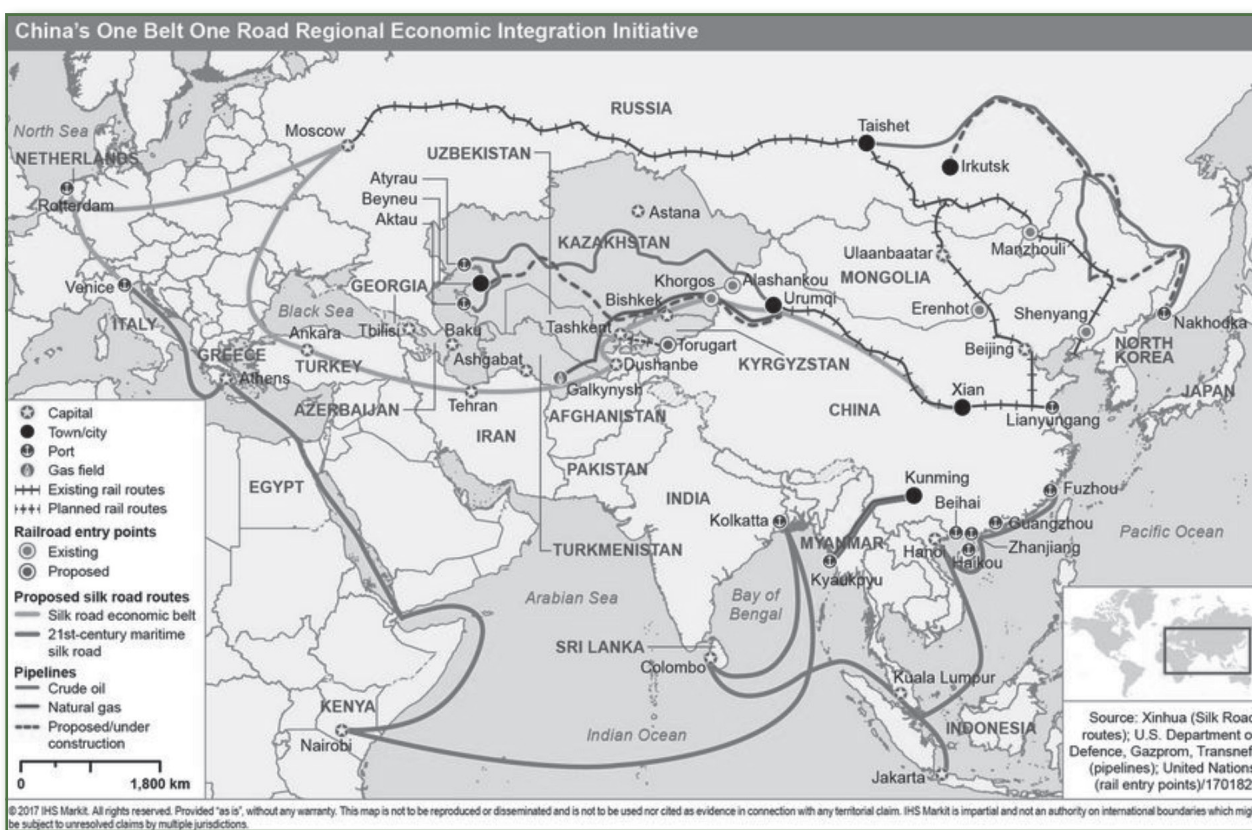
Fontos lenne, hogy a kínai állami vállalatok beszerzéseire is fokozatosan kiterjedjen a közbeszerzési rendszer Kínában – jelenleg piaci szereplőként, a közbeszerzési eljárási rend szabályai alól mentesülve intézhetik beszerzéseiket. Lényeges cél továbbá a kormányzati közbeszerzésekkel kapcsolatos információk elérhetőségének javítása, valamint az elektronikus közbeszerzési formák alkalmazása. (Zhejiang tartomány például élen jár az elektronikus platformon keresztüli közbeszerzésben.) Végezetül, az előadás zárásaként az előadó felhívta a figyelmet arra, hogy a közbeszerzések világában (is) alapvető a szabályok betartása: a közigazgatási vezetők hozzák a közbeszerzési döntéseket, s ezért fontos támogatásuk ezen folyamatokban. Logikus a versenyképes vállalatok versenyben való megjelenésének előmozdítása, de a nemzetbiztonságilag kritikus területeken a hazai gyártók előtérbe helyezése is indokolható (pl. internet, információs rendszerek kialakítása, chippek beszerzése kapcsán).

7. GERALD Z. LAN: AZ „EGY ÖVEZET, EGY ÚT” KEZDEMÉNYEZÉSSSEL ÖSSZEFÜGGŐ GAZDASÁGPOLITIKAI STRATÉGIÁK ÉS INTÉZKEDÉSEK

Az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés megnevezése kapcsán korábban gyakorta használták Kínában a „stratégia” kifejezést, de annak katonai konnotációja miatt áttértek a semlegesebb „kezdeményezésre”.

Az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés elindítója Xi Jinping elnök volt: 2013 szeptemberében Kazahsztánban a Nazarbajev Egyetemen tartott előadásában beszélt arról, hogy javasolja, épüljön ki egy Új Selyemút, majd októberben, délkelet-ázsiai látogatásán a javasolt koncepciót kibővítette: a szárazföldi mellett vízi és légi útvonalakkal.

Az alapkoncepció az, hogy ha létezik út, akkor annak mentén kialakulhat gazdasági együttműködés, övezet. Az „út” már létezett korábban is, nem a kínaiak alakították ki, de kereskedtek rajta évszázadokon keresztül. Már a (Nyugati-)Han-dinasztia idején elindult az akkori Selyemúton a kereskedelem, s később tovább fejlődött. Xiantól, Liangzhoutól (Wuweitől) a Selyemút elért – Irakon és Iránon át – egészen Rómáig. A Qin-dinasztia idején pedig a térségben a kereskedelem elindult a tengereken keresztül, pl. Kanton (Guangzhou), Quanzhou vagy Ningbo kikötőiből.

3. ábra: Térképen az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés

A Selyemút elnevezés nem kínai eredetű. Ferdinand von Richthofentől (19. századi német földrajztudóstól) származik, könyvében írt erről a kereskedelmi útvonalról, s elnevezte azt.

A Selyemútra a nyugati emberek közül sokan misztikus, keleti dologként tekintenek. Kína felől nézve látják egyrészt a közlekedést rajta, a szállítás nehézségeit és kultúráközvetítő szerepét is. Többféle tartalmat hordoz: küzdelem, barátság, összetartozás.

Kína úgy tekint az Új Selyemút programra, mint egy kölcsönös együttműködési mechanizmusra.

2014-ben Kína kezdeményezésére, további 21 ország delegáltjainak részvételével létrehozták az Ázsiai Infrastrukturális Beruházási Bankot Pekingben. 2015-ben az Állami Fejlesztési és Reformbizottság, illetőleg a kínai Külügyminisztérium elvégezte a szükséges feladatokat ahhoz, hogy megkezdhessék a működést és a fejlesztési projektek befogadását. Mostanáig a projektek száma meghaladta a háromezretet, 17,8 milliárd USA-dollár szerződött értékkel, 12,1 milliárd USA-dollár implementált projektértékkel. Kínai vállalatok 49 országban vesznek részt fejlesztésekben. 2015-ben a kezdeményezés keretében létrejött egy egyetem is.

Miért fontos Kína számára az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés?

- Kapacitástöbblet a termelésben, többlet a külföldi devizatartalék-állományban.
- Erőforrásfüggés: külföldi országok olaj-, gáz-, ásványkincskészleteitől.
- Ipar- és infrastruktúra-fejlesztési szükségletek Belső-Kínában.
- A Kínától nyugatra található országok stabilitása és támogató hozzáállása.

Számos amerikai vélemény, kritika szerint Kína az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés révén burkolt terjeszkedést folytat, uralma alá akarja kényszeríteni az érintett területeket. Ezzel szembenálló nézet, ha az együttműködés rögzített alapelveit tekintjük: pl. a konzultációk, a véleménycsere, az együttműködés felépítésének fontossága, valamint a „békés egymás mellett élés öt alapelve” is (melyet Kína régóta képvisel), továbbá nyitottság és együttműködés (bármely ország, nemzeti és nemzetközi szervezet részt vehet), harmónia és inkluzivitás (párbeszéd, különbözőségek megbecsülése, fejlődési lehetőség mindenkinek), piaci orientáció (piaci szabályok követése, kormányzati támogatások csak nemzetközi normák szerint), az előnyök és hasznok megosztása.

Az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés keretében értékelik a beruházási, befektetési lehetőségeket. Támogatott tevékenységek pl. az infrastruktúra-fejlesztési, gazdaságfejlesztési, a különféle high-tech projektek, az erőforrásokkal, az agráriummal kapcsolatos fejlesztések, valamint alapvetően a kereskedelmi, kulturális és szolgáltatási tevékenységek. Nem támogatottak a katonai és az ún. minősített technológiák projektjei. Korlátozottan támogatottak pl. egyes nem/kevésbé biztonságos országok, a nem termelőtevékenységek, a korszerűtlen technológiák, az ingatlanokkal kapcsolatos fejlesztések és a rekreációs tevékenységek.

A fentiek alapja egy, a korábbi tapasztalatokra építő kínai államtanácsí útmutató.

Tételesen is áttekinthető, hogy mely országok mikor és hogyan csatlakoztak, s milyen főbb események zajlottak az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés elindítása óta. Az eredmények között kiemelhető pl. a Közép-Európába irányuló vasúti, szállítási fejlesztések, számos nagy jelentőségű ázsiai projekt, vagy éppen az, hogy Wang Yi kínai külügyminiszter a magyar partnerrel írta alá az első európai uniós csatlakozási memorandumot.

A kezdeményezésben rejlő alábbi lehetőségek alátámasztják annak jelentőségét:

- a (szak)politikai kommunikáció,
- infrastrukturális összeköttetések,
- a kereskedelmi és a pénzügyi vonatkozások,
- a kulturális kommunikáció, párbeszéd,
- maga az együttműködési mechanizmus megléte,
- a politikailag hiteles, gazdaságilag integrált, kulturálisan inkluzív modell alkalmazása – a kölcsönös érdekek, a megosztott felelősségek és a sorsközösség vállalása mentén,
- a gazdasági fejlődés új útjainak feltárása,
- új globális egyensúly megtalálása,
- valamint a regionális együttműködés.

Az erőfeszítések középpontjában álló értékek, irányelvek: „zöld”, „egészséges”, „képzett”, „békés”.

Alapvetés a kezdeményezés kapcsán, hogy Kína a legjobb eredményeit vigye külföldre, s kedvező hatásokat érjen el ezáltal.

8. YANG LIFAN: REFORMOK, SZERKEZETÁTALAKÍTÁS, FEJLŐDÉSI MODELL VÁLTÁS A KÍNAI GAZDASÁGBAN

A „reform és nyitás” folyamata 40 éve indult el, és ezalatt rendkívüli eredményeket ért el Kína. 1978-ban a kínai GDP értéke 367,9 milliárd yuan volt, 2018-ban várhatóan 82 712 milliárd yuan lesz. E két számot összevetve látható, hogy a növekedés mértéke mintegy 224-szeres. Az egy főre jutó GDP növekedése is jelentős: 381 yuánról 59 660 yuánre emelkedett (s ez több mint 150-szeres bővülés). A világ 500 legnagyobb vállalatát tömörítő listán korábban egyetlen kínai cég sem szerepelt, napjainkban már 115 kínai céget találhatunk meg rajta. Az abszolút szegénységben élő kínai emberek száma 770 millió főről 30,46 millió főre csökkent. Kínában van a világ legnagyobb internethasználó közössége: 772 millió fő. A gyorsvasúthálózatok hossza 0-ról 25 000 kilométerre nőtt, az éves szinten gyártott / értékesített gépkocsik száma napjainkban 29 millió.

Korábban a szovjet modellt másolta Kína, de rá kellett jönni, hogy ez nem szolgálja a kínai gazdaság fejlődését. Ezt követően az új irányelv szerint határozták meg a gazdaság fejlődési irányát: az állami szektor továbbra is domináns, iránymutató szerepet játszik, de a fejlődés útja a többféle tulajdonra épülő gazdasági modell. Fontos lépés volt, hogy a politikától elválasztásra került a gazdaság, a vállalatok rendszere. A különböző vállalatok, pl. a magánszektorban működő kereskedelmi vállalatok vagy az állami vállalatok külön kategóriákba kerültek, külön motivációs rendszer szerint kezdtek el dolgozni. Kérdés, hogy a vegyes jellegű vállalatok fejlődése egy ilyen rendszerben hogyan ösztönözhető. Szerepük azért fontos, mert ötvözhetik a különböző formák kedvező sajátosságait. 2017-re a központi vállalatok és leányvállalataik (beleértve a 98, kiemelt, központi irányítás alá tartozó állami vállalatcsoportot) meg tudták valósítani a kínai vállalati rendszer reformját. E cégek több mint 2/3-a vegyes tőkeösszetételű már.

Kína kitart amellett, hogy folyamatosan – megválaszolva a kihívásokat – átalakítja a gazdaság szerkezetét. Eltérően az emberek jobb élet utáni vágya és a kiegyensúlyozott fejlődés lehetősége között. A magas minőségi szintű és fenntartható termelés tudja feloldani ezt. A fogyasztási szerkezet módosítása is szükséges. Először a fogyasztási szerkezet az alapvető szükségletek kielégítésére fókuszált (élelmezés, lakhatás). Kína igyekszik a fogyasztási szerkezetet „eltolni” pl. az információs, az egészségügyi és az oktatási szükségletek, a turisztikai és idősgondozási tevékenységek felé. Ebben fontos az információtechnológia szerepe.

Ki kell vezetni a gazdaságszerkezetből az elavult iparágakat, le kell építeni a kapacitásfelesleggel, magas energiaszükséglettel bíró tevékenységeket, ágazatokat. Példák a korszerűsítendő iparágakra: acélipar, betongyártás. A gyártóipar, az összeszerelő ipar viszonylag gyors fejlődést mutatott fel az elmúlt időszakban. A kínai gazdaság szerkezetére jellemzőek a húzóágazatok, az olyan globális nagyvállalatok meghatározó szerepe, mint pl. a Huawei. A gyorsvasutak kínai gyártása is egyre nagyobb mértékben próbál külső piacokon pozíciókat szerezni. Nagy növekedésű területek pl. a robotgyártás, a sportautók gyártása, a napenergiára épülő akkumulátorok gyártása.

Az elektronikus/webes kereskedelem immár külön „áramlattá” vált a kínai gazdaságon belül, 2017-ben 32,7%-os bővüléssel. A kapcsolódó egyéb közösségi szolgáltatások is jelentős fejlődést értek el, pl. a gépkocsimegosztás. A szolgáltatások számos formája szintén bővült, így pl. a szórakoztatóipar, a turizmus, az élmények szerzését szolgáló és a különféle szociális szolgáltatások.

Vannak a Kínán belüli gazdasági fejlődés kiegyensúlyozottabbá válását segítő programok. Pl. a Jangce-delta vidékének gazdasági övezete, a Peking–Tianjin–Hebei régió programja vagy akár az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés. A Jangce-menti gazdasági övezet 11 régiója közül 2018. első negyedében 10 gazdasági, beruházási növekedése meghaladta az országos átlagot. Az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés a középső és a nyugati régiók

nyitását segíti elő, iparosodást és tőkét hoz ezen területekre, ráadásul piacokat és lehetőségeket teremt az övezet menti országok számára is.

A „nyitás” után a külföldi vállalatok először gyártóüzemeiket helyezték Kínába, amely a „világ gyárává” vált. Ez főként a keleti, tengerparti területekre összpontosult. Bizonyos idő után a gyártelepítések elmozdultak a belsőbb területek felé, Kanton, Zhejiang és Sanghaj vidékéről indulva fokozatosan elérték Hubei, Hunan, Jiangxi, Anhui és Henan tartományokat. Érdekes jelenség, hogy egyes belsőbb területeken sajátos ipari fejlődési pályák jelentek meg, pl. Guizhou tartományban az ún. „big data”, Gansuban az „Internet of Things”, Chengduban a chipgyártás vált jelentőssé.

A gazdaság további fejlődése szempontjából kulcsfontosságú a tudományos és technológiai fejlődés, az innováció támogatása. A XIX. Pártkongresszus dokumentumai megerősítik Kína elköteleződését az internet, a big data és a mesterséges intelligencia reálgazdasággal való további integrációja mellett, összhangban a gazdaság, a gyártás minőségi fejlesztésével, a magas színvonalú gyártási klaszterek, központok kialakításával.

Az okos technológiák és a mesterséges intelligencia „robbanáspon” előtt állnak: ezek fontos kitörési lehetőségek Kína számára a következő időszakban.

További példák a digitális gazdaság által hozott változásokra: egyetemi arcfelismerő rendszer, társadalmi kreditrendszer, személyes adatok, preferenciák elemzésén alapuló korszerű elektronikus marketing. A keletkező gazdasági adatállományok meglepő üzleti döntéseket alapozhatnak meg, de új üzleti modellek kialakításához is vezethetnek, pl. személyre szabott gyártási és értékesítési formákhoz. További számos lehetőség rejlik a kínai Ipar 4.0-ban, idetartoznak pl. az önvezető járművek is.

A jövőben a gazdasági szerkezetátalakítás folytatódik, s ennek során nagy szükség lesz továbbra is az egyetemek, kutatóintézetek, egyéb innovatív intézmények tevékenységére, hozzájárulására. Mivel az innováció kiindulópontja maga az ember, ezért kulcsfontosságú az emberi erőforrások megfelelő képzését biztosító mechanizmusok megalkotása, az egyén és a csoport szintű tanulás és innovációs képesség kialakítása. Mindezek érdekében Kína tapasztalatokat gyűjt a Szilícium-völgy és Japán szakembereitől is.

Jövőbeni célkitűzések, prioritások és várható tendenciák:

- Új modern kínai gazdasági rendszer és a kínálati oldalt érintő szerkezetváltozás. A minőség (elsődlegesen), valamint a hatékonyság kiemelt szerepben. A gyors fejlődést váltsa fel a jó minőség irányába való fejlődés.
- Az új gazdasági rendszer fő elemei: piaci mechanizmus, mikro- és makrogazdasági szereplők, valamint makroszintű kontroll.
- Az átfogó reform alapvető szegmensei: motivációs, minőségi, hatékonysági, továbbá egy mindenre kiterjedő gyártási reform.
- A megcélzott új termelési rendszer összefogja a gazdasági szereplőket, a tudományos, technológiai és innovációs szektort, valamint a modern finanszírozást.
- Lényeges a szolgáltatási szektor további fejlesztése.
- Fokozandó a kifelé történő további nyitás, a külföldi jelenlét erősítése.
- Aktívan kell bővíteni az importot. (Ezzel összhangban áll a kínai gépkocsik, fogyasztási cikkek vámcsökkentése.)
- Az állam nagymértékben segíti/segítse a reform részeként a piacra jutást.
- Fontos a városiasodás további kiterjesztése (jelenleg 57%-os szint, fejlett országokban körülbelül 80%).
- Az Ez Övezet, Egy Út Kezdeményezés révén a korábbinál is szélesebb körű nemzetközi együttműködés.

A MAGYAR KÖZSZOLGÁLATI SZFÉRA SZEREPE A MAGYAR–KÍNAI POLITIKAI ÉS GAZDASÁGI KAPCSOLATOKBAN – SZÜKSÉGLET- ÉS IGÉNYFELMÉRÉS **Horváthné Varga Polyák Csilla – P. Szabó Sándor**

1. BEVEZETÉS¹

Kutatási projektünk esetében a kutatás alapvetései között szerepelt, hogy ezen projekt – eltérően a világ más országaiban zajló kutatásoktól – kifejezetten a magyar közigazgatás, közzolgálat igényeire, szükségleteire fókuszál, azzal a céllal, hogy kutatási eredményein keresztül hozzájáruljon a magyar közigazgatás fejlesztéséhez, és ezáltal Magyarország nemzetközi versenyképességének fokozásához.

Már a kutatás első időszakában megkezdtük a magyar közzolgálat releváns szükségleteinek és igényeinek felmérését. Ez a komplex felmérési munka, melynek átfogó összegzését adja jelen tanulmány, önmagában is értékes információforrás lehet, hiszen áttekintést nyújt a magyar–kínai reláció közzolgálati vonatkozásairól. Másrészt viszont azért is lényeges dokumentum kutatási projektünk egésze szempontjából, mert ráirányítja a figyelmet azon kérdéskörökre és aspektusokra, melyekre – a lehetőségekhez mérten – reflektálnak a kutatási projekt további tanulmányai. A reflexió olyan módon értelmezhető, hogy az egyes kutatási témaköröknél nem csak egy általános szakmai, illetőleg tudományos elvárás mentén kerül meghatározásra a tanulmány tartalma, de – amennyiben releváns az adott témakörben – a jelen tanulmányban rögzített információk szükségletekre figyelemmel is. (Így pl. a kínai üzleti és diplomáciai protokollal foglalkozó tanulmány kapcsán a fókuszpontok meghatározásakor szem előtt tartottuk, hogy e tárgykörben az aktuális hazai közigazgatási, illetőleg tágabb értelemben vett közzolgálati információigény elsődlegesen mire irányul.)

Tanulmányunk elkészítésének fontos alapját jelenti – a kínai irányultságú szakmai bázis mellett – a hazai közzolgálat rendszerének, működésének és fejlődésének mélyreható ismerete. A tanulmány első részében a magyar–kínai kapcsolatrendszer legfontosabb intézményi, szervezeti és tematikus vonatkozásait foglaljuk össze. Természetesen jelen tanulmány céljai nem indokolják és keretei nem teszik lehetővé, hogy a magyar közzolgálat teljes spektrumán elemezzük végig a magyar–kínai kapcsolatrendszer sajátosságait. Annak érdekében, hogy jelen keretek között stratégiai szemléletben, a leginkább releváns információkra koncentrálhassunk, munkánk során

¹ A kézirat lezárásának dátuma: 2018. február.

a magyar–kínai viszonyrendszer legnagyobb jelentőségű, hatású vagy éppen kockázatos területeire fókuszáltunk. Ennek megfelelően kiemelt figyelmet fordítottunk azokra a közszolgálati intézményekre, intézménytípusokra és intézménycsoportokra, melyek a magyar–kínai reláció tekintetében kulcsszerepet töltenek be, meghatározó jelentőséggel bírnak.

Ezen szervezetek vezetőivel, munkatársaival, valamint a magyar–kínai reláció kapcsán nagy tapasztalattal rendelkező további hazai szakértőkkel folytatott háttérbeszélgetések, illetőleg sokrétű adatgyűjtés és dokumentumelemzés alapján állítottuk össze jelen értékelésünket. Az igények és szükségletek összegzése alapján meghatározhatóak azok az alapvető továbblépési irányok is, melyek mentén a jövőben a hazai közszolgálat magyar–kínai kapcsolatokban betöltött szerepe fejleszthető, tevékenységeinek eredményessége pedig javítható.

2. A MAGYAR–KÍNAI KAPCSOLATOK FŐBB HAZAI KÖZSZOLGÁLATI ÉRINTETTJEI, SZEREPLŐI

A tanulmány tárgykörének megjelölése szerint („A magyar közszolgálati szféra szerepe a magyar–kínai politikai és gazdasági kapcsolatokban – Szükséglet- és igényfelmérés”) az érintett szervezeti kör a közszolgálati szervezetek egészét jelenti. Ennek megfelelően nem csupán a kormányzati, illetőleg közigazgatási szervek, intézmények és hatóságok tekintetében vizsgáltuk meg a magyar–kínai relációban való szerepvállalást, hanem egy tágabb szervezeti kör vonatkozásában, beleértve pl. köz- vagy felsőoktatási területen dolgozó vagy a gazdasági kapcsolatok fejlesztésével foglalkozó szervezeteket is. Továbbá a vizsgálattal érintett szervezetek kiinduló körét olyan tekintetben is tágan értelmeztük, hogy belevettük azon közszolgálati és a civil (nonprofit) szektor határán tevékenykedő szervezeteket (pl. kamarákat, egyesületeket), melyek a magyar–kínai reláció, illetőleg ennek közszolgálati vonatkozásai kapcsán számottevő jelentőséggel bírnak.

Ugyanakkor egy másik irányból pedig egyfajta lehatárolást kell rögzítenünk. A magyar államszervezet esetében a legmagasabb szinten a közjogi méltóságok részvételével valósul meg a kapcsolattartás és kapcsolatépítés Kínával. Ezen legmagasabb szintű tárgyalások adják meg az alapvető és stratégiai szintű kereteket a magyar–kínai együttműködéshez. Ugyanakkor tanulmányunk jellegéből adódóan alapvetően nem ezen szintre koncentrálna, hanem az ezen vezetői szint alá tartozó közszolgálati szervezetrendszerre, illetőleg ezen közszolgálati szervezetek vezetőire, munkatársaira koncentrálna végeztük el az igények és szükségletek felmérését. Természetesen, ahol a legmagasabb irányítási szinthez kapcsolódó kérdések kerültek elő (kiváltképpen a kapcsolatrendszer átfogó és stratégiai alapokon nyugvó kezelése kapcsán), ott kitérünk majd erre is még.

A végrehajtó hatalmi ágban a magyar–kínai külpolitikai és külgazdasági kapcsolatok a Külgazdasági és Külügyminisztérium alá tartoznak.

A Külgazdasági és Külügyminisztérium Szervezeti és Működési Szabályzata rögzíti, hogy a miniszter, Sziijártó Péter a magyar–kínai kétoldalú kapcsolatok összehangolásáért felelős kormánybiztosi minőségében koordinálja és felügyeli a külügyi és külgazdasági feladatokkal összefüggő feladatokat is ellátó érintett területi főosztály, vagyis a Kína Főosztály munkáját, és e feladatkörében eljárva közvetlen utasítást is adhat e főosztály vezetőjének.

A Minisztériumon belül a parlamenti államtitkár (egyéb feladatai mellett) koordinálja a Kínai Népköztársasággal folytatott kétoldalú kapcsolatokból eredő feladatok végrehajtását.

Az SZMSZ rögzíti továbbá, hogy a keleti nyitásért felelős helyettes államtitkár (egyéb feladatai mellett) felelős a Kínai Népköztársasággal folytatott kapcsolatokért, ennek kapcsán az egységes kormányzati álláspont kialakításáért. Ennek érdekében feladata a szükséges koordinációs tevékenység kezdeményezése és elvégzése, bevonva

a minisztérium és más kormányzati szervek munkatársait. Szakmai irányítást, illetve felügyeletet gyakorol a Kínai Népköztársaságba akkreditált külképviseletek munkája, kontroll- és információs folyamatai tekintetében, továbbá irányítja a Kína Főosztály munkáját. Feladatkörébe tartozik még a Kínai Népköztársaságot érintő, az európai uniós döntéshozatali fórumok felelősségi körébe tartozó ügyekhez kapcsolódó előkészítési, javaslati és végrehajtási feladatok ellátása.

A magyar–kínai kétoldalú kapcsolatok összehangolásért felelős kormánybiztos kinevezéséről és feladatairól szóló 1331/2016. (VII. 1.) Korm. Határozat rendelkezik – a Kínai Népköztársasággal fennálló gazdasági kapcsolatai elősegítése és egyéb kétoldalú kapcsolatok összehangolása céljából – Szijjártó Péter kormánybiztossá való kinevezéséről. A kormánybiztos feladatai a Korm. Határozat 2. pontja alapján az alábbiak:

- a Magyar–Kínai Gazdasági Vegyes Bizottság magyar tagozat elnöki feladatainak ellátása;
- a magyar–kínai gazdasági együttműködés, valamint a magyar–kínai kétoldalú kapcsolatok bővítésére és intenzitásának növelésére irányuló intézkedések kezdeményezése;
- a magyar gazdasági döntéshozók, kormányzati intézmények, szakmai és üzleti szövetségek, kamarák, regionális és helyi szervek közötti, a magyar–kínai gazdasági kapcsolatokra vonatkozó információcseré összehangolása,
- továbbá közreműködés
- a kétoldalú gazdasági kapcsolatokban a kis- és középvállalkozások szerepének növelésére,
- a pénzügyi intézmények közötti együttműködés erősítésére,
- a kétoldalú beruházási tevékenység erősítésére irányuló javaslatok előkészítésében, koncepciók kidolgozásában.

A Külgazdasági és Külügyminisztérium Szervezeti és Működési Szabályzatának megfelelően a Kína Főosztály mint területi főosztály kodifikációs és funkcionális feladatokat lát el. Az előbbi értelemszerűen kétoldalú gazdasági egyezményekkel, megállapodásokkal kapcsolatos feladatokra utal, míg az utóbbi egyebek mellett külképviselet-irányítási, közigazgatási, külképviseleti, valamint befektetésösztönzési és kereskedelemfejlesztési koordinációs feladatokat jelent. Emellett a Magyar–Kínai Gazdasági Vegyes Bizottság üléseinek előkészítése, kijelölt feladatok végrehajtása, illetőleg a társelnöki találkozók előkészítése és intézkedéseik monitoringja tartozik a Főosztályhoz. A Főosztály az Európai Unió viszonylatában egyrészt tájékoztatási kötelezettséget teljesít, másrészt ellát magas szintű találkozókkal kapcsolatos feladatokat és részt vesz a releváns munkacsoportok munkájában.

A kulturális és tudománydiplomáciáért felelős államtitkár irányítása alatt működő Turizmusdiplomáciai Főosztály – szakmai főosztályként – funkcionális feladatai közé tartoznak a kínai turistacsoportok Approved Destination Status-rendszerben történő beutazásával kapcsolatos teendők, valamint a Kína és a közép-európai országok turisztikai együttműködésével kapcsolatos kormányzati koordinációs feladatok, továbbá a Turisztikai Koordinációs Központ működtetése.

A magyar–kínai relációt tekintve lényeges még kiemelni a Külgazdasági és Külügyminisztériumon belül a biztonságpolitikai és nemzetközi együttműködésért felelős államtitkár státuszát, valamint az irányítása alá tartozó Államtitkárságot, illetőleg a Közös Kül- és Biztonságpolitikai Főosztályt, mely az Európai Unió külkapcsolatai, különösképpen a nevében is jelzett kül- és biztonságpolitikai kérdéskörök tekintetében felel az egységes kormányzati álláspont kialakításáért (szükség esetén a Miniszterelnökség Európai Uniós Ügyekért Felelős Államtitkárságával együttműködve).

A végrehajtó hatalmi ág fejezeti irányítóiként számos további minisztérium kapcsán emelhetők ki a magyar–kínai relációban fontos szegmensek. Így pl.

- a Belügyminisztérium kapcsán a rendészeti, a katasztrófavédelmi, az önkormányzati, a cégügyi és -nyilvántartási vagy éppen a bevándorlási ügykörökben;
- a Honvédelmi Minisztérium kapcsán Kína mint katonai nagyhatalom helyzetéből adódó lehetőségek és kihívások, katonadiplomáciai, közös békefenntartási és egyéb (pl. kutatási, egészségügyi, képzési) területeken;
- a Nemzetgazdasági Minisztérium esetében gazdaságfejlesztési programok, illetőleg projektek területén, vám- és adóügyi, pénzügyi együttműködési, állampapír-kereskedelmi, munkaerőpiaci, illetőleg turisztikai ügyekben;
- a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium kapcsán kiemelten a közlekedési infrastruktúra-fejlesztési területen, továbbá egyéb közlekedésügyi, energetikai, infokommunikációs, környezetvédelmi és környezeti innovációs, valamint fogyasztóvédelmi kérdéskörökben;
- a Miniszterelnökségnél a területi közigazgatási ügyekben (a fővárosi és megyei kormányhivatalok vonatkozásában);
- a Földművelésügyi Minisztérium kapcsán az agrártermékekkel kapcsolatos hatósági vizsgálatok, egyes szakágazati vagy éppen az élelmiszerlánc-felügyeleti ügykörökben;
- az Emberi Erőforrások Minisztériuma esetén oktatási, kulturális, egészségügyi és sportügyek kapcsán.

A fenti ügykörökben egyrészt a minisztériumok megfelelő szak(fő)osztályai érintettek, illetőleg tipikusan a minisztériumi Nemzetközi (Fő)Osztályok működnek közre a magyar–kínai interakciókban, továbbá a minisztériumi vezetést közvetlenül támogató egyéb törzskari egységek, szakértők.

A minisztériumi ágazati irányítási szint alatt számos további kiemelt közigazgatási, közszolgálati szervezet vesz részt aktívan a magyar–kínai kapcsolatok működtetésében és fejlesztésében, így pl. az alábbiak:

- a Kínában működő külképviseletek (Nagykövetség és Konzuli Hivatal – Peking, főkonzulátusok Sanghajban, Csungkingban és Hongkongban);
- befektetés-ösztönzés kapcsán a Nemzeti Befektetési Ügynökség;
- kereskedelemfejlesztés kapcsán a Magyar Nemzeti Kereskedőház Zrt.;
- a pénzügyi szegmensben kiemelt szereplőként működő jegybank, vagyis a Magyar Nemzeti Bank;
- a magyar exportőrök számára finanszírozási és biztosítási konstrukciókat nyújtó EXIM, vagyis a Magyar Export-Import Bank Zrt. (Eximbank) és a Magyar Exporthitel Biztosító Zrt. (MEHIB);
- a kínai állampolgárok beutazásával, tartózkodásával és letelepedésével kapcsolatos hatáskörökben eljáró Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal;
- a gazdasági kapcsolatok szempontjából több dimenzióban is kiemelt jelentőséggel bíró adó- és vámügyi területen a Nemzeti Adó- és Vámhivatal;
- a turisztikai ágazat kormányzati szerveként működő Magyar Turisztikai Ügynökség;
- a hazai tudományosság központi intézménye, a Magyar Tudományos Akadémia, az ahhoz kapcsolódó Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia, valamint az MTA jelentős kutatóhálózata;
- a helyi önkormányzatok, vagyis a települési és megyei (területi) önkormányzatok, továbbá az ezek irányítása alá tartozó szervezetek (intézmények, ipari parkok, vállalatok stb.);

- a hazai felsőoktatási intézmények, illetőleg az azokhoz tartozó további szervezeti egységek, pl. kutatóközpontok és társaságok, laborok, klinikák, kísérleti üzemek és tangazdaságok;
- a magyar művelődés nemzetközi kapcsolatrendszerének nemzeti háttérintézményeként működő Balassi Intézet, továbbá a magyar–kínai viszonyrendszerhez különböző módokon kapcsolódó hazai kulturális intézmények és egyéb szervezetek;
- a gazdasági érdekképviselő, a gazdaságfejlesztés és gazdaságszervezés oldaláról a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, illetőleg annak Magyar–Kínai Tagozata, kiemelt jelentősége okán a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara, a dedikáltan e bilaterális viszonyra fókuszáló Magyar–Kínai Gazdasági Kamara;
- továbbá a magyar–kínai viszonyrendszer szempontjából jelentős és releváns további kamarák, szakmai testületek, egyesületek és egyéb szerveződések.

A fenti rövid felsorolás a legfontosabb szereplőket jelzi, érzékeltetve ugyanakkor a magyar–kínai politikai, gazdasági és humán kapcsolatrendszer kiterjedtségét, fontosságát és komplexitását.

A következő fejezetben azt tekintjük át, hogy (elsődlegesen) a fentiekben bemutatott magyar közigazgatási és közszolgálati szervezetek részéről milyen

- információs,
- interkulturális kompetenciákkal összefüggő,
- nyelvi,
- koordinációs és szervezési,
- valamint a különféle közszolgálati szervezetek Kína-stratégiáira vonatkozó szükségleteket és igényeket tártunk fel eddigi kutatásaink során.

3. A MAGYAR KÖZSZOLGÁLATI SZFÉRA FŐBB SZÜKSÉGLETEI ÉS IGÉNYEI

A hazai közszolgálati szektor átfogó elemzése, a magyar–kínai relációban kiemelt jelentőséggel bíró (az előző fejezetben áttekintett) szakterületek, intézmények célzott további vizsgálata, valamint a szakértői interjúk, háttérbeszélgetések révén a magyarországi közszolgálati szférában számos szükségletet és igényt sikerült azonosítani. Az alábbiakban ezen feltárt szükségletekről és igényekről adunk átfogó összefoglalást. A bemutatásra kerülő igények közös jellemzője, hogy a magyar–kínai kapcsolatok szempontjából jelentőséggel bírnak (semmiképpen sem marginálisak). Másrészt szintén közös jellemző, hogy az alábbi szükségletek és igények több forrásból is megerősítettek: az előzetes információgyűjtés, szektorelemzés, dokumentumvizsgálat, illetőleg a szakértői interjúk közül is több azonosította és kiemelte. (Jellegéből adódóan vizsgálataink nem terjedtek ki a nemzetbiztonsági szolgálatokat érintő ügykörökre.)

A szükségletek és igények bemutatása ezek típusai, jellegzetességei mentén történnek az alábbiakban. A szükségletek áttekintését, majd pedig javaslatok megfogalmazását a szükséglettípusok szerinti rendezés sokkal inkább elősegíti, mint ha közigazgatási, közszolgálati ágazatok, intézmények mentén haladnánk végig. (Másrészt a tanulmánynak nem is volt célja, hogy egy-egy közszolgálati szegmens vonatkozásában dedikált szükséglet- és igényfelmérést prezentáljon.) Ugyanakkor, ahol releváns, a leírt szükségletek és igények érzékletessé tételére gyakorlati példákat is közlünk, melyek kutatásaink fentiekben jelzett, különböző forrásaiból állnak rendelkezésre.

3.1. Információs szükségletek

Az egyik legáltalánosabb és legalapvetőbb szükségletként a Kínával, illetőleg a magyar–kínai relációval kapcsolatos általános, illetőleg szakterületi információs szükségleteket említhetjük meg. Ezen információs szükségletek általánosságban kiterjednek a Kínával kapcsolatos átfogó és alapvető információkra, célzottan az érintett hazai közszolgálati szervezet működésének megfelelő kínai ágazat, intézmény, szervezet sajátosságaira. A közszolgálat egésze szempontjából fontos és releváns kérdéskör a Kínai Népköztársaság államszervezetének, államigazgatási rendszerének, illetve a tágan értelmezett állami szféra működésének megismerhetősége (struktúra, feladatmegosztás, hatáskörök, folyamati jellemvonások [pl. döntéshozatali rend, eljárási rend, humán ügyek]). Értelemszerűen egy adott magyarországi közszolgálati szervezet számára szintén lényeges lehet az azonos/hasonló kínai közszolgálati szakterület, szervezet által képviselt/megvalósított szakpolitika, vagyis az adott szakterület főbb tartalmi kérdései. Ez a hazai érintett fél státuszától függően jelenthet akár egy teljes ágazattal kapcsolatos érdeklődést, pl. rendészet, vagy egy-egy részterületet, pl. hatósági állatorvosi ügyek. Természetesen egy magasabb államigazgatási hierarchiaszinten lévő szervezet esetében is megjelennek részterületekhez kapcsolódó kérdések, pl. a rendészet esetében ilyen lehet az okosrendőrség, az okmánybiztonság, a kiberbiztonság vagy a korszerű határellenőrzési (pl. biometrikus azonosítási, konténer-ellenőrzési) technológiák témaköre. De nem csak ilyen, a szakmai tevékenységhez szorosabban kapcsolódó területek lehetnek, idetartozhat akár a rendőri képzés, előmenetel rendje is vagy a női munkavállalók jelenléte a rendészeti tevékenységekben. A magasabb hierarchiaszinthez tartozó szervezeteknél gyakorta a felmerülő témakörök, részterületek közötti összefüggések is az információs szükséglet részét képezik.

A hazai közszolgálat számos területén tipikus információs szükségletként érzékelhető a kínai diaszpórával, illetve a kínai bevándorlókval kapcsolatos információigény. Ez jelent egyrészt egyfajta általános rálátást e közösségre, másrészt a tipikus képviselőit jellemző sajátosságokra vonatkozó információigényt. Jelenleg az információhiány gyakorta hibás sztereotípiákban való gondolkodáshoz vezet, ami azon túl, hogy egy adott személy vonatkozásában bántó, s elítélendő lehet, adott esetben megfosztja a hazai felet gazdasági lehetőségek felismerésétől és kiaknázásától, vagy más esetekben a konfliktusok valódi megértésének és ezáltal megoldásának lehetőségétől. (Fontos hangsúlyozni, a sztereotípiák képzése sokaknál nem tudatos/akaratlagos, alapvetően nem ellenséges szándékból fakad, hanem természetes reakció az információhiány esetén történő feladatmegoldás kényszerére.)

Vannak olyan egyedi, célzott információs szükségletek, melyek adott eseményhez, interakcióhoz, hazai közszolgálati feladathoz kötődnek. Példaként említhetők erre egy nemzetközi konferencia vagy kiutazás kapcsán a kínai célállomás, város, térség jellemzői; egy megvizsgálendő speciális technológiai megoldással kapcsolatos információk (a működési jellemzők mellett relevánsak lehetnek a keretszabályozások vagy akár a kapcsolódó technológiák és humán folyamatok is). Az információs szükséglet sajátos területét képezik a Kínai Kommunista Párttal (a továbbiakban: KKP) kapcsolatos kérdések, a KKP kínai államigazgatási rendszerbe való bekapcsolódása, szerepe kapcsán. Szintén ideköthetők, de egyúttal már átvezetnek a következő témakörhöz, a KKP magyar–kínai kapcsolatokban való megjelenésével összefüggő információs szükségletek.

Nagy jelentőségű információs szükségletek jelentkeznek azon közszolgálati szervezeteknél, illetőleg területeken (pl. bevándorlásügy, rendészet), ahol a kínai okmányok biztonsága, hitelessége kerül a fókuszba. A kínai okmányokra vonatkozó hatályos szabályozások, illetőleg az okmányminták ismerete, továbbá a lezajló változások és a forgalomban lévő variációk ismerete az érintett hazai ügyintézők, döntéshozók számára elengedhetetlen, de

korántsem könnyű feladat – tekintettel a nyelvi akadályokra, a kínai közigazgatási rendszer komplexitására és az eljárások hazaitól számos ponton eltérő megszervezésére.

A magyar–kínai reláció kapcsán egyes hazai közszolgálati szervezetek információközlési szükségletet is felmutatnak. Ez az adott szervezettel, a szervezet által végzett feladatokkal, eljárásokkal, folyamatokkal, az ezekre vonatkozó keretszabályokkal összefüggő információk, az alkalmazott elektronikus vagy papíralapú nyomtatványok kínai nyelven és a kínai felek számára jól értelmezhető módon való megfogalmazását és elérhetővé tételét jelenti. Az ilyen irányú információközlési szükségletek tovább bonthatóak, hiszen egyrészt egyfajta nyelvi szükségletként értelmezhetőek (fordítási, tolmácsolási igényként, mellyel a későbbiekben foglalkozunk még), másrészt pedig kulturális kompetenciákat érintő szükségletként, melyhez a tartalom a célcsoportnak megfelelő megfogalmazása, prezentálása, az alkalmas kommunikációs csatornák kiválasztása tartozik.

Az egyes szervezetekhez/szervezetcsoporthoz kötődő szakmai információközlés mellett az is hasonló jellegű szükségletként merül fel, amikor befektetésösztönzési, kereskedelemfejlesztési vagy egyéb gazdasági célból szeretnénk kínai állampolgárokat, vállalatokat Magyarországra vonzani, s ezen kínai célcsoport felé kell az érintett hazai közszolgálati szervezeteknek (ideértve a HIPA, az MNKH mellett a további releváns külgazdasági, külképviseleti szervezeteket, de akár egyedi önkormányzatok is) a megfelelő kommunikációt biztosítani. Ez jelenti egyrészt az üzenetek megfogalmazását, kínai nyelvre való lefordítását, a kínai kultúrához, gazdasági és gazdaságirányítási környezethez való hozzáillesztését, továbbá a kommunikációs csatornák és formák kiválasztását, alkalmazását. Jól látható, hogy az információközlésnél itt is megjelennek a későbbiekben bemutatásra kerülő nyelvi igények és interkulturális kompetenciákkal kapcsolatos szükségletek is. Információközlési szükségletként értelmezzük a magyar–kínai kapcsolatokra pozitív hatással bírni képes hazai intézményi megoldásokról a kínai felek (éljenek/működjenek Kínában, Magyarországon vagy a világban másutt) tájékoztatását, így pl. a NAV dedikáltan kínai vámügyintézését támogató eljárásait, rendszereit.²

Egyfajta sajátos információszükségletként értelmezhetőek a kínai üzleti és diplomáciai protokollal kapcsolatos kérdések. Ugyanakkor az etikett és a protokoll világa már nem csupán információs szempontból közelíthető meg, hanem a kulturális kompetenciákkal kapcsolatos szükségletek irányából is.

² Részletesen erről lásd: P. SZABÓ SÁNDOR. 2011. „Magyar–kínai gazdasági kapcsolatok és a Nemzeti Adó- és Vámhivatal” In: *Közszolgálat: Közigazgatási Magazin*. Vol. 1. No. 3. 49–50.

3.2. *Interkulturális kompetenciákkal kapcsolatos szükségletek*

A kínai üzleti és diplomáciai protokollal kapcsolatos szükségletek kapcsán valóban kettős a kép. Egyrészt számos alkalommal felmerültek tételes információigények a kínai üzleti és diplomáciai protokoll kulcsterületeivel kapcsolatban, így pl. (a teljesség igénye nélkül) a delegációk fogadása és kiküldése, a vendégfogadás és a kínai vendéglátás, a megbeszélések, tárgyalások előkészítése és lebonyolítása, a hivatalos kapcsolattartás, a rangsorolás, az ajándékozás kapcsán. Másrészt – fogalmazhatunk így – egy lépéssel hátrébb lépve magával a kínai kultúrával kapcsolatos információigények is azonosíthatóak, így pl. a tipikus/gyakori kínai tárgyalási szemléletmód, a külföldiekhez való hozzáállás vagy éppen a kínai vezetői szerepek, típusok kapcsán. De nem csak a kultúra statikus, hanem dinamikus nézete is érdekes, vagyis az időbeni változások bemutatása (pl. a kínai vezetői, tárgyalási attitűdök vonatkozásában).

A kínai kultúrával kapcsolatban azonban nem csupán az információkat érintő szükségletekről lehet beszélni, hanem kulturális (esetünkben a kínai kultúrához kapcsolódó), illetőleg interkulturális kompetenciákkal kapcsolatos közszolgálati igényekről is. Az interkulturális kompetenciák jellemzően különféle kommunikációs helyzetekben válnak szükségessé, illetve ekkor mutatkozik meg hiányuk. A kommunikációs helyzetből adódóan ekkor egyaránt megjelenik a nyelvi és a kulturális kapcsolódás kérdésköre is. A nyelvi kérdésekkel, s az idetartozó közszolgálati igényekkel, a későbbiekben foglalkozunk részletesen, e helyütt célzottan a kulturális különbözőségek miatti együttműködési nehézségek leküzdéséhez szükséges interkulturális kompetenciákra hívjuk fel a figyelmet. A más kultúrából érkezőkkel való eredményes együttműködéshez többre van szükség, mint a másik kultúrára vonatkozó ismeretek birtoklása. Szükséges még a hazai kultúrából fakadó alapvető beállítódások, szokások, illetőleg ezek egyéni megjelenéseinek felismerése és tudatosítása. Végül, de korántsem utolsósorban szükség van egyfajta általános nyitottságra, érdeklődésre, toleranciára, egészséges mértékű bizalomra a másik fél és természetesen önmagunk iránt. Az interkulturális kompetenciák fejlesztésének alapját a más kultúrából érkezők iránti érzékenyítés, az elfogadás alapjainak megteremtése jelentheti.

A közszolgálatban, közigazgatásban több okból is felmerül a kínai kulturális kompetenciák fejlesztésével kapcsolatos szükséglet és igény. Nézzük a fontosabb eseteket!

Miként a korábbi elemzéseink rámutattak, a hazai közszolgálat területén már napjainkban is jelentős a magyar–kínai interakciók mértéke, s a jövőben várhatóan csak a jelenleginél nagyobb számban és jelentőséggel zajlanak majd magyar–kínai interakciók, kiemelten az előzőekben bemutatott közszolgálati szervezeteknél, tekintettel a magyar–kínai kapcsolatok eddig elért fejlődésére és a Kormányzat stratégiai szándékaira. Ugyanakkor az interkulturális kompetenciák fejlesztésének hagyománya a hazai közigazgatási, közszolgálati képzésben a korábbi évtizedekben még nem épült ki, így a ma munkát végzők többsége tanulmányai során nem kapott s nem kap felkészítést e téren (pl. a közigazgatási szakvizsga vagy továbbképzések során). A közigazgatáson belül a magyar–kínai relációban a szervezetek számára elérhető külügyi, szakmai támogatás is alapvetően információs jellegű, nem kulturális kompetencia fókuszú.

A magyar politikai, gazdasági és humán kapcsolatok többsége az elmúlt évtizedekben az európai, illetőleg az atlanti irányokhoz kötődött, így a közigazgatásban, közszolgálatban dolgozók nem rendelkeznek általános, széles körű tapasztalatokkal az ettől gyökeresen eltérő kulturális háttérből érkezőkkel kapcsolatban. Az ázsiai kultúrkörből hazánkban a korábbi időszakban leginkább megjelenő japán (esetleg dél-koreai) ügyfelek, partnerszervezetek, befektetők, vállalkozások, állampolgárok számos tekintetben a kínaitól igen eltérő kulturális sajátosságokkal,

tipikus magatartással, szokásokkal és attitűddel bírnak, így ha ezekre az ismeretekre próbálnak építeni a kínai relációban, az akár kedvezőtlen következményekkel is járhat. Ha pl. egy közigazgatási szervnél az ázsiai/délkelet-ázsiai/kelet-ázsiai földrajzi terület egy nemzetközi referenshez tartozik, akkor lehetséges, hogy neki nem szükségszerűen vannak meg a térségen belül a kínai kultúrkörre vonatkozó sajátos ismeretei, kompetenciái. Sajátos kihívást jelentenek azon esetek, amikor a magyar–kínai interakciók nem bilaterális viszony keretében valósulnak meg, hanem pl. egy infrastruktúra-fejlesztési projektnél vagy egy nemzetközi rendezvény szervezése és lebonyolítása kapcsán Magyarország és Kína mellett további nemzetek is érintettek, képviselőik bekapcsolódnak bizonyos pontokon és hatással vannak a magyar–kínai interakciókra. Ilyen esetekben a kulturális hátterek tudatos és érzékeny kezelése szükséges.

Az interkulturális kompetenciák fejlesztésének napjainkra kiforrott tudományos alapjai és gyakorlati módszerei vannak, melyek jól adaptálhatóak a magyar közszolgálati környezethez, illetőleg azon belül egyes szakterületek, ágazatok szervezeteinek igényeihez.

Az interkulturális kompetenciák fejlesztése különösen és célzottan azon vezetők, munkatársak esetében lényeges, akik nagy jelentőségű és/vagy nagy számosságú esetben találkoznak kínai ügyfelekkel, partnerekkel, mert találkozási eredményessége komolyan befolyásolhatja intézményük e téren elért teljesítményét. Továbbá az interkulturális kompetenciák fejlesztésének igénye különösen jelentős akkor, ha figyelembe vesszük, hogy a közigazgatási szervek a hatósági ügyek kapcsán alapvetően konfliktusok (vagy érdekellettek, konfliktusos helyzetek lehetőségével bíró helyzetek) kapcsán találkoznak kínai partnerekkel. A konfliktusok kezelése szempontjából pedig lényeges, hogy a kulturális kompetenciák révén leválaszthatóak legyenek a kulturális különbségekből adódó – nem rosszhiszemű – együttműködési nehézségekről a valóban szakmai kezelést igénylő hiányosságok, hibák, tudatos károkozások. Pl. a cégjogi, adózási vagy vámügyi területeken számos ezt alátámasztó gyakorlati példát azonosítottunk, de akár egészségügyi vagy oktatási intézményeknél is gyakorta felmerülnek olyan félreértések, egyet nem értések, melyek elsődlegesen a kulturális különbözőségekből fakadnak.

3.3. Nyelvi szükségletek

A magyar közszolgálati szféra szükségletei és igényei kapcsán igen jelentősek az ún. nyelvi jellegű szükségletek. Ezen kategória értelmezése kapcsán fontos hangsúlyozni, hogy a nyelvi jellegű szükségletek a közigazgatási, közszolgálati szervek többségénél nem úgy merülnek fel, hogy a munkatársak, vezetők esetében igényelnék a kínai nyelvtudást, nyelvi képzést. Több szervezet kapcsán azonosítható igény ugyanakkor – a korábban már jelzetteknek megfelelően –, hogy releváns szakmai anyagaik legyenek elérhetőek kínai nyelven. Ez a gyakorlatban jelentheti pl. egyes szervezeti honlaprészek vagy írásos tájékoztató anyagok, brossurák, marketinganyagok kínai nyelvű megjelenítését, valamint a hatályos jogszabályok és szervezeti szintű szabályozások, nyomtatványok, kitöltési útmutatók, az értelmezést segítő magyarázatok és esettanulmányok kínai nyelven való elérhetővé tételét.

Az egyirányú kínai nyelvű információszolgáltatáshoz képest továbblépést jelent azon igény megfogalmazása, hogy a közigazgatási szervezet rendelkezzen a kínai ügyfelekkel való kommunikációt, együttműködést segítő elektronikus eljárásokkal (pl. kínai nyelven lefutó közigazgatási eljárási workflow-val) vagy akár olyan kézikönyvvel, nyomtatványmintákkal, melyek segítségével a tipikus folyamati lépések mentén haladva az alapvetően szükséges információk kicserélhetőek a hivatal és az azzal interakcióba lépő kínai ügyfél között. Egy ilyen kézikönyv vagy

nyomtatványminta tartalmazhat pl. kínai és magyar nyelven egyaránt szereplő típusmondásokat, melyek kiválasztásával a kínai és magyar személy kommunikálhat vagy a részfolyamatok szerint lebontott, mindkét nyelven feliratozott, kitöltendő mezőket.

A magyar–kínai kommunikáció kapcsán további közszolgálati igényként azonosítható az időszakos vagy rendszeres kínai tolmács jelenléte. Idekapcsolódó azonosított probléma egyrészt, hogy bizonyos esetekben az általános kínai nyelvből magas szinten felkészült tolmácsok számára sem evidens bizonyos szakmai fogalmak ismerete és fordítása. Ráadásul fel kell hívni a figyelmet arra, hogy egy hazai jogi fogalom kínai megfelelője nem szükségszerűen azonos jogi keretekkel, következménnyel bír a kínai társadalmi, közigazgatási, gazdasági környezetben. Ez a kérdéskör visszavezet oda, hogy a magyar–kínai relációban kiemelt jelentőséggel bíró szakterületeken célszerű lehet az adott szakterület magyar–kínai szaknyelvi szótárának, szójegyzékének összeállítása. A tolmácsok igénybevétele kapcsán további korlátokat is azonosítottunk: a tolmácsok intézmény általi finanszírozása mellett már a közbeszerzési eljárás keretében történő kiválasztásuk is nehézségekbe ütközhet, pl. a meghívandó ajánlattevők köre, tipizálása, számossága miatt.

Szintén a nyelvi jellegű szükségletek között kell utalnunk a fordítással kapcsolatos szükségletekre. Idetartoznak a fentiekben már jelzettekhez kapcsolódó feladatok, vagyis a magyar szerveknél felmerülő információközlési, illetőleg szakszótár-, teauruszkészítési munkálatok. De idetartoznak a kínai felektől beérkező dokumentumokkal kapcsolatos esetleges fordítási igények, valamint a lektorálással, illetőleg a fordítások megbízhatóságával, ennek ellenőrizhetőségével, hitelesítésével kapcsolatos ügyek is. A leggyakrabban használt és tanult nyugati nyelvek kapcsán sok esetben egy elkészült fordítás ellenőrzését a közszolgálati szervezet vagy a közigazgatási szerv valamely munkatársa, vezetője el tudja végezni (pl. egy megállapodástervezet kapcsán). Viszont a kínai nyelvű fordításoknál ezen feladatokra jellemzően külön kapacitást kell bevonni, illetőleg ehhez finanszírozást biztosítani. S ha igaz az az állítás, hogy a magas szinten, szakszövegek fordítása vagy tolmácsolása kapcsán is felmerülnek már a hazai piacon szűk keresztmetszetek, akkor az ezek lektorálásával, ellenőrzésével kapcsolatos teendőknél még inkább igaz lesz ez.

3.4. Koordinációs, szervezési szükségletek

A magyar–kínai interakciókhoz kapcsolódó szükségletek, illetőleg igények negyedik típusát az ún. koordinációs, illetőleg szervezési szükségletek és igények adják. Idetartoznak egyrészt azok a közszolgálati igények, melyek a magyar– kínai kapcsolatokban részt vevő különféle szervezetek közötti jobb együttműködést célozzák, pl. vertikálisan egy minisztérium és az alá tartozó, felügyelt intézmények, vállalatok kapcsán a célkijelölés, illetve a célok elérését szolgáló projektek, akciók definiálása vonatkozásában, illetőleg az elvégzett tevékenységek feletti kontroll gyakorlásának folyamata mentén. Horizontálisan, vagyis egymással egy hierarchiaszinten álló szervezetek között is azonosíthatóak ilyen, a magyar– kínai interakciókhoz kapcsolódó szükségletek, pl. minisztériumok közötti szakmai, pénzügyi, jogi stb. egyeztetések vagy a gazdaságfejlesztési területhez kapcsolódó különféle szervezetek közötti együttműködések, pl. programszervezés kapcsán (ideértve a nem állami szektorhoz tartozó, bekapcsolódó szervezeteket is, pl. a kamarákat vagy a szakmai egyesületeket).

Szervezési szükséglet azonosítható egy adott közszolgálati vagy közigazgatási szervezeten belül is, a fentiekhez hasonló témakörök mentén, de akár a magyar– kínai kapcsolatokat érintő tudásmegosztás, tapasztalatcsere kapcsán is. Pl. a korábbi években Kínába látogató munkatársak tapasztalatainak megőrzése, a következő időszak-

ban kiutazók számára ezek elérhetővé tétele, megosztása. Hasonlóképp, ha egy országos lefedettséggel bíró intézmény(csoport) esetében valamelyik területi egységnél történik Kínával kapcsolatos információgyűjtés vagy -előállítás, kulturális kompetenciafejlesztés, akkor fontos lenne, hogy az ezzel kapcsolatos információk, tapasztalatok kerüljenek megosztásra a szervezet más területi egységeivel, illetőleg központjával is.

Szintén szervezési, illetőleg koordinációs szükséglet, hogy a közigazgatás, közszolgálat szervezeteinél dolgozók közül a Kínával kapcsolatos tudással, ismeretekkel, illetőleg kompetenciákkal rendelkező vezetők, munkatársak valamilyen formában legyenek megismerhetőek, elérhetőek a társszervek számára, illetőleg a központi irányítást, felügyeletet gyakorló szerv számára, hogy ilyen típusú feladatoknál közreműködhessenek vagy pl. értesüljenek releváns képzési, fejlesztési lehetőségekről. A Kínával, a magyar–kínai kapcsolatrendszerrel, a kínai kultúrával kapcsolatos új ismeretanyagok, rendezvényinformációk megosztása, elérhetővé tétele kapcsán is felmerülnek közszolgálati koordinációs igények. Utóbbi témakörhöz kapcsolódó igény túlmutat az előbbi igény kapcsán jelzett célcsoporton, hiszen adott esetben éppen ennek a szakmai körnek a bővülését szolgálhatja.

Szintén koordinációs szükségletként jelenik meg a kínai partnerektől érkező információk, megkeresések tudatos kezelésére, megosztására vonatkozó igény a közigazgatás, közszolgálat számos szereplője esetén. Természetesen itt olyan jellegű információk megosztásáról lehet csak szó, melyek más szervezetek számára történő elérhetővé tétele biztonsági és adatkezelési szempontokból nem aggályos, az érintett kínai fél számára nem okoz problémát, s az adott közszolgálati szereplőnél keletkező esetleges hátrányt felülmúlják az információmegosztás révén elérhető közszolgálati előnyök. Ilyen eset lehet pl. ha egy közigazgatási szerv lehetőséget kap egy új szakterületi kínai technológia, műszaki megoldás, rendszer megismerésére (pl. okoskészülékek használata okmánybiztonsági ügyek kapcsán), s ennek lehetőségéről, illetőleg eredményeiről tájékoztatja a magyar társszerveket. De példaként hozhatóak e témakörhöz még a kínai ösztöndíj-lehetőségek, az elérhető szakmai fórumok vagy akár kutatási kezdeményezések is.

További koordinációs szükséglet jelentkezik akkor, ha egy adott közszolgálati szervezettől valamely magyar–kínai ügy átkerül egy másik közszolgálati szervezethez. Ez fakadhat az adott interakció életútjából (pl. befektetések kapcsán), de akár a közszolgálatra vonatkozó feladat- és hatásköri rendszer változásaiból is. Ilyen esetekben az interakcióhoz kapcsolódó információk mind teljesebb körű átadása nagyban képes segíteni a következő szervezetben dolgozók munkáját. Ennek természetesen feltétele, hogy már a magyar–kínai kapcsolatfelvétel időszakától az információk gyűjtése és kezelése tudatosan történjen.

Jól látható, hogy a koordinációs és szervezési szükségletek egyrészt a szervezetek feladat- és hatásköri rendjével, illetőleg munkaköreivel kapcsolatos, másrészt folyamatszervezési vonatkozásokkal bírnak, harmadrészt pedig utalnunk kell ezek kapcsán még a koordináció megvalósulásának terére, közegére, vagyis a korszerű technológiai megoldásokban rejlő lehetőségek kiaknázhatóságára.

Egyik oldalról szervezési, de más szempontból belső, közszolgálati információs szükséglet az, hogy egyrészt a magyar közszolgálat szervezetei, szereplői legyenek pontosan tisztában azzal, hogy a számukra releváns magyar–kínai interakciók során más szervektől, szervezetektől milyen segítséget, tevékenységet, közreműködést várhatnak el. Pl. az önkormányzatok vs HIPA, MNKH, konzulátusok viszonyában értelmezhető ez a kérdés.

A fenti leírások is jelzik már, hogy a különféle szükségletek között fennállnak bizonyos összefüggések, pl. egy információközlési szükséglettel összefügghet koordinációs, szervezési szükséglet is, hiszen ha pl. több közigazgatási szerv közösen kívánja megoldani bizonyos eljárásaik kínai nyelven való elérhetővé tételét, akkor a közreműködő közigazgatási szervek, de akár a projektbe bevont további közszolgálati, forprofit vagy nonprofit szervezetek között koordinációs, szervezési igény keletkezik.

Ráadásul bizonyos, fentiekben egyik vagy másik alfejezetben szereplő témakörök kapcsán már jeleztük, hogy akár önmagukban több fajta szükséglettípushoz kapcsolódhatnak. Továbbá a szükségletek fenti tagolása mellett más megközelítések is alkalmazhatóak, pl. beszélhetnénk átfogó, kommunikációs szükségletekről, melyek több fenti szükséglettípust, szükséglettípus-területet lefednek. (A tartalmi kérdések jobb kifejezhetősége miatt választottuk a fenti, részletezőbb tagolást.)

3.5. Igény Kína-stratégia kidolgozására közszolgálati szervezeteknél

A szükségletek és igények fentiekben bemutatott komplexitása, valamint a magyar–kínai kapcsolatrendszer magas strukturáltsági szintje, minősége és kiterjedtsége egyaránt indokolja, hogy egy további, szintén lényeges szükséglet-típusról is beszéljünk még: a különféle hazai közszolgálati szervezeteknél kidolgozandó Kína-stratégiákról. (A közszolgálati szervezeteket említve e körbe természetesen beleértendők a közigazgatási szervek, hatóságok, intézmények is.)

A magyar–kínai kapcsolatok jelenkori sikerességét, fejlettségét Kutatócsoportunk számos elemzése alátámasztotta. Tételeken is kiemelendő makromutatók – a Központi Statisztikai Hivatal adataira támaszkodva – a külkereskedelmi forgalom szintje és bővülése, a hazánkba érkezett kínai befektetések állománya, alakulása, továbbá nemzetközi összehasonlításban is a hazánkban egy főre jutó magyar–kínai külkereskedelem értéke, trendje, illetőleg az egységnyi GDP-re jutó magyar–kínai külkereskedelem értéke, változása. (Az ezekkel kapcsolatos részletes elemzéseket lásd a Kutatócsoport további vonatkozó tanulmányaiban.)

Ha a magyar–kínai kapcsolatok területeit, komplexitását, s ezen keresztül strukturáltságát és fejlettségét, vizsgáljuk, akkor kijelenthető, hogy napjainkra (de már a 2015–2016-os évekre is) mind a politikai, mind a gazdasági, mind pedig a humán dimenziókban gazdag, kiépült és érett, kölcsönösen egymáshoz kapcsolódó és egymást erősíteni képes eredményeket, teljesítményeket találunk. Ezen stratégiai területek, vagyis a politikai, a gazdasági és a humán terület a magyar–kínai reláció egyaránt fontos szegmenseit képviselik. Általánosságban kijelenthető egyes országok és Kína viszonyrendszerét vizsgálva, hogy ha Kínának egy országgal a politikai kapcsolatai nem mutatnak pozitív képet, akkor a gazdasági (de akár a humán) kapcsolatok építése is súlyos nehézségekbe ütközik, gyakorlatilag megvalósíthatatlan. Viszont önmagában a jó politikai viszonyrendszer még nem determinálja a gazdasági kapcsolatok erősödését, épülését, ehhez ezen terület számos tényezőjének megfelelő együttállása szükséges. Továbbá a humán területen való kölcsönös jó viszony, s az erre alapuló együttműködések több tekintetben is képesek támaszt, jó alapot adni a más jellegű kapcsolatok erősödéséhez.

A kutatás során különböző források és szakterületek, intézmények is megerősítették azt, hogy a magyar–kínai kapcsolatok jövőbeni további sikeres építése szempontjából igen lényeges az, hogy a hazai közszolgálati szervezetek, kiváltképpen azok, amelyek a magyar–kínai relációban jelentős szerepet töltenek be, illetőleg azok, melyek számára a Kínával való kapcsolat stratégiai jelentőséggel bír, rendelkezzenek módszertanilag és szakmailag jól megalapozott, elemzésekkel alátámasztott, a döntéshozók által elfogadott és képviselt Kína-stratégiával. Ezen szervezetek Kína-stratégiája értelmezhető a szervezetek átfogó nemzetközi stratégiájának részeként. Mivel stratégiáról beszélünk, ennek keretében egyrészt hosszabb távra, több évre előre kijelölt stratégiai célokra, másrészt az ezen célok eléréséhez vezető utakra – átfogó szakmai programokra – gondolunk.

Jelen fejezetben alapvetően szervezeti szintű Kína-stratégiákról beszélünk, de a gyakorlatban lehetséges az, hogy nem egy önálló szervezetre, hanem egy szervezeti csoportra (pl. regionális blokkra, közös irányítás alá tartozó

intézményi körre) készül el egy Kína-stratégia, vagy hogy nem egy szervezet egésze, hanem egy összetett funkcionális szervezet valamely szakterülete(i) vonatkozásában.

Hazánk szempontjából tekintve azért fontos mindez, mert Kína Magyarország számára kiemelt stratégiai jelentőséggel bír. A „keleti nyitás” 2011-ben deklarált politikája a magyar–kínai kapcsolatok kiszélesítését és elmélyítését tűzte ki célul. Az eddig elért bizakodásra okot adó eredmények és fejlemények tükrében joggal várható és a kormányzati további célkitűzésekkel is összhangban van, hogy Magyarország és a Kínai Népköztársaság viszonya a következő években tovább fejlődik majd. A vezetés- és szervezetelmélet tudományterületének stratégiai alapvetése, hogy azt vagyunk képesek jól menedzselni, amire vonatkozóan rendelkezünk kitűzött célokkal és a célok elérése érdekében szándékolt akciótervekkel. E szempontból tekintve a várható fejlődésre egyértelmű, hogy ahhoz, hogy a Kormányzat, illetőleg a széles értelemben vett magyar államigazgatás és közszolgálat szervezetei a jövőben a magyar–kínai kapcsolatokban felmerülő lehetőségeket a lehető legjobb eredményességgel kiaknázhassák, ugyanakkor a jelentkező kockázatokat és kihívásokat pedig sikeresen kezelni tudják, szükség van a fentiekben jelzett Kína-stratégiákra.

Hasonlóan az üzleti életben, a vállalatoknál vagy akár a közszolgálat területén, a különféle intézményeknél, ügynökségeknél születő stratégiákhoz, ezen szervezeti Kína-stratégiák is két szempontból tehetnek fontos szolgálatot. Egyrészt iránymutatásként szolgálhatnak a közszolgálat különböző szintjein dolgozó vezetők számára a Kínával kapcsolatos célok és az elvárt hozzáállás megértéséhez és elmélyítéséhez, és ezáltal a célélérés eredményesebb támogatásához, a szervezeti közép- és rövid távú célok kijelöléséhez, az ezen irányultsággal bíró pénzügyi források célorientált felhasználásához, az operatív ügymenetben a stratégiai fókusz megtartásához. Másrészt a stratégiák fontos előnye, hogy választ adhatnak olyan kérdésekre is, hogy mivel nem kíván a stratégia megalkotója a következő években prioritásként foglalkozni, ami szintén hatékonyabb és célorientáltabb irányítást és működést tesz lehetővé. Az ilyen szervezeti Kína-stratégiák megalkotása segíthet abban is, hogy a magyar–kínai kapcsolatok különböző szintjein és területein érintett hazai közigazgatási szervek és közszolgálati szervezetek világosabban átlássák a Kormányzat elvárásait saját működésükkel kapcsolatban, illetőleg jobban értsék a társszervek, más közszolgálati szervezetek helyét és feladatát ebben a rendszerben. Ez a szervezetek közötti együttműködést képes javítani, de akár további szinergiákat is teremthet a napjainkban még fel nem ismert vagy tudatosan nem kezelt közszolgálati együttműködések révén (pl. a humán és gazdasági terület között innovációs ügyekben).

Továbbá ha egy lépéssel hátrébb lépve szemléljük ezt a kérdéskört: a Kína-stratégiákat megalapozó stratégiai elemzések módszertanilag megalapozottan, az elemzésekbe a releváns szakértők tudását becsatornázza és összegezve tudnak képet adni egy-egy stratégiai célterületről (pl. turizmus, külkereskedelem, befektetések, pénzügyi kapcsolatok, tudományos kapcsolatok); továbbá a döntéshozók számára valódi döntési alternatívákat előkészíteni és előzetesen kvantitatív és kvalitatív módon értékelni. Ilyen értelemben a szervezeti Kína-stratégiák egyben segíthetnek nemzetgazdasági ágazati, szakterületi fejlesztési programok megalapozásában is.

A szervezeti Kína-stratégiák folyamányaként pedig definiálhatóak olyan szakmai akciótervek, programok és projektek, melyek az adott szervezet vonatkozásában – önállóan az adott szervezet keretei között vagy más szervezetekkel együttműködésben – a meghatározott feladatok elvégzése révén elősegítik a stratégiai célok irányába történő elmozdulást, illetőleg hosszabb távon a célok elérését. Az ilyen szakmai fejlesztési projektek elindításához, gyakorlati megvalósításához fontos, hogy teljesüljenek a projektervezés klasszikus feltételei: az elvégzendő feladatok leírása mellett történjen meg a felelős vezető(k) és a projektszervezet tagjainak kijelölése, az ütemezés, a határidők és a mérföldkövek meghatározása, a projekt elvégzéséhez szükséges pénzügyi keretek megszabása, valamint a szakmai munka hatékonyságának és eredményességének mérésére szolgáló mutatószámok rögzítése.

Az egy időben zajló fentiek szerinti közszolgálati kezdeményezések közötti párhuzamosságok kezelése, valamint a lehetséges szinergiák feltárása és kiaknázása érdekében célszerű lehet valamifajta szakmai koordináció biztosítása.

4. ZÁRSZÓ – A LEHETSÉGES JAVASLATI IRÁNYOK ÖSSZEGZÉSE

Jelen tanulmány zárásaként – hangsúlyozottan csak átfogó összegzésként – röviden megfogalmazzuk, hogy a magyar–kínai relációt érintő közszolgálati igények és szükségletek kutatása alapján milyen lehetséges továbblépési irányokat, javaslati területeket azonosítottunk.

Elsődlegesen: a hazai közigazgatási szervek és a közszolgálati szervezetek rendelkezzenek kellő számú és felkészültségű, Kínával kapcsolatos ismeretekkel és interkulturális kompetenciákkal bíró, ugyanakkor az adott szervezet közigazgatási, közszolgálati feladataiban is kompetens szakemberekkel.

A fenti cél alapvetően két módon oldható meg: egyrészt a közigazgatási, közszolgálati szervezeteknél egyes kijelölt munkatársak Kína-irányultságú (tovább)képzésével, felkészítésével. Másrészt olyan Kína-ismeretekkel bíró szakemberek beépítésével a közintézményekbe, akik az adott szervezet szakmai feladatainak aktív ismerőivé, részeseivé válnak. Célszerűnek tartjuk, hogy az általános Kína-ismeretek és -kompetenciák vonatkozásában az első megközelítést alkalmazva a jelenlegi közigazgatási/közszolgálati szakemberek közül kerüljenek kiválasztásra azok, akik Kína-specifikus tudásbővítésben vesznek/vehetnek részt.

Emellett természetesen fontos, hogy magas szintű Kína-ismeretekkel és -kompetenciákkal bíró szakemberek is belépjenek olyan közigazgatási, közszolgálati szervezetekhez, ahol a magyar–kínai kapcsolatok jelentősége, illetőleg ahol az irányítás alá tartozó alágazatok, területi egységek vonatkozásában a Kínával kapcsolatos szakmai munka és humánerőforrás-fejlesztés irányítása ezt indokolja.

A fenti, Kínával kapcsolatos ismereteket biztosító (tovább)képzések megvalósítása érdekében feladat korszerű és naprakész tananyagok szisztematikus létrehozása és a képzési rendszerbe illesztése. Ennek két pillére:

1. Bevezető tudásanyag: melynek tárgya Kína globális szerepének bemutatása és értelmezése, hazánk Kínával kapcsolatos külpolitikai és külgazdasági alapvetéseinek, céljainak és kormányzati döntéseinek rögzítése, a stratégiai partneri viszony közigazgatási szerveket és közszolgálati szervezeteket érintő legfontosabb aspektusainak bemutatása.
2. Továbbképzési tudásanyag: azon közigazgatási, illetőleg közszolgálati vezetők és munkatársak számára, akik munkájuk során rendszeresen részesei magyar–kínai interakcióknak, illetőleg egyedi, de nagyobb jelentőséggel bíró esetekben találkozhatnak ilyenekkel, részletes, de nem intézmény- vagy szakterület-specifikus felkészítő anyag a magyar–kínai kapcsolatok kormányzati elvárásokkal konform kezeléséhez, fejlesztéséhez.

A létrehozott ismeretek megosztásának, a tudásátadás visszamérésének praktikus keretét jelenthetik a hivatalos közigazgatási vizsgarendszer részei, moduljai. A közigazgatási szervek vonatkozásában célszerűnek tűnik bizonyos kötelező tudáselemek előírása, míg az egyéb közszolgálati szervezetek számára, de akár egyes civil kezdeményezések felé is lehetőséget kell adni a képzésekbe való bekapcsolódásra, saját döntésük szerint.

A fentiek mellett szükséges lehet célzott intézményi/szakterületi tudásanyagok létrehozására is: olyan közigazgatási, illetőleg közszolgálati szervezetek számára, amelyek a magyar–kínai kapcsolatrendszerben kiemelt jelentő-

séggel bírnak, illetőleg amelyek valamely kérdéskör kapcsán (pl. biztonsági ügyek, nemzetgazdasági szempontból lényeges együttműködések) megalapozottan igénylik ezt.

Interkulturális kompetenciák fejlesztését szolgáló közigazgatási, közszolgálati tréning biztosítása a magyar–kínai kapcsolatok szempontjából meghatározó közigazgatási szervek, illetőleg közszolgálati szervezetek számára.

Célszerű 2-3 tréningváltozatban gondolkodni, hogy az az igénybe vevő szervezetek szükségleteihez és igényeihez igazodva legyen megvalósítható (tekintettel pl. a szervezet kínai kapcsolatainak jellegére, az érintett munkatársi körre, a Kína-ismeretek és -kompetenciák meglévő szintjére, a megfogalmazott stratégiai célokra és vezetői elvárásokra).

Szervezeti szintű Kína-stratégiák kidolgozásának elindítása közszolgálati szervezeteknél – a korábbiakban leírtak szerinti indokok miatt és tartalmi irányokkal, szakmai és módszertani koordináció mellett. Továbbá az egyes szervezetek Kína-stratégiáiból származtatható fejlesztési akciók és mintaprojektek indítása és megvalósítása. A tervezett stratégiai elemzések és döntések alapján kijelölhetőek olyan gyakorlati projektek, melyek adott szervezetben, szervezetcsoportnál vagy -típusnál előre rögzített időbeni, költség-, szervezeti és szakmai keretek között, meghatározott rövid és középtávú célok elérését biztosítják. Egyes esetekben akár már a stratégiai elemzésekkel, a stratégiaalkotással párhuzamosan is azonosíthatóak olyan nagy jelentőségű, megalapozott és nemzeti szinten hasznossággal bíró közigazgatási vagy egyéb közszolgálati igények és szükségletek, melyekre egy jól meghatározott szakmai projekt elvégzésével válasz, megoldás adható. Ilyen esetekben már akár rövid távon, a stratégiaalkotás mellett haladva is megkezdhető a projektmunka, amennyiben annak szakmai, irányítási és pénzügyi keretei adottak.³

Közigazgatás- és közszolgálat-specifikus Kína-szakértelem, szakértői tudás biztosítása és alkalmazása az újonnan felmerülő hazai közigazgatási, közszolgálati kihívások megválaszolásának támogatására. A hazai közigazgatási, közszolgálati szervezetek, vezetők számára célzottan közszolgálati szakmai fókusszal bíró Kína-tanácsadás biztosítása, *ad hoc* közszolgálati „Kína-kérdések” megválaszolása érdekében, illetőleg e szervezetek fejlesztési programjainak, kínai vonatkozású szakmai projektjeinek szükség szerinti szakértői támogatására.

³ A hazai gyakorlatban élenjáró példaként idézik a Vám- és Pénzügyőrség, majd pedig jogutódja, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, valamint a Keleti Nyelvek Iskolája Alapítvány nonprofit szakmai szervezet együttműködésében néhány évvel ezelőtt megvalósított komplex szakmai projektet. Az Európai Integrációs Alap támogatásával létrejött program eredményeként többek között fejlődött a NAV és a kínai ügyfelek közötti információáramlás, hiszen létrejött a vám- és pénzügyőri, valamint az adóügyi terület kínai nyelvű honlapja, kínai nyelven elérhetővé váltak a legfontosabb jogszabályok és hatályos szabályozások, kínai nyelvű rövid tájékoztató anyagok és átfogó szakkönyvek születtek e tárgykörökben, s kihelyezett, a NAV ügymenetéről ismeretekkel rendelkező Kína-szakértők támogatták a Hivatal érintett munkatársait feladataik elvégzésében, továbbá interkulturális kompetenciáik bővítésében.

A Nemzeti Közszolgálati Egyetem kiadványa

Kiadó:

Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Közigazgatási Továbbképzési Intézet
www.uni-nke.hu

Felelős kiadó:

Prof. Dr. Kis Norbert rektorhelyettes
Címe: 1083 Budapest, Üllői út 82.

Kiadói szerkesztő:

Zsoldos Sándor

Tördelőszerkesztő:

Mikes Vivien

ISBN 978-963-498-143-5 (elektronikus)